

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

39

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΔΡΑΧΜΑΙ
3

Μέ το Φερικόσιο

ΕΘΝΟΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

ΜΟΝΟ σε χώρες δίχως παράδοση, σε λαούς υποανάπτυκτους από τη φύση τους κι' όχι από την κακή τους τύχη — οι στατιστικές τουλάχιστο αυτό λένε — μπορεί να συναντήσει κανείς το μορφωτικό επίπεδο των νέων που τελειώνουν το γυμνάσιο εδώ στην Ελλάδα. Κι' όχι μόνον αυτόν, αλλά, κατά κανόνα, και των πάσης φύσεως σπουδαστών και των επιστημόνων ακόμη που βγαίνουν απ' τα Πανεπιστήμιά μας. Πολλή συζήτηση έγινε τελευταία πάνω στο ζήτημα αυτό κι' ήρθαν στο φως ωραία παραδείγματα, κομικά, αλλά και τραγικά μαζί. "Αν το πράγμα μπορούσαμε να το συλλάβουμε σε όλη του την έκταση, θα βλέπαμε πως τα παραδείγματα αυτά της αμάθειας, είναι μόνον τραγικά και τίποτε άλλο. Τραγικά, γιατί μας επιτρέπουν να συμπεράνουμε πως η διδασκαλία που γίνεται δεν εισάγει στην πραγματική γνώση, είναι απλώς γραμματολογική, δεν καλλιεργεί ούτε το μυαλό, ούτε την ψυχή των νέων ανθρώπων.

Κι' όχι βέβαια γιατί κάποτε υπήρξε η χώρα των φώτων κι' η γη που πατούμε είναι ιερή — είναι κι' αυτό — αλλά γιατί είμαστε ένας ξευγνος λαός που πολλά μπορούμε να προσφέρουμε για την πατρίδα μας και για τον κόσμο, το ζήτημα πρέπει να απασχολήσει σοβαρά εκείνους που είναι υπεύθυνοι γι' αυτή την κατάσταση. Το μυαλό και η τρυφερότητα και απληστή ψυχή του νέου βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση.

Τον πολέμοι το σχολείο που του διδάσκει τους αρχαίους συγγραφείς σαν να πρόκειται απλώς για ένα είδος συντακτικού καμωμένου προς τιμηρίαν των απογόνων και τίποτε άλλο. Από λογοτεχνία; Δεν ξέρει ούτε τι σημασία έχει για τη ζωή. Τον πολέμοι ο χαρτοπόλεμος των περιπτέρων που σκοπός του είναι να του καλλιεργήσει ενστικτώτικα κατώτερα και ταπεινά...

Κάτι θέλω ν' αγοράσω για το παιδί μου, μούλεγε ένας πατέρας, αλλά δεν ξέρω τί. Τάχω χαμένα Πλησιάζω τα περιπτερά γιομάτος δυσπιστία. Ίσως είδα αυτό το περιοδικό «Επιστήμη και Ζωή» ίσως και να μην το είδα. Μάλλον δεν θα το είδα ανάμεσα στον κατακλυσμό των κτήρινων εντύπων του περιπτέρου της συνοικίας μου που διδάσκουν το έγκλημα και τη διαστροφή. Είχα την περιέργεια να το μετρήσω μια μέρα, αλλά έχασα τον αριθμό. Έφτασα στον αριθμό 12 και σταμάτησα. Γιατί να το μετρήσω; Τι το φέλος; Μήπως για να κάμω καμμιάν αναφορά;

ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Και σε ποιόν να την κάνω;

Και φυσικά πως θέλετε να νικήσουν οι νέοι κάνοντας έναν τέτοιο πόλεμο και ζώντας ανάμεσα σε μια κατάσταση πάνω τους δημιουργεί σύγχυση πάνω στο τι είναι καλό και στο τι είναι κακό; Τοξιδεύεις σ' ένα λεωφορείο, βλέπεις μια κοπέλα που το λιγότερο νομίζει πως την προηγούμενη επέστρεψε από τη Σοβόννη, ζυγίζει το σοβαρό της ύφους, πώς να ζυγίσεις και το έντυπο που κρατάει στο χέρι της, βλέπεις στο εξώφυλλο μια μισογυνική γυναίκα κι' απέναντί της εαν άντρα που κρατάει δυο περιστροφές. Νομίζεις πως θα κάνει μια κίνηση να το κρύψει τουλάχιστο — ή ντροπή είναι του Θεού — αλλά κάθε άλλο. Καμμιάν ντροπή. Το κρατάει επιδειχτικά, σ'α να σου λέει:

— Είμαι μελετηρή κοπέλλα. Ασχολούμαι όπως βλέπετε και με το βιβλίο. Μορφάνομαι...

Παίρνει μάλιστα και ανάλογη αλαζονική θέση απέναντί σου, σαν να τα ξέρει όλα. "Αν τολμούσεις να κολήσεις το κεφάλι σου, θα σ' επιαιρέ για αγράμματο που δεν καταλαβαίνει. Και σύ, φυσικά, χαίρεσαι την «εγγραμματοσύνη» της και για να δώσεις διέξοδο φωνάζεις τον εισπρακτόρα να σου δώσει τα ρέστα που τα ξέχασε — και πολύ φυσικά — έχοντας κι' αυτός ένα ανάλογο περιοδικό στην τσέπη του, με τον εξέχοντα τίτλο στη διάθεση των επιβατών.

Και να σκεφτεί κανείς πως όλοι και όλα, κόπτονται σ' αυτόν τον τόπο για το «έθνος». Ποιό «έθνος»; Φωτογραφίζοντας κανείς ένα περιπτερό με τα κρεμασμένα έντυπά του έχει την εικόνα του «έθνους». Παρακολουθώντας κανείς τον άγωνα του ριπτή του να πληρώσει την έγγραφή του και ν' αγοράσει ένα σύγγραμμα του καθηγητού του, έχει την εικόνα του «έθνους». Όταν στην Αισιολή και στη Δύση ρίχνουν όλο το βάρος τους στην παιδεία, γιωρίζοντας πως στις ημέρες μας «έθνος» και μέλλον του «έθνους» θα πει Παιδεία, πρέπει να δοκιμάσουμε τη μεγαλύτερη εθνική απογοήτευση που νοιώσαμε ποτέ. Δοκιμάσαμε πολλές απογοητεύσεις σαν εκείνη που νοιώσαμε υποχωρώντας από την Αλβανία. Και τώρα ένα άλλο είδος πολέμου έχει αρχίσει στον κόσμο. Η κερδίζουμε ή χάνουμε. Ο παλιός θα κρίνει την ύπαρξή μας σαν έθνους και σαν φυλής. Τα πεδία του ανταγωνισμού άλλαξαν. "Ας κάνουμε ό,τι μπορούμε για να μη δοκιμάσουμε τη μεγαλύτερη εθνική μας απογοήτευση...

ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΟΤΙ...

... Οι άνδρες περπατάνε με τα πόδια, οι γυναίκες περπατάνε... με τους γοφούς. Οι άνδρες ανάβουν τα σπρίτα τριβοντάς τα πάνω στο κουτί προς το μέρος τους, οι γυναίκες τα τριβουν προς τα έξω. Οι άνδρες ντύνονται για να μοιάζουν με τους άλλους άνδρες, οι γυναίκες ντύνονται για να φαίνονται διαφορετικές απ' τις άλλες γυναίκες. Οι άνδρες κυτάνε τα νύχια τους στρέφοντας την παλάμη προς τα πάνω και διπλώνοντας τα δάχτυλα προς το μέρος τους, οι γυναίκες κυτάνε τα νύχια τους τεντώνοντας το χέρι με την παλάμη προς τα κάτω. Οι άνδρες φτύνουν τα μικρά κομματάκια καπνού που κολλάνε στα χείλη τους απ' το τσιγάρο, οι γυναίκες τα αφαιρούν με τα δάχτυλα. Οι άνδρες μαλώνουν τη γυναίκα τους για τι κάνει, οι γυναίκες μαλώνουν τον άνδρα τους για τι δεν κάνει. (Από το βιβλίο του Κένεθ Κόλμπυ, «Ένας δύσπιστος ψυχανάλυσης», Νέα Έκδοση 1958).

... Από την εποχή που άρχισε η βιομηχανική παραγωγή των αυτοκινήτων, στο τελευταίο τέταρτο του περασμένου αιώνα, υπολογίζεται ότι κυκλοφόρησαν στην παγκόσμια αγορά πάνω από 5.000 μαζικές αυτοκινήτων. Το 80% των αυτοκινήτων ήταν αμερικανικές.

... Η μακρύτερη σήραγγα του κόσμου είναι η σήραγγα του Σεμπλόν, που περνάει κάτω απ' τις Άλπεις και συνδέει την Ελλάδα με την Ιταλία. Το μήκος της είναι 19.731 μέτρα.

... Κατόπιν έρχονται: Η σήραγγα των Απεννίνων (Ιταλία) 18.150 μέτρα. Οι σήραγγες του Κιότο (Ιταλία - Ελλάδα) και του Λέομπεργκ (Ελβετία) και 14.984 και 14.605 μέτρα αντίστοιχως. Η σήραγγα του Μόν Σενί (Γαλλία - Ιταλία) 12.849 μέτρα. Στη Βόρεια Αμερική η μακρύτερη είναι η σήραγγα των καταρακτιών (Η.Π.Α.) με 12.500 μέτρα. Στη Νότια Αμερική και στην Αφρική δεν υπάρχουν σήραγγες μεγάλου μήκους. Στην Ασία μακρύτερη είναι η σήραγγα του Σιμιντισού (Ιαπωνία) με 9.720 μέτρα.

... Μισό εκατομμύριο τόννοι νερού περνάνε κάθε λεπτό από τους καταράκτες του Νιαγάρα.

... "Αν υπολογίσουμε τον όγκο του σώματος των δεινοσαύρων, τα προϊστορικά αυτά ζώα θα έφτανε να καταναλώσουν μισό τόννο τροφής κάθε μέρα.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Έκδοτης: ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Διευθυντής: ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΠΑΤΗΣΙΩΝ 63Β ΤΗΛ. 813180 ΤΙΜΗ ΔΡΑΧ. 3

Η ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ εξέγερση που ακολούθησε την έκρηξη της γαλλικής ατομικής βόμβας στη Σαχάρα, είναι μια ευόαινη ένδειξη: μαρτυρεί ότι η ανθρωπότητα είναι αποφασισμένη ν' αγωνισθεί για την επιβίωσή της και για την υγεία της. Παντού, σ' όλες τις χώρες — κι' όχι μόνο σ' εκείνες που απειλήθηκαν κι' απειλούνται ακόμα από τη ραδιενέργεια της έκρηξης — η κοινή γνώμη κινητοποιήθηκε και διαδήλωσε με έντονο τρόπο την αντίθεσή της στις πυρηνικές δοκιμές. Κανένας δεν δρέθηκε να επιδοκιμάσει την έκρηξη της Σαχάρας. Από την Αγγλία ως την Ιαπωνία κι' από την Γκάνα ως την Ινδία, οι λαοί ύψωσαν κραυγές διαμαρτυρίας για μια ενέργεια που περιφρονεί τα ιερότερα δικαιώματα της ανθρωπότητας και αποτελεί πραγματικό έγκλημα έναντι όλων των λαών. Ο μεγάλος φιλόσοφος Μπέρτραντ Ράσελλ, αφού χαρακτήρισε «μεγάλο δυστύχημα» την έκρηξη της Σαχάρας, είπε, μιλώντας σε μια συγκέντρωση διαμαρτυρίας στο Λονδίνο: «Η ανθρωπινή φυλή αντιμετώπιζε έναν κίνδυνο που τον δημιούργησε ή ίδια — έναν κίνδυνο, που δεν μπορεί πια να ελέγξει και που μπορεί να μεταμορφωθεί σε ανεξάρτητο φαινόμενο, ικανό να εκμηδενίσει την ανθρωπότητα». Και μαζί του συμφωνούν όλοι όσοι πιστεύουν στην ιερότητα της ανθρωπίνης ζωής.

ΕΙΝΑΙ χαρακτηριστικό ότι κι' αυτοί οι Αμερικανοί, που στηρίζουν την εθνική τους ασφάλεια στα πυρηνικά όπλα, ζητούν τώρα να σταματήσουν οι πυρηνικές δοκιμές. Μια πρόσφατη έρευνα του Ινστιτούτου Γκάλλοπ, έδειξε ότι 77 στους 100 Αμερικανούς είναι υπέρ της διακοπής των δοκιμών. Από τους άλλους 23 οι 12 δεν έχουν γνώμη και μόνο οι 11 θέλουν να συνεχιστούν οι δοκιμές. Σύντομα 2.000 Αμερικανοί πυρηνικοί επιστήμονες — μερικοί από τους πιο σημαντικούς της εποχής μας — θα συζητήσουν για την ανθρωπότητα και την ανθρωπότητα.

προειδοποιούν ότι, αν ξαναρχίσουν οι δοκιμές, το παρόν και το μέλλον της ανθρωπότητας θα είναι τραγικό. "Ηδη, η ραδιενέργεια που υπάρχει στην ατμόσφαιρα, προϊόν των ως τώρα εκρήξεων, είναι επικίνδυνη. Κάθε αύξησή της θα είναι και μια πρόσθετη απειλή για την υγεία και τη ζωή του κόσμου. Μια από τις ελάχιστες περιοχές που δεν είχαν μολυνθεί στο παρελθόν από τη ραδιενέργεια, η Αφρική και η Μεσόγειος, μολύνθηκαν τώρα με την έκρηξη της Σαχάρας. Η ραδιενέργεια από τη γαλλική βόμβα θα εξακολουθήσει να αιωρείται επάνω από τα κεφάλια μας επί εβδομάδες και η επίπτωσή της θα εξαρτηθεί από τους ανέμους και την βροχή. Ο κίνδυνος δεν πέρασε. Υπάρχει πάντα.

ΥΠΑΡΧΕΙ και στη χώρα μας, όπως αποκαλύπτεται από τους αριθμούς που ανακοινώνει η ελληνική επιτροπή ατομικής ενέργειας. Κανένας δεν ξέρει τι θα γίνει τις προσεχείς ημέρες, αν το ραδιενεργό νέφος αλλάξει διεύθυνση και περάσει επάνω από την Ελλάδα. Το ελληνικό κοινό ανησυχεί και η ανησυχία του είναι δικαιολογημένη. Γιατί ο κίνδυνος υπάρχει.

ΚΑΙ θα γίνει διαρκώς και μεγαλύτερος, αν η Γαλλία συνεχίσει τις δοκιμές της στη Σαχάρα, όπως προαναγγέλει. Μπορεί αυτήν τη φορά η ραδιενέργεια να διαλύθηκε ή να διαλυθεί στα ανώτερα στρώματα της ατμόσφαιρας — αν και αυτό είναι απίθανο. "Αν όμως οι εκρήξεις συνεχισθούν, πια είναι η εγγύηση, ότι η συσσωρευμένη ραδιενέργεια δεν θα μολύνει απειλητικά πλέον την Αφρική και τη Μεσόγειο; Γι' αυτό η παγκόσμια εξέγερση κατά των δοκιμών της Σαχάρας είναι η μόνη ελπίδα: η έκταση και η ένταση της θα μολύνουν ίσως να σταματήσουν το έγκλημα. Γιατί η εποχή μας έχει έλξη, ότι κανένας και τίποτε δεν μπορεί ν' αντισταθεί στο πανίσχυρο κύμα της παγκόσμιας και

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
ΔΩΡΕΑ 4.6.62
ΗΜΕΡΟΜ. 45573
ΑΡΙΘ.

ΚΟΣΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η «Επιστήμη και Ζωή», κατά γενική αναγνώριση, διαγράφει μια σταθερή, ανοδική εξέλιξη. Από εξειδικευμένο, αρχικά, περιοδικό — που περιόριζε την έκταση και τη σημασία της πολιτιστικής του αποστολής — γίνεται ένα πλατύτερο όργανο που ανταποκρίνεται, ολοένα και περισσότερο, στις γενικότερες απαιτήσεις του ανθρώπου της εποχής μας.

Τα κοινωνικά θέματα, η Τέχνη, η Ιστορία, η Λογοτεχνία, η Αρχαιολογία κτλ. έχουν προστεθεί στον ευρύτερο κύκλο των επιστημονικών και τεχνικών κατακτήσεων, που εξακολουθούν πάντοτε να καλύπτουν σημαντικό χώρο του περιοδικού.

Με την αίσθητη βελτίωση και τον συνεχή εμπλουτισμό της ύλης, το περιοδικό μας πλατύνει τα ενδιαφέροντά του, γίνεται ένας ολοκληρωμένος, σύγχρονος ΚΟΣΜΟΣ με την πολυσύνθετη και υποβλητική του μορφή.

ΚΟΣΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Είναι, λοιπόν, φυσικό την ποιοτική εξέλιξη του περιοδικού να την ακολουθήσει και ο τίτλος του, προκειμένου να εκφράζει κατά τρόπον ολοκληρωμένο και ακριβή το σύνολο της ύλης του. Γι' αυτό στον τίτλο του θα προστεθεί και ο ΚΟΣΜΟΣ, μια συνθετική έννοια, στην οποία εμπεριέχονται και εκφράζονται μονολογικά όλα τα μεγάλα προβλήματα της Επιστήμης και της Ζωής.

Έτσι, ο τίτλος, κατόπιν ειδικής απόφασης της αρμόδιας Επιτροπής Σημάτων του Υπουργείου Εμπορίου, θα γίνει «ΚΟΣΜΟΣ, Επιστήμη και Ζωή». Αφ' ενός θα υποδηλώνει την καθολικότητα του ενδιαφέροντος και της σκοπιάς του περιοδικού και, αφ' ετέρου, θ' αποκτήσει οικειότερη και άμεσώτερη επαφή με το σύνολο του αναγνωστικού κοινού, του οποίου φιλοδοξεί να εκφράζει τις ευγενέστερες και μονιμότερες απαιτήσεις σε μίαν αληθινά κοσμογονική εποχή.

Η αταλάντευτη σταδιοδρομία του περιοδικού μας εγγυάται έντυπια επιτυχία στην ευρύτερη και σημαντικότερη σταυροφορία, στην οποία θ' αποδυθεί προσεχώς με την επιτυχή ολοκλήρωση του τίτλου του: «ΚΟΣΜΟΣ, Επιστήμη και Ζωή». Η μεταφορά του τίτλου στο εξώφυλλο θα γίνει έπειτα από 3—4 τεύχη και θα συμπέσει με μια γενικότερη εξόρμηση, για την οποία θα ενημερωθούν οι αναγνώστες μας, που αναμφίβολα συγκροτούν τον πολιτιστικό και πνευματικό κορμό της Νέας Ελλάδας.

ΚΟΣΜΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ

Σήμερα η ψυχολογία έχει πρό πολλού ξεπεράσει τις άφελεις ιδέες που ρύθμιζαν άλλοτε τα ποινικά συστήματα. Ποιά μεταχείριση είναι ή πιό κατάλληλη για ν' αποτρέψει από το έγκλημα τα κοινωνικά άπροσάρμοστα άτομα; Ο φόβος και ή διψατής έκδικήσεως, που είναι ή πηγή της έμπνεύσεως όλων των παλιών νομοδεσιών, δεν έχουν πιά λόγον ύπαρξεως. Οί έγκληματίες πρέπει νά πάσουν νά θεωρούνται κοινωνικοί παρίες. Πρέπει νά εφαρμοσθεί ένα πρόγραμμα «θεραπείας», που δ' αποδλέπει στην ήθική και την κοινωνική τους αποκατάσταση. Τών απόψεων αυτών δερ μός απολογητής είναι ένας από τούς μεγαλύτερους ψυχιάτρους του κόσμου, ο δρ. Μέννινγκερ.

Θεραπεύεται ο έγκληματίας!

Η ΠΟΙΝΗ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΕΧΕΙ ΕΚΔΙΚΗΤΙΚΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ

Του KARL MENNINGER

ΑΠΟ την αρχαιότητα, οί ποινικοί νόμοι και οί μέθοδοι καταστολής του έγκλήματος βασίζονται σ' αυτό που οί ψυχολόγοι ονομάζουν «σύμπλεγμα πόνου — ήδονης», με άλλα λόγια στο γεγονός ότι οί άνθρωποι, όπως όλα τ' άλλα ζωντανά πλάσματα, έχουν τη φυσική τάση ν' αποφεύγουν τόν πόνο και νά επιζητούν την ευχαρίστηση.

Από τη διαπίστωση αυτή πηγάζει τó σύστημα των κοινωνικών κυρώσεων, που αποδλέπει στην ανταμοιβή του «καλού» και την τιμωρία του «κακού». Τό σύστημα αυτό, που έχει εισδύσει στην παιδαγωγική μας, είναι ο άκρογωνιαίος λίθος του κοινής αποδεκτού δόγματος ότι, «ό φόβος του χωροφύλακα» συγκρατεί τόν έγκληματία.

Αλλ' είναι κοινό μυστικό ότι ή επίσημη αυτή θεωρία της προλήψεως του έγκλήματος, που στηρίζεται στην απειλή της φυλακίσεως έχει αποτύχει πέρα για πέρα. Οί έγκληματολόγοι τó έχουν καταλάβει εδώ και πολλά χρόνια. Στην Αγγλία, πριν από δυο αιώνας οί «πορτοφολάδες» έτιμωρούντο με απαγχονισμό. Αλλά οί άνθρωποι που συγκεντρώνονταν γύρω απ' την άγχόνη για ν' απολαύσουν τó θέαμα, έχαναν συχνά τά πορτοφύλια τους. Αυτή ή έπίδειξη αустηρότητας της δικαιοσύνης, δεν συγκινούσε καθόλου τούς πορτοφολάδες που δεν είχαν ακόμα συλληφθεί και, φυσικά, δεν τούς συγκρατούσε στο δρόμο του έγκλήματος.

Εξ άλλου, κανείς δεν άγνοεί ότι ή «τιμωρός σπάθη» της δικαιοσύνης είναι συχνά «στομαωμένη» και τó χέρι της δεν είναι αρκετά μακρύ: Τά περισσότερα πλημμελήματα μένουν για πάντα ατιμώρητα και οί ένοχοι έως άνησυχητικού ποσοστού κακουργημάτων μένουν άσύλ-

ληπτοι. Έπί πλέον, δικαστές, δικηγόροι, ψυχολόγοι και ψυχιάτροι είναι σήμερα άπόλυτα πεπεισμένοι, ότι από τούς λίγους έγκληματίες που συλλαμβάνονται και τιμωρούνται σύμφωνα με τó νόμο, οί περισσότεροι συνεχίζουν άδισταχτα την έγκληματική τους δράση, άν τούς δοθούν οί κατάλληλες ευκαιρίες.

κιού, με τó όποιο τιμωρούμε ένα άγαπημένο παιδί που έκανε κάτι τó άπαγορευμένο και τών ποινικών μεθόδων που χρησιμοποιούμε για τούς έγκληματίες. Οί έγκληματίες που ρίχνουμε στις φυλάκες δεν είναι «άγαπημένα παιδιά» κανένος. Αντίθετα, τς περισσότερες φορές είναι παιδιά που δεν άγαπήθηκαν

ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΘΕΤΗ ΑΠΟΨΗ ΣΤΟ

ΑΠΟ την άποψη της ανθρώπινης δικαιοσύνης, τότε ο έγκληματίας είναι υπεύθυνος για τς πράξεις του και τότε όχι; "Αν εξαιρέσουμε τς πολύ σαφείς — και σπάνιες — περιπτώσεις σοβαράς ψυχοπάθειας, τó πρόβλημα είναι άκανθώδες. Σε πολλές ποινικές δίκες ο συνήγορος, όταν δεν έχει άλλα επιχειρήματα, προσπαθεί άπεγνωσμένα νά πείσει τούς ένόρκους ότι ο πελάτης του είναι ψυχοπαθής, έστω κι' άν είναι φανερό ότι... τά έχει τετρακόσια. Από την άλλη μεριά, ο εισαγγελέας προσπαθεί νά τούς πείσει ότι είναι ένα συνειδητό και ίσορροπημένο «τέρας», έστω κι' άν είναι καταφανώς ήλίθιος ή, τουλάχιστον, «χαζούτσικος». Ο καθένας τή δουλειά του κάνει, αλλά ποιά είναι ή αλήθεια;

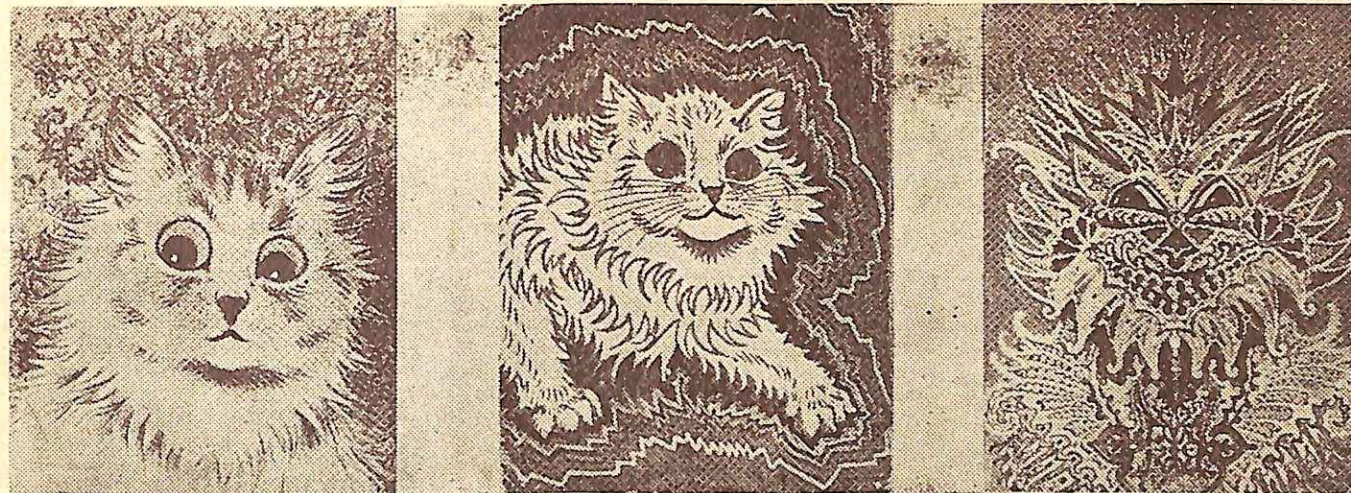
Ένας Γάλλος Συγγραφέας, που έχει ενδιαφερθεί ιδιαίτερα για τó πρόβλημα της έγκληματικότητας, ο Έρβέ Μπαζέν, έχει διατυπώσει αυτή τή γνώμη:

«Η οικογένεια είναι ο μεγάλος ένοχος — ή ή έλλειψη της οικογένειας. Διαχύγιο, αναξιοδότητα των γονέων, παρουσία μιάς πεθεράς, ένος πεθερού... Τά δύο τρίτα των έγκληματιών είχαν στην οικογένειά τους παρόμοιες δυσάρεστες καταστάσεις... Υπάρχει μιά «πεινά της αγάπης», εξ ίσου επικίνδυνη με τήν πείνα του ψωμιού. Αυτό τó συναίσθημα της απογοήτευσες δημιουργεί τούς έπαναστάτες...».

Αν σπαρώσουμε τς αντίληψεις αυτές ως την άκρα λογική τους συνέπεια, θά πρέπει νά καταργήσουμε έντελώς τήν έννοια της εθύνης. Γιατί θά δώσουμε τó ευεργέτημα της μειωμένης εθύνης στον διανοητικώς άνάπηρο και όχι στον άνθρωπο που ή προσωπικότητά του, ο χαρακτήρας του έχει διαστραφεί από τς έμπειρίες της παιδικής ηλικίας; Πολλοί ψυχιάτροι δεν διστάζουν νά φτάσουν ως αυτό τó λογικό συμπέρασμα.

Αν πρόχωρήσουμε λίγο ακόμα, φτάνουμε στην άποψη ότι κάθε έγ-

ΔΡΙΜΥΤΑΤΟ ΚΑΤΗΓΟΡΗΤΗΡΙΟ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ

Οί τρεις φωτογραφίες κατά συνέχεια χαρακτηρίζουν τήν εξέλιξη ένος Αγγλου ζωγράφου, του Λουί Γουαίην, κατά τó στάδιο της ψυχοπαθείας. Η διάσπαση της προσωπικότητάς του εκφράζεται στην πλήρη σχεδόν διάσπαση του σχεδίου και καταλήγει βαθμιαία σε μιά ολοκληρωτική διάλυση του αντικειμένου που ζωγραφίζει.

από κανένα, άνθρωποι νομικώς ένήλικοι, αλλά πάντα διψασμένοι για τήν ανθρώπινη στοργή που δεν έχουν ποτέ απολαύσει και δεν πρόκειται ποτέ ν' απολαύσουν στη ζωή τους. Ζητούν τήν έπιδοκιμασία και τó θαυμασμό των όμοίων τους και προσπαθούν νά τόν άποκτήσουν με παράνομα μέσα.

Οί έπιταγές της συνειδήσεως, ο αυτοσεβασμός και ή συμμόρφωση στους κοινωνικούς κανόνες που άποτρέπουν τούς περισσότερους ανθρώπους από μιά συμπεριφορά που οί γείτονες δεν θά έπιδοκίμαζαν, δεν συγκρατούν κατ' ανάγκη τó παιδί που μεγάλωσε σ' ένα πολύ διαφορετικό περιβάλλον. Η προσωπική του πείρα δεν άποκλείεται νά τó έχει πείσει ότι κερδίζει κανείς περισσότερα με τήν έξυπνη άπάτη, παρά με τήν παθητική άναμονή της ανταμοιβής για μιά καλή διαγωγή.

Έξερει τς συνέπειες της παρανομίας

και τήν αντίδραση της κοινής γνώμης που θ' ακολουθήσει. Ξέρει πώς οί πράξεις του είναι πολύ επικίνδυνες. Αλλά, παρ' όλα αυτά, αφήνεται νά παρασυρθεί από ένα κύμα άποθαρρύνσεως, ήδυπάθειας, ή άνταρσίας που τόν ώθει νά επαναστατήσει κατά της «έννομης τάξεως», στην όποία συμμορφώνονται οί άλλοι άνθρωποι.

★

Η ΠΑΡΑΝΟΜΗ συμπεριφορά του έγκληματία μπορεί κάποτε νά πετύχει. Ωστόσο, τó κέρδος δεν είναι πάντα τó κίνητρο της δράσεώς του. Οί αντικειμενικοί σκοποί της έγκληματικής δράσεως δεν έχουν καμμία αναλογία με τούς αντικειμενικούς σκοπούς που θέτουν στη ζωή τους οί όμαλοι άνθρωποι.

Έξ άλλου, οί άπληρχειόμενοι ποινικοί μας νόμοι πολύ σπάνια εφαρμόζονται στον έξυπνο — και κάποτε μεγαλοφυή — έξ έπαγγέλματος έγκληματία (τόν

μεγάλο άπατεώνα, τόν μεγαλέμπορο των ναρκωτικών κλπ.) που ξεγλιστράει με πονηριά και ξέρει νά μένει στο περιθώριο χρησιμοποιώντας άλλους δυστυχισμένους ως εκτελεστικά του όργανα... Συνήθως, ο νόμος άρπάζει τόν άτυχο που δεν ξέρει νά κρυφθεί, τόν άδέξιο που διαπράττει ένα έγκλημα από άπελπισία, τόν άνώμαλο που ή έρωτική μας ήθική έχει έξοστρακίσει από τήν κοινωνία, τόν ψυχικώς άρρωστο...

Σε πολλές περιπτώσεις, τó έγκλημα που διαπράττει δεν είναι παρά ένα δυστύχημα, ένας κακός ύπολογισμός. Αλλ' ακόμα πιό συχνά ο έγκληματίας είναι ένας παρωμένος, διεστραμένος κι' επαναστατημένος άνθρωπος που έπεξήγησε συνειδητά νά έταχθεί στη μόνη κοινωνική όμάδα που είναι πρόθυμη νά τόν δεχθεί στους κόλπους της — τήν όμάδα των «εκτός νόμου».

Και ποιά στάση κρατάμε άπέναντι στους ανθρώπους αυτούς;

Έπειτα από μιά έπίσημη, πομπώδη τ.λετή που ονομάζουμε «δίκη», τούς κηρύσσουμε έχθρους της κοινωνίας και τούς φυλακίζουμε επί ένα χρονικό διάστημα που έχει καθοριστεί έντελώς αυθαίρετα. Γεμάτοι μίσος και άπογοήτευση, παραμένουν στη φυλακή επί μερικούς μήνες ή επί μερικά χρόνια που τούς φαίνονται άτέλειωτα. Κατόπιν, ή άπερίγραπτη ήλιθιότητά μας θριαμβεύει: τούς άπολύουμε, ή μάλλον τούς έξαπολύουμε στην κοινωνία τή στιγμή ακριβώς που είναι περισσότερο επικίνδυνοι, τή στιγμή που τó συμπτωκωμένο μίσος τους είναι έτοιμο νά έκραγει σε καινούργιες έγκληματικές πράξεις. Τούς αφήνουμε έλευθερους ν' αγωνιστούν έναν άριστο άγώνα κατά της κοινωνίας. Τούς ζητάμε, μετά τήν τιμωρία τους, νά δώσουν τίμια τó ψωμί τους, ενώ συγχρόνως τούς κλείνουμε τς πόρτες μας και τούς θεωρούμε ακατάλληλους για κάθε τίμια άπασχόληση. Έχουμε τήν άπαιτήση νά έπικήσουν με νόμιμα μέσα σ' ένα κοινωνικό περιβάλλον σαφώς έχθρικό.

★

ΛΟΓΙΚΑ κι' έπιστημονικά τó ζήτημα τίθεται ως εξής: Ποιά μεταχείριση είναι ή πιό κατάλληλη για ν' άποτρέψει από τó έγκλημα αυτούς τούς άπροσάρμοστους;

Στο έρώτημα αυτό μονάχα ή ψυχολο-

ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

κληματίας, ακριβώς έπειδή είναι έγκληματίας, είναι κατ' ανάγκη «άρρωστος» ή «άνισόρροπος». Τό γεγονός και μόνο ότι παρέβισε τούς κανόνες συμπεριφοράς που επιβάλλει ή κοινωνία, σημαίνει πώς είναι «άνώμαλος». Στο πνεύμα κάθε αντικοινωνικού άτόμου, από τόν κοινό πορτοφολά ως τόν Γζάκ τόν Άντερογάλη, υπάρχει κάτι που άφίσταται του «όμαλου». Όπως θά παρατήρησε ο άναγνώστης, αυτή σχεδόν είναι ή άποψη που υποστηρίζεται στο άρθρο του Αμερικανού ψυχιάτρου Μέννινγκερ που δημοσιεύουμε πιό πάνω. Αλλ' επιβάλλεται νά τονίσουμε ότι πολλοί ψυχιάτροι και οί περισσότεροι νομομαθείς, κάθε άλλο παρά συμφωνούν με τήν αντίληψη αυτή της εθύνης, ή μάλλον τήν κατάργηση της εθύνης.

Ένας ψυχίατρος που θά υιοθετούσε πλήρως τήν άποψη αυτή, θά κατέληγε νά δεχθεί «μειωμένη εθύνη» για όλους άνεξαιρέτως τούς έγκληματίες που θά έξήταζε. Και ή στάση του θά ήταν εξαιρετικά επικίνδυνη μέσα στα πλαίσια του ισχύοντος ποινικού συστήματος. «Στ' μειωμένη εθύνη — μειωμένη ποινή». Αυτή θά ήταν ή έρμηνεία που θά έδιναν οί ένόρκοι, και τó αποτέλεσμα θά ήταν καταστρεπτικό, γιατί ο έγκληματίας θά έπέστρεφε γρηγορώτερα στην κοινωνία μ' όλο που ή «μειωμένη εθύνη» του, ή άνισορροπία του, τόν κάνει τόσο επικίνδυνο.

Για νά παρακάμψουν αυτή τή δυσκολία, μερικοί έγκληματολόγοι πρότειναν νά έγκαταλειφθεί έντελώς ή έννοια της εθύνης και ν' αντικατασταθεί με τήν έννοια του «κοινωνικού κινδύνου». (Είναι τó δόγμα της «περικολοζιτάς» που διετύπωσε πρώτος ο Λομπρόζο). Όταν ένας άνθρωπος διαπράξει ένα έγκλημα, λίγο ενδιαφέρει άν είναι υπεύθυνος ή άνεύθυνος ή μειωμένης εθύνης. Είναι επικίνδυνος. Αυτό μονάχα έχει σημασία. Πρέπει νά κλειδωθεί σε μιά φυλακή για νά μ'ήν τó ξανακάνει. Η κύρωση αυτή δεν περικλείει καμμία κοινωνική μομφή. Δεν τιμωρείται τó έγκλημα, άπλως έξουδετερώνεται ο έγκληματίας.

γία και η ψυχιατρική μπορεί ν' απαντήσει.

"Αν θέλαμε να εφαρμόσουμε τις καθαρώς επιστημονικές μεθόδους, το χρονικό διάστημα της φυλακίσεως δεν θα έπρεπε να καθορίζεται εκ των προτέρων. Η φυλάκιση πρέπει να διαρκεί απεριόριστα, μέχρις ότου αποφασισθεί εάν, πώς και πότε ο καταδικασμένος μπορεί να επιστρέψει στην κοινωνία από την οποία οι πράξεις του τον έχουν προσωρινά απομονώσει. Τότε, όλα τα μέσα που μας προσφέρει η σύγχρονη ψυχολογία και η ψυχιατρική θα πρέπει να χρησιμοποιηθούν για να μελετηθεί το «ένεργητικό» και το «παθητικό», δηλαδή οι δυνατότητες νέας προσαρμογής του παραστρατημένου ανθρώπου.

"Ετσι, έπειτα από μια έπισταμένη «διάγνωση» των χαρακτηριστικών της προσωπικότητας του εγκληματία, τα υπεύθυνα όργανα της δικαιοσύνης θα είναι σε θέση να κρίνουν αν υπάρχουν πιθανότητες να γίνει και πάλι χρήσιμο μέλος της κοινωνίας, αν πρέπει να εφαρμοστούν οι ψυχολογικές μέθοδοι αποκαταστάσεως, αν πρέπει να του προσφερθούν διαισθητικές επαγγελματικές εκπαιδεύσεις ή αν πρέπει να υποβληθεί σε ψυχιατρική θεραπεία. "Αν σημειωθούν ευνοϊκές μεταβολές στην προσωπικότητα του φυλακισμένου, ο χρόνος του περιορισμού του πρέπει να επιβραχυνθεί και να καταβληθεί κάθε προσπάθεια για να τον δοθησούμε να ξαναβρεί τη θέση που του ταιριάζει καλύτερα στην κοινωνία. Το σύστημα της υπό δρους αποφυλακίσεως που εφαρμόζεται τώρα σε πολλές χώρες, φαίνεται πως είναι πολύ αποτελεσματικό.

Οι ψυχίατροι έχουν πείρα του συστήματος αυτού: Ξέρουν πως είναι πολύ ωφέλιμο για τους ψυχοπαθείς να αισθάνονται ελεύθεροι. Η συνεχής παρακολούθηση των γιαιτρών και των νοσοκόμων τους εκνευρίζει και χειροτερεύει την κατάσταση τους.

"Υπάρχουν όμως άρρωστοι, που μένουν άνεπιπρόσδοκοι από τις προσπάθειες των γιαιτρών και πρέπει να παραμείνουν στο νοσοκομείο ή να επιστρέψουν σ' αυτό έπειτα από μια δοκιμαστική παραμονή στο σπίτι τους. Το ίδιο μπορεί να συμβεί και με τους εγκληματίες. "Αν ο φυλακισμένος (ή ο υπό δρους αποφυλακισμένος) δεν βελτιωθεί παρά τις προσπάθειες των ψυχολόγων και των ψυχιάτρων, δεν μένει παρά ν' αναγκωρίσουμε ειλικρινά την αποτυχία μας και να τον περιόρουμε για μακρό χρονικό διάστημα. Είναι ο μόνος τρόπος για να προστατευθεί η κοινωνία.

Το τσινικό σύστημα που περιγράψαμε ισχύει σήμερα, εν μέρει, στις Ηνωμένες Πολιτείες. "Αλλά, μ' όλο που είναι οικονομικότερο για το κοινωνικό σύνολο και έχει τόσα πλεονεκτήματα, το σύστημα αυτό δεν εφαρμόζεται γενικά. Η εφαρμογή του παρεμποδίζεται από τους ισχύοντες ποινικούς νόμους, που όρίζουν ανώτατα και κατώτατα όρια ποινών για κάθε είδους αδικήματος, από τις κοινωνικές προλήψεις, την άνοητη αντίληψη ότι αν κλειδώσουμε έναν άνθρωπο σ' ένα ανήλιαγο κελλί επί μερικά χρόνια θα βγει από εκεί μέσα αγνώστερος και ηθικώτερος από πρώτα (προφανώς με την επέμβαση του "Αγίου Πνεύματος!) και από την έξ ίσου άνοητη αντίληψη ότι μόλις συμπληρώσει τον χρόνο της

ποινής του πρέπει να τον απολύσουμε, έστω κι' αν έχει γίνει χειρότερος από πρώτα. Επίσης, ο νόμος δεν διακρίνει την τεράστια διαφορά που υπάρχει μεταξύ εγκλήματος ως εκδηλώσεως μίας ανώμαλης, απροσάρμοστης προσωπικότητας και του εγκλήματος ως επαγγελματοσυνειδητή από τον εγκληματία. Το λιγώτερο που μπορούμε να πούμε για τους νόμους αυτούς, είναι ότι είναι «άτιπι-στημονικοί». Αυτό τα λέει όλα.

"Ασφαλώς οι ψυχίατροι δεν θα ήθελαν να βλέπουν όλους τους εγκληματίες να κυκλοφορούν ελεύθερα στους δρόμους, ιδίως εκείνους που έχουν εκδηλώσει σοβαρές αντικοινωνικές τάσεις. Οι ψυχίατροι, όπως όλος ο κόσμος, θέλουν να κοιμούνται ήσυχοι τη νύχτα και να περπατάνε χωρίς φόβο ότι θα δεχθούν μια μαχαίριά στην πλάτη. "Αλλά δε θέλουν επίσης να βλέπουν ανθρώπους που θα μπορούσαν σ' κάτι να χρησιμεύσουν, ν' αποβλακώνονται στις φυλακές ή αντιστροφώς, να βλέπουν ανθρώπους που εξακολουθούν να είναι επικίνδυνοι (επειδή δεν έγινε καμιά προσπάθεια «θεραπείας» τους) ν' απελευθερώνονται μόλις λήξει η ποινή τους που έχει καθορισθεί αυθαίρετα από μίαν αντιεπιστημονική νομοθεσία. "Από την άποψη των ψυχιάτρων η φυλάκιση δεν πρέπει να έχει «ποινικό» χαρακτήρα, αλλά θεραπευτικό, όπως ο περιορισμός ενός ψυχοπαθούς στα ψυχιατρεία.

"Αν υιοθετούσαμε το σύστημα της άπροσδιορίστου διαρκείας καταδίκης, αν ιδρύσαμε κέντρα «επιστημονικής διαγνώσεως» και ψυχολογικής ή ψυχιατρικής εξέτασεως των εγκληματιών, τότε και μόνο τότε θα μπορούσαμε να πούμε ότι προωδεύσαμε στη «θεραπεία» του εγκληματία.

★

ΓΙΑ το γιαιτρό που ενδιαφέρεται να εφαρμόσει την καλύτερη θεραπευτική μέθοδο για τους ασθενείς του, είναι αυτόνοτο ότι σ' καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται να τους σκοτώσει. Ποτέ δεν θεωρήθηκε νόμιμο για το γιαιτρό το να σκοτώνει τους άρρώστους, όσο απελπιστική κι' αν είναι η κατάσταση τους. "Από ηθική άποψη, η θανατική ποινή είναι έξ ίσου απαράδεκτη.

Και μετά την καταδίκη, τι πρέπει να κάνουμε;

"Η απάντηση είναι ότι μονάχα έμείς, όλοι έμείς, υπεύθυνοι γι' αία κοινωνία στην οποία ο άνθρωπος που καταδικάσθηκε δεν μπόρεσε να προσαρμοσθεί, πρέπει ν' αναλάβουμε την αποκατάστασή του. Και η μέθοδος που θ' ακολουθήσουμε δεν πρέπει να περιορίζεται στα αντίποινα. "Ο φόβος και η δίψα της εκδίκης σ' αία κοινωνία είναι η πηγή της έμπνευσεως των παλιών νομοθεσιών, δεν έχουν πια λόγον υπόδρεως. Τη θέση της πρέπει να την πάρει ένα πρόγραμμα θεραπείας που θ' αποβλέπει αποκλειστικά στην κοινωνική αποκατάσταση όσο το δυνατόν περισσότερων εγκληματιών.

Το κοινωνικό ανάθεμα που στιγματίζει τον καταδικο, όπως άλλοτε τον τροφίμο του ψυχιατρείου, θ' αρχίσει να εξαφανίζεται. "Αλλοτε οι «τρελλοί» ήταν απόβλητοι της κοινωνίας, όσο και οι κατάδικοι. Σήμερα μόνο οι άμαθεις διατηρούν αυτή τη φοβία. Δεν είναι μακρυνά ή μέρα που οι εγκληματίες θα πάνουν να θεωρούνται κοινωνικοί παρίες.

Η ΝΥΦΙΤΣΑ και τ' άσφυξιογόνα

Η νυφίτσα (ικτίς) διαθέτει ένα μονάχα άμυντικό όπλο κατά των έχθρών της: Τά... άσφυξιογόνα αέρια. "Αλλά είναι τόσο άποτελεσματικό, ώστε ακόμα και τα πιο ισχυρά ζώα του δάσους τρέπονται εις φυγήν όταν η νυφίτσα σηκώνει την ούρά της. Το σήκωμα της ούρας σημαίνει ότι επίκειται η εξαπόλυση της... βόμ-

βας. Τα ζώα του δάσους ξέρουν το σύνθημα και τρέχουν να κρυφθούν για να γλυτώσουν από τη φοβερή δυσσομία.

Ο δρ. Ρίτσαρντ Βαν Γκέλντερ, του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης, αφού μελέτησε επί χρόνια τη ζωή της νυφίτσας, ανέλαβε πρόσφατα ν' αποκαταστήσει... την τιμή της.

Η νυφίτσα, λέει ο Βαν Γκέλντερ, δεν είναι και τόσο κακοαναθρεμμένη όσο νομίζουμε. Ξέρει πολύ καλά ότι οι άσφυξιογόνες βόμβες της είναι ενοχλητικές και ή κακοσμία πειράζει την ίδια, όσο και τους έχθρους της. Γι' αυτό και ποτέ δεν χρησιμοποιεί το όπλο αυτό εναντίον μίας άλλης νυφίτσας. Το χρησιμοποιεί κατά των έχθρών της, μόνο σ' άπόλυτη ανάγκη. Η μυρωδιά της γίνεται αισθητή σ' απόσταση εκατοντάδων μέτρων. Κατά τους φυσιοδίφες, είναι η ισχυρότερη όσμη που υπάρχει στη φύση.

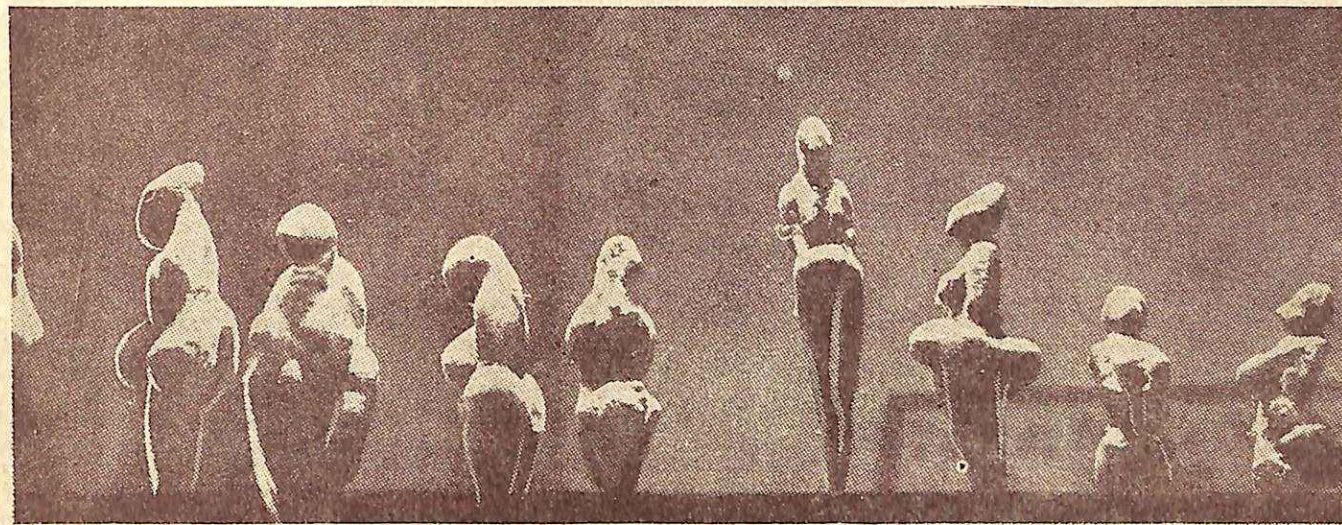
★

Ο περίφημος δικηγόρος Μορό Τζαφερί, την έπομένη μιάς πολυκύροτης δίκης, δέχεται στο γραφείο του την επίσκεψη του κατηγορουμένου τον οποίο, με την θαυμασία αγόρευση του, είχε άθώσει.

—Μαίρτ, του είπε, δεν ξέρω με ποιόν τρόπο να εις εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου...

—"Αγαπητέ μου, τον διέκοψε ο Τζαφερί, από την έποχή που οι Φοίνικες ανέκαλυψαν τα χρήματα, δεν υπάρχει τέτοια δυσκολία!

ή Ζωή και ο Άνθρωπος

Οι άνασκαφές που έγιναν στα σπήλαια του Γκριμαλντί, κοντά στο Μαντόν, στη Γαλλία, από το 1883 ως το 1925, με τις παράξενες φόρμες, έργα του προϊστορικού ανθρώπου: η έγχνη ήταν η πρώτη άχτιδα στην αγωγή του πολιτισμού.

Χιλιάδες χρόνια προ Χριστού, ο άνθρωπος είχε αρχίσει τη μεγάλη και έπιπονη πορεία του από το σκοτάδι των σπηλαίων και της πρωτόγονης ζωής προς το φώς του πολιτισμού και την τάξη της οργανωμένης κοινωνικής ζωής. Η έφεύρεση της γεωργίας υπήρξε ένας από τους μεγαλύτερους σταθμούς σ' αυτήν την πορεία: αυτή άλλαξε ριζικά τον τρόπο ζωής του προϊστορικού ανθρώπου. Οι τελευταίες ανακαλύψεις της ανθρωπολογίας επιτρέπουν τώρα για πρώτη φορά να αναπαραστήσουμε τις πρώτες φάσεις της πορείας αυτής προς τον πολιτισμό που τις αγνοούσαμε έντελως πριν από λίγες ακόμα δεκαετίες. Μια από τις καταπληκτικότερες περιπέτειες που γνώρισε ποτέ η Γη ξετυλίγει τώρα μπροστά μας την πανάρχαια ιστορία της.

8. ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΒΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η ΜΕΓΑΛΗ επανάσταση στη ζωή του προϊστορικού ανθρώπου, ο άποφασιστικός σταθμός στην πορεία από τη ζωώδη κατάσταση στον πολιτισμό, είναι η έφεύρεση των εργαλείων. "Ετσι εμφανίζεται η λεπίδα: δύο παράλληλες όψεις κοντά ή μια στην άλλη, που συνδέονται με μια κοφτερή έπιφάνεια. "Εμφανίζεται επίσης το γλύφανο, που κατεργάζεται το κόκκαλο του ταράνδου και το ξύλο και παράγει άλλα εργαλεία πιο λεπτά και πιο αποτελεσματικά από τα κομμάτια πέτρας των προηγούμενων εποχών. Το τρυπητήρι, ή ξύστρα, το καμμάκι, ή δελόνα από κόκκαλο που έχει μια τρύπα μπάνουν στον άνθρωπο έξοπλισμό. Μετά τη λόγχη και το δόρυ και καλύτερα μάλιστα απ' αυτά το τόξο αρχίζει να σκοτώνει από μακρυνά, δημιουργώντας τη βαλιστική κι' επιφέροντας τη χρησιμοποίηση δελών που έχουν διαρκώς μεγαλύτερη διατηρητική δύναμη.

Η κεραμεική δεν είναι ακόμη δυνατή, γιατί δεν υπάρχουν οι ύψηλες θερμοκρασίες που χρειάζεται, ο άνθρωπος όμως κατασκευάζει δοχεία σκάθοντας το ξύλο ή πλέκοντας καλάμια. Κατόπιν έπινσεί το ζεστό νερό — δύσκολο πρόβλημα — βυθίζοντας στο κρύο νερό, που μπορεί πλέον να το αϊχμαλωτίζει μέσα σ' έδοχεία, πέτρες πυρακτωμένες στη φωτιά. Η μαγειρική γίνεται κάτι περισσότερο από το μαλάκωμα του κρέατος που μπιγεται στην άκρη ενός ξύλου και μισοψηίνεται στη φωτιά. "Ο άνθρωπος παύει να είναι ύποχρωμένο να μασουλά έλόκληρες ώρες τροφές σκληρές σαν πέτσι και συνάμα, σκοτώνοντας γρήγορα τώρα, που έχει το τόξο, μεγάλη ζώα, παύει να είναι ύποχρωμένος να συλλέγει άδιάκοπα τροφή, όπως στις προηγούμενες χι-

λιετίες. Η παλαιολιθική έποχή δημιουργεί διαθέσιμο χρόνο, κλειδί κάθε πρόδου — όπως θα κάνουν στον 19ο αιώνα οι εύεργετικές μηχανές κι' όπως κάνει ακόμα ριζικώτερα σήμερα η αυτοματοποίηση.

Ο Άνθρωπος και τα ζώα

Οι φυσικές συνθήκες, ωστόσο, είχαν χειροτερεύσει. Οι ήπιες κοιλάδες της Ντορντόν και της Βεζέρ στη Γαλλία, οι χλιαροί λόφοι της Καταλωνίας και της Προδηγκίας αποκτούσαν το κλίμα του Λαβραδώρα. "Ενα σύντομο καλοκαίρι μούσκευε τη γη, προκαλούσε τον κύκλο μιας μικροσκοπικής θλαστήσεως, έκανε να εμφανίζονται δισεκατομμύρια αϊμοδιψη βορεϊνά κουνούπια. "Ο χειμώνας ξαναρχόταν όρμητικός με τους άγριους ανέμους που φυσούσαν από την "Αγγλία και τη Βόρεια Γερμανία. Οι άνεμοι αυτοί γέμιζαν την ατμόσφαιρα με σκόνη από χιόνι που επί όλόκληρες έβδομάδες έκαναν το μεσημέρι να φαίνεται σαν σούρουπο. Οι ίθαγενείς της Γης του Πυρός ζούν σήμερα γυμνοί και άστεγοι με θερμοκρασία υπό το μηδέν, άλλ' ο προϊστορικός άνθρωπος του Κρό —Μανιόν αντιμετώπιζε χαμηλότερες θερμοκρασίες και δεν θα μπορούσε να επιζήσει αν είχε μάθει να ντύνεται. Γι' αυτόν το λόγο πήγε να κατοικήσει σ' έσπηλίες. Οι έρευνες δείχνουν ότι ζούσε στις σπηλιές μόνο όταν ήταν κακοκαιρία, προτιμώντας το καλύβασπιτο, που η επινόηση του χρονολογείται από την ίδια έποχή. Οι έρευνες αφήνουν επίσης να υπεθεθεί, ότι ο άνθρωπος του Κρό —Μανιόν είχε αναγκασθεί να συμβιώνει μ' ένα άλλο συγκεκριμένο, την άρκουδα — μεγάλη, δυνατή, αλλά ελάχιστα μαχη-

τική και άσθενέστατα ώπλισμένη. Δεν είναι αδύνατον ή άρκούδα να υπήρξε το δεύτερο — ίσως μάλιστα και το πρώτο — ζώο που εξημέρωσε ο άνθρωπος και το χρησιμοποίησε σαν σφάγιο. Ο συνεταιρισμός αυτός διακόπηκε με την εξαφάνιση της άρκούδας των σπηλαίων που την εξόντωνσαν τα διαδοχικά κύματα ψύχους.

Για έναν άλλο συνεταιρισμό, που έμελλε να διαρκέσει, του ανθρώπου και του σκύλου, πρέπει να δηλώσουμε ότι δεν ξέρουμε τίποτε. Οι πρόγονοι του σκύλου υπήρξαν παμπάλαιοι. Ο σκύλος, όμως, που πήγε κι' εγκαταστάθηκε στην ανθρώπινη κατοικία είναι κάτι που δεν το ξέρει η παλαιοντολογία κι' η προϊστορία. Ήταν ένας ξένος που απέδιδε. Μετά τη φωτιά, ήταν ή δεύτερη πηγή ενέργειας που άποκτούσε ο άνθρωπος και που την πρόσθετε στη δική του μυική δύναμη στον άγωνα του για τη ζωή. Ο σκύλος του χρησίμευσε στο κυνήγι προεκτείνοντας την άκοή και την όσφρηση του. Υπήρξε το πρώτο υποζύγιο του όταν, πριν από την εφεύρεση του τροχού, ο άνθρωπος είχε την

ΗΝ εποχή εκείνη, άλλωστε, κατοικήθηκε ή 'Αμερική. Ομάδες κυνηγών πριν από 10.000 χρόνια προχώρησαν ως τη βορειοανατολική άκρη της 'Ασίας και χάραξε την χαμηλή στάθμη των θαλασσών που είχαν αποξηρανθεί μερικώς από τους παγώνες, πέρασαν πεζή τον Βερίγγειο Πορθμό. Όταν ή στάθμη της θάλασσας ανέβηκε, άλλες ομάδες κατάρθρωσαν να πραγματοποιήσουν τη σύντομη θαλάσσια διάβαση ανάμεσα στις δύο ήπείρους, έφ' όσον μάλιστα ή φύση είχε τοποθετήσει δυο νησιά στον πορθμό, όπως δυο πέτρες στο πέρασμα ενός ποταμού. Ελάχιστες άμφιβολίες υπάρχουν για την καταγωγή των 'Ερυθροδέρων της 'Αμερικής που τα χαρακτηριστικά τους θυμίζουν τόσο πολύ τους Κινέζους. Η 'Αμερική έποικίσθηκε από την 'Ασία, πριν έποικισθεί από την Εύρωπη.

Η χρονολογία, όμως, που συνοδεύει τη θεωρία αυτή, δημιουργεί αβυσσους δυσχέρειας. Τα πρώτα ίχνη των ανθρώπινων απολιθωμάτων της 'Αμερικής που άνακαλύφθηκαν το 1930 στο Φόλσομ του Νέου Μεξικού, υπολογίσθηκε ότι εί-

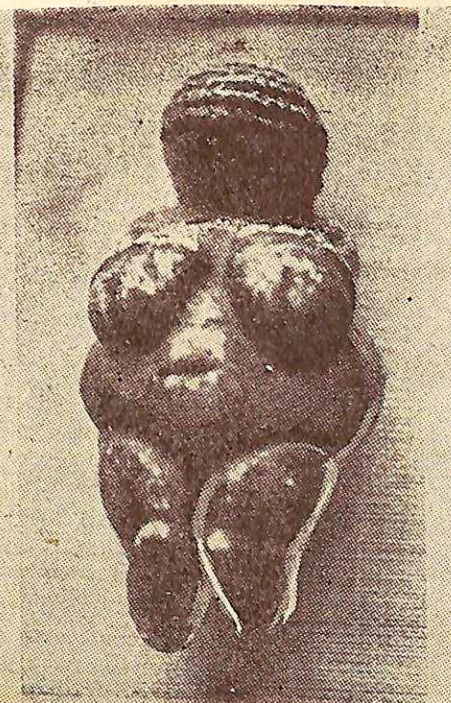
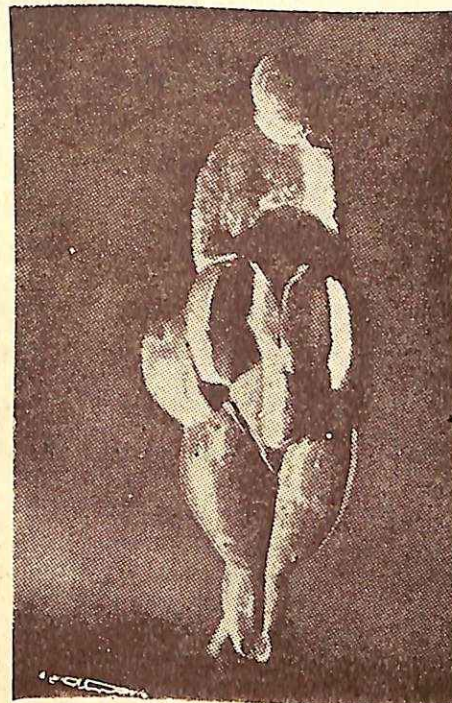
θα έμεναν άγνωστα ως την εποχή του ατμού. Η ύλική πρόοδος, όμως, συνεχιζόταν. Μία καινούργια κι' άποφασιστική φάση άρχισε. Είχαν χρειασθεί χιλιάδες αιώνες για να προχωρήσει ο άνθρωπος από την άπλη συλλογή της τροφής του ως την κατάρκτησή της με ιδιάκοπο πόλεμο έναντίον της άφρόκρεμιας του ζωικού βασιλείου. Λίγες δεκάδες αιώνων θα άρκούσαν τώρα για μίαν επανάσταση, όχι λιγώτερο άποφασιστική: το πέρασμα από την κατάρκτηση της τροφής στην παραγωγή της.

Μία επανάσταση: ή γεωργία

Η ΘΑΥΜΑΣΤΗ αυτή εφεύρεση, ή γεωργία δεν ξέρουμε σε ποιόν όφείλεται, ούτε υπό ποιές συνθήκες πραγματοποιήθηκε. Ο καθηγητής Μπραϊ ητγουντ τοποθετεί στο 6.700 π.Χ. το άρχαιότερο γεωργικό χωριό που έχει άνακαλυφθεί ως τώρα: το Τζάρμο στη Μεσοποταμία. Ίχνη κτηνοτροφίας, λείψανα σπιτιών, υπολείμματα κοσμημάτων βρέθηκαν στον τόπο αυτό του χωριού, αλλά το σημαντικότερο και το συγκινητικότερο εύρημα υπήρξαν μερικά σπειρίδια μουμιοποιημένου σταριού. Διαπιστώθηκε ότι άνήκουν στο είδος «άϊν-κορν», τον πιο στενό συγγενή του άπλούστερου από τα άγρια στάρια, το μόνο που έχει έπτα χρωσώματα αντί των 21 των σημερινών ποικιλιών. Κανένας δεν ξέρει, κανένας δεν θα μάθει ποτέ ποιός είχε τη μεγαλοφυή ιδέα να έμπιστευθεί στο χόμα άγρια σπειρίδια σταριού για να έπιτύχει τον πολλαπλασιασμό τους. Υποθέτουμε ότι ή άνακάλυψη έγινε τυχαία έπειτα από ένα αυτόματο φύτρωμα. Ωστόσο, χρειάστηκε ένα νευτώνιο μυαλό για να δγάλει από ένα τυχαίο φαινόμενο ένα συμπέρασμα που θα άλλαζε τις συνθήκες ζωής των έπόμενων γενεών.

Η σκηνή της επαναστάσεως αυτής είναι άντικείμενο μιάς διενέξεως. Το 'Ιράκ, ή Περσία, ή 'Ιουδαία θεωρούνται από διαφόρους αρχαιολόγους ή πηγή των δημητριακών, άλλοι όμως υποστηρίζουν με πάθος τα δικαιώματα της Αιγύπτου. Ο θεωρητικός του παλαιολιθικού Χρυσού Αιώνα Τζ. 'Ελλιστ Σμιθ είναι πεπεισμένος ότι όλόκληρος ο πολιτισμός ξεκίνησε, δεν μπορούσε να ξεκινήσει ποτέ από το Νείλο. Το κριθάρι φύτρωνε μόνο του στις περιοχές που τις γονιμοποιούσε ή έτησία πλημμύρα του Νείλου κι' από τον ποταμό οι Αιγύπτιοι πήραν το μάθημα γεωργίας που μετέδωσαν στους γείτονές του. Ο πολιτισμός υπήρξε μιά έπιδημία που, ξεκινώντας από την Αίγυπτο, μεταδόθηκε σ' όλόκληρο τον κόσμο. Μόνη ή 'Αμερική έβηκε — πιθανότατα στα ύψιπεδα του Περού — την πρωτότυπη γεωργία της, ιδιαίτερα το μυστηριώδες αυτό καλαμπόκι που δεν είναι γνωστή καμμία άγρια ποικιλία του, σαν να το είχε φέρει από έναν άλλο κόσμο και να το έσπειρε ένας θεός.

Το ψωμί δεν έφανίσθηκε άμέσως. Το στάρι στην άρχή το καθούριζαν και το κοπάνιζαν, έπειτα το άνακάτωναν με νερό και έφτιαχναν ένα είδος πλιγούρι ή τραχανά. Η μισορευστή αυτή τροφή, συνέβαλε ώστε να μακρύνει ή διάρκεια της ανθρώπινης ζωής, γιατί υπέτασσε λιγώτερο άμεσα την έπιτίωση στη διατήρηση των δοντιών. Γιατί οι κυνηγοί της λιθίνης εποχής υπέφεραν από σάπια δόντια. Το μαρτυρούν τα κόκκαλά τους,

Τρία από τα πιο έκπληκτικά γλυπτά του προϊστορικού ανθρώπου — έργα που υπήρχε στον άνθρωπο και την εποχή άκόμα που ζούσε άγριος στις σπηλιές, πούν, άγαλματάκι από χαλιόδοντα μαμμούθ. Σ τ ή μ έ σ η: ή Γυναίκα του Βίλλεντορφ, άγαλματάκι από ξσδε-στην Ντορντον της Γαλλίας.

όπως μαρτυρούν πόσο παλιός είναι ο άρ-θριτισμός. Άποδεικνύουν πρό πάντων τον τραυματισμό, τον βίαιο θάνατο που προκαλείται από πέσιμο, από συμποκή ή από συνάντηση με ισχυρότερο ζώο. Στα νιώματα βρίσκεται προϊστορικός σκελετός ήλικίας περισσότερο από 40 χρόνια και ή μέση διάρκεια της ζωής ήταν πιθανότατα 20 χρόνια.

Στη δύση, ώστόσο, το μέλλον του πολιτισμού σκοτεινιάζε. Οι παγωνιές είχαν έγκαταλείψει την Εύρωπη στο 200-στο αιώνα π.χ. έπειτα όμως από 10.000 χρόνια τούντρας και στέπας οι κυνηγετικές κοινωνίες έβλεπαν να μεγαλώνει ένας νέος έχθρός: το δάσος. Άπλωνόταν παντού, στα θάλασσα που έβγαине από το έδαφος, καταστρέφοντας τις άπεράντες βοσκές που ήσαν άναγκαίες για τα κοπάδια των μηρυκατικών, που ήσαν ή τροφή του ανθρώπου. Οι άρχοντες του τέλους της Παλαιολιθικής εποχής, οι άριστοκράτες των σπηλαίων που ζούσαν μέσα στα καλλιτεχνικά άριστουργήματά τους, ήσαν υποχρεωμένοι να προσαρμολοθούν σε πιο δύσκολη και πιο εργατική ζωή σε άσφυκτικότερο περιβάλλον. Την εποχήν εκείνη μιά φυλή κοντή, και ρωμαλέα, ή άλπειά φυλή, που έρχόταν από την άνατολή, εισχώρησε άνάμεσα στη δόρεια φυλή και στη μεσογειακή. Έφερνε τον πολιτισμό των παραγωγών τροφής που είχε γεννηθεί στην Αίγυπτο και στη Χαλδαία. Τρεις ή τέσσερις χιλιάδες χρόνια άρκεσαν για να διαδοθεί και να μεταφρευθεί ο πολιτισμός σ' όλόκληρη τη δύση.

Το πείραμα των δύο καθηγητών

ΔΥΟ Δανοί καθηγητές πανεπιστημίου διεκνήθηκαν άν μπόρεσαν άραγε οι άνθρωποι της Νεολιθικής εποχής να καθαρίσουν το πανίσχυρο δάσος που σκέπαζε το έδαφος πριν από 4 ή 5.000 χρόνια, για να δημιουργήσουν τα μικρά χωράφια τους. Άποφάσ-

σαν να δοκιμάσουν. Πρώτα κατασκεύασαν το πιο μοντέρνο έργαλείο της Νεολιθικής εποχής, ένα πέτρινο τσεκούρι μπηγμένο σε ένα κλαδί τρυπημένο με φωτιά. Έπειτα, βοηθούμενοι από ένα ξυλοκόπον όνομαζόμενο Φρίσκ, οι δρες Τζόελ - Σμιθ και Γιόργκενσεν άρχισαν να καθαρίζουν ένα έκτάριο πανάρχαιου δάσους, που τους το παραχώρησε ή δανική κυβέρνηση. Ο Φρίσκ έσπασε το πέτρινο τσεκούρι του κυτυπώτας πολύ δυνατά, άλλ' οι δυο καθηγητές κατάλαβαν πως χρησιμοποιούσαν τα έργαλεία τους σ' προϊστορικοί ύλοτόμοι, με μικρά χτυπήματα, από πάνω προς τα κάτω, με τον άγκώνα και όχι με το σώμα και τον ώμο. Το άποτέλεσμα υπήρξε καταπληκτικό. Σε 4 μέρες εργασίας οι δυο καθηγητές ξύρισαν 500 τετραγωνικά μέτρα του δάσους, κόβοντας 42 δένδρα που είχαν διάμετρο από 40 ως 70 εκατοστά του μέτρου και 105 μικρά δένδρα. Τις έπόμενες πέντε μέρες καθάρισαν 2.000 τετραγωνικά μέτρα. Την άλλη άνοιξη έκαψαν επί τόπου τα κομμένα δένδρα. Το νεολιθικό χωράφι ήταν έτοιμο.

Η σπορά έγινε επάνω στη ζεστή στάχτη. Οι σπόροι που μπηχθηκαν στο χόμα μ' ένα διχαλωτό κλαδί, ήσαν πωτόγονες ποικιλίες άνάλογα με αυτές που βρίσκονταν στα αρχαιολογικά στρώματα. Φύτρωσαν, μεγάλωσαν, έδωσαν συγκομιδή που βερίσθηκε με πέτρινο μαχαίρι. Το πείραμα επαναλήφθηκε τρεις φορές από το 1954 ως και το 1956. Το έδαφος άρχισε να άδυναίσει, άλλ' οι δυο Δανοί καθηγητές συνέχισαν τον πειραματισμό τους σ' άλλη περιοχή του δάσους. Έκτος από τις ποτιζόμενες περιοχές, ή πρωτόγονη γεωργία περιωριζόταν πάντα σε κάποιο νομαδισμό, καλλιεργώντας ένα χωράφι λ'γα χρόνια και κατόπιν άναζητώντας πιο πέρα την εύφορία που είχαν εξαφανισθεί. Το δάσος που ξαναφύτρωνε επάνω στο ίχνη του είναι, έξ άλλου, αισθητά διαφορετικό από εκείνο που θυσιάσθηκε. Ο άν-

θρωπος άρχίζει στη νεολιθική εποχή μιά νέα σταδιοδρομία μεταμορφώνοντας το περιβάλλον όπου ζει.

Το κυνήγι είναι ένα σχολείο πονηρίας και θάρρους. Η γεωργία είναι ένα σχολείο εργασίας και υπομονής. Επί χιλιετίες οι δυο αυτές μορφές πολιτισμού συντηρήσαν είτε στις ίδιες φυλές, όταν οι γυναίκες καλλιεργούσαν τη γή, ενώ οι άνδρες κυνηγούσαν, είτε σε γειτονικές φυλές. Το βλέπουμε άκόμα στο Κογκό, όπου ο' Μπαντού είναι γεωργοί κι' οι πυγμαίοι κυνηγοί. Η κτηνοτροφία, που την συνδυάζουμε γενικά με τη γεωργία, είναι εύλογαφάνες να γεννήθηκε ανεξάρτητα απ' αυτήν στους κυνηγούς, που σιγά - σιγά έγιναν ποιμένες. Αυτό υποθέτει ο άδβόας Μπρέϊγ. Οι άγρότες είναι σοδαροί, φιλόσοφοι, ύλιστές, άλληλέγγυοι από ανάγκη: είναι οι έφευρέτες των χωριών, των σιταποθηκών, της προνοίας, της πειθαρχίας, της όχυρώσεως που την χρειάζονταν για ν' άμυνθούν, της πολιτικής έξουσίας που την χρειάζονταν για ν' οργανωθούν. Οι κτηνοτρόφοι, έξ άλλου, είχαν όλον τον καιρό να όνειροπολούν. Από τους γεωργούς προέρχονται οι μηχανές κι' οι νόμοι, στους ποιμένες, όμως, χρωστούμε την άστρονομία, τη μουσική, τα μαθηματικά, την φιλοσοφία και την ποίηση. Το σύμβολο της δυαδικότητας αυτής βρίσκεται στο δράμα του Κάιν και του 'Αβελ. Το 'Αβελ του ποιμένα, ζήλωτη του Θεού και του Κάιν του γεωργού, που σκότωσε τον 'Αβελ όταν αυτός ώδήγησε το κατσίκι του πολύ κοντά σ' ένα αϊλάκι...

Η πρώτη χρονολογία

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ συνεχίζεται άκόμα σε μερικές περιοχές όμορες του πολιτισμού, όπως στα παρθένα δάση ή στην έρημο. Παντού άλλο ή ιστορία άποφάνθηκε ύπέρ του άγρότη και κατά

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 28

ιδέα να τον ζεύσει στο έλκυθρο από κλαδιά που οι Εύρωπαίοι έβηκαν στους 'Ερυθροδέριους. Υπήρξε επίσης και σφάγιο — όπως ή άρκούδα.

Το μαμμούθ βασίλευε στην παγωμένη άπεραντωσύνη. Οι τοιχογραφίες των σπηλαίων το παριστάνουν με κυττητή όμοιότητα: με τους τεράστιους χαλιόδοντές του κυρτούς, με τα κεφάλια του πλακουτσό, με τη ράχη του καμπουριασμένη, με τον μακρύ τριχωτό μανδύα του κρεμασμένο ως το έδαφος. Προσβεβλημένο από την άδυναμία των γιγάντων, το μαμμούθ εξωντώθηκε ίσως στην Εύρωπη από τον άνθρωπο που άρχισε να το κυνηγά. Έπειτα από τον κολοσσό αυτόν, ο άνθρωπος άρχισε να κυνηγά το άλογο, τον άγριοβούβαλο, το βόδι, την καμήλα, πρό πάντων τον τάρανδο, πολύτιμο για το τομάρι του. Οι άνθρωποι της Μαγδαληνής Έποχής ήσαν όμοιοι, άκόμα και στις καλλιτεχνικές ικανότητες, με τις κυνηγετικές φυλές της Βόρειας 'Αμερικής, όπως τις περιέγραφαν ο Κορονάδο και οι Ιερείς 'Αλλοϋεθ και Μαρκέττ: δεν είχαν γεωργία, ο σκύλος ήταν το μόνο κατοικίδιο ζώο τους, είχαν ένα τελειοποιημένο πέτρινο έξοπλισμό σε έργαλεία, είχαν συνεταιριστική κοινωνική όργάνωση για το κυνήγι, είχαν τη ρωμαλεότητα, την ανεξαρτησία και τη ναχέλεια των σαρκοβόρων. Οι άνθρωποι του τέλους της Παλαιολιθικής Έποχής, θα ζούσαν όπως οι σχεδόν σύγχρονοί μας αυτοί 'Ερυθρόδεμοι.

Οι μεγάλες στιγμές του ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ και της ΤΕΧΝΗΣ

Μια λεπτομέρεια από τον πίνακα του Γκρέκο «Ελ Έσπόλιο»: Τα κεφάλια της Μαρίας Μαγδαληνής (δεξιά) και της Παναγίας.

Στην ιστορία της ζωγραφικής ο Γκρέκο, ο Κρητικός Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, είναι μια ολότελα ξεχωριστή φυσιογνωμία. Δεν έχει ούτε προδρόμους, ούτε διαδόχους: είναι απόλυτα πρωτότυπος. Για μερικούς ιστορικούς της τέχνης είναι ίσως ο μεγαλύτερος ζωγράφος που υπήρξε ποτέ. Για τους άλλους, είναι ένας από τους μεγαλύτερους. Το έργο του, ήταν σχεδόν άγνωστο ως τον περασμένον αιώνα. Σήμερα το θαυμάζει ολόκληρος ο κόσμος και το αναγνωρίζει σαν ένα από τους πολυτιμότερους θησαυρούς του δυτικού πολιτισμού. Ένα από τα λαμπρότερα πετράδια που αποτελούν τον θησαυρόν αυτόν είναι ο περίφημος πίνακας «Ελ Έσπόλιο», από τα κορυφαία αριστουργήματα του Γκρέκο, που βρίσκονται στον καθεδρικό ναό του Τολέδο. Η ιστορία του είναι χαρακτηριστική, γιατί δίνει μια γενική εικόνα της τέχνης του μεγάλου αυτού Κρητικού ζωγράφου της Αναγεννήσεως

της δυζαντινής τέχνης: ότι δηλαδή η όμορφη των υλικών — χρυσού, κρυστάλλου, σμάλτου και πολύτιμων πετραδιών — δίνει στην τέχνη τη λάμψη της και τη δύναμη να μάς συγκινηθεί.

λοφύτα του. Οι Ρωμαίοι ζωγράφοι, όμως, δεν έδιναν στο χρώμα την πρωταρχική σημασία που έδινε ο Γκρέκο. Αυτό ίσως να έκανε τον Γκρέκο να μιλήσει περιφρονητικά όχι μόνο γι' αυτούς, αλλά και για το δάσκαλό τους, τον Μιχαήλ Άγγελο, για τον οποίον έπενε ότι ήταν ένας καλός άνθρωπος, αλλά δεν ήξερε να ζωγραφίζει. Είπεν επίσης ότι θα μπορούσε να ξαναζωγραφίσει πολύ καλύτερα τους πίνακες του

“ΕΛ ΕΣΠΟΛΙΟ,, ΤΟΥ ΓΚΡΕΚΟ

ΛΑΜΠΕΙ σαν ένα πελώριο κόσμημα. Οι ισπανικοί καθεδρικοί ναοί είναι γεμάτοι κοσμήματα — στέμματα και διακοπότητα και άμφια — άλλ' ή λάμψη τους κουράζει, σ'α μια νωχελής, μονότονη ψαλμωδία. Το κόσμημα του Γκρέκο είναι συνάμα και μια γεμάτη πάθος κραυγή: Το τεράστιο αυτό ρομπίνι επάνω σε πολύχρωμο φόντο είναι ο Χιτώνας του Ίησού, που πρόκειται να του τον βγάλουν. «Ελ Έσπόλιο» τιτλοφορεί ο Γκρέκο τον πίνακά του, που σημαίνει Ισπανικά «γδύσιμο». Το θέμα του είναι το γδύσιμο του Ίησού από τους δημίους του πριν τον καρφώσουν στο σταυρό. Η σύγκριση αυτή του πίνακα με κόσμημα γίνεται από ποιονδήποτε αντικρύζει το εκπληκτικό αυτό σε πλούτο και ένταση χρωμάτων έργο και ο θεατής έχει την εντύπωση ότι τα χρώματα και η διάταξη του διακόσμου των εκκλησιών ήταν πάντα στο νου του Γκρέκο, όταν άρχιζε να ζωγραφίζει τον πίνακά του. Μολονότι πολύ λίγα ξέρουμε για τα πρώτα χρόνια της ζωής του Γκρέκο, μπορούμε ωστόσο να είμεθα βέβαιοι, ότι ανατράφηκε με τη δυζαντινή παράδοση της τέχνης. Είναι, βέβαια, συζητήσιμο αν το έργο του αργότερα στην Ισπανία εξακολούθησε να είναι επηρεασμένο από τη δυζαντινή αιοιογραφία, δεν υπάρχει, όμως, αμφιβολία ότι ο Γκρέκο — ο Δομήνικος Θεοτοκόπουλος ο Κρής, όπως υπογράφει τους πίνακές του — διατήρησε σ' όλη τη σταδιοδρομία του το θεμελιακό αξίωμα

Ο ΓΚΡΕΚΟ έκανε την είσοδό του στην Ευρώπη από το σημείο όπου συναντιόταν τότε η Δύση και η Ανατολή: από τη Βενετία. Δεν ξέρουμε, όμως, πόσων χρόνων ήταν όταν έφθασε εκεί από την Κρήτη. Και μάλιστα δεν ξέρουμε απόλυτως τίποτε ως τις 10 Νοεμβρίου 1570 όταν ο Ρωμαίος ζωγράφος Τζιούλιο Κλόβιο τον έσύστησε στον προστάτη του Άλέξανδρο Φαρνέζε ως «νεαρό Κρητικό, μαθητή του Τισιανού». Σημαίνει αυτό — έρωτά ο Άγγελο τεχνοκρίτης σέρ Κέννεθ Κλάρκ — ότι ο Τισιανός, που ήταν τότε 90 χρόνων και είχε ένα καλά οργανωμένο ατελιέ, είχε δεχθεί το νεαρό Δομήνικο Θεοτοκόπουλο ως μαθητή; Η σημαίνει μόνον ότι ο Γκρέκο ήταν θερμός θαυμαστής του Τισιανού, πράγμα αρκετό για να συστηθεί στον Άλέξανδρο Φαρνέζε; Και πραγματικά οι τελευταίοι πίνακες του Τισιανού, που συμπήκνουν με την παραμονή του Γκρέκο στη Βενετία έχουν μια πύρινη όμορφη χρωμάτων που προκαλεί την ίδια συγκίνηση, όπως και οι κατοπινοί πίνακες του Γκρέκο.

Ο Γκρέκο μελέτησε στη βόρεια Ιταλία το έργο του Τιμπάλντι, στη Μπολόνια και του Κορρέτζιο στην Πάρμα και το 1570 πήγε στη Ρώμη. Ο Μιχαήλ Άγγελος είχε πεθάνει έξη χρόνια πρωιύτερα, αλλά η τέχνη στη Ρώμη εξακολουθούσε να επηρεάζεται από τη μεγα-

Μιχαήλ Άγγελο. Ωστόσο, η τέχνη του Μιχαήλ Άγγελο τον επηρέασε και, χωρίς τις τοιχογραφίες του μεγάλου Ιταλού, το «Εσπόλιο» δεν θα ήταν ίσως αυτό που είναι. Αυτό το νοιώθει κανένας — για ν' αναφέρω πάλι τον σέρ Κέννεθ Κλάρκ — στον άνδρα που σκύβει για να ετοιμάσει το σταυρό, στις τρεις γυναίκες που προβάλλουν κάτω αριστερά στον πίνακα και, πρό πάντων, στην κίνηση και την έντγπωση ζωής γύρω από το κεντρικό πρόσωπο, τον Ίησού. Τέτοιο ακριβώς είναι και το θέμα του περίφημου πίνακα του Μιχαήλ Άγγελο «Η Σταύρωση του Αγίου Πέτρου». Και όμως το «Εσπόλιο» είναι κάτι ολότελα ξεχωριστό — ένα απόλυτα προσωπικό έργο, που διαφέρει ριζικά και σε όλα από οποιοδήποτε έργο της Ιταλικής ζωγραφικής.

Μια ανάλυση του πίνακα

Η ΠΡΩΤΗ διαφορά βρίσκεται στη χρησιμοποίηση του χώρου. Αντί να είναι στέρεες φιγούρες που να κατέχουν μια καθορισμένη περιοχή, όπως στην Ιταλική ζωγραφική από την τέχνη του Τζιόττο, οι φιγούρες του Γκρέκο γεμίζουν ολόκληρη την επιφάνεια του πίνακα σε ρητά αλληλέλληλα πλάνα. Το άφηρημένο φόντο του πίνακα — όπου και βρίσκεται τελικά η δύναμη ενός πί-

νακα — μοιάζει περισσότερο μ' ένα κυβιστή Πικασσό του 1911 παρά με έργο φιλοτεχνημένο σύμφωνα με την παράδοση της Αναγεννήσεως. Όλη η διάταξη του πίνακα, τα πλάνα του, η σύνδεσή τους μεταξύ τους μάς κάνουν να κυττάζουμε πιο έντατικά την κεντρική περιοχή — όπου ο Χιτώνας του Ίησού είναι σαν ένα πελώριο ρομπίνι.

Κυττάζοντας κανένας το «Εσπόλιο» και αναλογιζόμενος το θέμα του, δεν μπορεί να μη θαυμάσει τη ζωηρότητα της φαντασίας του Γκρέκο. Είναι η στιγμή που οι βασανιστές του πρόκειται να αποσπώσουν από τον Ίησού τον λαμπρό κόκκινο Χιτώνά του, που είναι το σύμβολο της βασιλείας του. Γύρω του συνωθείται ο κόσμος των ανθρώπων. Δύο άνδρες κυττάζουν προς το μέρος μας και φαίνονται σ'α να παρεμβάλλονται ανάμεσα στο θεατή και στον Ίησού: ένας ήλιθιος — παραχαλισμένος στρατιωτικός κι' ένας ηλικιωμένος κρατικός λειτουργός, που το πρόσωπό του γυαλίζει από άρνηση και που αγγίζει με το δάχτυλο τον Ίησού.

Από τα άλλα πρόσωπα του πίνακα, μερικά είναι θάναυσα και εκφράζουν αγάλλιαση για το μαρτύριο του Ίησού, αλλά τα περισσότερα είναι κοινοί άνθρωποι του Τολέδο και των γειτονικών χωριών που εικονίζονται όπως ακριβώς ήταν όταν πήγαιναν στο ατελιέ του Γκρέκο για να τους ζωγραφίσει. Εκείνο που προξενεί δέος είναι ο αριθμός και το πλησίασμα των κεφαλιών, γιατί έχουν γίνει πλήθος, που τονίζει ακόμα περισσότερο την απομόνωση του Ίησού. Οι σκέψεις του είναι ήδη συγκεντρωμένες σ' ένα άλλον κόσμο. Η στάση του το μαρτυρεί.

Στο κάτω μέρος του πίνακα, χωρισμένοι από το πλήθος, είναι εκείνοι που έχουν άμεση σχέση με τη θυσία, η Παναγία, η Μαρία Μαγδαληνή και ο δήμιος που ετοιμάζει το σταυρό. Ανάμεσά τους, ζωγραφισμένο με εξαιρετική λεπτότητα, είναι το πόδι του Ίησού και ο θεατής θα προσέξει ότι οι γυναίκες έχουν καρφωμένα τα βλέμματα στο καρφί, που σε λίγο θα τρυπήσει το πόδι. Τα πρόσωπά τους, όμως, όπως και των ανδρών, δεν δείχνουν συγκίνηση. Αυτό είναι ένα από τα παράξενα χαρακτηριστικά του «Εσπόλιο». Δεν έχει κανένας παρὰ να σκεφθεί πώς άλλοι μεγάλοι ζωγράφοι του Θείου Δράματος, από τον Τζιόττο και τον Τζιοβάννι Πιζάνο ως τον Τισιανό και τον Ρέμπραντ, θα είχαν χειρισθεί το θέμα, για ν' αναγνωρίσει το απόκοσμο δράμα της φαντασίας του Γκρέκο. Εκτός από ένα συμβατικό γύρισμα των ματιών προς τον Ουρανό, τα πρόσωπα των φυσιογνωμιών αυτών είναι χωρίς έκφραση. Οι συγκινήσεις των προσώπων που ζωγραφίζει ο Γκρέκο εκφράζονται με τις χειρονομίες τους: παράδειγμα η κίνηση του αριστερού χεριού του Ίησού που, περνώντας κάτω από το χέρι του βασανιστή του, ελλογεί τον δήμιο που ετοιμάζει το σταυρό.

Ο θαυμασμός των συγχρόνων

Ο ΓΚΡΕΚΟ πληρώθηκε ένα μέρος από την αμοιβή του για το «Εσπόλιο» το 1577. Είναι το πρώτο διασωζόμενο στοιχείο για το ταξίδι του στην Ισπανία και την εγκατάστασή του στο Τολέδο — πιθανότατα δέ η παραγγελία για το «Εσπόλιο» να του δόθηκε από την πόλη του Τολέδο πριν από

το 1575. Δύο χρόνια αργότερα, το 1577 έκανε άγωγή αναντίον των επιτρόπων του καθεδρικού ναού και ζήτησε να του πληρωθεί και το υπόλοιπο της αμοιβής του. Οι επιτροπαι άμφισβητούσαν ότι έπρεπε να πληρώσουν και συμπληρωματικό ποσό και ώρισαν ένα έμπειρο γνώμονα, τον Τολεδιανό χρυσόχοο Άλεχο ντε Μοντόγια, ως διαιτητή. Αυτός γνωμάτευσε ότι το «Εσπόλιο» ήταν ένας από τους καλύτερους πίνακες που

χασε μπροστά στην πρωτοτυπία και την προσωπική τεχνοτροπία ενός καταπληκτικού πίνακα του Γκρέκο, «Το μαρτύριο του Αγίου Μαυρικίου» και προτίμησε το συνηθισμένο και συμβατικό ύφος του Έλ Μούντο, του Ισπανού μαθητή του Τισιανού. Οι εκκλησιαστικές αρχές, ωστόσο, εξακολούθησαν να προστατεύουν τον Γκρέκο, είτε γιατί τους άρεσε ή απόκοσμη φαντασία του, είτε γιατί δεν υπήρχε καλύτερος ζωγράφος, είτε

Ο περίφημος πίνακας του Γκρέκο «Ελ Έσπόλιο», στον καθεδρικό ναό της Μαδρίτης. Έσπόλιο σημαίνει Ισπανικά «γδύσιμο» και ο πίνακας βασίζεται στη φράση του κατά Μάρκον Ευαγγελίου: «Και ότε ενέπαιζαν αυτόν, εξέδυσαν αυτόν την πορφύραν και ενέδυσαν αυτόν τα ίδια και εξέγαυσιν αυτόν ένα σταυρώ σασιν αυτόν».

είχε ιδεί ποτέ και εκτίμησε την αξία του σε μεγάλο ποσό, που φαίνεται ότι πληρώθηκε στον Γκρέκο.

Φαίνεται επίσης ότι ο Γκρέκο — ο νεαρός Δομήνικος Θεοτοκόπουλος που είχε φθάσει ξένος και άγνωστος σε ξένο τόπο — αναγνωρίστηκε πολύ γρήγορα σ'α μεγάλος ζωγράφος στο Τολέδο και θεωρήθηκε σ'α μια από τις δόξες της πόλης αυτής. Ο ίδιος είχαν ελπίδες ίσως να πάρει τη θέση του δασκάλου του, του Τισιανού στην εκτίμηση του Φιλίππου ΙΙ, του βασιλιά της Ισπανίας, αλλά απογοητεύθηκε, γιατί ο Φίλιππος τα β-

γιατί θαύμαζαν τον Γκρέκο σαν άνθρωπο — ίσως και για τους τρεις αυτούς λόγους.

Υπάρχουν ενδείξεις ότι τον Γκρεκο τον θαυμάζαν τα εκλεκτότερα πνεύματα της εποχής του. Και το Τολέδο, όταν εγκαταστάθηκε εκεί ο Γκρέκο, ήταν το κέντρο της πιο έντονης πνευματικής ζωής στην Ευρώπη. Η Αγία Θηρεσία της Άβιλα, ο Άγιος Ιωάννης του Σταυρού και ο Φρέντ Λούις ντε Ασόν, ήταν και

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 14

Οι παγκόσμιες ανάγκες σε πετρέλαιο έκαναν τη Μέση Ανατολή πεδίο άγριου ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων. Και ο πακτωλός του χρυσού που ξεχύθηκε όρμητικά στις άγονες, φτωχές άραβικές χώρες ήταν φυσικό να επιφέρει βαθύτατες αναστατώσεις στην κοινωνική ζωή των περιοχών αυτών. Στο πριγκιπάτο του Κουβάιτ ή μεταμόρφωση έκδηλώθηκε πιο χτυπητά. Ο ξαφνικός πλούτος έκανε την άλλοτε φτωχή αυτή χώρα, πραγματικό «σταυροδρόμι των παραδοξοτήτων»

ΤΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΑ ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ο ΜΑΥΡΟΣ ΧΡΥΣΟΣ ΕΧΕΙ ΜΕΤΑΒΑΛΕΙ ΤΗΝ ΟΨΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ των πετρελαίων της Ανατολής δεν δημιουργήθηκε σε μια μέρα. Τα πρώτα της βήματα ήταν δύσκολα και γνώρισε περιόδους εντάσεως και καταπτώσεως, επικίνδυνες κρίσεις, έσωτερικές κι εξωτερικές αντιζηλίες, δραματικές φάσεις, άπροσδόκητες καταρρεύσεις. Έξελίσθηκε και αναπτύχθηκε περνώντας από τη δοκιμασία των δύο παγκοσμίων πολέμων για να φτάσει στο σημερινό της στάδιο που, χωρίς άλλο, δεν είναι το τελευταίο.

Η επιχείρηση αυτή που άλλαξε την όψη του πλανήτη μας, άρχισε ταπεινά κι' αθόρυβα. Το συναρπαστικό αυτό κεφάλαιο της σύγχρονης ιστορίας ανοίγει το 1872. Στην πρώτη σελίδα είναι γραμμένο τ' όνομα ενός ιδιοφυούς Έγγλεζου, του βαρόνου Τζούλιους ντε Ρώυτερ, σήμερα έντελως λησμονημένου. Ήταν ο άνθρωπος που πέτυχε από τον Σάχη της Περσίας την πρώτη εκχώρηση για την εκμετάλλευση των πετρελαίων. Του στοίχισε 40.000 λίρες στερλίνες, ποσό τεράστιο για την εποχή, άλλ' έντελως άσημαντο αν υπολογίσουμε τα πλούτη που θ' απέδιδε, έφ' όσον η εκχώρηση κάλυπτε έλόκληρο το έδαφος του περσικού κράτους.

Ο Ρώυτερ υπήρξε ένας πρωτοπόρος δραματιστής και είχε την τύχη των ανθρώπων του είδους του: θεωρήθηκε τρελλός. Πρόδλεψε την αξία του «μαύρου χρυσού» σε μια εποχή που κανείς δεν έπίστευε ότι το δύσσομο αυτό υγρό είχε κάποιο μέλλον. Παρά τις άπενγνωσμένες προσπάθειές του, ο Ρώυτερ δεν μπόρεσε να εκμεταλλευθεί την εκχώρηση. Ο Σάχης διαρέθηκε να περιμένει την εκπλήρωση των υποσχέσεών του και άκύρωσε τη σύμβαση. Ο Ρώυτερ πέθανε από θλίψη. Τ' όνειρό του πραγματοποιήθηκε από τους διαδόχους του. Η αυτοκρατορία των πετρελαίων άπλώθηκε σ' όλη τη Μέση Ανατολή, από τη Μοσσούλη ως τον Περσικό Κόλπο, από το Κουβάιτ ως το νοτιότερο άκρο της άραβικής χερσονήσου. Οι παγκόσμιες ανάγκες σε πετρέλαιο έκαναν την περιοχή αυτή πεδίο άγριου ανταγωνισμού μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και εξ αίτίας του ανταγωνισμού αυτού, η Μέση Ανατολή είναι σήμερα ένα από τα πιο «έκρηκτικά» σημεία του κόσμου. Ένα μεγάλο μέρος της σύγχρονης ιστορίας, είναι αδύνατον να κατανοηθεί άνεξάρτητα από την ιστορία των πετρελαίων της Μέσης Ανατολής και ιδιαίτερα της Αραβίας...

ΛΙΓΑ χρόνια μετά το θάνατο του Ρώυτερ, στις 28 Μαΐου 1901, ο Σάχης Μουζαφάρ Αντίν έδωσε την εκχώρηση των πετρελαίων σ' έναν άλλον Έγγλέζο, τον Ουίλλιαμ Νόξ Ντ' Αρσού, ο οποίος, έπειτα από μια περίοδο βολιδοσκοπήσεων, τη χρησιμοποίησε για να ιδρύσει την «Άγγλοπερσική Έταιρία Πετρελαίων» με μια ομάδα φίλων του (1909).

Την ίδια περίπου εποχή κάνει την πρώτη του εμφάνιση ένας Αρμένιος επιχειρηματίας που θα γίνει άργότερα διάσημος: Ο Καλλούστ Σαρκίς Γκουλμπενκιάν, που έξασφάλισε από τον σουλτάνο Αβδούλ Χαμίτ μια εκχώρηση για τα πετρέλαια του λεκανοπεδίου της Μοσσούλης.

Από την εποχή του Ρώυτερ, ο κόσμος είχε ξελιχθεί. Το πετρέλαιο, που πουλιόταν άλλοτε στον μπακάλη για τις λάμπες φωτισμού, τροφοδοτούσε τώρα τις μηχανές έσωτερικής καύσεως. Ο κινητήρας Ντήζελ είχε κάνει την εμφάνισή του, ο Μπλεριό είχε περάσει τη Μάχη με άεροπλάνο και τ' αυτοκίνητα είχαν

άρχισει να όργώνουν τους δρόμους της Εύρώπης και της Αμερικής.

— Τι παράξενο! έλεγε ο Αβδούλ Χαμίτ. Οι Εύρωπαίοι πέφτουν σε θρησκευτική έκσταση με τη μυρωδιά του πετρελαίου, όπως οι δερβίσηδες με το χορό!

Μόλις πήρε την εκχώρηση, ο Γκουλμπενκιάν διάσθηκε να συνεταιρισθεί με τον σερ Χένρι Ντέτερνιγκ, πρόεδρο της Σέλ, της άγγλοουλλανδικής εταιρίας που εκμεταλλεύονταν κιόλας τα πετρέλαια της Ινδονησίας. Η συνάντηση των δυο αυτών ανδρών υπήρξε σταθμός στην ιστορία των υγρών καυσίμων. Όπως έγραψε άργότερα ένας ιστορικός, «ο Ναπολέων των πετρελαίων (Ντέτερνιγκ) υπέγραψε άργότερα μια σύμβαση με τον Ταλλεϋράνδο του μαύρου χρυσού (Γκουλμπενκιάν)». Η σύμβαση υπήρξε πολύ έπικερδής και για το δύο μέρη. Έτσι γεννήθηκε το 1912 η «Έταιρία Τουρκικών Πετρελαίων» στην οποία συμμετέσχε κατά 50% και η ομάδα του Ντ' Αρσού που εκμεταλλεύονταν τα περσικά πετρέλαια.

Έφτασε ο Ιούνιος του 1914. Η ά-

πόπειρα του Σεράγιεβο δέν άφησε άμφιβολίες για την προσεχή έκρηξη του παγκοσμίου πολέμου. Ο Ούνισταν Τσάρτσιλ ήταν τότε πρώτος λόρδος του Ναυαρχείου. Κατάλαβε πως ο άγγλικός στόλος ήταν άχρηστος χωρίς δικές του πηγές καυσίμων. Λίγες μέρες άργότερα η άγγλική κυβέρνηση άγόρασε κρυφά τα 51% των μετοχών της Άγγλοπερσικής. Έτσι η Άγγλία απέκτησε τον έλεγχο

Ιμπν Σαούντ, ο νεώτερος

των περσικών πετρελαίων όπως άλλοτε είχε άποκτήσει τον έλεγχο της διώρυγας του Σουέζ: με μίαν έξυπνη άγοραπωλησία. Συγχρόνως, ίσχωρήσε και στα τουρκικά πετρέλαια, έφ' όσον η Άγγλοπερσική κατείχε τα 50% των μετοχών της «Έταιρίας Τουρκικών Πετρελαίων».

Το σφάλμα του Κλεμανσώ

ΤΑ θεμέλια είχαν τεθεί, αλλά η αυτοκρατορία των πετρελαίων δέν άνδράθηκε παρά μόνο μετά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, όπότε θα κάνουν την εμφάνισή τους και τα θρυλικά πετρέλαια της Αραβίας.

Η Τουρκία είχε καταρρεύσει και η διάσκεψη του Σάν Ρέμο ανέλαβε να μοιράσει τ' απομεινάρια της (1920). Οι Σύμμαχοι είχαν άποφασίσει να δημιουργή-

γήσουν αυτόνομα κράτη στη Συρία, την Παλαιστίνη, το Λίβανο, την Ιορδανία και το Ιράκ υπό την κηδεμονία των δυτικών δυνάμεων. Άλλά σε ποιόν θ' άνήκε το λεκανοπέδιο της Μοσσούλης; Στην Τουρκία που το διεκδικούσε σύμφωνα με τα παλιά της δικαιώματα; Στη Συρία που βρισκόταν υπό γαλλική έντολή; Ή στο Ιράκ όπου μόλις είχε ένθρονισθεί ο βασιλιάς Φεϊζάλ, πειθίμιο όργανο των Άγγλων;

Η Τουρκία παραμερίσθηκε λόγω της αδιαλλαξίας της. Έμειναν η Γαλλία και η Άγγλία. Από την εποχή της διασκέψεως των Βερσαλλιών ο Βρετανός πρωθυπουργός, ο Λόυδ Τζώρτζ, έκανε ό,τι μπορούσε για ν' άποτρέψει την προσοχή του Κλεμανσώ από την περιοχή της Μοσσούλης.

— Η περιοχή δέν έχει κανένα ένδιαφέρον, έλεγε ο Λόυδ Τζώρτζ.

— Τι υπάρχει εκεί; ρωτούσε ο Κλεμανσώ καχύποπτα.

— Σχεδόν τίποτα. Παλιές πέτρες και άποστολές. Είπαι ο παράδεισος των άρχαιολόγων και των ιεραποστόλων.

Η περιγραφή αυτή άποκοίμισε τον Κλεμανσώ. Δέν ήταν διατεθειμένος να δώσει μια διπλωματική μάχη για τους ιεραποστόλους.

— Άλλά υπάρχουν και πετρέλαια στη Μοσσούλη... παρατήρησε δειλά ένας ύπουργός.

— Μπά! είπε ο Κλεμανσώ σηκώνοντας αδιάφορα τους ώμους. Πετρέλαιο; Όταν μου χρειασθεί, το αγοράζω από τον μπακάλη της γειτονιάς!

Μ' αυτό το πελώριο σφάλμα ενός μεγάλου πολιτικού, η Γαλλία έμεινε για πάντα έξω από την αυτοκρατορία των πετρελαίων. Η περιοχή της Μοσσούλης προσαρτήθηκε στο Ιράκ και η Έταιρία Τουρκικών Πετρελαίων έγινε «Έταιρία Πετρελαίων του Ιράκ». Η Άγγλία πήρε τα 70% των μετοχών, η Γαλλία, για να παρηγορηθεί για την γκάφα του Κλεμανσώ, πήρε τα 25% και ο Γκουλμπενκιάν, ο άρχικός ιδιοκτήτης της επιχείρησης, διατήρησε το 5%. Έτσι απέκτησε το παρατσούκλι «κύριος πέντε τοίς έκাতό» που τον έκανε διάσημο. Έννοείται ότι το ποσοστό αυτό ήταν άρκετό για να τον κάνει μυθικά πλούσιο.

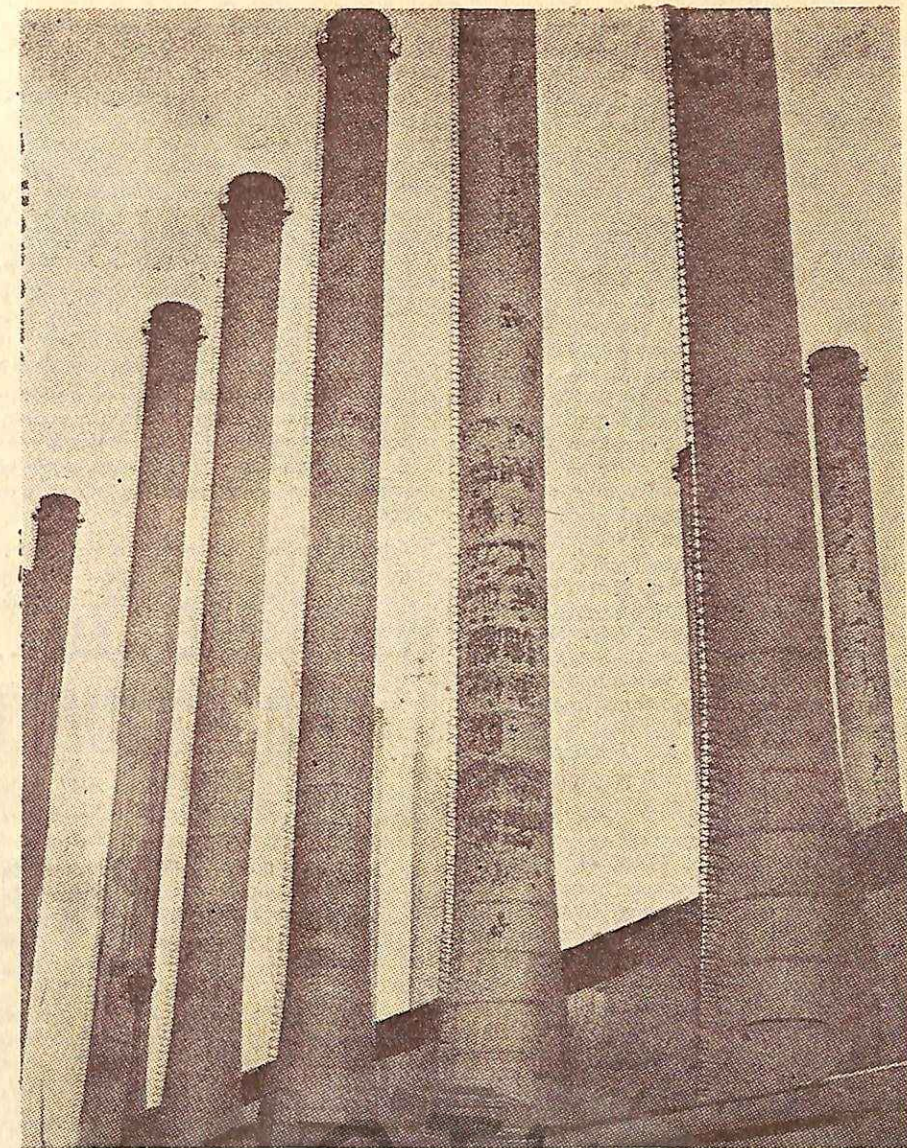
Το πρώτο βαρέλι

ΜΕΤΑ τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, η Άγγλία είχε συστημιακά το μονοπώλιο των πετρελαίων της Μέσης Ανατολής. Κυριαρχούσε πολιτικά στην Ιορδανία, την Παλαιστίνη, το Ιράκ. Κατείχε τα προτεκτοράτα του Περσικού Κόλπου, το Κουβάιτ, το Μπαχρέιν, το Κατάρ και το Ομάν.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες δέν έβλεπαν με καλό μάτι αυτό το μονοπώλιο που έβλαπτε τα συμφέροντα των Αμερικανών πετρελαιοπαραγωγών. Η αυτοκρατορία των πετρελαίων της Μέσης Ανατολής ήταν ένας έπικίνδυνος αντίπαλος για τους Αμερικανούς βασιλείς του μαύρου χρυσού, τους Ροκφέλλερ και τους Μέλλον.

Ήταν φυσικό να επιχειρήσουν μια διείσδυση στην αυτοκρατορία των πετρελαίων. Τα κατάφεραν χάρη σε μίαν άπροσεξία των Άγγλων οι όποιοι, έπειτα από μερικές έπιπόλαιες έρευνες, έκριναν ότι το Μπαχρέιν και η Σαουδική Αραβία ήταν φτωχές σε πετρέλαια.

Το 1920 μια ομάδα Αμερικανών γεωλόγων μεταμφιεσμένων σε Βεδουίνους, έξερευνήσε την περιοχή του Μπαχρέιν.

Τά περίφημα δι'υλιστήρια του Άμπαντάν

Βρέθηκε άφθονο πετρέλαιο και η Στάν-αρντ Όιλ της Καλιφορνίας άγόρασε την εκχώρηση από το πριγκιπάτο του Μπαχρέιν. Το 1933 η ίδια ιστορία επανελήφθη στη Σαουδική Αραβία. Το πρώτο φορτίο πετρελαίου βγήκε από τα διυλιστήρια της Στάναρντ Όιλ την 1η Μαΐου 1939 και οι Άραβες δέν έχουν άδικο να θυμούνται αυτή την ήμερα σχεδόν σαν ένδικη έπέτειο. Το χαρμόσυνο γεγονός, που έπρόκειτο ν' αλλάξει την τύχη της Αραβίας, γιορτάσθηκε μ' ένα λαϊκό πανηγύρι. Ο βασιλιάς Ιμπν Σαούντ έκανε τα έξοδα. Την ήμερα εκείνη η καθυστερημένη μεσαιωνική Αραβία ήρθε για πρώτη φορά σ' έπαφή με την τεχνολογία του είκοστου αιώνα.

Το 1946 τέσσερις μεγάλες αμερικανικές έταιρείες συγχωνεύθηκαν για να σχηματίσουν τη γιγαντιαία Αραβοαμερικανική Έταιρία Πετρελαίων, πιο γνωστή με τ' όνομα «Αράμκο». Το άγγλικό μονοπώλιο έγινε τώρα άγγλοαμερικανική συγκυριαρχία και μάλιστα υπό την ήγεσία των Αμερικανών. Η Άγγλία υπέστη φοβερό πλήγμα με την έντικοποίηση των περσικών πετρελαίων από τον Μωσαντέκ το 1951. Αποζημιώθηκε όμως με τα τεράστια κέρδη των πετρελαίων του Κουβάιτ. Από 344.000 βαρέλια την ήμερα το 1950, η Έταιρία

Πετρελαίων του Κουβάιτ έφτασε σε μια παραγωγή 1.144.000 βαρελιών την ήμερα το 1956, καταρρίπτοντας όλα τα ρεκόρ.

Ο Άραβικός πακτωλός

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ, με την ίλιγγιώδη αύξηση της παραγωγής, τα ποσοστά των Άράβων ήγεμόνων δέν έπαψαν ν' αυξάνονται για να φτάσουν στα σημερινά άστρονομικά ποσά.

Στην άρχή, ο Ιμπν Σαούντ δέν κέρδιζε παρά 16 σέντς για κάθε βαρέλι της Αράμκο. Το κέρδος αυξήθηκε βαθμιαία σε 20 σέντς, 40 σέντς, 75 σέντς. Από το 1950 η Αράμκο άρχισε να πληρώνει 50% των κερδών της στον Ιμπν Σαούντ. Οι άλλες έταιρείες υποχρεώθηκαν ν' ακολουθήσουν και το σύστημα του «φίφτυ — φίφτυ» (μισά - μισά) γενικεύθηκε.

Αυτός ο πακτωλός του χρυσού που ξεχύθηκε όρμητικά στις άγονες φτωχές άραβικές χώρες, ήταν φυσικό να επιφέρει βαθύτατες αναστατώσεις στην κοινωνική ζωή του τόπου. Οι ήγεμόνες, σχεδόν από τη μια μέρα στην άλλη, δρέθηκαν κάτοχοι κολοσσικών περιουσιών και άρ-

χισαν να συναγωνίζονται σε σπατάλη και ανατολίτικη χλιδή.

Στο πριγκιπάτο του Κουβάιτ ή μεταμόρφωση εκδηλώνεται πιο χτυπητά. Ο ξαφνικός πλούτος έχει κάνει την άλλοτε φτωχή αυτή χώρα, στο μυχό του Περσικού Κόλπου, σταυροδρόμι των παραδοξότητων.

Το Κουβάιτ δεν είναι παρά μία πόλη, αλλά ασφαλώς ή πιο παράξενη πόλη του κόσμου. Οι ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι της δεν οδηγούν πουθενά. Γύρω απ' το Κουβάιτ απλώνεται ή άυδρη έρημος. Υπάρχουν όμως παντού τα πράσινα και κόκκινα φώτα της τροχαίας και γαντοφορεμένοι άστυφύλακες που κρατούν μιά ανύστηρη κυκλοφοριακή πειθαρχία στίς... γκαμήλες. Το παλάτι, ή μάλλον τα παλάτια του Σείχη φωτίζονται με λυχνίες φθορισμού. Υπάρχουν ογδόντα τζαμιά και άλλα τόσα σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης, αλλά μονάχα ένα τεράστιο γυμνάσιο που είναι ολόκληρη πόλη. Τα τρία νοσοκομεία του Κουβάιτ προσφέρουν ιατρική περίθαλψη έντελώς δωρεάν σε φτωχούς και σε πλούσιους. Και κάτι πολύ πρωτότυπο: Μιά «κρατική κουζίνα», που τροφοδοτεί με έτοιμα φαγητά τους μισούς κατοίκους της πόλεως. Αυτή είναι ή σημερινή όψη του Κουβάιτ, που πριν από μερικές δεκαετίες ήταν φωλιά των κουρσάρων του Περσικού Κόλπου.

«Ελευθερία» από τους Άγγλους

Ο ΣΕΪΧΗΣ Άβδουλάχ Άλ Σαλίμ Άλ Σαμπάγκ, που κυβερνάει άνεξέλεγκτα την πόλη, κερδίζει μερικά δισεκατομμύρια την ημέρα από τα ποσοστά του στην Έταιρεία Πετρελαιοών του Κουβάιτ.

Ο βασιλιάς Ίμπν Σαούντ της Άραβίας κερδίζει άλλα τόσα. Ο Ίμπν Σαούντ, ωστόσο, κυβερνάει μία χώρα με έννεα εκατομμύρια κατοίκους, ενώ οι υπήκοοι του Σείχη του Κουβάιτ δεν υπερβαίνουν τις 210.000.

Το Κουβάιτ είναι σήμερα το πλουσιότερο κράτος του κόσμου, ανάλογα με τον πληθυσμό του. Άν το εισόδημα του κράτους μοιραζόταν στους κατοίκους, κάθε κάτοικος θα είχε γύρω στίς 22.000 δραχμές την ημέρα χωρίς να δουλεύει! Το εισόδημα, βέβαια, ανήκει στο Σείχη που είναι άπόλυτος κύριος της χώρας, αλλά οι κάτοικοι άπαλλάσσονται από κάθε είδους φόρο.

Σύμφωνα με τη συθήκη του 1899 με την Άγγλία, ο Σείχη είναι «ανεξάρτητος», αλλά στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής είναι υποχρεωμένος να «συμβουλευτεί» τους Άγγλους. Είναι επίσης υποχρεωμένος να καταθέτει τα χρήματα που του περισσεύουν στην Τράπεζα της Άγγλίας για να του τα «φυλάει». Ο στρατός του πρέπει να εκπαιδεύεται από Άγγλους αξιωματικούς. Πρέπει να άνέχεται την παρουσία άγγλικών στρατευμάτων για την «προσάσσια» των διύλιστηρίων. Κατά τα άλλα ο Σείχης είναι... έλευθερος!

Πάντως ούτε οι κάτοικοι, ούτε ο Σείχης έχουν κανένα λόγο να είναι δυσανεστήμενοι από την κατάσταση. Οι Άραβες έρχονται απ' όλες τις γωνίες της χώρας για να εγκατασταθούν στο Κουβάιτ. Και ο Σείχης κυβερνάει την πόλη με το συγγενολόι του. Σ' αυτή την πόλη των 210.000 κατοίκων, έκτος από τις γκαμήλες, κυκλοφορούν και πενήντα χι-

λιάδες αυτοκίνητα, όσα περίπου υπάρχουν σ' ολόκληρη την Έλλάδα.

Νερό... γιόκ!

ΑΛ' αν οι νεοπλουτικές πολυτέλειες άφθονούν, λείπει ένα είδος πρώτης ανάγκης: το πόσιμο νερό. Με όλα τα εκατομμύρια του, ο Σείχης δεν θα μπορούσε ν' αγοράσει ένα πηγάδι με κρύο νεράκι, γιατί άπλούστατα δεν υπάρχει. Άν σκάψει λίγο βαθειά θα βρεί πετρέλαιο, αλλά όχι νερό. Η πόλη τροφοδοτείται σήμερα από ένα εργοστάσιο άφφαλτώσεως του νερού της θάλασσας. Το εργοστάσιο αυτό είναι ή σημαντικότερη κρατική δαπάνη, γιατί, φυσικά, είναι παθητικό στην εκμετάλλευσή του. Το νερό στοιχίζει περισσότερο από το πετρέλαιο σ' αυτή τη χώρα των παραδόξων.

Η «είσα του πετρελαίου» των δυτικών χωρών έχει γεμίσει μέχρι διαρρήξεως τα θησαυροφυλάκια των άραβικών

πριγκιπάτων. Άλλά δεν βρίσκονται, παρά μόνο στην αρχή. Ο διεθνής συναγωνισμός γίνεται όλο και όξύτερος στην περιοχή αυτή του κόσμου. Οι δυτικές έταιρείες προσφέρουν όλο και ευνοϊκότερους όρους για να πετύχουν την εκχώρηση μερικών τετραγωνικών χιλιομέτρων ήλιοκαμμένης έρημου. Το καθεστώς του «φίφτυ — φίφτυ» έχει ξεπερασθεί. Πρόσφατα, ή Παναμερίκαν πέτυχε μιά νέα εκχώρηση από τη Σαουδική Άραβία, αλλά της έστοίχισε πολύ ακριβά: Τα 75% των κερδών θα πηγαίνουν στον Ίμπν Σαούντ. Οι Ίταλοι και οι Άάπωνες έμφανίστηκαν για πρώτη φορά στη Μέση Άνατολή και πέτυχαν εκχωρήσεις με άνάλογους όρους.

Έτσι, ή αυτοκρατορία του πετρελαίου έχει σήμερα αλλάξει όψη. Αρχικά βρετανικό μονοπώλιο, κατόπιν άγγλοαμερικανική συγκυριαρχία, τώρα πλησιάζει να διεθνοποιηθεί. Και τα όφελή των τυχερών άραβικών κρατιδίων, γίνονται όλο και πιο σημαντικά.

“ΕΛ ΕΣΠΟΛΙΟ,, ΤΟΥ ΓΚΡΕΚΟ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 11

οι τρεις στο Τολέυ, όταν ζωγραφίστηκε το «Εσπόλιο». Άργότερα κάπνισαν στο Τολέδο ο Θερόβαντες, ο Λόπε ντε Βέγκα και ο Γκόνγκορας και ο Γκρέκο πιθανότατα τους συνάντησε. Έτσι δεν μπορεί να υποστηριχθεί σοβαρά — όπως διατείνονται μερικοί — ότι το εξαιρετικά εκκεντρικό ύφος του είναι άποτέλεσμα έπαρχιακής άφομοιώσεως.

Πρόδρομος τών μοντέρνων

ΕΙΝΑΙ, όμως, συνάμα πιθανόν ότι ο Γκρέκο εκμεταλλεύθηκε την άπομονωμένη θέση του, που επί τριάντα πέντε χρόνια το έδωσε το μονοπώλιο να ζωγραφίζει στο Τολέδο. Μπορεί, μάλιστα, να λεχθεί ότι εκμεταλλεύθηκε την δραματιστική του δύναμη. Όπως άλλοι ζωγράφοι, που οι ιδέες τους είχαν άσυνήθιστη πληρότητα και ένταση, ο Γκρέκο έκανε πολλά αντίγραφα τών πινάκων του. Είχε — όπως αναφέρει ο Πατσέκο — ένα μεγάλο δωμάτιο γεμάτο με μικρά αντίγραφα σε λάδι όλων τών πινάκων που είχε ζωγραφίσει στη ζωή του. Οι πελάτες του μπορούσαν να διαλέξουν. Έτσι, υπάρχουν 16 αντίγραφα του «Εσπόλιο» σε όλα τα μεγέθη και 5 παραλλαγές, όπου το επάνω μισό μέρος του πίνακα είναι ήμικυκλικό. Όσο μεγαλύτεροι οι παραγγελίες, τόσο πλήθαιναν τα αντίτυπα. Υπάρχουν περισσότερα από είκοσι αντίτυπα του Άγίου Φραγκίσκου σε περισυλλογή, που αρκετά είναι έργα τών βοηθών του Γκρέκο.

Όσο «μοντέρνος» κι' αν είναι από μερικές πλευρές ο Γκρέκο, δεν θα συμφωνούσε ασφαλώς με τη σύγχρονη έννοια του «έργου τέχνης». Οι πίνακές του ήσαν κατά ένα μέρος εκδηλώσεις ευλαβείας, εικονίσματα όπου ή εικόνα άναπαρίστανε ένα άναλλοίωτο γεγονός και κατά το άλλο μέρος έμπορεύματα, που

μπορούσαν να παραχθούν χονδρικά μιά και είχε γίνει το πρωτότυπο.

Και όμως, οι σύγχρονοι τεχνοκρίτες που είδαν στον Γκρέκο τόν πρόδρομο της μοντέρνας τέχνης είχαν δίκιο. Ο Γκρέκο υπήρξε ο πρώτος Εύρωπαίος ζωγράφος — ίσως γιατί προερχόταν από τη βυζαντινή παράδοση και γιατί είχε μεταφυσική νοοτροπία — που άπέρριψε τα κύρια στοιχεία της κλασικής παραδόσεως. Θεωρούσε την επιφάνεια σπουδαιότερη από το βάθος και έφερνε εαφικά ένα κεφάλι στο πρώτο πλάνο αν του ταίριαζε. Θεωρούσε το χρώμα σπουδαιότερο από το σχέδιο και έπιζητούσε να μεταδώσει τη συγκίνησή του με ζωγραφικά μέσα, έστω κι' αν αυτό έσήμαινε παραμόρφωση τών προσώπων ή μιά σχεδόν άκατανόητη «ζωγραφική στενογραφία». Από την πρώτη περίοδο του Μεσαίωνα κανένας άλλος ζωγράφος δεν τόλμησε, όπως ο Γκρέκο, ν' αφήσει το αίσθημά του για τη ρυθμική ανάγκη ν' άπομακρύνει το χέρι του τόσο πολύ από τα παρατηρημένα γεγονότα ή μάλλον από τη βολική αυτή έκδοση τών γεγονότων που έχει επικυρωθεί από την άκαδημαϊκή συμβατικότητα. Στο «Εσπόλιο» τα χαρακτηριστικά αυτά συγκρατούνται άκόμα μέσα στίς συνηθισμένες μορφές κάποιας συμβατικότητας: γι' αυτό ο πίνακας αυτός ήταν επί 300 χρόνια το έργο του Γκρέκο που γινόταν δεκτό πιο πολύ απ' όλα τα άλλα άριστουργήματά του. Άργότερα, όταν άνέπτυξε το προσωπικό ζωγραφικό ύφος του και το πινέλο του περνούσε επάνω στον μουσαμά σαν θύελλα στον ουράνο, το έργο του φαίνεται πιο κοντινό στα δικά μας ταραγμένα αισθήματα. Η φαντασία του, όμως, ποτέ δεν φλογίστηκε με περισσότερη ένταση, παρά όταν ζωγράφιζε με πύρινες πινελιές το «Εσπόλιο» στον καθεδρικό ναό του Τολέδο.

ΦΙΛΟΤΕΧΝΟΣ

Η ΣΥΝΑΡΠΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΚΙΛΛΩΝ ΚΑΛΜΕΤ ΚΑΙ ΓΚΕΡΕΝ

Σήμερα διαθέτουμε ένα μονάχα προληπτικό μέσο κατά της φυματιώσεως: το έμβόλιο με βακίλλους Καλμέτ-Γκερεν, που χρησιμοποιείται ευρύτατα σ' όλες τις χώρες του κόσμου. Δημιουργήθηκε από δυο Γάλλους έπιστήμονες, έπειτα από υπεράνθρωπες προσπάθειες δεκατριών έτών. Η άνοσία κατά της φυματιώσεως εξαρτάται από την παρουσία στον οργανισμό ζωντανών άτοξικών βακίλλων, που έχουν χάσει τις θλαπτικές ιδιότητες και προκαλούν τόν σχηματισμόν αντισωμάτων στο αίμα. Όχι χωρίς αντιδράσεις και αντιξοότητες, το έμβόλιο Καλμέτ-Γκερεν έχει κατακτησει ήδη τόν κόσμο.

ΜΙΑ ΝΙΚΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ (Το έμβόλιο κατά της φυματιώσεως)

ΠΡΙΝ από μερικούς μήνες, ή Διεθνής Ένωση κατά της φυματιώσεως εξέλεξε για πρώτη φορά στα σαράντα χρόνια της ιστορίας της έπίτιμα μέλη. Μεταξύ άλλων, τιμήθηκε με το άξίωμα κι' ένας Γάλλος κτηνίατρος, ο Καμίλ Γκερέν, σήμερα 87 έτών: Είναι ο τελευταίος έπιζών της ήρωϊκής έποχής του Παστέρ, ένας έπιστήμονας που έλάχιστοι γνωρίζουν τ' όνομά του, κρυμμένο με μετριοφροσύνη κάτω από τ' αρχικά του περίφημου έμβολίου BCG, που σημαίνουν «Βάκιλλος Καλμέτ Γκερέν».

Περίπου έκατο έκατομμύρια άνθρωποι έχουν έμβολιασθεί μέχρι σήμερα κατά της φυματιώσεως με τόν Βάκιλλο Καλμέτ Γκερέν, αλλά ούτε ο δρ. Γκερέν, που ζει σήμερα σαν έρημίτης σ' ένα άπομερο δωμάτιο του Ίνστιτούτου Παστέρ στο Παρίσι, ούτε ο δρ. Καλμέτ, που πέθανε το 1933, δεν έχουν άντλήσει το έλάχιστο προσωπικό κέρδος από την άνακάλυψη αυτή — έκτος από την ικανοποίηση της έπιτυχίας σε μιά προσπάθεια που υπήρξε ο σκοπός της ζωής τους.

Η ΦΥΜΑΤΙΩΣΗ βάραινε σαν κατάρρα τη βιομηχανική κοινωνία των αρχών του 20ού αιώνα. Η ιδιωτική φιλανθρωπία δεν ήταν άρκετή για ν' αντιμετωπισθεί το κακό. Χρειάζόταν μιά οργανωμένη έπιστημονική προσπάθεια.

Το 1900 ο δρ. Καλμέτ, ο όποιος υπήρξε άλλοτε συνεργάτης του Λουί Παστέρ, διηύθυνε το Ίνστιτούτο Παστέρ της Λίλλης. Η φυματίωση άποδεκάτιζε την έργατική τάξη αυτής της πλούσιας βιομηχανικής περιοχής. Ο Καλμέτ άποφάσισε ν' αντιδράσει μ' έναν οργανωμένο άγώνα κατά της φοβερής ασθένειας. Ήξερε ότι ή φυματίωση δεν ήταν κληρονομική, αλλά μεταδοτική άρρώστεια. Η πιο έπείγουσα προσπάθεια έπρεπε ν' άποβλέπει στο να τεθεί φραγμός στίς μολύνσεις. Από κει και πέρα,

δικόττος: Ήταν ο Καμίλ Γκερέν, ένας κτηνίατρος από το Πουατιέ.

Όύτε ο μικροβιολόγος Καλμέτ, ούτε ο κτηνίατρος Γκερέν ήξεραν άκριβώς τι θα μπορούσε να είναι ένα έμβόλιο κατά της φυματιώσεως. Άλλά είχαν κιάλας στη διάθεσή τους μιά «καινούργια» (για την έποχή) θεωρία, που θα τους ώδηγούσε στίς έπίπονες και μακροχρόνιες έρευνές τους: Ήταν μιά μέθοδος καλλιέργειας τών βακτηριδίων που τα έκανε άδολαφή, μιά μέθοδος που άνάγεται στον Παστέρ.

Ο Γκερέν είχε σπουδάσει κτηνιατρική για να διαδεχθεί τόν πατέρα του στο έπάγγελμα, ή κλίση του όμως τόν έσπρωχνε στην έρευνητική έργασία. Άκολουθώντας τα βήματα του δασκάλου του καθηγητού Νοκάρ, είχε ειδικευθεί στην έπιλογή, την προετοιμασία και την περιποίηση τών ζώων που χρησίμευαν για την παραγωγή όρών κατά της λύσσας, της διφθερίτιδος και άλλων άσθενειών. Το 1897, κατά σύσταση του Νοκάρ, ο νεαρός κτηνίατρος διορίστηκε στο Ίνστιτούτο Παστέρ της Λίλλης ως συνεργάτης του Καλμέτ. Η έρευνητική ομάδα συμπληρώθηκε με τόν χημικό Λεόν Μασσόλ.

Δεν είχαν περάσει ούτε δέκα χρόνια από την έποχή που ο Λουί Παστέρ άνεκάλυψε τη θεραπεία της λύσσας και οι έπιστήμονες είχαν άκόμα πολλά να μάθουν για την όροθεραπεία και τα προληπτικά έμβόλια. Η έπιστήμη προχω-

Στίς Ίνδιες, ο άγώνας κατά της φυματιώσεως γίνεται με Βακίλλους Καλμέτ Γκερέν. Στη φωτογραφία, μιά άρρωστη χωρική παίρνει τα δισκία που της χορηγεί μιά υπάλληλος της ύγειονομικής ύπηρεσίας.

ρούσε ψαχουλεύτ' μέσα σ' έναν έχθρικό ή αδιάφορο κόσμο.

★

Ο ΚΑΜΙΛ Γκερέν περιέγραψε τα πρώτα δύσκολα χρόνια στη Λίλλη: Οί δημοτικές αρχές, με πολλά πα- ρακάλια, είχαν εὐδοκίησει να παραχωρή- σουν ένα ετοιμόρροπο κτίριο στην ομά- δα των έρευνήτων. Στο ισόγειο υπήρχε ένας σταύλος για τέσσερα άλογα. Αυτό ήταν το «Ίνστιτούτο Παστέρ της Λίλ- λης». Η κυρία άποστολή του ήταν να κατασκευάζει αντιδιφθεριτικούς όρους και έμβολια κατά της εύφλογας. Έκτος από τ' άλογα, τα μοσχάρια, τα κουνέλια και τα ινδικά χοιρίδια, ο νεαρός κτηνίατρος κατάρθωσε σιγά - σιγά να συγκεντρώ- σει ένα ολόκληρο θηριοτροφείο: Υπήρ- χαν εκεί 34 ινδικές κόμπρες, πέντε φί- δικα της Μαρτινίκας, δύο μεγάλοι αμερι- κανικοί κροταλίες. Το δηλητήριο τους χρησίμευε για την άνοσία των άλόγων, από τα όποια έβγαινε ο όρός.

«Θα έπρεπε να βλέπατε, άφηγείται ο Γκερέν, με πόση δεξιοτεχνία χρησιμο- ποιοῦσε τα φίδια ο Καλμέτ, πιέζοντας ελαφρά τους άδένες τους για να συγκεν- τρώσει το δηλητήριο σ' ένα ποτήρι. Έ- πειδή τα δηλητηριώδη φίδια άρνούνται να φάνε στην αϊχμαλωσία, είμαστε υπο- χρεωμένοι να τα τρέφουμε με το ζόρι.

Χρησιμοποιούσαμε μία σωλήνα για να ρίχνουμε αὐγά στην κοιλιά τους. Βοη- θούσα τὸν Καλμέτ σ' αὐτὲς τὲς ἐπικίν- δυνες ἐπιχειρήσεις πάντα είχαμε στὴν τσέπη μας μία σύριγγα με ὀρό κατὰ τοῦ δηλητηρίου. Σὲ διάστημα δέκα ἐτῶν χρη- σιμοποιήσαμε τὴ σύριγγα τρεῖς φορές: δύο φορές ἐγὼ καὶ μία φορά ὁ Καλμέτ».

Ἀπὸ τὸ 1903, ἡ ομάδα άρχισε συ- στηματικές έρευνες ἐπὶ τοῦ βακίλλου τῆς φυματιώσεως. Ἀλλὰ δὲν ἀπέκτησε τὸ κατάλληλο ἐργαστήριον παρὰ ἕνα χρόνο ἀργότερα, με τὴν άρωγή ἑνὸς πλούσιου φιάνθρωπου.

★

ΑΦΟΥ μελέτησαν πῶς μεταδίδεται ἡ φυματιώδης μόλυνση στὰ ζῶα καὶ ἐλπίζοντας ὅτι θὰ βροῦν ἕνα τρόπο προλήψεως, οἱ Καλμέτ, Γκερέν καὶ Μασ- σὸλ άρχισαν μὴ μακρὰ σειρά πειραμά- των. Τὸ 1906 κατέληξαν ὀριστικά στὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ άνοσία κατὰ τῆς φυματιώσεως ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παρου- σία στὸ σῶμα ζωντανῶν ἀλλὰ «άτοξι- κῶν» βακίλλων, (μικροβίων πού ἔχουν χάσει τὲς βλαπτικές τους ἰδιότητες). Ἦ- ταν σαφές ὁ δρόμος πού έπρεπε ν' άκο- λουθήσουν: «Έπρεπε νὰ δημιουργήσουν τεχνητὰ μὴ γενιὰ βακίλλων τῆς φυμα- τιώσεως άτοξικῶν, με σταθερὰ κληρο- νομικά χαρακτηριστικά.

Έπειτα ἀπὸ πολλές άκαρπες προσ- πάθειες, τελειοποίησαν μὴ τεχνική βρα- δείας αλλοιώσεως τῶν βακίλλων. Τὸ 1908 ἦταν έτοιμὴ ἡ πρώτη καλλιέργεια αὐτοῦ πού ἐπρόκειτο νὰ γίνει «Βάκιλλος Καλμέτ — Γκερέν». Τὸ ἰδεῶδες περι- βάλλον γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν βακίλλων, δρέθηκε πῶς ἦταν ἡ χολή τοῦ βοδιού.

Μία τοξική γενιὰ βακίλλων φυματιώσε- ως ἀπὸ τὰ μοσχάρια καλλιεργήθηκε πά- νω σὲ πατάτες βρασμένες με γλυκερίνη καὶ χολή βοδιού. Έπειτα ἀπὸ 25 μέ- ρες, παρατήρησαν ὅτι οἱ βάκιλλοι είχαν

χάσει λίγη ἀπὸ τὴν τοξικότητά τους καὶ συγχρόνως ἡ μορφολογία τους εἶχε μεταβληθεῖ ελαφρά. Ἀπὸ τότε, ὁ Γκερέν ἐπανελάμβανε τὴ διαδικασία κάθε τρεῖς ἐβδομάδες, δοκιμάζοντας τὰ ἀποτελέ- σματα στὰ πειραματόζωα. Ἀργά, πολὺ ἀργὰ γενιόταν ὁ Βάκιλλος Καλμέτ— Γκερέν. Θὰ χρειαζόταν χρόνια γιὰ νὰ φτάσει στὴν πλήρη ἀνάπτυξή του ὑπὸ τὸ άγρυπνο μάτι τοῦ Γκερέν πού εἶχε ἀναλάβει ὅλη τὴν εὐθύνη. Ἄν ἡ καλ- λιέργεια διεκόπτετο ἔστω καὶ γιὰ μὴ μέρη, ὅλα θὰ έπρεπε νὰ ξαναρχίσουν ἀπ' τὴν ἀρχή.

★

ΤΟ 1914, στὴν ἀρχή τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ἡ Λίλλη κα- τελήθηκε ἀπὸ τοὺς Γερμανούς. Τὸ Ίνστιτούτο Παστέρ εἶχε ν' ἀντιμετωπί- σει ἀπροσδόκητες δυσκολίες. Μία μέρα, ἡ ἐπιστημονική ομάδα ἀναστατώθηκε ἀ- πὸ ἕνα τρομερὸ κίνδυνο: Τὰ βοδιὰ σφάγια ἐξαφανίσθηκαν ἀπὸ τὴν ἀγορὰ καὶ ἦταν ἀδύνατο νὰ προμηθευθῶν χο- λή. Ἄν ἡ καλλιέργεια τῶν βακίλλων σταματοῦσε, ἐξ ἑνὸς χρόνων δουλειὰ θὰ πῆ- γαινε χαμένη. Ὁ Γκερέν έπρεσε στὰ πό- δια τῶν Γερμανῶν καὶ τὴν τελευταία στιγμή κατάρφερε νὰ τοὺς πείσει νὰ τοῦ ἐξασφαλίσουν μὴ τακτική προμήθεια χολῆς.

Ἔνα πρωί, γύρω στὰ τέλη τοῦ 1914, ὁ Καλμέτ συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Γερμα- νούς: Εἶχαν έρευνήσει τὸ ἔργαστήριό του καὶ ὀρῆκαν μερικά περιστέρια πού νόμισαν πῶς ἦταν ταχυδρομικά. Μάταια ὁ Γκερέν προσπαθοῦσε νὰ τοὺς πείσει, ὅτι τὰ περιστέρια χρησίμευαν ὡς πειρα- ματόζωα καὶ ἦταν μολυσμένα με μικρό- δια τῆς φυματιώσεως. Οἱ Γερμανοὶ ἤθε- λαν ἀπαδείξεις, ἀλλοίως ὁ Καλμέτ θὰ τουφεκίζόταν ὡς κατάσκοπος. Οἱ στρα- τιωτικοὶ γιὰ τὸ σκότωσαν τὰ περι- στέρια γιὰ νὰ κάνουν νεκροψία. Εὐτυ- χῶς, μ' ὅλο πού δὲν είχαν ἰδεῖν ἀπ' αὐτὰ τὰ πράγματα, παραδέχθηκαν ὅτι οἱ πιεῖσμονες τῶν πουλῶν παρουσιάζαν ση- μάδια φυματιώσεως. Ὁ Καλμέτ ἀπε- λευθερώθηκε καὶ ἡ ἐργασία συνεχίσθηκε.

Ὁ ἐφιάλτης τοῦ πολέμου πῆρε τέ- λος. Τὸ 1919 ὁ Καλμέτ έφυγε ἀπὸ τὸ Παρίσι, ὅπου εἶχε διοριθεῖ ὑποδιευ- θυτῆς τοῦ Ίνστιτούτου Παστέρ, καὶ ὁ Γκερέν έμεινε στὴ Λίλλη γιὰ νὰ συνε- χίσει τὲς καλλιέργειες. Ἡ μεγάλη προσ- πάθεια πλησίαζε πρὸς τὸ τέλος της.

★

ΟΛΑ ἦταν έτοιμα τὸ 1921. Δεκα- πρία χρόνια μετὰ τὴν πρώτη σπο- ρά, ὁ Βάκιλλος Καλμέτ-Γκερέν εἶ- χε γεννηθεῖ. Έπειτα ἀπὸ 230 συνεχεῖς καλλιέργειες σὲ χολή βοδιού, ἕνας και- νοῦργιος βάκιλλος εἶχε δημιουργηθεῖ — ἀβλαβής, ἀκόμα καὶ σὲ μεγάλες δόσεις, ζωντανός καὶ κατάλληλος γιὰ νὰ προ- καλέσει τὸν σχηματισμὸ πολλῶν αντι- σωμάτων στὸν ὀργανισμό. Τ' ἀντισώ- ματα αὐτὰ θὰ καταπολεμοῦσαν τοὺς τοξικοὺς βακίλλους τῆς φυματιώσεως.

Ὅλες οἱ δοκιμὲς σὲ ζῶα εἰδειξαν ὅ- τι τὰ ἀβλαβῆ χαρακτηριστικὰ τῶν βα- κίλλων Καλμέτ-Γκερέν έμειναν σταθερά. Εἶχε φτάσει ἡ κρίσιμη στιγμή τῶν πει- ραμάτων πάνω στοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτὸ πού οἱ ἐπιστήμονες τοῦ Ίνστι-

τούτου Παστέρ θεωροῦσαν ὡς βέβαιο, οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες τὸ ὑπετίθησαν με σκεπτικισμό. Ἡ ἰδέα ἦταν καλὴ — ἀλλὰ ἡ μέθοδος ἦταν τὰς καινούργια! Ποιὸς θ' ἀναλάμβανε τὴν εὐθύνη τοῦ πρώτου ἐμβολιασμοῦ;

Μία μέρα, ἕνας Παρισινὸς παιδία- τρος πού εἶχε παρακολουθήσει τὲς ἐρ- γασίες τῶν ἐπιστημόνων τῆς Λίλλης καὶ εἶχε πεισθεῖ ὅτι ὁ Βάκιλλος Καλ- μέτ-Γκερέν ἦταν ἀβλαβής, ἀποφάσισε νὰ προσφέρει μὴν εὐκαιρία πειραματι- σμοῦ: Ἦταν ἕνα νεογέννητο μωρὸ πού ἐπέλεξε ἐξ αἰτίας τῶν εἰδικῶν συνθηκῶν πού περιέβαλλαν τὴ γέννησή του: Ἡ μητέρα του εἶχε πεθάνει ἀπὸ φυματίω- ση λίγο μετὰ τὸν τοκετὸ καὶ ἡ γαλιὰ του, ἐπίσης φυματική, εἶχε ἀναλάβει τὴν ἀνατροφή του. Ὑπὸ τὲς ἴσυνθήκες αὐτὲς καμμιὰ δύναμη στὸν κόσμον δὲ θὰ μπορούσε νὰ σώσει τὸ παιδί ἀπὸ τὴ φυματίωση.

Τὴν τρίτη, πέμπτη καὶ ἐβδόμη μέρα μετὰ τὴ γέννηση χορηγήθηκε στὸ παι- δι, ἀπὸ τὸ στόμα, μὴ ποσότητα Βακίλ- λων Καλμέτ -Γκερέν — συνολικά 240 ἑκατομμύρια βάκιλλοι. Ἐπὶ τρεῖς μῆ- νες, οἱ ἐπιστήμονες τοῦ Ίνστιτούτου Παστέρ παρακολουθοῦσαν τὸ μωρὸ με ἀπερίγραπτη άγωνία. Ἐνα τυχαῖο δυ- στύχημα, άσχετο με τοὺς βακίλλους θὰ τοὺς ἐκάθιζε στὸ σκαμνὶ με τὴν κατη- γορία τῆς δολοφονίας. Καὶ τότε... ἄν- τίο Βάκιλλο Καλμέτ - Γκερέν καὶ ὄνει- ρα προληπτικοῦ ἐμβολιασμοῦ κατὰ τῆς φυματιώσεως!

Ἄλλ' εὐτυχῶς, ὅλα πῆγαν καλὰ. Τὸ παιδί γλύτωσε ἀπὸ τὴ μότρα του, τὴ φυματίωση, καὶ σήμερα εἶναι ἕνας ὑ- γιέστατος ἄνδρας 38 ἐτῶν πού ἐργάζε- ται στὴν Ἀμερική.

★

ΜΕ τὴν ἐπιτυχία τοῦ πρώτου πει- ράματος, ὡς τὸ τέλος τοῦ 1921, ἑκατοντάδες παιδιῶν είχαν ἐμβολια- σθεῖ. Σιγά - σιγά, ὁ προληπτικὸς ἐμ- βολιασμὸς με Β.Κ.Γ. διαδόθηκε σὲ πολ- λὲς χώρες, ἀλλ' ὄχι χωρὶς ἀντίσταση καὶ ὄχι χωρὶς ἀναποδίες.

Τὸ 1930 σημειώθηκε μὴ καταστρο- φή: Στὸ Λούμπек τῆς Γερμανίας 68 παιδιὰ πέθαναν καὶ ἄλλα ἑκατὸ προσε- βλήθησαν ἀπὸ φυματίωση ἀπὸ ἕνα σύ- νολο 242 παιδιῶν πού είχαν ἐμβολια- σθεῖ. Ὁ γερμανικὸς Τύπος άδραξε τὴν ἀνέλπιστη εὐκαιρία τῆς σκανδαλοθηρί- ας καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἀναστατώθηκε. Οἱ ἐπιστήμονες ἀπεφάνθηκαν ὅτι ὁ Βάκιλλος Καλμέτ - Γκερέν εἶχε ἀνακτή- σει ξαφνικά τὴν παλιά του τοξικότητα.

Οἱ Γερμανοὶ είχαν προμηθευθεῖ τὸ ἐμβόλιο ἀπὸ τὸν Γκερέν, πού εἶχε ἐγ- κατασταθεῖ στὸ Παρίσι. Οἱ γαλλικὲς ἐ- φημερίδες τὸν ἀποκαλοῦσαν δολοφόν. Ὁ Καλμέτ ἦταν άρρωστος καὶ ἡ ὑπό- θεση αὐτὴ ἐπετάχυνε τὸ τέλος του.

Στὸ μεταξύ, ἡ γερμανικὴ δικαιοσύνη έθεσε τέρμα στὸ σκάνδαλο καταδικά- ζοντας δύο Γερμανοὺς γιὰ τοὺς σὲ φυ- λάκιση, ἐπειδὴ, ὅπως ἀπεκαλύφθη, εἶ- χαν μπερδέψει τοὺς Βακίλλους Καλμέτ Γκερέν με τοξικοὺς βακίλλους στὰ ἐρ- γαστήρια Λούμπек.

Ἔτσι τὸ ἐμβόλιο κατὰ τῆς φυματιώ- σεως σώθηκε γιὰ νὰ συνεχίσει τὴν εὐ- εργητική του σταδιοδρομία. Εἶναι τὸ μόνο προληπτικὸ μέτρο πού διαθέτου- με σήμερα καὶ χρησιμοποιεῖται εὐρύ- τата σ' ὅλο τὸν κόσμον.

Σὲ λίγα λεπτά ολόκληροι τόννοι ψα- ριῶν μαζεύνονται γύρω ἀπὸ τὸν ἀπορ- ροφητήρα, ἀφοῦ πρώτα ζαλισθοῦν με ἡλεκτρικὸ ρεῦμα. Οἱ ρέγγες ἀντι- δρῶν σὲ ρεῦμα 2,4 βόλτ, ἐνῶ γιὰ τοὺς μπακαλιάρους ἕνα βόλτ εἶναι ἄρκετό. Στὸ μεταξύ οἱ Ρῶσοι ἀναγ- γέλουν ὅτι μετατρέπουν ἤδη τὰ ὑπο- βρύχιά τους σὲ... ψαρόδαρκες.

ΔΩΔΕΚΑ τόννοι ψαριῶν σὲ ὀχτὼ λεπτά! Αὐτὸ εἶναι τὸ ρεκόρ πού ἔχει ἐπιτευχεῖ μέχρι στιγμῆς με τὴ νέα μέθοδο αλίειας — τὸ «ἡλεκτρονικὸ ψάρεμα» — πού θὰ κάνει σὲ λίγο τὲς κλα- σικὲς μεθόδους νὰ φαίνονται ἀπρηχαιώμενες.

Ἡ νέα μέθοδος ἀναπτύχθη- κε, ἔπειτα ἀπὸ ἑνδεκα ἐτῶν προσπάθειες, ἀπὸ τὸν Γερ- μανὸ μηχανικὸ Γιούργκεν Ντέ- τλοφ, διευθυντῆ τῆς Ἑταιρίας «Διεθνὴ Ἑργαστήρια Ἡλεκ- τρονικῆς» τοῦ Ἀμβούργου. Ἡ Ἑταιρία ἔχει ἐπειδύσει σημαντικὰ κεφάλαια στὲς ἐ- ρευνες καὶ τὴν πρακτικὴ ἐφαρ- μογή τῆς μεθόδου.

Στὸ «ἡλεκτρονικὸ ψάρεμα» χρησιμοποιοῦνται μὴ εἰδικὴ γεννήτρια ἡλεκτρικοῦ ρεύμα- τος. Ἡ βασικὴ ἀρχὴ τῆς με- θόδου εἶναι ἡ προσέλκυση ψαριῶν με ὑποβρύχιους προ- βολεῖς καὶ ἡ ἀπορρόφησή τους ἀπὸ ἕνα σωλήνα, ἀφοῦ πρώτα ζαλισθοῦν με τὴ διο- χέτευση ἡλεκτρικοῦ ρεύμα- τος.

★

ΤΑ κοπάδια τῶν ψαριῶν πρέπει πρώτα νὰ «έντο- πισθοῦν» ἀπὸ μὴ συ- σκευὴ πού μοιάζει με ραν- τάρ. Κατὰ τὴ διάρκεια τῶν δοκιμῶν τῆς νέας μεθόδου ἀ- πεδείχθη ὅτι ἑκατοντάδες ψά- ρια συγκεντρώνονται γύρω ἀ- πὸ τὸ σωλήνα ἀπορροφῆσεως καὶ τὸν «πολιορκοῦν» σὰ νὰ ἦταν εὐγευστο δόλωμα.

Ἡ διάμετρος τοῦ σωλήνα εἶναι λίγο μεγαλύτερη ἀπὸ ἕνα ἀνθρώπινο σῶμα. Στὴν ἄκρη του, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς προ- βολεῖς πού προσελκύουν τὰ ψάρια με τὸ φῶς τους, ὑπάρ- χει ἕνα μεγάλο ἡλεκτρόδιο σὲ σχῆμα καλαθιοῦ με περι- φέρεια ἀρκετῶν μέτρων.

Ὅταν τὰ ψάρια συγκεν- τρωθοῦν γύρω στὸ φῶς, τὸ ἡ- λεκτρόδιο ἀρχίζει νὰ μεταδίδει ἡλεκτρικὰ ρεύματα ὑψηλῆς τάσεως. Γιὰ κάποιο μυστηρι- ὡδη λόγο, τὰ ψάρια, μόλις αἰσθάνονται τὸ ρεῦμα, πλησιάζουν πρὸς τὸ ἡλεκτρόδιο. Τό- τε, τίθεται σὲ λειτουργία ὁ ἀπορροφητήρας καὶ τὰ ψάρια φθάνουν ἀπὸ τὸ σωλήνα ὡς

τὸ κατὰστρομα. Ἡ μέθοδος, ὅπως βλέπουμε, εἶναι ἀπλου- στάτη.

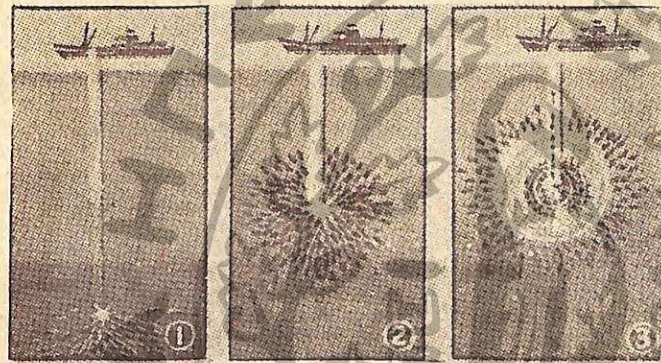
★

ΥΠΗΡΧΑΝ, ὁμως, καὶ με- ρικὲς τεχνικὲς δυσκολίες πού έπρεπε νὰ ὑπερική- θοῦν: Τὰ ψάρια συγκεντρώνονται

Τὸ «ἡλεκτρονικὸ ψάρεμα»

σὲ τόσο μεγάλῃ πλήθῃ γύ- ρω ἀπὸ τὰ ἡλεκτρόδια, ὥστε, ὅταν ἀρχίσει νὰ λειτουργεῖ ὁ ἀπορροφητήρας, ὁ σωλήνας φράζεται τελείως ἡ ἀνεβάζει τὰ ψάρια λυωμένα καὶ τε- μαχισμένα. Ὑπάρχει καὶ ἕνα ἄλλο πρόβλημα: Τὰ ψάρια δὲν πρέπει νὰ ζαλισθοῦν τε- λείως ἀπὸ τὸ ἡλεκτρικὸ ρεῦ- μα, γιὰ τὸ τότε βυθίζονται ἡ ἐπιπλέον ἀναίσθητα στὴν ἐ- πιφάνεια.

Στὴν προσπάθειά τους νὰ λύσουν αὐτὸ τὸ πρόβλημα,

Τὸ σχέδιο δείχνει τὲς διαφορὲς φάσεις τοῦ ἡλεκτρονικοῦ ψαρέματος. 1. Τὰ ψάρια προσελκύον- ται ἀπὸ τὸ φῶς. 2. Διοχετεύεται ἡ- λεκτρικὸ ρεῦμα. 3. Τίθεται σὲ λειτουρ- γία ὁ ἀπορροφητή- ρας. 4. Τὸ ρεῦμα διακόπτεται. 5. Ἡ διαδικασία ἐπανα- λαμβάνεται.

ΜΙΑ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΣ ΠΟΥ Θ' ΑΧΡΗ- ΣΤΕΥΣΕΙ ΤΙΣ ΚΛΑΣΣΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΥΣ ΑΛΙΕΙΑΣ

οἱ ἐφευρέτες ἀνεκάλυψαν πε- ριέργα πράγματα: Τὰ διάφο- ρα εἶδη τῶν ψαριῶν ἀντιδρῶν σὲ διαφορετικὴς ἐντάσεως ρεῦμα.

Ἔτσι, οἱ ρέγγες χρειάζον- ται ρεῦμα 2,4 βόλτ, ἐνῶ γιὰ τοὺς μπακαλιάρους ἕνα βόλτ εἶναι ἄρκετό. Δὲν εἶναι δύ- σκολο νὰ καταλάβουμε ὅτι ἡ ἀνακάλυψη αὐτὴ ἔχει τερά- στια σημασία γιὰ τὸ ψάρεμα: Ἐναλλάσσοντας τὸ ρεῦμα μποροῦμε νὰ προσελκύσουμε τὸ εἶδος τοῦ ψαριοῦ πού θέ- λουμε. Καμμιὰ ἄλλη μέθοδος αλίειας δὲν προσφέρει αὐτὴ τὴ δυνατότητα ἐπιλογῆς μέσα στὴ θάλασσα.

★

Η ΜΕΘΟΔΟΣ τῆς ἀπορ- ροφῆσεως ἔχει χρησιμο- ποιηθεῖ πρὶν ἀπὸ πολ-

γάλα πλοία.

Καὶ ἴσως αὐτὸ εἶναι εὐθύ- χημα, γιὰ τὸν ἂν ἡ μέθοδος πέ- σει στὰ χέρια ἀσυνειδήτων ψαράδων, οἱ θάλασσες θ' ἀ- δειάσουν ἀπὸ ψάρια μέσα σὲ λίγα χρόνια.

★

ΣΤΟ μεταξύ, φαίνεται πῶς οἱ Ρῶσοι κάνουν ἀνάλογα πειράματα, ἀλλ' ἀντὶ γιὰ πλοία ἐπιφα- νεῖς χρησιμοποιοῦν... ὑπο- βρύχια. Τίποτα δὲν εἶναι γιν- οστό γι' αὐτὰ τὰ πειράματα πού διεξάγονται με μεγάλη μυστικότητα, πιστεύεται, ὁ- μως, ὅτι ἡ βασικὴ ἀρχὴ εἶναι ἴδια — χρησιμοποίηση ὀρι- σμένης ἐντάσεως ἡλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ ἀπορροφητήρες. Ἀλλὰ γιὰ τὴν προτιμούντα τὰ ὑποβρύχια κανεῖς δὲν ξέρει. Ἰσως οἱ Ρῶσοι δὲν ξέρουν τί νὰ τὰ κάνουν καὶ τὰ μετα- τρέπουν σὲ... ψαρόδαρκες!

Ὅπως δὲ, ἡ γερμανικὴ μέθοδος φαίνεται πιὸ πρακτι- κή. Ἐκτὸς ἀπὸ τ' ἄλλα πλεο- νεκτικότητας, οἱ ἐφευρέτες ἰσχυ- ρίζονται ὅτι με τὴ νέα μέθο- δο τὰ ψάρια πεθαίνουν ταχύ- τερα καὶ χωρὶς νὰ ὑποφέρουν. Λέγεται, ἐπίσης, ὅτι στὸ ψά- ρεμα με δίχτυ, ἡ γεύση τοῦ κρέατος τῶν ψαριῶν αλλοιώ- νεται, γιὰ τὸ τὰ ψάρια ἀνε- βάζονται στὸ κατὰστρομα ζωντανὰ καί, ὥσπου νὰ πε- θάνουν, ἐκκρίνουν χημικὲς οὐ- σίες πού καταστρέφουν τὸ κρέας τους.

★

ΩΣΤΟΣΟ, ἡ Ἑταιρία τῶν «Διεθνῶν Ἑργαστη- ρίων Ἡλεκτρονικῆς» τοῦ Ἀμβούργου δὲν προτίθεται νὰ θέσει σύντομα σ' ἐφαρμογὴ τὴ μέθοδόν της. Οἱ ἐφευρέτες πιστεύουν ὅτι ἡ παγκόσμια ἀλιευτικὴ βιομηχανία, γιὰ λό- γους κυρίως οικονομικοῦς, δὲν εἶναι ἀκόμα «ῶριμη» γιὰ τὴν υἱοθέτηση τῆς καινούργι- ας μεθόδου σὲ μεγάλη κλίμα- κα. Ἡ ἐπιφυλακτικότητα τῆς ἑταιρίας ὀφείλεται ἴσως στὸ γεγονός, ὅτι ἡ νέα μέθοδος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὅτι ἔρχε- ται σὲ σύγκρουση με τὴ διε- θνὴ σύμβαση αλίειας τοῦ 1946. Σύμφωνα με τοὺς ὅρους τῆς συμβάσεως αὐτῆς, ἡ ἐ- λαχιστὴ πυκνότητα τῶν δι- κτύων αλίειας ἔχει ὀριθεῖ σὲ 75 χιλιοστά. Τὰ πυκνότε- ρα δίχτυα εἶναι καταστρεπτι- κά γιὰ τὴν συλλογὴ τῶν μικ- ρὰ ψάρια προτοῦ ἀναπτυ- χθοῦν. Ἀλλὰ τὸν καιρὸ πού ὑπεγράφη ἡ σύμβαση δὲν ὑ- πῆρχε τὸ ἡλεκτρονικὸ ψάρε- μα. Ἄν ἡ νέα μέθοδος ἐπι- κρατήσῃ, πῶς θὰ προστατευ- θοῦν οἱ θάλασσες ἀπὸ τὴν ἐρ- ρήμωση; Εἶναι ἕνα λεπτὸ πρό- βλημα πού ἐξετάζεται ἰσῶρα ἀπὸ μὴ διεθνῆ ἐπιτροπὴ.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΒΡΕΤΤΑΚΟΥ

Ο Κωνσταντίνος Π. Καβάφης υπήρξε μία από τις πιο ενδιαφέρουσες φυσιογνωμίες των Ελληνικών Γραμμάτων. Είναι ο μόνος από τους Έλληνες ποιητές που, μεταφρασμένος στο εξωτερικό, έκαμε την ίδια εντύπωση που κάνει και στο πρωτότυπο. Αυτό οφείλεται στο ότι η ποίησή του δεν στηρίζεται στη μουσικότητα και στη μαγεία της λέξης, αλλά στην, με ποιητική οικονομία, απόδοση καταστάσεων καθολικού ενδιαφέροντος. Είναι μπορούμε να πούμε — στο κύριο έργο του — διδακτικός ποιητής, ανατόμος, που ξέρει να εκφράζεται κατά τρόπον μοναδικά πρωτότυπο για τη διεθνή ποίηση, και δεν έχει καμμία απολύτως σχέση με την ελληνική παράδοση, το δημοτικό τραγούδι ή το Σολωμό. Είναι ο ποιητής που εκφράζει το παρόν αντλώντας από το παρελθόν τα θέματά του, ένας ιδιότυπος σε όλα του, ακόμα και στη ζωή του.

Η ΠΟΛΙΣ

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

μη συνοδεύει τα τουφερά αυτά χρόνια του Κωνσταντίνου. Παρακλάδια του οικου Καβάφη δημιουργήθηκαν στο Λονδίνο, Αίθερπουλ, Μάντσεστερ, Κάιρο κ. λ.π. Γράφει ο ποιητής στη Γενεαλογία του: «Έξουσεν ο Πέτρος Ίωάννου Καβάφης (ο πατέρας μου) μεγάλα. (...) Τὰ ξεπλά του, τ' άμάξια, τ' άσημικά, τ' ύαλικά ήταν με λούσο σπάνιο τότε μεταξὺ των Γραικών». Όλα αυτά ως τὰ 1870 που ο πατέρας του ποιητή πεθαίνει. Τότερα από δυό χρόνια το σπίτι Καβάφη διαλύεται στην 'Αλεξάνδρεια. Τότερα από δυό χρόνια, ή μητέρα τους παίρνει τα παιδιά και φεύγει για την 'Αγγλία.

Πεθαίνοντας ο πατέρας του δεν τους άφησε παρά μικρά πράγματα. Οι οικονομικές του επιτυχίες βασίζονταν στην προσωπική του επιδεξιότητα. Έβγαζε άφθονα αλλά όπως γράφει κ' ο ποιητής ετα έξοδεν άφθόνως, βαστώντας στην κοινωνία ύψηλδ βαθμό μεγαλεμπαύρου». Από κει ξεκινώντας, γράφει ο ποιητής και κριτικός Τσίρκας στην περιόπουδαστη μελέτη του ο μικρός Κωνσταντίνος, εθα σχηματίζει αυτή τη φιλοσοφία για το πεπρωμένο: «Όταν ένας άνθρωπος (ή ένας πολιτισμός) φτάσει στην άκμή του, αυτή ή άκμή είναι και το τέλος του, ή καταστροφή του».

Ο ποιητής Καβάφης

ΠΟΙΗΤΗΣ Καβάφης θα επιστρέψει από την 'Αγγλία στην Αίγυπτο στα 1879 για να φύγει μετὰ τα γεγονότα του 1882 στην Κωνσταντινούπολη και να επιστρέψει πάλι στην Αίγυπτο στα 1885. Της σουδές του ο Καβάφης τις έκαμε με παραδόσεις στο σπίτι. Στην Αίγυπτο, γύρω στα 1881 - 1882 φοίτησε μόνο σε κάποια πραχτική εκπαιδευτική σχολή. Είχε όμως κοφτερό μυαλό, ήταν φιλομαθέστατος. Την ικανοποίηση της φιλομαθείας του βοηθάει ή

τέλεια από μέρους του γνώση της 'Αγγλικής γλώσσας. Στα πρώτα του φανερώματα ο Καβάφης, παρουσιάζεται επηρεασμένος από τους καθαρευουσιάνους ποιητές, τον Τανταλίδη, τον Παπαρηγόπουλο κ.λ.π. Τὰ πρώτα του ποιήματα παρουσιάζουν έναν λιοροχοποιημένο ερωτισμό, που δεν προσιωνίζει τίποτα από την κατοπινή του εξέλιξη. Την ερωτική όμως διάθεση των πρώτων του ποιημάτων, (1884) θα διαδεχθεί μια μικρή φιλοσοφηση πάνω στα εγκόσμια (1886): «Όνειρα είν' αίσθάνομαι, ή δόξα κ' ή

(ίρετή).
'Η γή 'ναι σφαίρα σκοτεινή, ψυχρά τε (και) θολιά.

Οι παιδικές του αναμνήσεις κ' ο συσχετισμός τους με την καινούργια εποχή που ζει — τον ξεπεσμό του εμπόρου και το χάος που επικράτησε στην Αίγυπτο ύστερα από τους βομβαρδισμούς και τις πυρκαγιές των 'Εγγλέζων, είναι φυσικό να του δημιουργήσουν μίον αισθηση παρακμής και να τον οδηγήσουν στην περισυλλογή. 'Η ανάγκη ενός βιοποριστικού επαγγέλματος τδν άποχρεώνει να γίνει υπάλληλος (1889) έκτακτος γραφέας, σδν «Τρίτο Κύνλο 'Αρδεύσεων». Τδ πόσο ή ψυχολογική του κατάσταση είναι δεμένη με τὰ γεγονότα της άτομικής του ζωής, τδ δείχνει τδ ποίημά του Σατραπεία που σ' αυτό τδ γεγονός είχε όπως φαίνεται την αρχή του:

Τι συμφορά, ενώ είσαι καμωμένος για τὰ ώραία και μεγάλα έργα ή άδικη αυτή σου ή τύχη πάντα ένθάρρυνε κ' επιτυχία να σε άρνείται; να σ' έμποδίζουν εύτελεις συνήθειες και μικροπρέπειες, κ' άδιαφορίες. (ή μέρα που άφέθηκες κ' ένδίδεις). Και ή φριχτή ήμέρα που ένδίδεις και φεύγεις όδοιπόρος για τὰ Σούσα,

'Η απογοήτευση και τδ μικρό γενικά κλίμα που δημιουργούνται μέσα του, δεν τδν έμποδίζουν από τδ 1885 ίδως ως τδ 1892 νάναι κυριολεκτικά κλεισμένος και να μελετάει Σαίξπηρ, Κήτς, Λονκιανό,

Πλούταρχο, Μακώλεϋ κ.λ.π. Ξέρει πώς έχει ορισθεί ενά φυλάγει Θεομούλες». Παλεύει, ενώ τδ ξέρει πώς οι Μήδοι εθα διαβούν στο τέλος». 'Αλλά ο ποιητής των Τρώων και των Θεομούλεων, ένας ποιητής που κλείνει ιδανικά μέσα του κ' από φυσικού του βλέπει διαφορετικά τδν κόσμο, βρίσκεται περιβλη-

των αδυναμιών του που τδ κάκου πιά δά προσπαθούσε να τις ξεπεράσει.

★
Δ ΕΝ υπάσχει άμφιβολία πώς ή ιδιαίτερη μεταχείριση της μητέρας του, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαστροφή του. Τδν μεταχειρίζονταν σαν ένα

Άλεξανδρινοί Βασιχίς

Μαφεύθυμαν οι Άλεξανδρινοί
να δούν τῆς Κχιοπάδας τὰ παιδιά,
τὸν Καισαρίωνα, καὶ τὰ μικρά του αδέρβια
Άλέξανδρο καὶ Πθοχεμαίο, ποῦ πρώην
φορὰ τὰ βράβαν ἔζω σὲ Γυμνάσιο,
ἔξει νὰ τὰ κηρύζουν βασιχίς,
μέσ σὲ χαμπὲρ παράδει τῶν σφραλιωδῶν.

Ὁ Άλέξανδρος - τὸν εἶπαν βασιχία
τῆς Ἀρμενίας, τῆς Μηδίας, καὶ τῶν Πάρθων.
Ὁ Πθοχεμαίος - τὸν εἶπαν βασιχία
τῆς Κιχινίας, τῆς Συρίας, καὶ τῆς Φοινίκης.
Ὁ Καισαρίων σκευονταν πῶς ἔμπροσθα,
ντυμένος σὲ μελάζι λαινδρυχί,
σὲ σῆμα του άνδοδέσμη από ύαυίνθας,
ἡ βῶνγ τὸ διαχὲ σὲρὰ σαφείρων κα ἀμδύδων,
δεμένα τὰ ποδύματά τὸ μ' ἄσφαρ σαφίχης
κορδέλλες κενδυμένες μὲ ρδύχρα μαρμαρίδια.
Αὐτὸν τὸν εἶπαν πῶς εἶσε από τῆς μικρῆς,
αὐτὸν τὸν εἶπαν Βασιχία τῶν Βασιχίων.

μένος από τείχη. 'Η εσωτερική του απογοήτευση, ή αίσθηση της παρακμής, διυλόνουν την εσωτερική του αντίσταση, τδ περιβάλλον — και πού μπορεί να είναι τδ περιβάλλον στην 'Αλεξάνδρεια, σδ σταυροδρόμι αυτό κάθε φυλής; — τδν περισιγγει, τδν άφομοιώνει, κ' από πολίτης που είναι σδν ίδεωv τήν πόλη γίνεται κοσμικός πολίτης στην πόλη της σαπίλας. «Πράγματα πολλά έξω να κάμω ελχον». Πούδς ξέρει πούδνειρο και πέρα από την ποίηση να είχε κάνει μέσα του. Αυσυχώς όμως, άνεπαισθήτως μ' έκλεισαν από τδν κόσμο έξω». Κλείστηκε χωρίς να τδ καταλάβει. Δέσμιος

κοριτσάκι, πράγμα που θα καλλιέργησε μέσα του την έστω και λίγο ίσως έμφυτη τάση του. Τότερα ο «σεξουαλικός φιλελευθερισμός» τδ περιβάλλοντος, ή έλλειψη αίσθηρότητας τδν ηδών, ή έλλειψη δηλαδή άνασχαιτού ήθικου φραγμού, ώδήγησε από σιγά - σιγά τδν Καβάφη σδτ πάθος, ένα διπλό πάθος: τδ ποτὸ και τή σεξουαλική διαστροφή. 'Η άμοφυλοφιλία στη νεότερη Αίγυπτο ήταν σχεδόν θεσμός. Κάθε άποχόρηση ήταν αδύνατη πιά για τδν Καβάφη από τή στιγμή που ή διαστροφή αυτή τδ γίνεται και ποιητικό κίνητρο. 'Η πίστη του στὰ ιδανικά της ζωής, κλονίσθηκε άναπαυρόφωτα μέσα του, τδ έμεινε να τροφοδοτήσει την ποιή-

ση, τήν όποια ποίηση που δά τδν αλάφυνε.

Με θέματα παρμένα από τδς ελληνιστικούς χρόνους, εκφράζει καταστάσεις τδτ παρόντος: καταστάσεις τδ έαυτδ του, τδτ περιβάλλοντδς του, τῆς εποχῆς του. Σαρκαζει, εκδικείται, δίνει μια φιλοσοφημένη διέξοδο στην εσωτερική τραγωδία του. Δεν υπάσχει άμφιβολία πώς ο Καβάφης υπήρξε ή δραματικότερη φυσιογνωμία τδν ελληνικών γραμμάτων. 'Αγωνίζεται να γλυτώσει από τδ πάθος του. Ν' άντιταχθεί σδτ περιβάλλον του, να φύγει. 'Όστόσο, αυτό που τδν καταπίασαν έγιναν ζωή του και άλλη ζωή γ' αυτόν δεν υπάσχει. Δεν κρύβει τίποτα, εξομολογείται, βαστά σημειώσεις. Στδ βιβλίο τδ κ. Περίδη βρίσκουμε τέτοιες σημειώσεις τδτ Καβάφη — από τις σημειώσεις που έγραφε άγγλικά ή ελληνικά με συγχεομένες φράσεις —. Στις 6 Μαρτίου τδ 1897, προκειμένου να πραγματοποιήσει τδ μοναδικό ταξίδι που έκαμε στή Γαλλία, γράφει:

«Και όμως (...) βλέπω καθαρά τδ κακό και τήν άναστατήση που προξενούν σδν οργανισμό μου οι πράξεις μου. Πρέπει, άλύγιστα, να επιβάλω σδν έαυτδ μου ένα τέρμα ζωής τήν 1η 'Απριλίου, διαφορετικά δεν θα μπόρεσω να ταξιδέψω. Θ' άρρωστήσω και πώς θα περάσω τή θάλασσα, και πώς, άρρωστημένος θ' άπολαύσω τδ ταξίδι μου; Τδν περασμένο 'Ιανουάριο μπόρεσα να κρατηθώ. 'Η ύγεία μου άποκαταστάθηκε άμέσως. Δεν είχα πλέον παλμούς».

Μερικές από τις εξομολογήσεις του αυτές, δίνουν όλη του τήν τραγικότητα:

«'Αγωνία, άγωνία. Τί βασανιστήρια υπέφερα. Έπεσα να κοιμηθώ στις 3 τδ πρωί. 'Ενέδωσα και πάλι. Φρίκη, φρίκη».

«Νά σωθώ, να σωθώ, να σωθώ! Φτάνουν τὰ βασανιστήρια όπου κυλιέμαι τώρα και που φθείρουν τδν οργανισμό μου, λευκαίνουν τὰ μαλλιά μου και μου δίνουν ύψη φρικώδη».

«Τί να κάμω; 'Αλλά ν' άποφασίσω, ν' άποφασίσω, ν' άποφασίσω. 'Αποφασίζω, άποφασίζω».

«Τρίσταμαι μαρτύριο. Σηκώθηκα και γράφω τώρα. Τί να κάμω και τί θα γίνει; Τί να κάμω; (...) Βοήθεια. Είμαι χαμένος».

Οι παραπάνω φράσεις του δείχνουν όλη του τή δραματική πάλη με τδν πειρασμό. «Ὁ μνέει πώς θ' άρχισαι μιάν άλλη ζωή όπως λεί σδτ ώραίο του ποίημα, αλλά σδτ τέλος εν δίδει, άφ ήνεταί. Δεν υπάσχει έξοδος. Δεν είναι ζήτημα πολιτείας, ούτε ζήτημα κόσμου πιά. 'Ο κόσμος κ' ή πολιτεία βρίσκονται μέσα του. Όπου κ' άν πάει δά μεταφέρει τις αδυναμίες του, τήν πολιτεία του δηλαδή και τδν κόσμο του που τδν έχουν φυλακισμένο».

Η «πόλις»

ΤΩΡΑ μπορεί να καταλάβει εύκολα ο άναγνώστης ποιά είναι ή Πόλις που διανύσεται σδτ δμώνιμο άριστορηγματικό τδν ποιήμα ο Καβάφης. Τδ ποίημα αυτό, γραμμένο τδν Αύγουστο τδ 1894, είναι γραμμένο με τήν πείρα και τήν τραγικότητα μιας δόκληρης ζωής:

Είπες: «Θά πάγω σ' άλλη γή, θα πάγω

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 24

‘Η χοληδόχος κύστις είναι ένας μικρός «σάκκος» κάτω από το δεξιό λοβό του συκωτιού. Έκεί αποθηκεύονται μετά την πέψη τα υγρά που παράγονται συνεχώς απ’ το συκώτι. Καρμιά φορά, ο σάκκος αυτός διαστέλλεται κοί «ξεχειλώνει». Άλλοτε σκληρύνεται και στενεύει. Όταν η χοληδόχος κύστις δεν λειτουργεί καλά, ή πέψη διαταράσσεται, αλλά μπορεί να προκληθούν και σοβαρότερες αρρώστιες. Υπάρχουν όμως τώρα θεραπευτικά μέσα που μας ανακουφίζουν.

ΟΙ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΧΟΛΗΣ

ΥΠΝΑΤΕ κάθε πρωί με τη γλώσσα λευκή, το στόμα πικρό, άλλοτε στεγνό και άλλοτε πλημμυρισμένο από ένα παχύ σάλιο.

Τα μάτια σας έχουν μαύρους κύκλους, ή καρδιά σας χτυπάει άρρυθμα. Νοιώθετε κατάπτωση, κούραση, πριν ακόμα κάνετε δυο βήματα στο δωμάτιό σας. Είθε ευερέθιστος, όλα σας φαίνε.

Δεν έχετε όρεξη και καταπίνετε το πρόγευμά σας δια της βίας. Θα φεύγατε ίσως, ίσως χωρίς πρόγευμα, αλλά φοβάσαστε τις οδυνηρές κράμπες του στομαχιού που θ’ αρχίσετε να αισθανέστε γύρω στις 11 το πρωί. Τρώτε, λοιπόν, χωρίς όρεξη, πράγμα που δεν επιτρέπει τις κράμπες να εκδηλωθούν τρεις ώρες αργότερα.

Εξαφανίζονται μόλις αρχίσετε να τρώτε το μεσημεριανό φαγητό. Άλλα μια νέα διαταραχή σας περιμένει: ‘Όσο λίγο κι’ αν τρώτε, νοιώθετε «φουσκωμένος» σά να έχετε φάει τόνους ολόκληρους. Νοιώθετε ένα βάρος στη δεξιά πλευρά, ακριβώς κάτω από το θώρακα.

Μετά τον καφέ, αρχίζει το μαρτύριο της άκατανίκτης ύπνηλας και της κοπώσεως που σας κάνει άνικα για κάθε δουλειά.

Άλλα στο τέλος του απογεύματος ή κούραση σας εγκαταλείπει. ‘Η σκέψη σας γίνεται θάλασσα και γρήγορη. Μόνο τότε μπορείτε πια να στρωθείτε στη δουλειά. Για όλα αυτά...

Φταίει ή χολή

ΑΠΟΔΙΔΕΤΕ τα συμπτώματα που σας βασανίζουν, τότε στα νεύρα σας, στο στομάχι, στα έντερα στο συκώτι.

Στην πραγματικότητα, υπεύθυνη για όλες αυτές τις αδιαθεσίες είναι ή χοληδόχος κύστις.

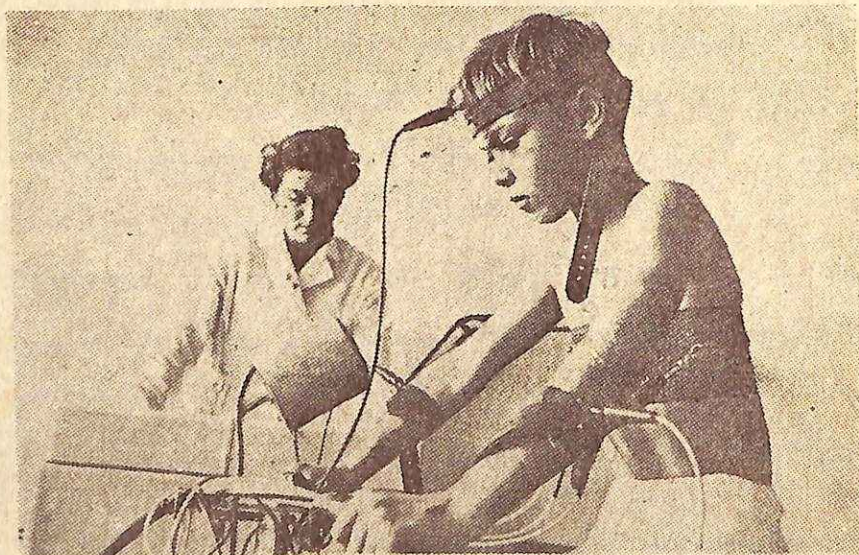
‘Η χοληδόχος κύστις είναι ένας μικρός «σάκκος» που βρίσκεται κάτω από το δεξιό λοβό του συκωτιού. ‘Η αποστολή της είναι ν’ αποθηκεύει, μετά την πέψη, τη χολή — ένα υγρό που εκκρίνεται συνεχώς από το συκώτι.

Κατά τη διάρκεια της πέψεως, ή αποθηκευμένη χολή χύνεται στο δωδεκαδά-

κτυλο του λεπτού εντέρου περνώντας από δυο αγωγούς που λέγονται «κυστικός» και «χοληδόχος».

Οι ανωμαλίες της χοληδόχου κύστεως έχουν δυο μορφές: Στη μια ο σάκκος αυτός είναι διεσταλμένος, χαλαρός, «ξεχειλωμένος». Στην άλλη έχει συσταλεί και σκληρυνθεί, έχει γίνει πολύ στενός.

Όταν ή χοληδόχος κύστις δέ λειτουργεί καλά, ή χολή γίνεται παχύρρευστη, ή δέν μπορεί νά κυκλοφορήσει κανονικά. Αυτό διαταράσσει τη λειτουργία της πέψεως, αλλά μπορεί νά προκαλέσει και σοβαρότερες αρρώστιες.

‘Ένα από τα περιφημότερα νοσοκομεία του κόσμου είναι το «Καραλίνσκα» της Στοκχόλμης, παγκόσμια γνωστό για το τέλειο αντικαρκινικό τμήμα του. Οι νεώτερες μέθοδοι χρησιμοποιούνται στο νοσοκομείο αυτό, που είναι συνάμα και μεγάλο κέντρο ιατρικών έρευνών. Κλινικά και εργαστηριακά πειράματα είναι ένα άλλο χαρακτηριστικό του. Στη φωτογραφία που δημοσιεύουμε εικονίζεται ένα παιδί που πάσχει από καρδιακό νόσημα και υποβάλλεται σε ειδική εξέταση. Κάθεται σ’ ένα ποδήλατο — ακίνητο — και γυρίζει τις ρόδες του, ενώ ειδικό μηχανήμα καταγράφει τις αντιδράσεις της καρδιάς του και του εγκεφάλου του. Από την εξέταση αυτή θα εξαχθούν πορίσματα που θα χρησιμοποιηθούν για τον καθορισμό της θεραπείας

Η ΧΟΛΗ παράγεται από τις χημικές αντιδράσεις που συμβαίνουν στο συκώτι. Είναι ένα υγρό απαραίτητο για την καλή χώνευση των λιπαρών ουσιών.

Τα άλατα που περιέχει ή χολή ενισχύουν τη δραστηριότητα του παγκρεατικού χυμού και εννοούν την αφομοίωση των λιπών, ενώ συγχρόνως βοηθούν την εκκένωση των υπολειμμάτων της πέψεως από το έντερο.

‘Αν όμως ή χολή μείνει επί πολύ στη χοληδόχο κύστι, χάνει ένα μέρος απ’ το νερό της, συμπυκνώνεται, γίνεται τοξική. Άλλα και το αντίθετο είναι βλαβερό: ‘Αν ή χολή δέ μείνει καθόλου στη χοληδόχο κύστι και διοχετευθεί κατ’ ευθείαν από το συκώτι στο έντερο, ή εκκένωση των υπολειμμάτων της πέψεως γίνεται πρόωρα: ‘Εκδηλώνεται δξύτατη διάρροια.

Πότε ή χολή δέν λειτουργεί καλά

ΣΤΗ χολή μπορεί νά παρουσιασθούν οι εξής διαταραχές:

★ Όταν οι μύς τών παριών της χοληδόχου κύστεως είναι κουρασμένοι ή αδύνατοι. Στην περίπτωση αυτή δέν μπορούν νά συσπαστούν αρκετά ισχυρά για νά διώξουν τη χολή από την κύστι προς τα έντερα.

★ Όταν, αντίθετα, οι μύς έρεβίζονται εύκολα, συστέλλονται βίαια (σπασμοί της χοληδόχου) και σφίγγουν ισχυρά το λεπτό σωλήνα (κυστικό αγωγό) από τόν

όποιο έρχεται και φεύγει το υγρό της χολής.

★ Τέλος, όταν ή χοληδόχος κύστις και ο κυστικός αγωγός, έχουν φραχθεί από μικρές πέτρες που σχηματίζονται από διάφορες ουσίες που αποκρυσταλλώνονται γύρω από τα λιπαρά υπολείμματα (χοληστερόλη), τα όποια το συκώτι δέν κατάρθωσε ν’ απομκρίνεται.

Θερμότητα

ΟΙ διαταραχές της χολής εκδηλώνονται συνήθως μ’ έναν ελαφρό ένοχλητικό πόνο ή ένα «βάρος» ακριβώς κάτω από τη δεξιά πλευρά του θώρακος. Όταν ή χοληδόχος κύστις είναι άρρωστη, το συκώτι διευγκνέται και πιέζει το στομάχι, την καρδιά, τους πνεύμονες και παρεμποδίζει τη λειτουργία τους.

Μετά το γεύμα, αν αισθανθείτε βάρος και έντονη δίψα στη δεξιά πλευρά ή κάτω απ’ τόν ώμο, ξαπλωθείτε, αν είναι δυνα-

ΧΟΛΗ ΚΑΙ ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ

Θά έχετε άκούσει νά χαρακτηρίζεται ένας άνθρωπος «μελαγχολικός» ή «πικρόχολος». ‘Ισως νά έχετε νοιώσει κι’ έσεις τα συναισθήματα που εκφράζονται με τα επίθετα αυτά. Έχουν και τα δυο για δεύτερο συνθετικό τη λέξη «χολή». Άλλα τί σχέση έχει ή χολή με τα συναισθήματά μας; ‘Ενας άνθρωπος, βέβαια, μπορεί νά είναι «μελαγχολικός» ή «πικρόχολος», χωρίς νά υποφέρει απ’ τη χολή του. Οι εκφράσεις είναι μεταφορικές, βασίζονται όμως σε μια φυσιολογική αλήθεια: ‘Η χολή επηρεάζει πραγματικά τα συναισθήματά μας, μάς κάνει λυπημένους ή οξύθυμους, μάς οδηγεί πότε σε κατάσταση καταπτώσεως και πότε σε μια νοσηρή υπερδιέγερση. Όταν ή χοληδόχος κύστις δέν λειτουργεί κανονικά, ή χολή που αποθηκεύεται εκεί από το συκώτι, αντί νά διοχετευθεί στο έντερο γυρίζει πίσω στο συκώτι και περνάει στο αίμα. Το αίμα, κορεσμένο από χολή, δηλητηριάζει τα κύτταρα του εγκεφάλου και προκαλεί τα συναισθήματα της λυψής ή της όργης.

Οι διαταραχές της χολής δέν διαταράσσουν μόνο τη λειτουργία της πέψεως, αλλά οδηγούν και σε σοβαρότερες ανωμαλίες του οργανισμού.

τόν, στη δεξιά πλευρά για νά μὴν «τραβιέται» ή χοληδόχος κύστις και το συκώτι. Κατόπιν τοποθετείστε στο οδυνηρό σημείο μια θερμόφορα επί δέκα περίπου λεπτά. ‘Η θερμότητα ανακουφίζει τη χολή και το συκώτι.

Προτού ξαπλωθείτε, πιείτε λίγο χαμόμηλο ή τίλιο που διευκολύνει την πέψη και ανακουφίζει τους οδυνηρούς σπασμούς.

Μερικές φορές οι οδυνηροί σπασμοί γίνονται σχεδόν αφόρητοι. Στην περίπτωση αυτή ο γιατρός θά σας δώσει έλαφρά κατευναστικά. Πρέπει νά είναι όσο το δυνατόν λιγώτερο τοξικά για νά μὴν κουράσουν το συκώτι, όποτε τα υγρά της χολής θά γίνουν ακόμα πιο επιβλαβή.

Λάδι και νερό

ΤΟ ελαιόλαδο είναι πολύ ωφέλιμο για όσους υποφέρουν από τη χολή τους. Το λάδι φθάνει στον δωδεκαδάκτυλο και διευκολύνει τις αντανακλαστικές κινήσεις της χοληδόχου κύστεως και του χοληδόχου αγωγού.

Μπορούμε νά πάρουμε μια ως τρεις κουταλιές της σούπας ελαιολάδου κάθε πρωί πριν από το πρόγευμα.

Επίσης ένα ή δυο ποτήρια νερού, κρύου ή χλιαρού, αν ληφθούν το πρωί μόλις ξυπνήσουμε και κατά προσέγγιση προτού σηκωθούμε απ’ το κρεβάτι, ενισχύουν τη λειτουργία της χοληδόχου κύστεως και υποβοηθούν την εκκένωση του εντέρου.

Το συκώτι και ή χοληδόχος κύστις είναι όργανα εξαιρετικά εύαίσθητα και, ιδιαίτερα όταν είναι άρρωστα, δέν ανέχονται τα φάρμακα. Χρειάζεται, λοιπόν, μεγάλη προσοχή στη χρήση των φαρμάκων, τα όποια πρέπει νά είναι έλαχιστα τοξικά και νά λαμβάνονται σε πολύ μικρές δόσεις.

Καϊμάκι και δαμάσκηνα

ΠΟΛΛΟΙ γιατροί συμβουλεύουν νά χρησιμοποιείται το πρωί, αντί για λάδι, φρέσκο καϊμάκι. Χρειάζονται περίπου 225 γραμμάρια για νά δώσουν καλό αποτέλεσμα.

Άλλα δέν πρέπει ν’ ακολουθήσουμε τη θεραπεία αυτή χωρίς τη συμβουλή του γιατρού. (Μπορεί νά υπάρχει λόγος που απαγορεύει τη χρήση της, όπως π.χ. στην περίπτωση των ασθενειών του κυκλοφορικού συστήματος).

Πολύ ωφέλιμα είναι και τα δραστικά

Έκστρατεία στη Ρωσία κατά της πολιομυελίτιδος

‘Η Σοβιετική Ένωση έθεσε τόν περασμένο χρόνο σ’ εφαρμογή ένα ευρύτατο πρόγραμμα μαζικού έμβολιασμού κατά της πολιομυελίτιδος, με τη χρησιμοποίηση ενός «έμβολιου ζώντων ιών» που λαμβάνεται από το στόμα. Πάνω από 10 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν κιάλας έμβολιασθεί και υπολογίζεται ότι ως το τέλος του 1960 θά έχουν έμβολιασθεί 88 εκατομμύρια άνθρωποι, δηλαδή ολόκληρος ο πληθυσμός της Σοβιετικής Ένώσεως, ηλικίας κάτω τών 20 ετών.

Το έμβολιο ζώντων ιών κατά της πολιομυελίτιδος ανακαλύφθηκε από ‘Αμερικανούς επιστήμονες και διαφέρει από το έμβολιο Σώλκ, που βασίζεται σε νεκρούς ιούς και χρησιμοποιείται με έnéσεις. Το έμβολιο που χρησιμοποιείται στην ΕΣΣΔ κατασκευάζεται από καλλιέργειες ιών που στέλνονται από τις ‘Ηνωμένες Πολιτείες.

Από την εποχή που άρχισε ο έμβολιασμός, σημειώθηκε εκπληκτική μείωση των κρουσμάτων πολιομυελίτιδος στην ΕΣΣΔ. ‘Ωστόσο, οι ‘Αμερικανοί επιστήμονες προτίμουν το έμβολιο Σώλκ και τονίζουν ότι θά πρέπει νά περάσει τουλάχιστον ένας χρόνος ακόμη, προτού αποδειχθεί ή αποτελεσματικότητα του έμβολιού που χρησιμοποιούν οι Ρώσοι.

(UNESCO)

★ Τό θαυματουργό τεχνητό νεφρό

Τό «τεχνητό νεφρό» που έχει κατασκευασθεί από δυο καθηγητάς του πανεπιστημίου της Ουάσιγκτων, άρχισε νά δοκιμάζεται εδώ και τρεις μήνες και έσωσε κιάλας τη ζωή έξι ανθρώπων.

Είναι ένα μηχανήμα που μπορεί νά λειτουργήσει συνεχώς επί πολλές έβδομαδες σε περιπτώσεις σοβαρών ασθενειών ή τραυματισμών, όταν τα φυσικά νεφρά έχουν ύποστει βλάβη και δέν επαρκούν για ν’ απαλλάξουν τόν οργανισμό από τήν ούρία.

‘Η λειτουργία του «τεχνητού νεφρού» είναι αρκετά περίπλοκη: ‘Ανοίγεται μια άρτηρία του βραχίονος και εισάγεται ένας σωλήνας. ‘Ο σωλήνας οδηγεί στον ψυκτικό βάζαμο ενός ψυγείου οικιακού τύπου. Το αίμα που κυκλοφορεί στο σωλήνα, ψύχεται έλαφρά για νά προληφθεί ή θρόμβωση και ή μικροβιακή μόλυνση. Το αίμα διοχετεύεται κατόπιν σ’ ένα φίλτρο από σελοφάν βυθισμένο σε νερό και μια διάλυση χημικών ουσιών. Το φίλτρο έχει μικροσκοπικούς πόρους από τους οποίους μπορούν νά περάσουν τα όργανικά άλατα όπως αυτά που περιέχονται στα ούρα, αλλά οι πόροι είναι πολύ μικροί για τα κύτταρα και τα πρωτεϊνικά μόρια του αίματος. Τέλος, το αίμα καθαρισμένο από τα άλατα, διοχετεύεται πάλι στο σώμα από μια φλέβα του χεριού.

Αυτό δέν είναι το πρώτο τεχνητό νεφρό που κατασκευάζεται, άλλ’ αυτά που χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα λειτουργούσαν μερικές μόνο ώρες και με τήν παρακολούθηση του γιατρού. ‘Ενώ το νέο τεχνητό νεφρό λειτουργεί αυτόματα επί πολλές έβδομάδες.

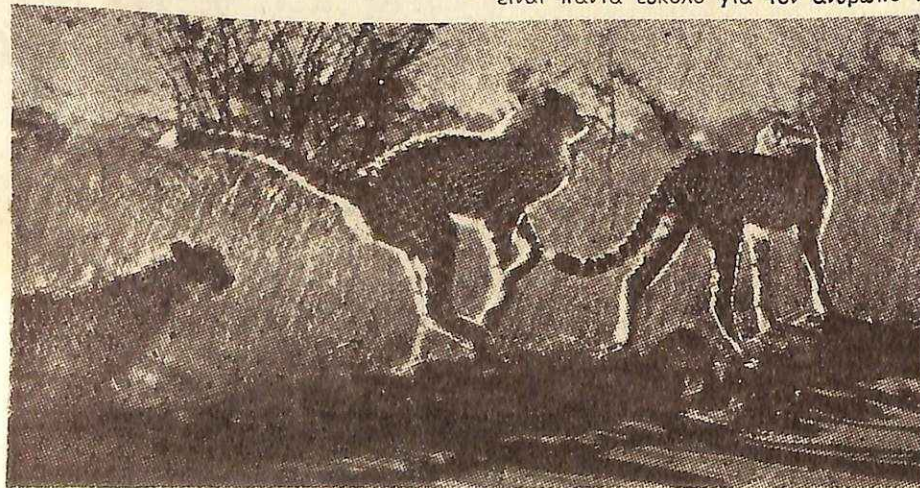

ΥΠΑΡΧΟΥΝ σήμερα στην 'Αφρική τριάντα περίπου μεγάλα «έθνικα πάρκα» (ρεζέρβες), που έχουν γίνει τα τελευταία καταφύγια των ζώων. Είναι οι μόνες περιοχές του κόσμου όπου τα ζώα δεν ζουν κυνηγημένα από το φοβερό θηρίο, τον άνθρωπο, που στα τελευταία 2.000 χρόνια έχει αλλάξει την εψη του πλανήτη μας. Μερικές από τις περιοχές αυτές είναι τεράστιες: 'Η θελγική ρεζέρβα του Κογκό καλύπτει μιαν έκταση ίση με το Βέλγιο. Στην Κεντρώα 'Αφρική το πάρκο Μπαμί/κουϊ —Μπαγκοράν καλύπτει ένα εκατομμύριο έκταρια. Καί έκτος από τα τριάντα μεγάλα πάρκα, υπάρχουν αμέτρητες μικρότερες νησίδες, που κάθε μιὰ είναι ελληθινή «κιβωτός του Νώε», όπου ή αφρικανική πανίδα αναπτύσσεται άνενόχλητη από την καταστρεπτική παρουσία του ανθρώπου.

Αλλά τί είναι ένα «έθνικό πάρκο» καί, πρό πάντων, σέ τί χρησιμεύει;

Οί Έλβετοι υπήρξαν οι πρόδρομοι της ιδέας αυτής που ανάγεται στον Μεσαίωνα. Στην Έλβετία καθωρίσθηκαν για πρώτη φορά ώρισμένες περιοχές, όπου το κυνήγι απαγορεύθηκε απόλυτως. Σκοπός της απαγορεύσεως ήταν ή προστασία της φύσεως, ιδιαίτερα των ζωικών ειδών που κινδύνευαν να εξαφανισθούν. Αυτός είναι ο σκοπός υπάρξεως καί των σημερινών πάρκων. Σύμφωνα με το όρισμό που έδωσε ή διεθνής διάσκεψη προστασίας της φύσεως του 1947, «οί ρεζέρβες είναι περιοχές οί οποίες για λόγους γενικού συμφέροντος, επιστημονικούς, αισθητικούς, ή εκπαιδευτικούς τίθενται υπό τον έλεγχο των δημοσίων αρχών για να προστατευθούν από τις επεμβάσεις του ανθρώπου...».

Πραγματικά, τα περισσότερα πάρκα γεννήθηκαν έπειτα από μιὰ «κραυγή κινδύνου»: 'Ο άνθρωπος απέκτησε ξαφνικά συνείδηση της ευθύνης του απέναντι της φύσεως. Κατάλαβε ότι αν συνέχιζε την αλόγιστη σπατάλη, θα έμενε σε λίγο μόνος πάνω σ' έναν πλανήτη όπου κάθε άλλο ζωικό είδος, έκτος από ελάχιστα κατοικίδια, θα είχε εξαφανισθεί. 'Η Γη έχει αρχίσει να έρημωνεται καί αυτό οφείλεται άποικειστικά στον άνθρωπο. 'Η μόνη λύση είναι τα έθνικα πάρκα, που θα πρέπει να ιδρυθούν σε κάθε χώρα καί υπόδειγμα των οποίων είναι οί αφρικανικές ρεζέρβες.

Τα Τελευταία Και Τελειώματα των Ζώων

ΣΕ 2.000 χρόνια έγραψε ο Φράνσις Χάρπερ, ένας διαπρεπής 'Αμερικανός φυσιοδίφης, ο κόσμος έχασε από λάθος του ανθρώπου, 106 γνωστά είδη θηλαστικών, έκ των οποίων τα 36 ζούσαν στην 'Αφρική καί τα υπόλοιπα στις άλλες ήπείρους.

Ο Γάλλος Ροζέ Χάϊμ, πρόεδρος της διεθνούς ενώσεως προστασίας της φύσεως, διευκρινίζει ότι μόνο κατά τους τελευταίους πέντε αιώνες, 100 είδη ανωτέρων ζώων εξαφανίσθηκαν καί άλλα 100 βρίσκονται στο δρόμο του άφανισμού. 'Ο άνθρωπος είναι υπεύθυνος για την καταστροφή.

Για να είμαστε δίκαιοι, υπάρχουν καί μερικοί άλλοι λόγοι που μπορούν να εξηγήσουν, αν όχι να δικαιολογήσουν, την έρήμωση της Γης: 'Η ανάγκη, ο φόβος, ή αμάθεια, ή άμέλεια — οί μεγάλες πυρκαϊές της ζούγκλας — άρκούσαν άλλοτε να εξηγήσουν το φαινόμενο. Δεν είναι πάντα εύκολο για τον άνθρωπο να

Μόνο κατά τους τελευταίους πέντε αιώνες εξαφανίσθηκαν από τη Γη πάνω από 100 ανώτερα ζωικά είδη, ενώ άλλα τόσα βρίσκονται στο δρόμο του άφανισμού. 'Υπεύθυνο για την καταστροφή είναι το φοβερότερο θηρίο της φύσεως, ο άνθρωπος, καί ιδιαίτερα ο λευκός άνθρωπος, που κινδυνεύει να μείνει μόνος πάνω σ' έναν πλανήτη, όπου κάθε άλλο ζωικό είδος θα έχει σύντομα εξαφανισθεί! 'Η γήινη πανίδα βρίσκεται μπροστά σ' ένα «κύμα εξοντώσεως» έναντίον του όποιου οί οικονομολόγοι καί οί φυσιοδίφες δεν μπορούν ν' αντιδράσουν με άλλο τρόπο, παρά μόνον ανοίγοντας διάπλατα τις πόρτες των «έθνικων πάρκων» για τα είδη που έχουν σωθεί από άφανισμό.

ζεί στην ίδια γειτονιά με τα θηρία.

Οί ιπποπόταμοι άρέσκονται να παίρνουν το μπάνιο τους στα ρυζοχώραφα. Οί αντίλοπες βόσκουν στα χωράφια των δημητριακών. Οί γορίλλες παίρνουν τα όρεκτικά τους στις πανανοφυτίες. Το πέρασμα των παχυδέρμων από τα χωράφια, ίσοδυναμεί μ' έναν κατακλυσμό. Οί καμηλοπαρδάλεις σπάνε τα τηλεφωνικά σύρματα με τον πελώριο λαιμό τους καί οί μικρόσωμοι έλέφαντες καταστρέφουν τις καλλιέργειες με τόση μεθοδικότητα καί δεξιότητα περιμένοντας τη λύττα για να ποδοπατήσουν τις θημωνιές καί να γκρεμίσουν τις αποθήκες του καλαμποκιού, ώστε οί 'Αφρικανοί τους άποδίδουν ψυχή ανθρώπου. «Κάνουν το κακό για το κακό, χωρίς να είναι καν πεινασμένοι», λένε οί φτωχοί ίθαγενείς. «Μοιάζει ο άνθρωπος μπορεί να φερθεί έτσι. Συνεπώς, οί έλέφαντες έχουν ανθρώπινη ψυχή...».

Υπάρχουν, τέλος, καί τα γερασμένα λιοντάρια που δεν μπορούν να κυνηγήσουν τις γκαζέλες καί τους ζέβρους καί επιτίθενται κατά των ανθρώπων. Υπάρχουν καί οί μνησίκαιοι έλέφαντες, που έπειδή έδέχθηκαν κάποτε μιὰ σφαίρα στο πετσί τους, όρμάνε με μανία πάνω σε κάθε δίποδο που θα συναντήσουν. Στην περιοχή του Φόρ Λαμύ έξωλοθρεύθηκε πρόσφατα ένα κοπάδι παχυδέρμων που είχαν σκοτώσει, χωρίς να προκληθούν, τρεις Ευρωπαίους καί δέκα 'Αφρικανούς. Σε μερικούς από τους έλέφαντες βρέθη-

Τα αйлουροειδή αυτά (ένα είδος πάνθηρος), μπορούν να τρέξουν με ταχύτητα 100 χιλιομέτρων την ώρα, ξεφεύγοντας τον κίνδυνο.

καν όχι λιγώτερες από πενήντα σφαίρες, που είχαν σφηνωθεί στο πετσί τους από άδέξιους κυνηγούς.

Ασφαλώς, ή συγκατοίκηση των ανθρώπων καί των θηρίων δεν είναι πάντα εύχαιρστη. Συχνά οί σχέσεις τους δεν είναι καθόλου άρμονικές. 'Αλλ' οί αιτίες «προστριβών» που αναφέραμε δεν άρκούν για να νομιμοποιήσουν τις τεράστιες εκτάσεις σφαγές των ζώων, που σημειώθηκαν στα τελευταία χρόνια. 'Η κερδοσκοπία, τα φονικά ένστικτα των «πολιτισμένων» ανθρώπων, ο σ' ομπισμός, έπαιξαν σημαντικό ρόλο.

Ανθρωπος ο καταστροφεύς

ΜΟΝΟ στην αφρικανική ήπειρο, ο άπολογισμός των καταστροφών δίνει μιαν εικόνα τρομακτική:

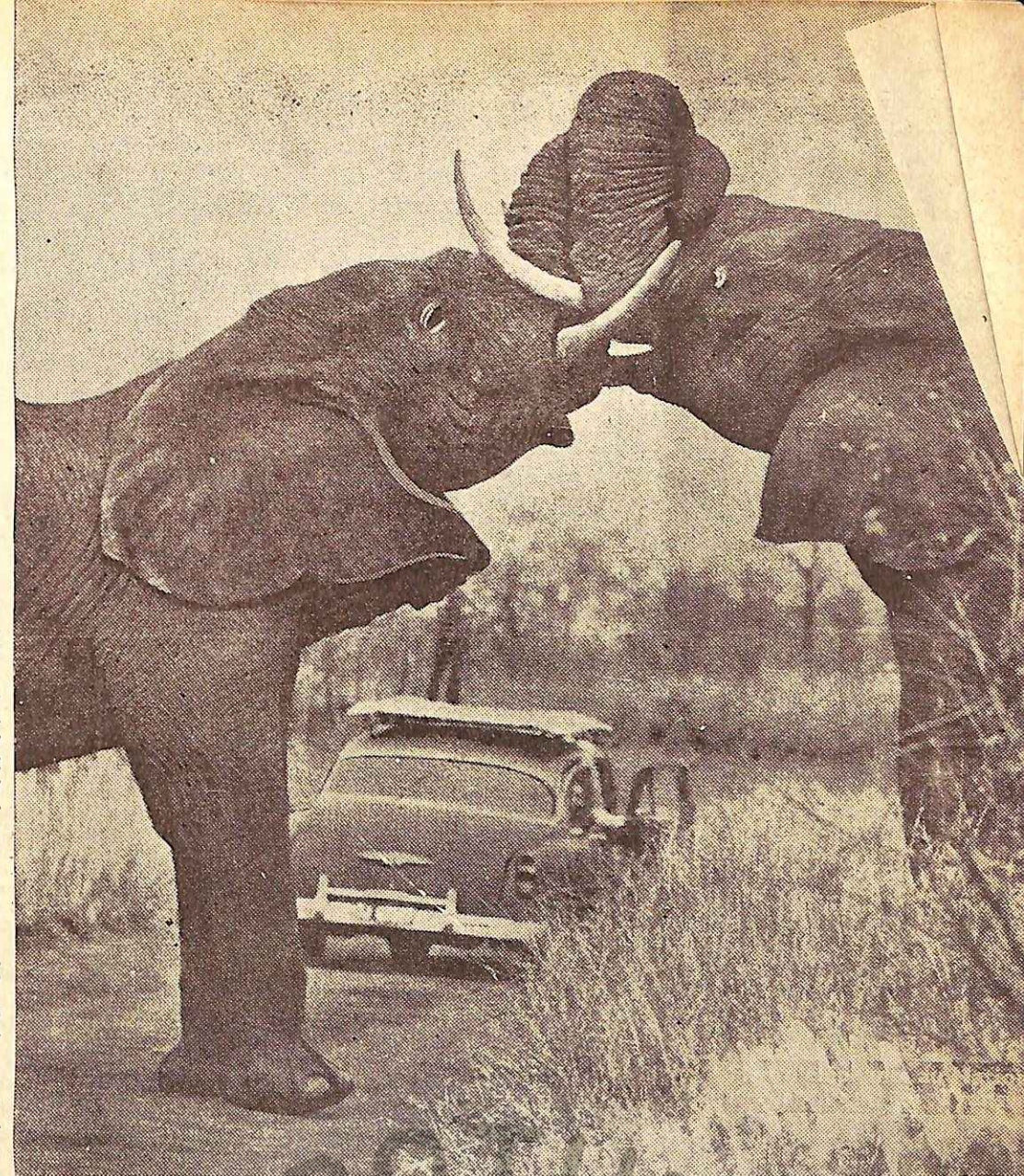
★ Στα 20 τελευταία χρόνια του περασμένου αιώνα, έναμιση εκατομμύριο έλέφαντες θυσιάσθηκαν για τις... καρμπούλες: Οί άνθρωποι κατασκεύαζαν μπάλες του μπιλιάρδου από έλεφαντόδοντο. 'Όταν άρχισαν να καταλαβαίνουν την

έκταση της καταστροφής πολλά είδη έλεφάντων είχαν όριστικά εξαφανισθεί. Σήμερα π.χ. δεν μένουν παρά μόνο δυο δωδεκάδες του είδους «Αντο» που φυλάσσονται προσεκτικά σ' ένα ζωολογικό κήπο της Νοτίου 'Αφρικής.

★ Το 1953 έξήχθησαν από την 'Ακτή του Έλεφαντοστού 380.000 δέρματα «κεφαλότων». Στην ίδια περιοχή 300.000 γκαζέλες «δολοφονούνται» κάθε χρόνο.

★ Στο 'Ισπανικό Μαρόκο καί στην περιοχή του Τσαντ, 'Ισπανοί καί Γάλλοι άξιοματικοί έχουν βρει ένα πολύ διασκεδαστικό παιχνίδι: κυνηγάνε τις αντίλοπες με τα τζιπ καί τις σκοτώνουν με πολυβόλα! Με μιὰ ριπή έξολοθρεύεται όλόκληρο κοπάδι. Οί όρδινάντσες διαλέγουν τις πιό τρυφερές για το τραπέζι των κ.κ. άξιοματικών καί οί υπόλοιπες αφήνονται γενναιόδωρα στα κοράκια.

★ 'Ο λευκός ρινόκερος, πελώριος όσο καί άκακος, έχει έντελώς εξαφανισθεί άπό τον αφρικανικό διάκοσμο. Ήταν ένα προϊστορικό ζώο που επέζησε ως την έποχή μας για να εξαφανισθεί υπό τα πλήγματα των 'Ασιατών έμπόρων καί των λαθρεμπόρων. Το ζώο σκοτώνεται μόνο καί μόνο για ν' άφαιρεθεί το κέρατο της μύτης του από το όποιο οί 'Ασιάτες ίσχυρίζονται ότι βγάζουν μιὰ μα-

γική σκόνη... κατά της άνικανότητος! Το 1927 δεν είχαν μείνει παρά μόνο 100 λευκοί ρινόκεροι, οί όποιοι περιωρίσθηκαν σε μιὰ ρεζέρβα της Ζουλουλάνδης καί πολλαπλασιάσθηκαν από τότε σε χίλιους. Αντίθετα, ο μαύρος ρινόκερος, που έχει εξαφανισθεί έντελώς στην 'Ασία, επέζησε στην 'Αφρική. 'Αλλ' αυτός δεν είναι άκακος όπως ο λευκός. 'Επιτίθεται άδίστακτα καί σκοτώνει...

Η μόνη λύση

Α μπορούσαμε να αναφέρουμε κι' άλλα παραδείγματα αλόγιστης ικαταστρέφης: Θα έπρεπε να μιλήσουμε για τα «κρεοπωλεία των πιθήκων» του 'Αμπιτζάν που στέλνουν κάθε πρωί τα καμiónια τους στη ζούγκλα για να φορτώσουν εκατοντάδες «κολόμπ», μικρούς πιθήκους της δυτικής 'Αφρικής που το κυνήγι τους είναι άπηγορευμένο. Θα έπρεπε ν' αναφέρουμε τους τελευταίους βουβάλους της 'Αφρικής που ή ράτσα τους, άφθουη στο Μεσαίωνα, δεν έπιζεί σήμερα, παρά μόνο στις... τοιχογραφίες της άρχαίας Αιγύπτου. Θα έπρεπε να σημειώσουμε τα καθημερινά κρούσματα λαθροθηρίας στις άπηγορευμένες περιοχές, το παράνομο έμπόριο σπανίων δερμάτων που τροφοδοτεί τις ανάγκες της μόδας σ' όλο τον κόσμο. Τέλος, θα έπρεπε να τονίσουμε τις συνέπειες, άνυπολό-

γιατης σημασίας για τη βιολογική ίσορροπία της 'Αφρικής, του άφανισμού ώρισμένων ειδών. Γιατί τα πάντα είναι άλληλέδετα στο ζωικό βασίλειο καί ή εξαφάνιση των μεγάλων αйлουροειδών —ηθάει την άνεόχλητη άναπαραγωγή καί τον πολλαπλασιασμό άλλων ειδών πολύ πιό βλαβερών για τον άνθρωπο, όπως οί βαβουίνοι καί οί αγριόχοιροι που καταστρέφουν τις καλλιέργειες, ενώ ή άραίωση του γένους των ιπποποτάμων σημαίνει εξαφάνιση του φυτοπλάγκτου που τρέφεται από τα περιττώματά τους καί το διασκορπισμό των ψαριών του γλυκού νερού που τρέφονται από το φυτοπλάγκτον...

Όπως παρατήρησε ο Ροζέ Χάϊμ, βρίσκόμεστε εδώ μπροστά σ' ένα άλληθινό «κύμα εξοντώσεως» έναντίον του όποιου οί πιό φωτισμένοι οικονομολόγοι καί φυσιοδίφες δεν μπορούν ν' αντιδράσουν παρά μόνο ανοίγοντας διάπλατα τις πόρτες αυτών των «στρατοπέδων συγκεντρώσεως» για τα είδη που έχουν έπιζήσει. Φυσικά, οί ίδιες αυτές πόρτες πρέπει να είναι έρμητικά κλειστές για τους κυνηγούς.

Κατ' άρχην, λοιπόν, δεν μπορεί να υπάρξει αντίρρηση: Τα έθνικα πάρκα δημιουργήθηκαν για να σταματήσει ή παράλογη σφαγή καί να διατηρηθούν για την επιστήμη αντικείμενα έρευνών που γίνονται όλο καί πιό σπάνια. 'Αν σώ-

ζωντανή σήμερα 60 θοεινοί ζέβροι, 80 λιοντάρια της Ασίας, μερικές εκατοντάδες ρινόκεροι, τὸ χρωστάμε στὰ ἔθνη.

γ. Ἀντίθετα, ἀν τὸ λεοντάρια ἐξαφανίσθηκε ἀπὸ τὴ Νότιο Ἀφρική, ἀν ἡ κόκκινη γκαζέλα ἐξαφανίσθηκε ὀριστικά τὸ 1920, ἀν ὁ θάνατος δὲν ὑπάρχει οὐτε γιὰ δείγμα στὴ Σομαλία, ὑπεύθυνο εἶναι τὸ πιδ φοβερό θηρίο τῆς φύσεως, ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἰδιαίτερα ὁ λευκὸς ἄνθρωπος.

Στὴν Εὐρώπη, ὡς τὸν 17ον αἰώνα, ὑπῆρχαν ἀκόμα χιλιάδες βίσωνες καὶ μερικές δεκάδες ἀγρίων βουβαλίων. Τὸ τελευταῖο ἀγριο βουβάλι πέθανε τὸ 1627

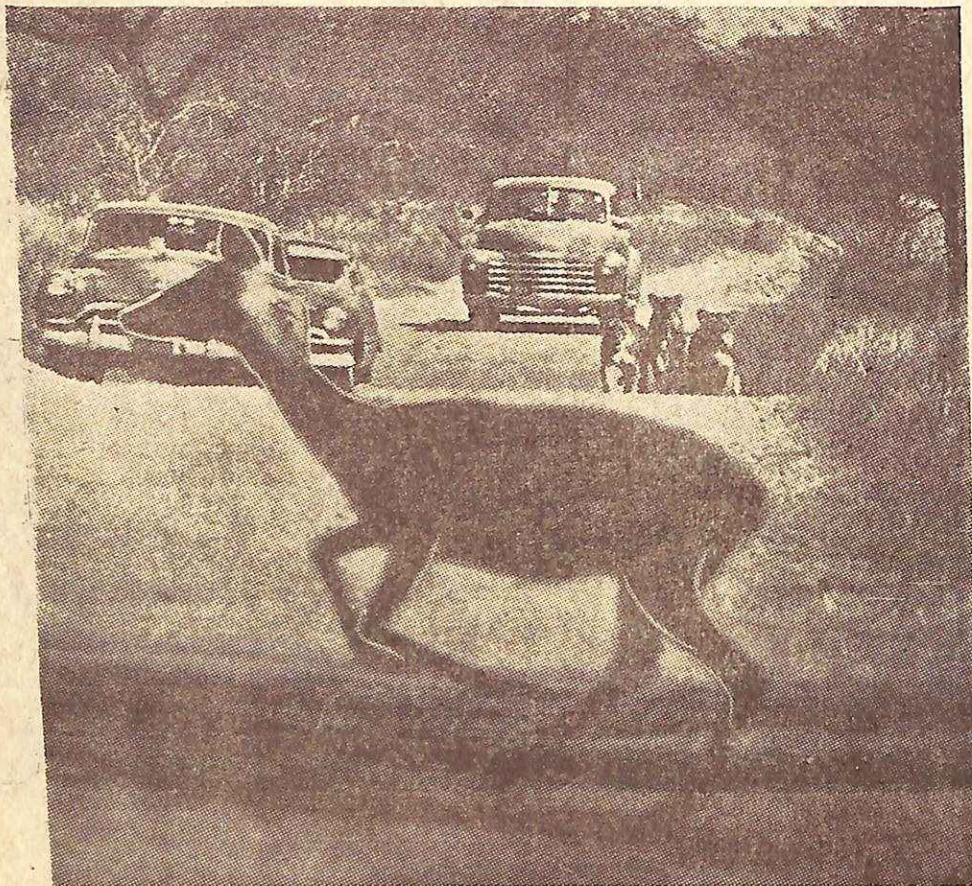
τό, ἀλλὰ τὰ ἔθνη πάρκα θὰ ἐνισχυθοῦν καὶ θὰ ἐπεκταθοῦν.

— Τὰ πολιτισμένα κράτη πρέπει νὰ σέβονται τὴ φύση, δὴλῶσε ὁ πρωθυπουργὸς μίας νέας δημοκρατίας τῆς Δυτικῆς Ἀφρικής.

— Καὶ ἂν παύσουμε νὰ τρώμε τὰ ζῶα, μετὶ τὴ θὰ τρεφόμεστε; ρώτησε ἕνας βουλευτῆς τῆς ἀντιπολιτεύσεως.

— Μὰ... θὰ τρώμε λευκοὺς τουρίστες πού τὸ κρέας τους ἔχει περισσότερες πρωτεΐνες! ἀπάντησε ὁ πρωθυπουργός.

Σοφὰ λόγια! Ὁ τουρίσμος εἶναι ὑπερκατέστης γιὰ νὰ συντηρήσει τὰ ἔθνη πάρκα — καὶ ν' ἀφήσει καὶ κέρδος. Οἱ

Τρία λιοντάρια (στὸ βάθος) κυνηγᾶνε μιὰ γκαζέλα στὸ ἔθνικὸ πάρκο Κρύγκερ τῆς Νοτίου Ἀφρικής. Οἱ τουρίστες παρακολουθοῦν τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὰ αὐτοκίνητά τους.

καὶ δὲν ὑπάρχουν τώρα παρὰ 132 βίσωνες, πού φυλάσσονται στοὺς ζωολογικοὺς κήπους τῆς Πολωνίας καὶ τῆς Ρωσίας.

Ζῶα καὶ τουρισμός

ἈΛΛΑ τὸ πρόβλημα τῶν ἔθνικων πάρκων γίνεται κάπως περίπλοκο στὴν ἐφαρμογὴ του: Τί θὰ γίνουν οἱ ἰθαγενεῖς πληθυσμοὶ πού ζοῦν στίς τεράστιες «ρεζέρβες» τῶν ζώων; Οἱ πληθυσμοὶ αὐτοί, πού δὲν εἶναι καθόλου υπεύθυνοι γιὰ τὴν ἐρήμωση τῶν ἀφρικανικῶν δασῶν, ἐξαρτοῦν τὴν ἐπιβίωσή τους ἀπὸ τὴς πρωτεΐνες τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν πού ἐπὶ αἰῶνες ὑπῆρξαν ἡ κυρία πηγὴ τῆς διατροφῆς τους.

Οἱ νεαρές ἀφρικανικὲς δημοκρατίες ἔχουν νὰ λύσουν ἐπείγοντα οἰκονομικά προβλήματα. Θὰ ἦταν δύσκολο νὰ διατηρήσουν τὰ ἔθνη πάρκα πού περιήλθαν στὴν κατοχὴ τους. Καὶ ὅμως, εἶναι πρὸς τιμὴν τους, ὅτι τὴν ἐποχὴ πού ἡ «πολιτισμένη» Ἑλλάς μεταβάλλει τὸ Κοτζίτ Ὀρμάν σὲ καυσόξυλα, καμένα ἀπὸ τὰ νέα ἀφρικανικά κράτη δὲ θέλησε νὰ πειράξει τὴς «ρεζέρβες». Καὶ ὅχι μόνον αὐ-

φυσικὲς καλλινέες, ἡ γοητεία τῆς ἄγριας πανίδος, εἶναι πολυτιμότερες ἀπὸ τὴς «πρωτεΐνες» τοῦ κρέατος τῶν ζώων. Ὁ ἀφρικανικὸς τουρισμὸς δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ προσδεῖται, ἐφ' ὅσον προσφέρει κάτι τὸ μοναδικὸ στὸν κόσμον. Ἡ Νότιοαφρικανικὴ Ἑνωση καὶ ἡ ἀγγλικὴ ἀνατολικὴ Ἀφρική, εἶναι τὰ πιδ χτυπητὰ παραδείγματα: Κένυα, Ναϊρόμπι, τὰ αἰώνια χιόνια τοῦ Κιλιμάντζαρο. Οἱ βρετανικὲς κτήσεις περιλαμβάνουν μιὰ τεράστια περιοχή ὀχτὸ ἑκατομμυρίων ἑκταρίων ὅπου τὰ λιοντάρια ἐρχονται ὡς τοὺς κήπους τῶν ἀποίκων καὶ τ' αὐτοκίνητα συμμορφώνονται στίς πιδ παράξενες διαταγὲς τῆς τροχίας: «Προσχωρὶ! Ἀγέλη ἐλεφάντων ἀριστερά! Καμηλοπαρδάλεις δεξιά!» Ὅσο γιὰ τὴ Νότιο Ἀφρική, ἐκεῖ θὰ συναντήσουμε τὸ θρίαμβο τοῦ πιδ ἀποδοτικὸ τουρισμοῦ: Τὸ ἔθνικὸ πάρκο Κρύγκερ, κοντὰ στὴν Πραιτορία, πού διασχίζεται κάθε χρόνο ἀπὸ 20.000 αὐτοκίνητα τουριστῶν. Καὶ τὰ ζῶα ἔχουν τόσο συνηθιστὴ στὴν παρουσία τῶν ἀνθρώπων, ὥστε τ' αὐτοκίνητα εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ κυκλοφοροῦν ἀργὰ γιὰ νὰ μὴ συγκρούονται μετὰ τὰ λιοντάρια!

Η ΠΟΛΙΣ

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΒΑΦΗ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠὸ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 19

(σ' ἄλλη θάλασσα.
Μιὰ πόλις ἄλλη θὰ βρεθῇ καλλίτερη
(ἀπ' ὑτῇ.
Κάθε προσπάθειά μου μιὰ κενὴ δίκη
(εἶναι γραφτὴ)
κ' εἶν' ἡ καρδιά μου — σὰν νεκρὸς —
(θαμμένη.
Ὁ νοῦς μου ὡς πότε μέσ' στὸν μαρμα-
(σμὸν αὐτὸν θὰ μένει;
Ὅπου τὸ μάτι μου γυρίσω, ὅπου κι'
(ἀν δῶ,
ἐρείπια μαύρα τῆς ζωῆς μου βλέπω
(ἐδῶ,
πού τόσα χρόνια πέρασα καὶ ρήμαξα
(καὶ χάλασα».

Καινούργιους τόπους δὲν θὰ βρεῖς, δὲν
(θᾶβρεις ἄλλες θάλασσες.
Ἡ πόλις θὰ σὲ ἀκολουθεῖ. Στυγὲς δρό-
(μοις θὰ γυρνᾷς,
τούς ἴδιους. Καὶ στίς γειτονιὲς τῆς ἴδιας
(θὰ γυρνᾷς)
καὶ μέσ' στὰ ἴδια σπιτία αὐτὰ θ' ἀσπρί-
(ξεις.
Πάντα στὴν πόλη αὐτὴ θὰ φθάνεις. Γιὰ
(τ' ἄλλου — μὴ ἐλπίζεις —
δὲν ἔχει πλοῖο γιὰ σέ, δὲν ἔχει δρό.
Ἔτσι πού τὴ ζωὴ σου ρήμαξες ἐδῶ
στὴν κόχη τοῦτῃ τὴν μικρῇ, σ' ὅλην
(τὴν γῆ τὴ χάλασες.

Ὁ Καβάφης κουβαλεῖ μέσα του τὰ ἐρείπια τῆς ζωῆς του. Ὁ ἔξω κόσμος κρίνεται ἀπὸ τὸν μέσα μας κόσμο. Μιὰ ζωὴ πού ἔχει καταστραφεῖ, θὰ εἶναι καταστραμμένη παντοῦ. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι νὰ ξεφύγεις ἀπὸ μιὰ πόλη καὶ νὰ πᾶς σὲ μιὰν ἄλλη πόλη. Τὸ ζήτημα εἶναι νὰ ξεφύγεις ἀπὸ τὸν ἐαυτὸ σου κι' ἀπὸ τῆς σκοτεινῆς ἐσωτερικῆς σου συνήθειας.
Ἄλλὰ εἶναι πιδ ἀργά. Ὁλος ὁ κόσμος θὰ εἶναι τὸ ἴδιο μιὰ κι' ἐδῶ ὁ ἴδιος δὲν μπορεῖς ν' ἀλλάξεις. Τὰ ἐρείπιά σου θὰ σὲ συνοδεύουν παντοῦ. Δὲν ὑπάρχεις γιὰ τὴν ἐλπίδα. Εἶσαι ἕνας τέλει ἀπελπισμένος.

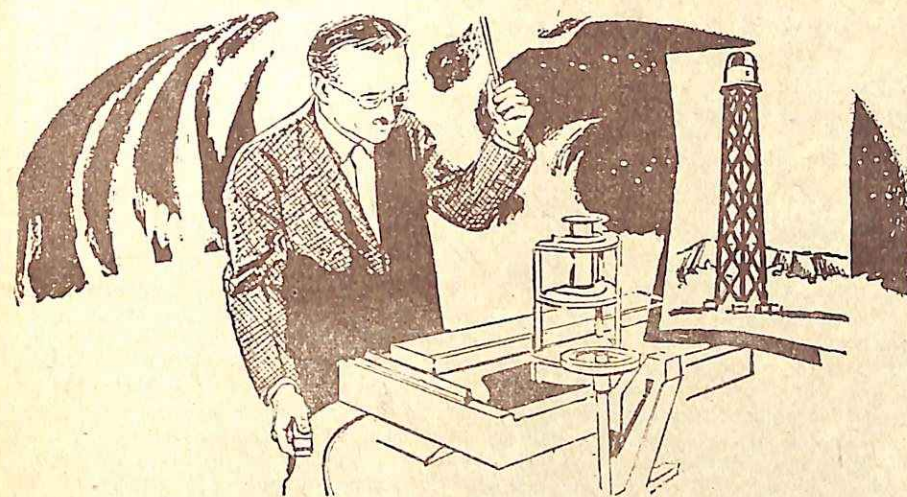
Φλεγματικός, εἰρωνικός, αἰνιγματικός, εὐγενικός, διατηρώντας τὴν ὑπερηφάνειά τῆς μεγαλοαστικῆς του καταγωγῆς, μεταμόρφωσε τὴν ἐσωτερικὴν του πανωλεθρία σ' ἕνα ποιητικὸ ἔργο πρώτης γραμμῆς. Σεικινώντας ἀπὸ τὸν ἐαυτὸν του, ἔδωσε καταστάσεις καθολικοῦ ἐνδιαφέροντος. Χαρακτηριστικὸν εἶναι ὅτι μετὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, τὸ «Πειρί-
μὲνοντας τοὺς Βαβάρους» μεταφρασμένο στὴ Γερμανία, ἦταν τὸ ποίημα πού κατέχτησε τοὺς Γερμανούς.

Θὰ μπορούσε νὰ ρωτήσῃ κανεὶς: Ποὺς θὰ ἦταν ὁ δρόμος πού θάπαινε ὁ Καβάφης, κάτω ἀπὸ ἄλλες συνήθεις ζωῆς; Ἦταν μιὰ γεννημένη ἰδιοφυΐα πού τροφoδοτήθηκε ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῆς παιδικῆς. Δὲν ἀποκλείεται σὲ μιὰ ἄλλη περίπτωση νὰ μὴ μᾶς ἔδινε αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὴν δόξην. Ἐξω τὴ γνώμη πὼς θὰ μπορούσε νὰ εἶναι ὁ ποιητὴς τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀρετῆς.

Πέθανε στὰ 1933 στὴν Ἀλεξάνδρεια, ἔχοντας δικαιώσει τὴν παρουσίαν του σ' αὐτὸν τὸν κόσμο. Κατὰρθε νὰ διασώσει τὸ γιομάτο περιόχηση καὶ ἀγωνία πνεῦμα του.

ΝΙΚ. ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ

Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΩΝ ΑΣΤΕΡΟΣΚΟΠΕΙΩΝ

'Ο ἐξερευνητὴς τοῦ ἡλίου

Ο ΑΣΤΡΟΝΟΜΟΣ ΤΖΩΡΤΖ ΕΛΛΕΡΥ ΧΕΛΙΔ

Οἱ τεράστιες φλόγες πού ξεπηδοῦσαν ἀπὸ τὴν περίμετρο τοῦ ἡλίου, γέμισαν με δέος ἕνα ἀγόρι 17 χρόνων, καθὼς κύτταζε μέσα στοῦ τηλεσκοπίου τοῦ Πρίνστον. Οἱ φλόγες αὐτές, τὸν πληροφοροῦσε ὁ καθηγητῆς Τσάρλς Γιάνγκ, ἔτρεχαν με ταχύτητες πού ἔφταναν τὰ 250 μίλια τὸ δευτερόλεπτο. Καὶ μποροῦσαν νὰ φτάσουν σὲ ὕψος πεντακοσίων χιλιάδων μιλίων.

Εἴμασε στὰ 1885 καὶ τὸ ἀγοράκι ὀνομάζεται Τζώρτζ Ἑλλερὺ ΧέλιΔ. Τὸ θέαμα πού ἀντίκρυσε δὲν τὸ ξέχασε ποτὲ κι' ἐπηρέασε ἀποφασιστικά τὴ σταδιοδρομία του, πού μετὰ τὴ σειρά τῆς καθώρισε τὴν πορεία τῆς νεώτερης ἀστρονομίας.

ΤΖΩΡΤΖ Ἑλλερὺ ΧέλιΔ, γεννημένος στὸ Σικάγο, στίς 29 Ἰουνίου τοῦ 1885, ἦταν ἕνα παράξενο παιδί, ἀπὸ παράξενους γονεῖς. Τὸν καιρὸ πού οἱ ἄλλες πλούσιες οἰκογένειες τοῦ Σικάγου ἔκαναν σπάταλη καὶ χωρίς καμμιὰ ἔννοια ζωὴ, ὁ Γουίλλιαμ Ἑλλερὺ ΧέλιΔ κι' ἡ γυναίκα του Μαίρη γέμιζαν τὴ δική τους ζωὴ με ἄλλα ἐνδιαφέροντα — πρακτικά. Ὁ γιὸς τους Τζώρτζ εἶχε ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια τὰ παιγνίδια ἐκεῖνα πού ἄλλα παιδιὰ τῆς ἡλικίας του λαχταροῦσαν, χωρίς νὰ μποροῦν νὰ τ' ἀποκτήσουν. Εἶναι δὲ εὐτύχημα ὅτι ὁ Τζώρτζ εἶχε παράξενους γονεῖς. Γιατὶ ἄλλοιὼς θὰ ἦταν κι' αὐτὸς ἕνα παραπάνω κακομαθημένο πλουσιόπαιδο. Εἶχε ἀπὸ μόνο του μιὰ ἀσταμάτητη δίψα νὰ μαθαίνει κι' οἱ γονεῖς του ἔκαναν ὅ,τι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι τους γιὰ νὰ ικανοποιοῦν αὐτὴ τὴ δίψα του.

Μόλις τὰ ἐνδιαφέροντα τοῦ παιδιοῦ τους ἀπλώθηκαν καὶ στὴν ἀστρονομία, ὁ Γουίλλιαμ καὶ ἡ Μαίρη ΧέλιΔ τοῦ ἀγόρασαν ἕνα μικρὸ τηλεσκόπιο. Ὁ Τζώρτζ τώρα, γεμάτος ἐνθουσιασμό κι' ἀνυπομονησία, ἤθελε νὰ προωθήσῃ τὴ μέρφωσή του, ἀλλὰ ὁ πατέρας του τοῦ εἶπε, γελώντας, ὅτι δὲν ἦταν ἀνάγκη νὰ προσπαθῇ νὰ τὰ μάθει ὅλα μέσα σὲ μιὰ μέρα. Ὡστόσο, ὅταν ὁ μικρὸς ἔγινε 14 χρόνων, τοῦ ἀγόρασε ἕνα μεταχειρισμένο διαθλαστικὸν τηλεσκόπιο, ἔργο τοῦ μεγάλου κατασκευαστῆ τηλεσκοπίων Ἀλβαν Κλάρκ.

Ὡσπου νὰ γίνῃ ἡ ἐγκατάσταση, ὁ Τζώρτζ βρισκόταν σ' ἕνα πυρετό. Κι'

ὅταν ἔρριξε μ' αὐτὸ τὴς πρώτες ματιές στὸ στερέωμα, φάνηκε ὅτι ἦταν προικισμένος μετὰ τὴν αἴσθησιν ἐκείνη τῆς ἀγνωρίσεως, πού διακρίνει ἀμέσως ὅποιον βρίσκει τὸ σωστὸ δρόμο του. Ἦξερε κιάλας γιὰ τὴν ἐργασία πού εἶχε γίνῃ πάνω στὸ ἡλιακὸ φάσμα καὶ στὴν ἀστροφωτογραφία στὸ πανεπιστήμιον τοῦ Χάρβαρντ κι' ἦταν ἀπὸ τοὺς πιδ ἐνθουσιώδεις ὁπαδούς της. Ἔγινε ἕνας ἐρασιτέχνης ἀστροφυσικός. Κι' ἡ ἐπίσκεψιν πού ἔκανε στὸ Πρίνστον τὸν ἐσπρώξε σ' ἕνα ἐιδικὸ κλάδο τῆς ἀστροφυσικῆς: τὴν μελέτη τοῦ ἡλίου.

Ἀπὸ τὸ 1886 ὡς τὸ 1892, ὁ Τζώρτζ ΧέλιΔ μελετοῦσε φυσικὲς ἐπιστήμες στὸ Ἰνστιτοῦτο Τεχνολογίας τῆς Μασσαχουσέτης, ἀλλὰ τὸν περισσότερο καιρὸ τοῦ τὸν περνοῦσε ὡς ἐθελότης βοηθὸς τοῦ καθηγητοῦ Ε. Σ. Πίκερινγκ, στὸ παρατηρητήριον τοῦ Χάρβαρντ. Ὅλον αὐτὸν καιρὸ, ὅμως, μέσα σὲ μυαλό του τριγύριζε ἡ εἰκόνα τῶν φλογῶν, πού ξεπετιόταν ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου.

Ὁ φλόγες αὐτὲς δὲν ἦταν ὁρατὲς μετὰ γυμνὸ μάτι. Στὸ Πρίνστον, ὁ Γιάνγκ τοῦ εἶχε δεῖξει ἕνα ἐιδικὸ ὄργανον γιὰ νὰ τὴς βλέπῃ στὴν περιμετρικὴ ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου, ἀλλὰ ὁ ΧέλιΔ ἤξερε ὅτι οἱ φλόγες αὐτὲς πετᾶγονταν ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπιφανείας του. Χρειάζονταν, λοιπόν, ἕνα καλύτερο ὄργανον γιὰ νὰ μελετηθοῦν. Ἡ ἀρχὴ γιὰ τὸ ὄργανον αὐτὸ τοῦ ἦρε τὸ 1889, ὅταν, τελειόφοιτος τοῦ πανεπιστημίου, γύριζε

στὸ σπιτί του γιὰ τὴς διακοπές, μέσα σ' ἕνα τρόλλεϋ.

Τὸ πρόβλημα πού ἀντιμετώπιζε ἦταν αὐτό: ὁ ἥλιος ἀποτελεῖται ἀπὸ λευκοπυρακτωμένα ἄτομα διαφόρων στοιχείων, σὲ ἀερίωδη κατάσταση. Γιὰ τὸν παρατηρητὴ πού βρισκόταν στὴ γῆ, τὸ φῶς τοῦ ἡλίου θὰ ἔμοιαζε μ' ἕνα μίγμα ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὴς ἀντανάκλασεις. Ἀν, ὅμως, βρισκόταν ἕνας τρόπος γιὰ νὰ ξεχωρίζονταν οἱ διάφορες ἀντανάκλασεις τῶν ἐλαφροτέρων στοιχείων, πού βρίσκονταν στὴν ἐπιφάνειαν καὶ τῶν βαθύτερων πού ὑπῆρχαν πιδ κάτω, τότε θὰ ἦταν δυνατό νὰ ἐξερευνηθοῦν τὰ διαφορετικὰ στρώματα τοῦ ἡλίου, γιὰ νὰ ἐξακριβωθοῦν τὰ χημικὰ συστατικά τους.

Στὰ νεανικά χρόνια τοῦ ΧέλιΔ, ἐλάχιστα πράγματα ἦταν γνωστὰ γιὰ τὴν διάταξιν τῶν στοιχείων τοῦ ἡλίου. Τὸ μόνο γνωστὸ, ἦταν ἡ ὑπαρξὴ τοῦ ὕδρου γόνου στὰ ἐξωτερικὰ στρώματα, πού ἐξακρίβωσε ὁ Γάλλος ἀστρονόμος Τ. Ζανσέν. Αὐτὸ πού χρειαζόταν ὁ ΧέλιΔ ἦταν ἕνα «φίλτρο» πού νὰ ἐκπέμπῃ μόνο τὸ φῶς ἀπὸ τὸ ὕδρογόνο κι' ἔτσι νὰ παρουσιάζῃ μιὰ εἰκόνα μόνο ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ στρώμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο προήρχοντο οἱ φλόγες.

Μιὰ ἀπὸ τὴς χαρακτηριστικὲς γραμμὲς τοῦ ὕδρογόνου, ἦταν ἕνα ξεχωριστὸ κόκκινο, πού δὲν τὸ ἐξέπεμπαν ἄλλα στοιχεία. Ἀν, λοιπόν, ἦταν δυνατό νὰ ἀποκλειστοῦν ὅλες οἱ ἄλλες γραμμὲς, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὴ, τότε ὁ ΧέλιΔ θὰ ἔπαιρνε μόνο τὸ φῶς ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ ἐπιφάνειαν τοῦ ἡλίου.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, καθὼς πήγαινε μετὰ τὸ τρόλλεϋ, ὁ νεαρὸς ἀστρονόμος σκέλαβε τὴν ἰδέαν του: νὰ τοποθετήσῃ, πίσω ἀπὸ τὸ φασματοσκοπικὸ πρίσμα, ἕνα ἀδιαφανὲς πλάισιον, μετὰ στυλ ἀνοιγματος πού νὰ ἐπιτρέπει μόνο στὴν κόκκιναν γραμμὴν τοῦ ὕδρογόνου νὰ περνᾷ ἀνάμεσά του. Ἀν, τώρα, ὁλόκληρη ἡ συσκευή ἐκινεῖτο κατὰ μήκος τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἡλίου, ὁ παρατηρητῆς θὰ ἔβλεπε μόνο τὰ τμήματα ἐκείνα τῆς φλόγας τοῦ ὕδρογόνου, ἀπ' ὅπου περνοῦσε τὸ φασματοσκόπιο. Ἀν τὸ φασματοσκόπιο πήγαινε μπρός — πίσω, ἡ εἰκόνα θὰ φαινόταν συνεχῆ. Καὶ τὸ γυμνὸ μάτι θὰ ἔβλεπε ὁλόκληρη τὴ μορφή τῶν μεταβαλλομένων φλογῶν.

ΠΙΝ ἀκόμη ὁ Τζώρτζ μπεῖ στὸ πανεπιστήμιον, ὁ πατέρας του τοῦ εἶχε χαρίσει ἕνα πλῆρες φασματοσκοπικὸν ἐργαστήριον. Καὶ τώρα, στὰ 1890, ὅταν συμπλήρωσε τὴς σπουδὲς του στὸ Ἰνστιτοῦτο, ὁ πατέρας του τοῦ ἀγόρασε καὶ ἕνα τηλεσκόπιο μετὰ κάτοπτρον 30 ἑκατοστών, πού τὸ ἐγκατέστησε σὲ θολωτὴ αἰθούσα, μαζί με πλῆρη διδασκαλίαν. Ὅλο αὐτὸ τὸ συγκρότημα ἔγινε τὸ Ἀστεροσκοπεῖον Κένσινγκτον. Ἦταν ἕνα πρωτοφανὲς δῶρον, πού μόνο στὴν περίοδον ἐκείνη τῆς ἀπέραντης ἐννέμερας μπορούσε νὰ γίνῃ. Κι' ὁ Τζώρτζ ΧέλιΔ στρώθηκε ἀμέσως νὰ δοκιμάσῃ τὴς ἀντιλήψεις του γιὰ τὴν ἐξερεύνησιν τοῦ ἡλίου.

Τὸν Ἰούνιον τοῦ χρόνου ἐκείνου παντρεύθηκε καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο, τὴν ἀνοιξή, ἄρχισε τὴν ἐργασίαν του πάνω σὲ φασματοηλιογράφο. Στίς 7 Μαΐου τοῦ 1891 πήρε τὴς πρώτες ἐπιτυχεῖς φωτογραφίες τῶν ἡλιακῶν φλογῶν καὶ στὴ συνέχεια τῶν ἐρευνῶν του ἀνακάλυψε ὅτι,

έκτος από το υδρογόνο, οι φλόγες έδειχναν και την παρουσία ασβεστίου.

Ένα κρίνο πρωινό, τον Ιανουάριο του επόμενου χρόνου, ο Χέηλ πήρε μερικές φωτογραφίες του ήλιου που του πρόσφεραν σημαντικές πληροφορίες: ολόκληρος ο ήλιος καλυπτόταν από σύνεφα καιομένου ασβεστίου, που φαινόταν να έχουν άμεση σχέση με τις ηλιακές κηλίδες. Άλλες φωτογραφίες τον έβοήθησαν να κάμει φασματοσκοπικές ανάλυσεις των σκοτεινότερων τμημάτων, που είχαν αναπληρήσει από τα βαθύτερα στρώματα του ήλιου.

★

ΣΤΑ 1892 ιδρύθηκε το Πανεπιστήμιο του Σικάγου, με δωρεά από τον Τζων Ροκφέλλερ κι' ο Τζώρτζ Χέηλ, που ήταν κιόλας ένας από τους πιο γνωστούς αστρονόμους, προσκλήθηκε να περιληφθεί στο προσωπικό του. Ο Χέηλ ήξερε ότι στην άγορά υπήρχαν διαθέσιμα δύο κάτοπτρα του ενός μέτρου, που τα είχε παραγγείλει το πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας, αλλά δεν διέθετε τα χρήματα να τα αγοράσει. Ο Χέηλ αποφάσισε ότι έπρεπε να τα αποκτήσει το πανεπιστήμιο του Σικάγου.

Χάρη στη φήμη και στο έπιστημονικό παρελθόν του, ήρθε σ' επαφή με αρκετούς έπιχειρηματίες για να εξασφαλίσει τη χρηματική βοήθειά τους. Ο διομήχανος Τσαρλς Γιέρκς συμφώνησε να διαθέσει τα απαραίτητα χρήματα. Παρ' όλο που δεν είχε ληφθεί καμιά πρόνοια για την οικοδομή, όπου θα στεγαζόταν το τηλεσκόπιο, ο Χέηλ ίδρυσε το αστροσκοπείο Γιέρκς στον Κόλπο Γουίλιαμς κι' ανέλαβε την εύθύνη να συγκεντρώσει και τα υπόλοιπα χρήματα.

Ένοιωθε υπεύθυνος όχι μόνο απέναντι στους δωρητές, αλλά κι' απέναντι στο προσωπικό των αστρονόμων και των φυσικών που είχε στο μεταξύ συγκεντρώσει. Πολλά από τα έξοδα, μάλιστα, τα πλήρωσε από την τσέπη του. Μέσα σε λίγα χρόνια, ως τις αρχές του αιώνα μας, το αστροσκοπείο Γιέρκς είχε γίνει διάσημο, αλλά ο συνεχής αγώνας για την εξασφάλιση και νέων κεφαλαίων, αποτέλούσε ένα μεγάλο βάρος για τον Χέηλ, που από φυσικού του δεν ήταν «καταφερτζής».

Στο μεταξύ, η μεγαλύτερη κόρη του, η Μάργκκαρετ, υπέφερε από κρίσεις βρογχίτιδος και άσθματος και αναγκάστηκε να την στείλει με τη μητέρα της σε καλύτερο κλίμα, στην Πασαδένα.

Τον Δεκέμβριο του ίδιου χρόνου — 1903 — ο Χέηλ πήγε κοντά στην οικογένειά του, και, με ένα φορητό τηλεσκόπιο, σκαρφώθηκε σε άπατητες ως τότε κορυφές του μεγάλου βουνού, ύψους 1.800 μέτρων, που βρισκόταν λίγο έξω από την πόλη. Η ατμόσφαιρα ήταν καθαρή. Οι παρατηρήσεις που έκανε εκείνη τη νύχτα τον έπεισαν ότι, αν εκεί επάνω υπήρχε ένα τηλεσκόπιο, θα πρόσφερε σημαντικές υπηρεσίες στην έπιστήμη. Παρ' όλο που είχε κουρασθεί ψάχνοντας συνεχώς για κεφάλαια, εκείνη τη νύχτα έμεινε στην κορυφή του όρους Γουίλσον κάνοντας όνειρα για το μεγαλύτερο αστροσκοπείο του κόσμου.

Ο Άντριου Κάρνεγκι ήταν ο τέταρτος πλούσιος Άμερικανός που πλησίασε ο Χέηλ και του ζήτησε να βοηθήσει την πρόοδο της αστρονομίας. Ο πρώτος ήταν ο πατέρας του. Ο δεύτερος ο Γιέρκς. Ο τρίτος ήταν ο Τζων Χούκερ,

που έδωρησε το κάτοπτρο των 250 εκατοστών.

★

ΣΤΙΣ 19 Ιανουαρίου του 1911, οι διευθυνταί του Ινστιτούτου Κάρνεγκι στην Ουάσιγκτων έλαβαν μια σύντομη έπιστολή από τον Κάρνεγκι, που τους πληροφορούσε ότι πρόσθετε άλλα δέκα εκατομμύρια δολάρια στη δωρεά του, με σκοπό να διατεθούν για το αστροσκοπείο του όρους Γουίλσον.

Έκει μέσα, ο Χέηλ συγκέντρωσε και εξεπαίδευσε εκείνους που αργότερα πήραν τη θέση τους ανάμεσα στους πιο διακεκριμένους αστρονόμους του κόσμου. Το όρος Γουίλσον έγινε σημείο συγκεντρώσεως του έπιστημονικού κόσμου. Παρά τις τεράστιες εύθυνες, που είχε αναλάβει και τους κόπους του, ο Χέηλ θεωρούσε ως την σημαντικότερη προσφορά του το γεγονός ότι βοήθησε στην ίδρυση του τεχνολογικού Ινστιτούτου της Καλιφόρνιας, στην Πασαδένα. Αυτός, άλλωστε, έφερε και τον διάσημο Ρόμπερτ Μίλκμαν, που ετέθη επί κεφαλής του Ινστιτούτου.

★

Οι φλόγες του ήλιου είχαν παρατηρηθεί για πρώτη φορά από τον Άγγλο αστρονόμο Φράνσις Μπαίηλν. Παρακολουθούσε μία έκλειψη του ήλιου, στις 8 Ιουλίου του 1842, από τον επάνω όροφο του πανεπιστημίου της Παδίας, όταν ξαφνικά είδε τη Σελήνη «να περιβάλλεται με μία λαμπρή δόξα, όμοια μ' εκείνη που στολίζουν οι ζωγράφοι τα κεφάλια των αγίων». Άλλά το πιο σημαντικό, ήταν η εμφάνιση τριών προεσχών, που, προφανώς, πήγαιναν από την περίμετρο της Σελήνης. Το χρώμα τους ήταν κόκκινο με λιλά ή πορφυρό.

Ο Χέηλ μπόρεσε να ιδεί τις φλόγες αυτές στο φώς της ημέρας, όταν ο καθηγητής Γιάνγκι του έδειξε τον πρωτόγονο φασματοηλιόγραφο του Πρίνστον. Το ένδιαφέρον του για τον ήλιο τον έσπρωξε ' ανακαλύψει τη φύση των γιγαντιαίων φλογών. Ύστερα ανακάλυψε με ποιόν τρόπο συνδέονταν με τις σκοτεινές κηλίδες που μετεκινούντο, αλλάζοντας σχήμα, στην επιφάνεια του ήλιου. Η μελέτη των ηλιακών κηλίδων — που μερικές ήταν μεγαλύτερες κι' απ' αυτήν την ίδια τη γή — τον έσπρωξαν ν' αποδείξει ότι κι' ο ίδιος ο ήλιος είναι μαγνητικός.

Το 1908, ο Χέηλ μελέτησε τον ήλιο σύμφωνα με την επαναστατική, ηλεκτρονική εργασία του Τζ. Τόμσον. Η σκέψη του ήταν η εξής: το πυρακτούμενο υδρογόνο και ασβέστιο ήταν ηλεκτροφοτισμένα. Συνεπώς, στην ατμόσφαιρα του ήλιου έπρεπε να υπάρχουν ελεύθερα ηλεκτρόνια σε τεράστιους αριθμούς. Η σπειροειδής κίνηση, γύρω από κάθε στρόβιλο, πρέπει να δημιουργεί άπέραντα φύλλα ηλεκτρικού ρεύματος, που με τη σειρά του δημιουργεί ισχυρά μαγνητικά πεδία.

Τον ίδιο χρόνο στο όρος Γουίλσον, για να δοκιμάσει τη θεωρία του, έξέτασε μία φωτογραφία της επιφάνειας του ήλιου, διαμέτρου 6,7 ίντσών. Υπέβαλε σε έλεγχο και την τελευταία γωνία της φωτογραφίας μ' ένα φασματοσκόπιο. Σ' ώρισμένες περιοχές — στα τμήματα των κηλίδων — το λεπτό όργανό του κατέ-

γραψε ότι οι χαρακτηριστικές φασματοσκοπικές γραμμές του ήλιου, φαίνονταν να είναι ελαφρώς πλατύτερες.

Για το φαινόμενο αυτό, υπήρχαν πολλές εξηγήσεις. Άλλά καμιά δεκαριά χρόνια νωρίτερα, ο Πήτερ Ζέεμαν είχε αποδείξει ότι τα μαγνητικά πεδία μετέβαλαν το φάσμα των διαφόρων στοιχείων με πολύ χαρακτηριστικό τρόπο. Ο Χέηλ απέφασισε να ελέγξει τα συμπεράσματά του, επαναλαμβάνοντας τα πειράματα του Ζέεμαν.

«Δεν χάσαμε καιρό και κάναμε τη δοκιμή — έγραψε. Πρώτα — πρώτα — κάναμε δύο σιδερένιες γραμμές στο κόκκινο μέρος του ηλιακού φάσματος. Τ' αποτελέσματα από τα πειράματα της πρώτης ημέρας δεν ήταν βέβαια. Άλλά τη δεύτερη είχαμε σίγουρα αποτέλεσμα. Όταν την παρατηρούσαμε μ' ένα μεγάλο μαγνήτη στο εργαστήριο, κάθε γραμμή συμπεριφερότο, όπως και στον ήλιο. Πολύ σύντομα βεβαιωθήκαμε — ύστερα από πολλές έρευνες — ότι σ' όλες τις κηλίδες που ελέγξαμε, υπήρχαν μαγνητικά πεδία».

Έπρόκειτο για εξαιρετική εργασία. Στηριγμένος σε παρατηρήσεις δικές του και άλλων, ο Χέηλ είχε καταλήξει σ' επαναστατικά συμπεράσματα, που όταν ετέθησαν υπό δοκιμασίαν απέδειχθησαν ορθά.

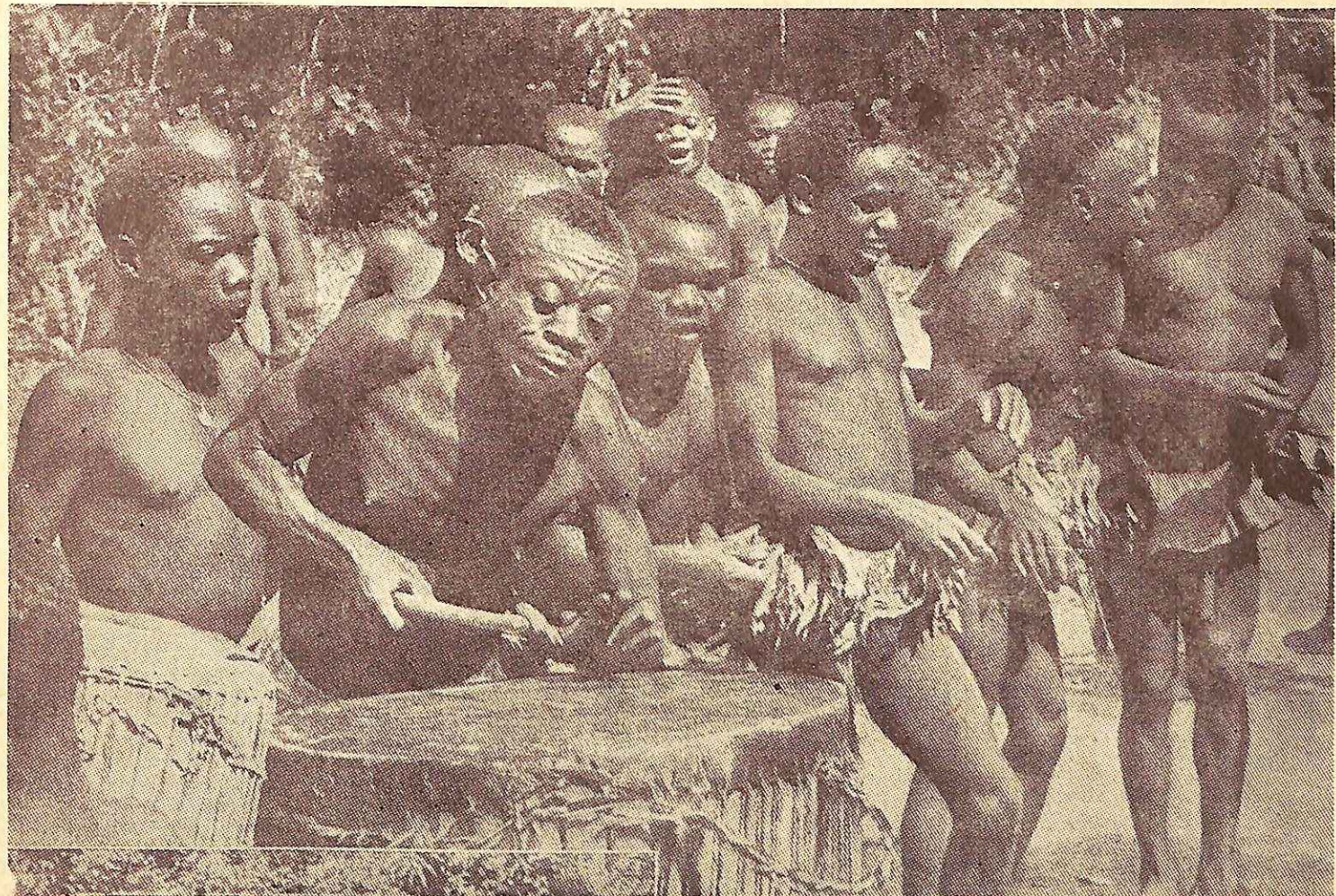
★

Η ΕΡΓΑΣΙΑ του γινόταν εξαιρετικά επικίνδυνη, από το γεγονός ότι είχε να κάνει με κοσμικές δυνάμεις. Ο άνθρωπος είναι ουσιαστικά αδύναμος απέναντι στην αφάνταστη ενέργεια που εκπέμπει κάθε δευτερόλεπτο ο ήλιος. Κι' ωστόσο, το ανθρώπινο μυαλό μπόρεσε να διασχίσει το άπέραντο κενό και να σταθεί απείραχτο, για να παρατηρήσει τη φύση των φλογών, που ξεπηδούσαν από τον ήλιο.

Σ' όλη του τη ζωή, ο Χέηλ εργάστηκε άσταμάτητα. Κι' όταν ήρθε ο καιρός ν' αποσυρθεί ώργάνωσε, σε παγκόσμια κλίμακα, μίαν άλυσιδρα παρατηρητών, που παρακολουθούσαν τον ήλιο σ' όλη τη διάρκεια του είκοσιετραώρου. Έτσι που, αν ένας παρατηρητής στο Γκρήνουιτς έβλεπε, το απόγευμα, την αρχή μιάς κηλίδας στον ήλιο, μπορούσε να δώσει το σύνθημα του συναγερμού στις 'Ηνωμένες Πολιτείες, που θα κατέγραφαν την πορεία του ηλιακού τυφώνα από σταθμούς σ' όλο το μήκος της χώρας και θα μετέδιδαν τις παρατηρήσεις τους σε σταθμούς της Ιαπωνίας, της Αυστραλίας και της Σοβιετικής Ένωσης.

Ο Χέηλ δεν ήταν μόνο μία ήγετική φυσιογνωμία στις 'Ηνωμένες Πολιτείες. Ήταν και οργανωτής σε παγκόσμια κλίμακα. Αναγκάστηκε ν' αποσυρθεί από την ενεργό ύπηρεσία στα 53 χρόνια του, παρ' όλο που πέθανε σε ηλικία 70 χρόνων, στις 21 Φεβρουαρίου του 1938. Η άσταμάτητη προσπάθεια τον είχε καταβάλει.

Πολλοί λένε, ότι η αστρονομία, στην Άμερική, χρωστάει την πρόοδό της σε μεγάλους ευεργέτες της, όπως ο Κάρνεγκι, ο Γιέρκς ή ο Χούκερ. Η αλήθεια είναι, ότι η πρόοδος αυτή όφείλεται σε έπιστήμονες όπως ο Χέηλ, ο Σέιπλν, ο Χούμπλ, ο Τόλμαν, ο Χιούμανσον, ο Άνταμς και πολλοί άλλοι, που με την εργασία τους άξιοποίησαν τις δωρεές των ευεργετών αυτών.

Πρωτόγονες φυλές της Μελανησίας

ΜΑΓΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΕΡΩΤΑ ΚΑΙ ΤΗ ΓΟΝΙΜΟΤΗΤΑ

Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για τα έθιμα των λαών της Μελανησίας έχουν πληρωθεί με τη ζωή πολλών έξερευνητών. Η γεωγραφική της απομόνωση επέτρεψε στις φυλές αυτές να διατηρήσουν ανέπαφα από τις έξωτερικές επιδράσεις τα παράξενα έρωτικά τους έθιμα. Σύμφωνα με μαγικοθρησκευτικές τους αντίληψεις ο έρωτας έχει σχέση με τη γονιμότητα της φύσεως.

Η ΤΑΧΥΤΑΤΗ ανάπτυξη των αεροπορικών συγκοινωνιών, που έκαναν προσίτες στον ταξιδιώτη τις πιο απόμερες γωνιές του πλανήτη μας, καθώς και οι αμφίβολης άξίας επιδράσεις του δυτικού πολιτισμού που έχει εισχωρήσει, περισσότερο ή λιγότερο, και όχι πάντα υπό την καλύτερη μορφή του σχεδόν παντού, προκαλούν μελαγχολικές σκέψεις στους σύγχρονους ανθρωπολόγους που έχουν το συναίσθημα ότι δεν υπάρχουν πιά άληθινά «πρωτόγονοι» λαοί για να γίνουν αντικείμενα μελέτης. Άλλά ένα ταξίδι στο δυσπρόσιτο έσωτερικό της Νέας Γουινέας και των γύρω νησιών θα μπορούσε να τους παρηγορήσει.

Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν για τα έθιμα των λαών που ζούν εκεί, έχουν πληρωθεί με τη ζωή αρκετών έξερευνητών. Οι λαοί αυτοί είναι έξ' ίσου πρωτόγονοι με τους Ευρωπαίους της παλαιολιθικής εποχής, πριν από εκατό χιλιάδες χρόνια. Οι έξερευνητές που τους γνώρισαν από κοντά υπήρξαν ανθρωπολόγοι, ιεραπόστολοι και υπάλληλοι της αυστραλιανής κυβερνήσεως. Όλοι βεβαιώνουν ότι οι φυλές της Νέας Γουινέας δεν έχουν ακόμα διαφθαρεί από τις δυτικές επιδράσεις.

Η Νέα Γουινέα, το δεύτερο σε μέγεθος νησί του κόσμου, είναι μία περιοχή

πανύψηλων όροσειρών και πυκνών δασών. Στα βόρεια και στα βορειοανατολικά υπάρχουν άλλες όμοδες νησιών που κατοικούνται όλα από μελανησιακές φυλές. Οι Μελανήσιοι έχουν μερικά γεγορειδή χαρακτηριστικά, αλλά δεν είναι νέγροι.

Η ΦΥΛΗ Τάγκου ζει δεκαπέντε μίλια από τη θάλασσα ακτή της Νέας Γουινέας, πάνω σε απότομες βουνοπλαγές. Η γεωγραφική τους απομόνωση επέτρεψε στους Τάγκου να διατηρήσουν ανέπαφα από έξωτερικές επιδράσεις τα παράξενα έρωτικά τους έθιμα. Σύμφωνα με τις μαγικοθρησκευτικές τους αντίληψεις, ο έρωτας των ανθρώπων έχει στενή σχέση με τη γονιμότητα της φύσεως.

Προτού αρχίσουν την καλλιέργεια του κήπου τους, οι σύζυγοι θα ένωθούν με τελετουργική έπισιμότητα και θ' αναμίξουν το ανθρώπινο σπέρμα με τη γή. Η τελετή αυτή επαναλαμβάνεται κάθε χρόνο, όταν η γή σκάβεται για την καλλιέργεια καλλιέργειά. Είναι μία συμβολική πράξη, που εξασφαλίζει την ανάπτυξη των φυτών.

Η ΦΥΛΗ των Ιπίλι, στο όρεινό έσωτερικό της Νέας Γουινέας, έχει τις ίδιες αντίληψεις για τη σχέση του έρωτα με τη γονιμότητα της γής και ιδιαίτερα με την καλλιέργεια του «τάρο», ενός δολβού που αποτελεί την κυριότερη πηγή διατροφής τους. Άλλά δεν γνωρίζουν την τελετουργική ένωση των συζύγων στον κήπο.

Οι Ιπίλι αισθάνονται φόβο για την περίοδο των γυναικών και τις απομονώνουν σε ειδικές καλύβες. Νομίζουν ότι στην περίοδο αυτή οι γυναίκες μπορεί να

έχουν κακή επίδραση στην υγεία των ανδρών. Για να επανέλθει στην οικογένειά της ή γυναίκα, πρέπει να υποβληθεί σε τελετουργική καθάρση και να μασήσει τα φύλλα ώρισμένων φυτών.

Οι άνδρες 'Ιπίλι παντρεύονται αρκετά μεγάλοι σε ηλικία. (Οι περισσότερες πρωτόγονες φυλές επιβάλλουν το γάμο αμέσως μετά την εφηβεία). Όταν ο άνδρας γίνει σχεδόν τριάντα χρονών, διαλέγει μια σύζυγο το πολύ δεκαεσσάρων ετών. Προσπαθεί να κερδίσει την καρδιά της έκλεκτής του με τα στολίσια που φοράει καί, προ πάντων, με τα τραγούδια του στις λαϊκές γιορτές.

Η μοιχεία είναι αρκετά συχνή, μ' όλο που τιμωρείται αυστηρά. Η μοιχαλίδα βρίσκεται στο έλεος του έξωργισμένου συζύγου, που έχει το δικαίωμα να τη δειρεί, να την ακρωτηριάσει ή να την σκοτώσει. Άλλα δεν αποφασίζει εύκολα να την σκοτώσει, γιατί τότε θα τιμωρηθεί για την καταστροφή... ξένης ιδιοκτησίας. Η γυναίκα θεωρείται πάντα κτήμα του πατέρα της κι' αν ο σύζυγος τη σκοτώσει, θα πρέπει να αποζημιώσει την οικογένειά της με τέσσερις - πέντε χοίρους.

Τα μέλη της γειτονικής φυλής των Έγκα, έχουν διαφορετικές αντιλήψεις για τον έρωτα. Οι σύζυγοι δεν επιτρέπεται να ένωθούν, όταν ο κήπος του «τάρο» είναι νεοφυτευμένος. Άργότερα οι σχέσεις τους επαναλαμβάνονται, αλλά δεν επιτρέπεται να μπουν στον κήπο τους, μια μέρα μετά την ένωσή τους. Επίσης, η γυναίκα δεν μπορεί να μαγειρέψει ή να παρευρεθεί σε δημόσιες συγκεντρώσεις, παρά μόνο είκοσιτέσσερις ώρες μετά την ένωσή της με το σύζυγό της.

Οι άγαμοι άνδρες υποχρεώνονται να ζουν με μιαν άσκητικότητα, που θα την εξήλευσαν και οι χριστιανοί καλόγεροι. Ζούν διαδοικά σε μια μεγάλη καλύβα, υπό την άγρυπνη παρακολούθηση των γέρον. Κάθε άγαμος άνδρας φυτεύει ένα θλαστάρι στο χώμα και το περιποιείται. Αν το φυτό μαραδεί, αυτό σημαίνει ότι εκείνος που το φύτεψε είχε παράνομες έρωτικές επαφές (και κάθε έρωτική επαφή έξω από το γάμο είναι παράνομη) και τιμωρείται με πρόστιμο ενός χοίρου.

Οι άγαμοι άνδρες δεν επιτρέπεται να μιλούν για τον έρωτα και πρέπει να υποβληθούν σε τελετουργική καθάρση κάθε φορά που θ' αγγίξουν μια γυναίκα, έστω και τυχαία. Απαγορεύεται να κυκλοφορούν γυμνοί (ενώ οι παντρεμένοι έχουν το έλεύθερο). Γενικά, η φυλή χαρακτηρίζεται από φοβερή σεμνοτυφία στα έρωτικά ζητήματα. Όπως βλέπουμε, ο τουριτανισμός δεν είναι δική μας εφεύρεση.

ΤΑ κεντρικά όροπέδια της Νέας Γουίνεας, υπάρχουν φυλές που εΐδαν για πρώτη φορά λευκούς ανθρώπους πριν από δεκαοχτώ χρόνια. Τα άγόρια, προτού φτάσουν σε ηλικία έφτα έτών αποχωρίζονται από τις μητέρες τους και προετοιμάζονται για την έφηβική μύηση με τελετουργικά λουτρά. Υπηρετούν τους ώριμους άνδρες οι όποιοι βρίσκουν και την καπλάλληλη νύφη για το

άγόρι. Το άγόρι σημαδεύει τη μέλλουσα γυναίκα του μ' ένα μικρό βέλος στο μηρό.

Στις φυλές αυτές υπάρχει κι' ένα παράξενο έθιμο, που δεν συναντάται πουθενά αλλού: Τα άγόρια ζηλεύουν τα κορίτσια για τη... έμμηόρρυσή και προσπαθούν να τα μιμηθούν! Μια φορά το μήνα τραυματίζουν τους μηρούς τους για να τρέξει αίμα και Ισχυρίζονται ότι... είχαν περίοδο! Κανείς δεν μπορεί να εξηγήσει γιατί το κάνουν αυτό.

Οι έρωτες της φυλής είναι κυνηγοί κεφαλών και οι λεικοί δεν μπορούν να έσχωσουν στην περιοχή, παρά μόνο με κίνδυνο της ζωής τους.

ΣΤΗ νοτιοανατολική Νέα Γουίνεα, οι Ιθαγενείς φυλές έχουν έρθει σ' έπαφή με τους Εύρωπαίους πριν από πολλά χρόνια, αλλά έχουν διατηρήσει πολ-

Κυνηγός κεφαλών της Πολυνησίας. Έχει περασμένο στη μύτη του ένα δόντι άγριογούρουνο.

λά από τα παράξενα έθιμά τους. Στη φυλή Μότου, η ένωση των συζύγων απαγορεύεται αν ο άνδρας κατασκευάζει ένα μονόξυλο, ή ένα δίχτυ του ψαρέα, ή ασχολείται με το κυνήγι της χελώνας. Κατά τη διάρκεια των εργασιών αυτών, ο άνδρας και η γυναίκα δεν επιτρέπεται ούτε να μιλήσουν μεταξύ τους ούτε να επικοινωνήσουν, έστω και με τη μεσολάβηση ενός τρίτου προσώπου.

Οι φυλές Μότου και Γκόϊτα συνηθίζουν να στολίζουν το σώμα τους με ταπινόαξ. Τα κορίτσια στολίζονται με γεωμετρικά σχέδια, λίγα κάθε χρόνο, μέχρις ότου παντρευθούν.

Τ' άγόρια επισκέπτονται τη νύχτα την έκλεκτή τους. Οι γονείς το ξέρουν, αλλά κάνουν τα στραβά μάτια. Αυτές οι νυκτερινές επιχειρήσεις δεν καταλήγουν ποτέ σε τραγωδία. Το άγόρι πρέπει να φύγει από το σπίτι της έκλεκτής του πριν απ' την αύγή, αλλά αν αποκοιμηθεί στο πλάι της και συλληφθεί το πρωί, θα γίνει θέμα κουτσομπολιού αλλά δεν θα τιμωρηθεί.

Η πρόταση γάμου θα γίνει σε μια

άπ' αυτές τις συναντήσεις και το κορίτσι, αντίθετα απ' ό,τι συμβαίνει στις πολιτισμένες χώρες, δεν αρνείται ποτέ την πρόταση για να μη θίξει τον υποψήφιο. Αν δεν της άρεσει, θα στείλει ένα ευγενικό μήνυμα με τρίτο πρόσωπο και οι νυχτερινές επιχειρήσεις θα διακοπούν.

Οι φυλές που ζουν στα νησιά νοτίως της Νέας Γουίνεας, ήρθαν από νοτίως σ' έπαφή με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό και οι άνθρωποί τους σημείωσαν τις παράξενες αλλοιώσεις που έχουν υποστεί τα έθιμά τους υπό την επίδραση των χριστιανών ιεραποστόλων.

Πριν από την άφιξη των Ευρωπαίων, οι Μελανήσιοι ζούσαν γυμνοί με απόλυτη έφέλεια. Τώρα έχουν γίνει «εσσιλικέ» του βασίλειου, δηλαδή έχουν ξεπεράσει τους δασκάλους τους σε σεμνοτυφία. Οι άνδρες φοράνε κομικά μαγιό με μακρυνά μπαστάκια ακόμα και για να κάνουν μπάνιο και τα κορίτσια τιμωρούνται με σφαλιάρες, αν τολμήσουν να σκώσουν τις άχυρες φουστες τους στο παιχνίδι. Οι έρωτικές σχέσεις, έλλοτε τόσο άφελεις, έχουν γίνει τώρα «άμαρτωλές». Η αγνότητα πριν από το γάμο, ήταν έγνωστη και η μοιχεία έθεωρείτο ίσως αδίκημα, αλλά όχι άμαρτημα. Σήμερα, τα κορίτσια δεν επιτρέπουν στ' άγόρια ούτε να τους μιλήσουν. Έτσι, οι Μελανήσιοι θυσιάσαν την άφέλειά τους, χωρίς να κερδίσουν ούσιαστικά, κανένα από τ' αγαθά του πολιτισμού.

Η ΖΩΗ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΣΥΝΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 9

του ποιμένα. Πίσω από τα τείχη των χωριών θα γεννηθούν στο έξής οι αναρίθμητες όφελμιστικές έφευρέσεις: το καμίνι του άγγειοπλάστη, η τέχνη του ύφαντη, το σιδεράδικο όπου θα έπεξεργασθούν πρώτα το χαλκό για να φθάσουν έπειτα στον μπρούντζο και κατόπιν στο σίδερο. Το ζυμωμένο και ψημένο ψωμί γίνεται το σύμβολο ενός τακτικού έπισιτισμού, αναγκαίου για να συντηρεί τη συνεχή δραστηριότητα της ανθρώπινης μυρμηκοφωλιάς. Στις περιοχές της Ανατολής, όπου είχε γεννηθεί η γεωργία, η έρδευση έπέβαλε την ανάγκη μιας έξουσίας που να ρυθμίζει το νερό από την όποια δεν θ' άργουσαν να προέλθουν οι θεοκρατικοί μονάρχες. Πόλεις γεννιόνταν. Κράτη, βασίλεια σχηματίζονταν. Η πρώτη χρονολογία της Ιστορίας — 4241 π.Χ. όταν εισήχθη στην Αίγυπτο το καλαντάρι του Σόθι — αναδύεται από την άνωμυία του χρόνου...

Τριάντα χιλιάδες γενιές ανθρώπων τουλάχιστον, ίσως 50.000 κοιμόνταν στο παρελθόν. Έμεναν μόλις 300, από τις όποιες 100 μόνο ανάμεσα στον Κάισαρα και σε μάς, για να φθάσει ο άνθρωπος στη διάσπαση του ατόμου και στους τεχνητούς δορυφόρους.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ: Οι χαμένοι πολιτισμοί.

ISSAK ASIMOV Ο ΔΟΛΟΦΟΝΟΣ ΠΛΑΝΗΤΗΣ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Το διαστημόπλοιο «Τριπλν Γάμμα», που ταξιδεύει στο νεφέλωμα του Ήρακλέους, μεταφέρει μια έπιστημονική αποστολή στον πλανήτη Τζούνιορ του ήλιακού συστήματος Λαγκράνζ. Μαζί με την αποστολή ταξιδεύει και ο Μάρκ Άνούντσιο, ένας νεαρός με υπερτροφική μνήμη, που άνηκει σε μια ειδική ύπηρεσία έρευνών, τη «Μνημοτεχνική Τηρησία». Ο κυβερνήτης του διαστημόπλοιου Φόλιμπι ένοχλείται από την παρουσία του, γιατί τον θεωρεί καταδότη. Διαπληκτίζεται με τον Μάρκ Άνούντσιο και τον δρ Σέφιλντ που τον συνοδεύει. Η προηγούμενη αποκιστική αποστολή στον πλανήτη Τζούνιορ έχει εξολοθρευθεί από μυστηριώδεις ατίες. Το διαστημόπλοιο προσγειώνεται στον Τζούνιορ αλλά τις πρώτες μέρες δεν επιτρέπεται η έξοδος στο πλήρωμα. Άργότερα ο Σάιμον, άρχηγός της αποστολής, αποφασίζει να στείλει ένα κλιμάκιο από πέντε άνδρες στον τόπο της πρώτης εγκαταστάσεως για ν' ανακαλύψει την αιτία του άφανισμού της αποικίας. Ο Μάρκ Άνούντσιο ζητάει να τον πάνουν μαζί τους αλλά ο Σάιμον άρνείται. Ο δρ. Σέφιλντ κατορθώνει να τον πείσει μ' ένα μικρό έκδιασμά. Στο κλιμάκιο έχει περιληφθεί και ο Φώουκς βοτανολόγος της αποστολής, ο όποιος μελετάει τη χλωρίδα του Τζούνιορ...

8ον

Στις άγρυπνες νύχτες ο Φώουκς έπλαθε με τη φαντασία του τρομακτικές ιστορίες που ή άνάμνησή τους τον κυνηγούσε ακόμα και την ήμέρα. Φανταζόταν παράξενα λογικά πλάσματα που κατοικούσαν κάτω απ' τη γή και είχαν κηρύξει άμελικτο πόλεμο κατά των πρώτων άποικιών. Φανταζόταν τα ύπόγεια εργατήριά τους, όπου καλλιεργούσαν μικρόβια θανάσιμα για τους άνθρώπους. Τους φανταζόταν να εξαπολύουν μικροβιοφόρα σύννεφα από τις σκοτεινές τρύπες τους...

Ο Φώουκς ήξερε πως όλα αυτά ήταν φανταστικά. Όστόσο, όταν βρισκόταν μόνος στο δάσος, συχνά τινάζονταν άλαφιασμένος νομίζοντας ότι μυστηριώδη φωσφορικά μάτια τον παρακολουθούσαν από τη σκιά των δέντρων.

Παρ' όλους τους άνομολόγητους φόβους του, ο Φώουκς, με το γυμνασμένο μίτι του βοτανολόγου, μελετούσε τη βλάστηση του Τζούνιορ. Άλλ' έβλεπε παντού τα ίδια πράγματα. Δεν υπήρχε μεγάλη ποικιλία φυτικών ειδών.

Τα δάση του Τζούνιορ δεν ήταν καθόλου πυκνά. Άκόμα κι' ένα τροχοφόρο θα μπορούσε να κυκλοφορήσει έλεύθερο ανάμεσα στους άραιούς κορμούς των δέντρων και τους έλάχιστους θάμνους. Όλα τα δέντρα ήταν μικρά, έλάχιστα έπερνούσαν τα τρία μέτρα σε

ύψος, μ' όλο που οι κορμοί τους ήταν άρκετά χοντροί.

Ο Φώουκς, είχε καταστρώσει το πρώτο σχέδιο για την έπιστημονική ταξινόμηση της χλωρίδος του Τζούνιορ. Ήταν άρκετά ματαιόδοξος και ήθελε να συνδέσει για πάντα τ' όνομά του με την πρώτη συστηματική έξερεύνηση του Τζούνιορ. Θα έγραφε ένα όγκώδες σύγγραμμα που θα τον έκανε άθάνατο. Άλλά θα έπρεπε δέβαια πρώτα να επιστρέψει στη Γή, πράγμα που δεν το θεωρούσε άπολύτως βέβαιο...

Τ' άρχοντες πολλά παράξενα φυτά στον Τζούνιορ. Για παράδειγμα, έναι το «έντρο ξιφολόγη». Τα πελώρια κόκκινα λουλούδια του τραβούσαν τα φτερωτά πλάσματα, που έμοιαζαν με πουλιά και έντομα μαζί. Έρχιζαν τις φωλιές τους μέσα στους κάλυκες. Κατόπιν, σ' ένα μυστηριώδες σύνθημα, όλα τα λουλούδια ξεπετούσαν μέσα σε μια νύχτα τον τεράστιο λευκό ύπερο που έμοιαζε με ξιφολόγη. Την άλλη μέρα, το λουλούδι είχε γονιμοποιηθεί και τα πέταλα έκλειναν ξαφνικά πνίγοντας τα πουλιά και τα έντομα που είχαν εγκατασταθεί εκεί μέσα. Ο πρώτος έξερευνητής, ο Μικογιάμα, πριν από εκατό χρόνια, είχε όνομάσει το φυτό «έντρο ξιφολόγη» αλλά ο Φώουκς, δεν να ικανοποιήσει την παιδιαστική ματαιοδοξία του, άποφάσισε να το μετονομάσει «Μιγχαόνα Φωούκσι»!

Όλα τα δέντρα είχαν ένα κοινό χαρακτηριστικό: Το ξύλο τους ήταν άπίστευτα σκληρό. Θα χρειάζονταν ένας βιοχημικός για να καθορίσει τη σύνθεση των κυττάρων του κι' ένας βιοφυσικός για ν' ανακαλύψει πως κυκλοφορούσε ο χυμός μέσα σε μια τόσο σκληρή ίλη. Γενικά, τα βλαστάρια, τα λουλούδια και τα φύλλα δεν είχαν καμιά ελαστικότητα. Έσπαγαν μόλις προσπαθούσες να τα τραβήξεις. Τα κλωνάρια και ο κορμός θα μπορούσαν να στοιώσουν και το πιο γερό τσεκούρι. Με τον άσάλινο σουγιά του ο Φώουκς δεν κατάφερε να κάνει ούτε μια χαρακιά σ' αυτό το φοβερό ξύλο. Οι πρώτοι άποικοι θα χρησιμοποίησαν ίσως δυναμίτη για να καθαρίσουν την περιοχή, εκτός αν είχαν ξεριζώσει τα δέντρα με μπουλτόζες.

Έν σχέσει με τη Γή, τα δάση του Τζούνιορ ήταν σχεδόν έρημα από ζωά. Το ψυχρό κλίμα ίσως να ήταν η αιτία. Ο Φώουκς δεν είχε βγάλει ακόμα συμπεράσματα.

Όλα τα είδη των έντόμων είχαν άπο δυδ φτερά. Ήταν παράξενα φτερά, μαλλιαρά, που έκαναν το πέταγμα έντελώς άδύνατο. Και θα πρέπει να τρέφονταν από τους χυμούς των φυτών και όχι από αίμα.

Το μόνο μεγάλο ζωά που είχε την έδκαρία ν' άντικρύσει ή αποστολή, ήταν ένα φτερωτό πλάσμα, που πέταξε μια μέρα πάνω από την κατασκήνωση. Μόνο οι φωτογραφίες αποκάλυψαν την άληθινή μορφή του, γιατί το παράξενο πλάσμα πετούσε πολύ γρήγορα.

Είχε τέσσερα φτερά. Τα δυδ μπροστά κατέληγαν σε ίσχυρά νύχια ενώ τα πίσω ήταν σκεπασμένα από πυκνό τρίχωμα. Ο Ροντρίγκες πρότεινε το έλληνικό όνομα «τετραπτερος»...

Ο Φώουκς διέκοψε τις όνειροπολήσεις του για να ξεετάσει μια ποικιλία χλόης που δεν είχε ξαναδεί. Φύτρωνε σε πυκνούς θυσάνους και κάθε μίσχος χωριζόταν στα τρία κοντά στην κορφή. Ο Φώουκς έβγαλε τον μεγεθυντικό φακό του και χάιδεψε έλαφρά με το δάχτυλό ένα μίσχο. Όπως όλα τα χορτάρια του Τζούνιορ ήταν...

Ήταν άκριβώς τη στιγμή εκείνη που άκουσε ένα θρόισμα των φύλλων πίσω του... Ναι, ήταν ένας ύποπτος θόρυβος — άποκλείεται να τον γέλασαν τ' αυτιά του...Στάθηκε μια στιγμή άκίνητος για ν' άφουγκραστεί, αλλά ή καρδιά του χτυπούσε άγρια και δεν μπορούσε ν' άκούσει τίποτα. Ένα μικρόσωμο πλάσμα, κάτι ανάμεσα σε πύθηκο και άνθρωπο, κινήθηκε πίσω από ένα έντρο.

Ο Φώουκς ένοιωσε την άναπνοή του να κόβεται από τρόμο. Με χέρι που έτρεμε έβγαλε το περιστόφο άπ' τη θήκη του, αλλά ήξερε πως ήταν άνικανός να σκοπεύσει.

Μήπως ήταν γέννημα της φαντασίας του; Ή μήπως ο Τζούνιορ ήταν κατοικημένος από λογικά πλάσματα;

Ο Φώουκς, έτοιμος να λιποθυμήσει, σρόθηκε πίσω από ένα έντρο. Παρά τον τρόμο του, καταλάβαινε πως δεν έπρεπε να τραπέι σε φυγή. Ήταν άδύνατο να γυρίσει στην κατασκήνωση και ν' αναφέρει στους άλλους: «Είδα κάτι ζωντανό. Ίσως ήταν το κλειδί του μυστηρίου. Άλλά φοβήθηκα τόσο, ώστε το άφησα να μου ξεφύγει»...

Αυτό θα ήταν ή έσχατη γελιοποίηση. Έπρεπε να κάνει κάτι, να προσπαθήσει...

Άκριβώς πίσω από το έντρο όπου κοιμόταν το παράξενο πλάσμα ήταν ένας θάμνος με λουλούδια. Ένα μεγάλο κίτρινο λουλούδι έσπασε κι' έπεσε στο χώμα. Τα φύλλα κινήθηκαν.

Δεν ήταν λοιπόν ή φαντασία του. Τίποτα... α τ ι... πίσω απ' το έντρο...

Ο Φώουκς πήρε μια βαδεία άναπνοή και ώρησε με το περιστόφο προτεταμένο, έτοιμος να πυροβολήσει στο πρώτο σημείο κινήδου.

Άλλά μια φωνή τον σταμάτησε άπολιθωμένο:

— Μη ρίξετε! Έγώ είμαι!

Ο Φώουκς ένοιωσε τα γόνατά του να λυγίζουν. Τα μυστηριώδη πλάσματα του Τζούνιορ ήξεραν και την ανθρώπινη γλώσσα!

Μια φοβισμένη φάτσα φάνηκε πίσω απ' το έντρο. Ήταν ο Μάρκ Άνούντσιο!

Ο Φώουκς τον κοίταξε με γουρλωμένα μάτια. Όταν ξαναβρήκε τη φωνή του φώναξε άραχνά:

— Τι κάνεις εδώ έκπ;

— Σας παρακολουθούσα, είπε ο Μάρκ

‘Ανούτσιο πού δὲν τολμοῦσε ἀκόμα νὰ βγεῖ ἐντελῶς ἀπ’ τὸν κορυφὸν του.

— Γιατί μὲ παρακολουθεῖς;

— Γιὰ νὰ ἰδῶ τί κάνετε. Ἦθελα νὰ ξέρω ἂν ἀνακαλύψατε τίποτα. Φοβόμουν νὰ ὅτι θὰ μὲ διώξετε ἂν ἐρχόμουν φανερά...

‘Ο Φώουκς ἔβαλε τὸ περιστρεφο, πού σήκωνε νὰ κάνει τρεῖς προσπάθειες γιὰ νὰ κρατοῦσε ἀκόμα προτεινόμενο, στὴ θήκη του. Τὸ χέρι του ἔτρεπε τόσο ὥστε χρειά- νὰ βρεῖ τὴν τρύπα.

‘Αρχισαν νὰ πέφτουν οἱ πρῶτες χον- τρές σταγόνες τῆς βροχῆς. ‘Ο Φώουκς εἶ- πε μὲ θυμό:

— Μὴν ἀναφέρεις τίποτα στοὺς ἄλ- λους!

‘Εορίξε μιὰ ἐχθρική ματιά στὸν ‘Α- νούτσιο καὶ προχώρησε πρὸς τὸ στρατό- πεδο χωρὶς νὰ μιλάει, ἐνῶ ὁ Μάρκ τὸν ἀκολουθοῦσε σὰ δαρμένο σκυλί...

‘Ενα κεντρικὸ μεγάλο παράπηγμα ἀπὸ πλαστικὴ ὕλη εἶχε τώρα προστεθεῖ στὶς ἑπτὰ σκηνές καὶ ἡ ὁμάδα τὸν ἐπιστημό- νων συγκεντρωνόταν ἐκεῖ κάθε μέρα γύρω ἀπ’ τὸ μακρὸ τραπέζι.

Ἦταν μιὰ μεγάλη στιγμή — ἡ στι- γμή πού δοκιμαζόταν ἓνα καινούργιο φαγητό. ‘Ο Βερνάντσκι ἔκανε τὸ μά- γειρο. Εἶχε μάθει νὰ μαγειρεύει γιὰ τὸν ἑαυτό του ὅταν ἦταν φοιτητής. Σήκωσε τὸ καζάνι πού ἀχνε ἀπὸ τὴν ὑπερηχητικὴ κουζίνα καὶ φώναξε:

— Ποῖος θέλει... θερμίδες;

‘Ανακάτεψε τὴ σούπα μὲ τὴν κουτά- λα του.

— ‘Ωραία μυρίζει: εἶπε ὁ Νόβι μὲ ὅ- φος πού ἐξέφραζε ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο.

‘Εβαλε ἓνα κομμάτι κρέας στὸ πιά- το του καὶ λίγα χόρτα. Τὸ κρέας φα- νόταν ἄβραστο, μ’ ὅλο πού ὁ Βερνάντ- σκι τὸ ἔβραζε ἀπὸ τὸ πρωί. Τὰ χόρτα φαίνονταν ὀμά.

— ‘Εμπρός, τρῶτε, εἶπε ὁ Βερνάντ- σκι. Βάλτε τὸ στὸ στόμα σας. ‘Εγὼ τὸ δοκίμασα καί... δὲν πέθανα!

‘Εβαλε μιὰ μπουκιά στὸ στόμα του καὶ ἄρχισε νὰ μασάει ἡρωικά.

— Λιγάκι σκληρό, ἀλλὰ νόστιμο.

— Μπορεῖ νὰ δηλητηριασθοῦμε! εἶπε ὁ Φώουκς πού δὲν ἀποφάσιζε ἀκόμα νὰ δοκιμάσει.

— ‘Ανοησίες, εἶπε ὁ Βερνάντσκι. Θρέψαμε τὰ πειραματόζωα ἐπὶ δυὸ βδο- μάδες μ’ αὐτὸ καὶ δὲν ἔπαθαν τίποτα.

— Δυὸ βδομάδες δὲν εἶναι ἀρκετὲς, παρατήρησε ὁ Νόβι πού ἔκανε γενναῖες προσπάθειες γιὰ νὰ καταπιεῖ.

— Τέλος πάντων, μὲ μιὰ δοκιμὴ δὲ θὰ πεθάνουμε, εἶπε ὁ Ροντρίγκες. Εἶναι πολὺ νόστιμο...

‘Επειτα ἀπὸ μερικὸς δισταγμούς, ὅ- λοι συμφώνησαν πὼς εἶναι νόστιμο. Μέ- χρι στιγμῆς κάθε τι φαγώσιμο πού βρι- σκόταν στὸν Τζούνιορ φαίνονταν νόστι- μο. Οἱ σπόροι ἦταν πολὺ σκληροὶ καὶ δὲ γίνονταν εὐκόλα ἀλεύρι. ‘Εδιναν ὅ- μως ἓνα ψωμί πλούσιο σὲ πρωτεΐνες.

Τὸ ψωμί ἦταν μαῦρο καὶ βαρὺ, ἀλλὰ τρωγόταν.

‘Ο Φώουκς εἶχε μελετήσει τὸ ἔδαφος τοῦ Τζούνιορ καὶ κατέληξε στὸ συμ- πέρασμα ὅτι ἓνα στρέμμα ἐπιφανείας τοῦ Τζούνιορ, μὲ τὴν κατάλληλη καλ- λιέργεια, θὰ μπορούσε νὰ θρέψει δέκα φορές περισσότερα ζῶα βοσκῆς ἀπὸ μιὰ ἴση ἐπιφάνεια τῆς Γῆς.

‘Ο Σέφιλντ ἐνθουσιάσθηκε. ‘Αρχισε νὰ μιλάει γιὰ τὸν Τζούνιορ ὡς αἰτο- βολόνα τοῦ Γαλαξία κλπ. ‘Αλλ’ ὁ Φώουκς σήκωσε ἀδιάφορα τοὺς ὤμους καὶ εἶπε χαμηλόφωνα:

— Δολοφόνος πλανήτης...

Πρὶν ἀπὸ μιὰ βδομάδα τὰ πειραμα- τόζωα εἶχαν ἀρνηθεῖ νὰ δοκιμάσουν ὡ- ρισμένα φυτὰ πού εἶχε φέρει ὁ Φώουκς ἀπὸ τὶς ἐξερευνήσεις του. ‘Οσα ὑπο- χρεώθηκαν νὰ δοκιμάσουν πέθαναν σχε- δὸν ἀμέσως. Τὸ γεγονός προκαλέσε πολ- λὴ συγκίνηση στὴν ἀποστολή.

Μήπως αὐτὸ ἦταν τὸ κλειδί τοῦ μυ- στηρίου;

Καθόλου. ‘Ο Βερνάντσκι ἀνέλυσε τὰ φυτὰ στὸ ἐργαστήριό του καὶ λίγες ὥρες ἀργότερα δήλωσε ἥρεμα:

— Χαλκός, μόλυβδος καὶ ὑδράργυ- ρος.

— Πῶς; φώναξε ὁ Σάιμον.

— Τὰ φυτὰ περιέχουν βαρεὰ μέταλ- λα σὲ μεγάλες ποσότητες. Αὐτὸ εἶναι ὅλο.

— Μήπως οἱ πρῶτοι ἄποικοι... ἀρχι- σε ὁ Σάιμον.

— ‘Όχι, αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον, διέ- κοψε ὁ Βερνάντσκι. Τὰ περισσότερα φυ- τὰ τοῦ Τζούνιορ εἶναι φαγώσιμα. Γιατί θὰ ἔτρωγαν οἱ ἄποικοι ἀπ’ αὐτὰ πού δὲν τρώγονται;

— Πῶς μπορούμε νὰ ξέρουμε;

— Τὰ ποντίκια ἀρνήθηκαν νὰ φᾶνε.

‘Ο Βερνάντσκι πῆρε ὕψος μελοδρα- ματικῶς:

— Μπορεῖτε νὰ ὑποκλιθεῖτε μπροστὰ σ’ ἓνα μάρτυρα τῆς ἐπιστήμης! Δοκί- μασα τὰ φυτὰ ἐγὼ ὁ ἴδιος!

— Πῶς; οὐκίλαξε ὁ Νόβι. Αὐτὸ εἶ- ναι ἀδύνατον! Καὶ δὲν ἔχουμε οὔτε τὸ κατάλληλο ἀντίδοτο. ‘Εφαγες πολὺ;

— Ναί... δηλαδή... ὅχι.

— Πόσο ἔφαγες; Πρέπει νὰ πάρεις ἓνα ἐμετικόν, ἀμέσως!

— Μονάχα τὰ... ἔγλυψα! Εἶμαι μάρ- τυρας τῆς ἐπιστήμης, ἀλλ’ ὅχι ἡλίθιος!

— Γιατί τὰ ἔγλυψες; ρώτησε ὁ Σάι- μον.

— Γιὰ νὰ καταλάβω τὴ γεύση τους. Εἶναι πικρά σὰ στρουγγίνι. Γι’ αὐτὸ δὲν ἤθελα νὰ φᾶνε τὰ πειραματόζωα. Καὶ δὲ βλέπω τὸ λόγο γιατί θὰ τὰ ἔτρω- γαν οἱ πρῶτοι ἄποικοι.

— ‘Εξ ἄλλου, παρατήρησε ὁ Νόβι, ἡ αἰτία τοῦ θανάτου δὲν ἦταν ἡ δηλητη- ρίαση. Τὰ συμπτώματα δὲ δικαιολογοῦν τὴν ἀποψη αὐτή...

‘Ολα τὰ μέλη τῆς ἀποστολῆς ἤξεραν πᾶνὸν κάτω τὰ συμπτώματα: Δύσκολη καὶ ὀδυνηρὴ ἀναπνοὴ πού ὅλο καὶ χει- ροτέρευνε, ὡς τὸ θάνατο. Αὐτὸ ἦταν ὅ- λο.

— ‘Ακοῦστε, ἴσως αὐτὸ πού τρῶμε περιέχει ἀλκαλικὲς οὐσίες πού παραλύουν τοὺς μῦς τῶν πνευμόνων...

‘Ο Φώουκς, ἄφησε τὸ πηροῦνι του νὰ πέσει στὸ πιάτο:

— Τὰ ποντίκια ἔχουν πνεύμονες, εἶπε, ὁ Βερνάντσκι. Δὲν ἔπαθαν ὅμως τίποτα...

— ‘Ισως ἡ ἐπίδραση εἶναι συσσωρευ- τική...

— Τότε περιέμενε λιγάκι. ‘Όταν ἀρ- χίσουν νὰ παραλύουν τὰ πλεμόνια σου, πάψε νὰ τρῶς καί... θὰ σοῦ περάσει!

— ‘Εκτός ἂν τὸ πάθει ἀπὸ τὸ φόβο του, παρατήρησε ὁ Σέφιλντ.

‘Ο Φώουκς πῆρε βαθεῖα ἀναπνοὴ καὶ ἔβαλε μιὰ δευτέρη μπουκιά στὸ στόμα του.

Σὲ μιὰ γωνιά τοῦ τραπέζιού ὁ Μάρκ ‘Ανούτσιο ἔτρωγε ἀργά. ‘Όταν τελείω- σε, τὰ σαγόνια του πονοῦσαν ἀπὸ τὸ μάσημα.

Ἦταν ἀπόγευμα. ‘Ο Λαγκράνς Ι βρισκόταν στὴ δόση του. Ἡ μέρα πού προηγήθηκε ἦταν ἡλιόλουστη καὶ ἀρκετὰ ζεστή. ‘Ο Μπόρις Βερνάντσκι ἦταν πο-

λὺ εὐχαριστήμενος. Εἶχε ἐνδιαφέρουσες μετρήσεις, ἀσολήθηκε ὅλη τὴν ἡμέρα μὲ τὸ μόνο θέμα πού τὸν ἐνδιέφερε, τὶς γεωλογικὲς ἐρευνες.

Ἡ σκιά πού ἔρχοντο στὸ γῶμα ἦταν κατακόκκινη κατὰ δύο τρίτα καὶ κατὰ τὸ ἓνα τρίτο γκριζα, ἐκεῖ πού συνέπι- πτε ἡ σκιά τοῦ Λαγκράνς ΙΙ. Σήκωσε τὸ χέρι του καὶ ἔρριξε δυὸ σκιές, τὴ μιὰ κόκκινη, τὴν ἄλλη γαλάζια. Ἦταν τόσο ὁμορφες, ὥστε ὁ Βερνάντσκι θὰ ἤθελε νὰ τὶς ζωγραφίσει, ἂν εἶχε καιρό.

Ἦταν τόσο εὐχαριστήμενος ἀπὸ τὴ δουλειά του, ὥστε δὲ δισταρεστήθηκε ὅ- ταν εἶδε τὸ Μάρκ ‘Ανούτσιο νὰ πα- ρακολουθεῖ κάθε κίνησή του ἀπὸ κά- ποια ἀπόσταση.

‘Ο Βερνάντσκι ἄφησε κάτω τὸ «πυρη- νόμετρο» του καὶ τοῦ ἔκανε νόημα μὲ τὸ χέρι.

— ‘Ελα πὺ κοντά.

‘Ο Μάρκ ‘Ανούτσιο πλησίασε καχύ- ποπτα.

— Καλησπέρα, εἶπε δειλά.

— Θέλεις τίποτα;

— ‘Όχι, ὅχι δρ Βερνάντσκι. Μονά- χα κῆτιζα...

— ‘Α! κῆτιζες; Λοιπὸν, ἀφοῦ σ’ ἀ- ρέσει, μπορείς νὰ κῆτιζεις ἐλεύθερα. Ἐρεῖς τί κάνω τώρα;

‘Ο Μάρκ ‘Ανούτσιο κούνησε ἀρνητι- κὰ τὸ κεφάλι του.

— Αὐτὸ ἐδῶ εἶναι ἓνα πυρηνόμετρο, εἶπε ὁ Βερνάντσκι. Τὸ τοποθετοῦμε στὸ ἔδαφος ἔτσι. ‘Εχει μιὰ γεννήτρια στὴν κορυφὴ καὶ μπορεί νὰ τρυπήσει κάθε βράχο. Βλέπεις;

‘Ο Βερνάντσκι πάτησε ἓνα κουμπί καὶ τὸ πυρηνόμετρο χώθηκε μισὸ μέτρο μέσα στὸ βράχο.

Τὰ μάτια τοῦ Μάρκ ‘Ανούτσιο γυά- λιζαν ἀπὸ περιέργεια καὶ ὁ Βερνάντσκι ἔνοιωσε ἱκανοποιημένος ἀπὸ τὸν ἑαυ- τὸ του. Συνέχισε τὸ μῆθημα:

— Στὴν κορυφὴ τοῦ πυρηνόμετρον ὁ- πάχουν μικροσκοπικοὶ ἀτομικοὶ κλίβα- νοι πού μπορούν νὰ ἐξεσφύσουν ἓνα ἐ- κατομύριο μόρια τοῦ βράχου καὶ νὰ τ’ ἀποσυνθέσουν σὲ ἄτομα. Τὰ ἄτομα περνᾶνε μέσα σὲ μιὰ συσκευή πού ὁ- πάχει ἐδῶ καὶ μπορούμε νὰ διαβά- σουμε κάθε στοιχεῖο πού ἀφορᾷ τὴ μά- ζα καὶ τὴ σύστασή τους σ’ αὐτοὺς τοὺς δέκτες. Καταλαβαίνεις;

— Δὲν εἶμαι βέβαιος. ‘Αλλὰ μ’ ἀ- ρέσει νὰ σᾶς ἀκούω.

‘Ο Βερνάντσκι χαμογέλασε καὶ συ- νέχισε:

— ‘Ετσι ἀναλύουμε τὴ σύσταση τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἔδαφους πού εἶναι σχε- δὸν ἴδια σ’ ὅλους τοὺς πλανῆτες πού ἔχουν ὀξυγόνο καὶ νερό.

‘Ο Μάρκ παρατήρησε σοβαρά:

— ‘Ο πλανῆτης Λέπτη ἔχει τὸ πε- ρισσότερο πυρίτιο ἀπ’ ὅλους τοὺς ἄλ- λους, 32,765 τοῖς ἑκατό. Ἡ Γῆ ἔχει μόνο 24,862 τοῖς ἑκατό.

‘Ο Βερνάντσκι ἔπαψε νὰ χαμογε- λάει.

— ‘Ωστε ξέρεις ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ ὅλους τοὺς πλανῆτες;

— ‘Ό, ὅχι. Πῶς μπορῶ νὰ τὰ ξέρω, ἀφοῦ δὲν ἔχουν ὅλοι ἐξερευνηθεῖ; Ἐξ- ἔρω μονάχα τὰ στοιχεῖα πού ἀναφέρον- ται στοὺς 21.854 γνωστοὺς πλανῆτες..

‘Ο Βερνάντσκι εἶχε γίνει δυστυχι- σμένος. Αὐτὸ τὸ παλιόπαιδο ἤξερε πε- ρισσότερα ἀπ’ τὸν ἴδιο. ‘Όστόσο, δὲν ἔδειξε τὴν ἀπογοήτευσή του καὶ συνέ- χισε:

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἡ συνέχεια

Η ΠΑΝΕΜΟΡΦΗ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ ΠΟΥ ΚΑΡΑΤΟΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΙΣΣΑΒΕΤ

Στις 15 Αὐγούστου τοῦ 1561, μιὰ δεκαοχτάχρονη νέα, ντυμένη στ’ ἄσπρα, ἀκουμπισμένη στὴν κουπαστὴ μιᾶς γαλέρας, κυττάζει ν’ ἀπομα- κρύνονται οἱ ἀκτὲς τοῦ Καλαί. Χοντρά δάκρυα κυλᾶνε ἀπ’ τὰ φτωινὰ ματια της... Εἶναι ἡ Μαρία Στιούαρτ. Ἐγκαταλείπει τὸ βασίλειο τῆς Γαλ- λίας, ὅπου βασίλευε γιὰ ἐνάμισιο χρόνο. Πενθεῖ τὸν ἄντρα της, τὸν Φρα- γκίσκο τὸν 2ο, ἓναν σπυριάρη ἐφηβο πού ἔχει πεθάνει. ‘Ετσι, ἡ Μαρία, βασίλισσα τῆς Σκωτίας ἀπ’ τὰ πέντε της χρόνια, λευκὴ βασίλισσα τῆς Γαλλίας, ξαναγυρίζει στὴν πατρίδα της.

‘Εἰς τὴν καλλονὴ της, μᾶς λέει ὁ Μπραντόμ, ἄξιζε ἓνα βασίλειο, ἐνῶ ὁ Ντὺ Μπελαί ἀναστενάζει: «Δὲν θὰ δεῖτε ποτὲ τίποτε πιο ὀραῖο».

Τὴ φορὰ αὐτὴ, θὰ πρέπει νὰ πιστέψουμε τοὺς ποιητές. ‘Ο ἴδιος της ὁ κουνιάδος, ὁ Κάρολος ΙΧ, δήλωνε:

— ‘Ηταν ἡ ὀραιότερη πριγκίπισσα πού γεννήθηκε ποτέ.

‘Αρχισε νὰ βραδυάζει. Οἱ ναῦτες ἀναψαν ἓνα φανάρι, κι’ ὁ νεαρὸς ρωμαντικὸς Σαστελάρ, ἐρωτευμένος μὲ τὴ Μαρία, ἀναστενάζει:

— Δὲν μᾶς χρειάζονται φανάρια γιὰ νὰ βλέπουμε, γιατί τὰ ὀραῖα μάτια αὐτῆς τῆς βασίλισσας εἶναι ἀρκετὰ φτωινὰ γιὰ νὰ φωτίσουν τὴ θάλασσα...

— Νὰ μοῦ ἐτοιμάσουν ἓνα κρεβάτι στὴ γέφυρα, διατάζει ἡ Μαρία. Θέλω τὰ χαράματα νὰ μπορέσω ἀκόμη ν’ ἀντικρύσω τὴ Γαλλία.

Μόλις ἄρχισε νὰ γλυκοχαράζει, ἡ Μαρία ψιθύρισε:

— ‘Αντίο Γαλλία! Φοβάμαι πὼς δὲν θὰ σὲ ξαναδῶ ποτὲ πιά!...

ΜΑΡΙΑ ΣΤΙΟΥΑΡΤ

(ΕΝΑ ΑΣΥΛΛΗΠΤΟ ΟΡΓΙΟ ΣΥΝΩΜΟΣΙΑΣ)

ΟΤΑΝ ἡ Μαρία ἔφτασε στὸ ‘Εδιμ- βούργο, ἦταν κι’ ὅλας φθινόπωρο. Τὴ θλίψη γιὰ τὴ λευκὴ βασίλισσα τῆς Γαλλίας! Μιὰ ὁμάδα ἀπὸ βιολιτζή- δες καὶ τραγουδιστὲς πού ψέλνανε, δὲν κατάφεραν νὰ κάνουν εὐθυμιο τὸν πλη- χτικὸ πόνο τοῦ Χόλυρουντ, πού, ἀπὸ δῶ καὶ πέρα, θάνα ἡ κατοικία της. Καίμενη Μαρία!

Πόσες δυσκολίες περιέμεναν τὴ λευ- κὴ βασίλισσα! Εἶναι Καθολικὴ. Μπρο- στά της ὑψώνονται οἱ Διαμαρτυρόμενοι Σκωτσέζοι. Καθὼς κι’ ὁ ἐτεροθαλὴς ἀ- δελφός της, ὁ νόθος Τζαίμς Στιούαρτ, πού στὸ διάστημα τῆς μακρονηῆς ἀπου- σίας της βασίλευε γιὰ λογαριασμό της.

‘Ενας φιλόδοξος! ‘Ενας φθονερός! Ἡ Μαρία χρειάζονταν, ἂν ὅχι ἓνα στήρι- γμα, ἓνα βοηθ, ἓναν ὄμο, ὅπου θὰ μπορούσε ν’ ἀκουμπήσει, τοῦλάχιστον, λίγη στοργή. ‘Ο τρυφερὸς Σαστελάρ θρί- σκεται ἐδῶ, καὶ τὴν κυττάζει γοητευ- μένος. ‘Αλλὰ δὲν συγκινεῖ καθόλου τὴ Μαρία. ‘Εχει μεταφράσει ἓνα ἰταλικὸ σοννέτο καὶ τολμᾷ νὰ τὸ ψιθυρίσει στ’ αὐτάκι τῆς λατρευτῆς του:

Τὴ νὰ τὰ κάνεις τόσες πόλεις, τόσα χωριά, τὸν θαυμασμὸ ὁλονῶν καὶ νὰ κοιμᾶσαι μόνη καὶ ψυχρὴ σὰν πάγος;...

Μιὰ βραδυά, κρύβεται κάτω ἀπ’ τὸ κρεβάτι τῆς Μαρίας, ἀλλὰ ἡ βασίλι- σα τὸν ἀνακάλυψε, τὴν ὥρα πού γδυ- νότανε. ‘Εξαγριωμένη, τὸν προστάζει νὰ φύγει ἀπ’ τὴν αὐλή. ‘Εκείνος δὲν ὁ- πακνεῖ, σὲ λίγες μέρες ξαναγυρίζει. σὲ διαμερίσματά της, οἰκνεται σὰ πό- δια τῆς Μαρίας κι’ ἐξομολογίεται τὸν ἐρωτὰ του. Ἡ βασίλισσα φοβάται. Φω- νάζει βοήθεια. ‘Ο Τζαίμς Στιούαρτ, πού βρίσκεται σὲ γειτονικὴ αἰθουσα, τρέχει κατενθουσιασμένος καὶ συλλαμ- βάνει τὸν ποιητὴ, πού τόσο ξηλεύει. Φτωχὲ Σαστελάρ! Τοῦ μέλλει ν’ ἀνε- βεῖ στὸ ἱκρίωμα γιὰ νὰ πληρώσει τὸ ἐγκλημά του καὶ πεθαίνει μὲ τὸ βλέ- μα στραμένο στὸν πύργο, φωνάζοντας:

ρα του. Παρ’ ὅλη τὴν κάπως γυναικεῖα ὁμορφιά του, ἡ Μαρία τὸν βρίσκει τοῦ γούστου της. ‘Εξ ἄλλου, ἡ χάρη κι’ ἡ γοητεία τοῦ Ντάρνλεϊ συνοδεύονται κι’ ἀπὸ ἀνδροπεπὴ προσόντα. Ἰππεύει, κυ- νηγεῖ καὶ χορεύει τέλεια. Μὲ λίγα λό- για, ἐδὲν ὑπάρχει σ’ ὅλη τὴν Εὐρώπῃ ἑ- νας ἄρχοντας πιο γενναῖος κι’ ὀρειότε- ρος ἀπ’ αὐτόν, δηλώνει ἓνας μάρτυρας. ‘Αλλὰ... δὲν εἶναι καθόλου ἔξυπνος. Ἡ Μαρία ὅμως δὲν σκοτίζεται γι’ αὐτό.

— Εἶναι ὁ πιο καλοφαιμένος καὶ ὁ πιο ὀραῖος ἄντρας πού εἶδα ποτέ, ἀ- ναστενάζει ἡ νέα.

‘Ο Τζαίμς Στιούαρτ, ἔχει ἓναν ἄλλο ὑποψήφιο, τὸν κόμη τοῦ Λέστερ, ἀλλὰ ἡ Μαρία τὸν ἀποκρούει. Δὲν ἔχει μάτια παρὰ γιὰ τὸν ὀραῖο τῆς Ντάρνλεϊ. Τὸ κορίτσι αὐτὸ (γιατὶ ὁ Φραγκίσκος δὲν τὴν ἔκανε γυναῖκα ἀληθινά), ἀνησυχεῖ περισσότερο, γιατί ὁ ‘Ερρίκος πέφτει ἀρρωστος. Ἡ Μαρία περνᾷ ὥρες ὀλό- κληρες στὸ προσκέφαλό του. «Δὲν μπο- ρῶ νὰ κρύβω τὰ συναισθήματά μου», ὁ- μολογεῖ. Καὶ τὸ βλέπουν ὅλοι: Ἡ βασί- λισσα εἶναι ἐρωτευμένη. Θὰ παντρευτεῖ τὸν Ντάρνλεϊ. Μήπως δὲν εἶναι ξάδελ- φός της; Μήπως δὲν εἶναι καθολικός, ὅπως κι’ αὐτὴ; Δὲν λείπει παντοῦ, πάντα, πὼς τὴν λατρεύει; Τὴν ποθεῖ σὰ σί- γουρα, ἄραγε ὅμως τὴν ἀγαπᾷ;

‘Ο Τζαίμς Στιούαρτ διαμαρτυρεῖται, δὲν ἐγκρίνει καθόλου τὴν ἐκλογή τῆς ἀ- δελφῆς του καὶ προτιμᾷ νὰ ἐγκαταλεί- πει τὴν αὐλή.

ΟΤΕ παρουσιάζεται ὁ Ἰταλὸς Ντέ- ιβιντ Ρίτσιο. Μουσικὸς καὶ τραγου- διστής, ἔφτασε στὸ ‘Εδιμβούργο μὲ τὴν ἀκολουθία τοῦ πρεσβευτῆ. Ἡ Μα- ρία πού χρειάζονταν ἓνα βαρύντο, γιὰ τίς χορωδίες της, προσέλαβε τὸν Ρίτσιο. ‘Ο Ἰταλὸς σύντομα κατάφερε νὰ τῆς γί- νει ἀπαραίτητος. Στὸ νὰ διοργανώνει γι-

ορτές, δὲν ὑπῆρχε ἄλλος ὁμοῖός του. Σὲ λίγο, ἔπαιρνε τὸ θάρρος νὰ δίνει συμβουλὲς στὴ βασίλισσα κι' αὐτὴ τὸν δνομάζει ἰδιαίτερο γραμματικὸ της. Τότε ὁ Ρίτσιου, παίζοντας τὸ χαρτί τοῦ Ντάρνλεϋ, προτείνει στὴ βασίλισσα νὰ καλέσει ἕναν καθολικὸ παπᾶ, πὺν θὰ εὐλογοῦσε τὴν μυστικὴ ἔνωση τοῦ λόρδου Ντάρνλεϋ καὶ τῆς Μαρίας. Πιστεύει πὺς ἔτσι ὁ βασιλικὸς σύζυγος θὰ τοῦ ἔχει αἰώνια εὐγνωμοσύνη.

Ἡ Μαρία ἀνακαλύπτει τὸν ἔρωτα, στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἀνόητου λόρδου, καὶ τὸν ἀνακηρύσσει κόμη τοῦ Ρόζς, λόρδο τοῦ "Αρντμανακ. Ἐκεῖνος, γονατισμένος μπροστὰ στὴ Μαρία, τῆς δοῖται πίστη κι' ἀφοσίωση. "Ὅταν ὅμως ἀνασηκώνεται, τὸ πρόσωπό του λάμπει ἀπὸ ματαιοδοξία. Πιστεύει πὺς εἶναι κι' ὅλας βασιλῆς τῆς Σκωτίας, ἀρχοντας τοῦ κόσμου...

Καὶ δὲν ἔχει οὔτε τὴν ἐξυπανάδα νὰ τὸ κρύψει. Γίνεται ἀντιπαθητικὸς σ' ὅλους. Μονάχα ἡ Μαρία, πνιγμένη στὸν ἔρωτά της, δὲν ἀντιλαμβάνεται τίποτε. Στις 20 Ἰουλίου, τοῦ 1565, δνομάζει τὸν ἀγαπημένο της Ἑρρίκο, δούκα τῆς Ἀλβανίας, καὶ μιὰν ἐβδομάδα ἀόργετα ἀποφασίζει νὰ τὸν παντρευτεῖ ἐπίσημα.

ΤΗΝ ΚΤΡΙΑΚΗ στίς 29 Ἰουλίου, ἡ Μαρία, ντυμένη ἀκόμα στὸ πένθος γιὰ τὸ βασίλειό τῆς Γαλλίας, γονατίζει στὸ παρεκκλήσι τοῦ Χόλνουντ.

Ὁ Ἑρρίκος τῆς περνάει στὸ δάχτυλο, τρία χρυσά, διαμαντένια δαχτυλίδια, τὴν φιλεῖ καὶ φεύγει ἀπ' τὸ παρεκκλήσι γιὰ νὰ μὴν παρακολουθεῖ τὴ λειτουργία κοντὰ στὴ βασίλισσα.

Τώρα βοσκοῦνται κι' οἱ δυὸ, μόνοι, στὴν κάμαρά τους. Οἱ καμαριέρες χαμογελαστὲς ξεντύνουν τὴ νύφη, ἀλλὰ ἡ Μαρία δὲν πλησιάζει στὸ κρεβάτι, γιὰ νὰ μὴ φανταστῇ ὁ κόσμος, πὺς ὁ βασιλικὸς πόθος τὴν ὡδήγησε στὸ γάμο, ἀλλὰ μονάχα ἡ ὑποχρέωση νὰ μὴν ἀφήσει τὴν πατρίδα της δίχως διάδοχο.

ΠΟΛΥ σύντομα, ἡ Μαρία ἀντιλαμβάνεται πὺς παντρεύτηκε ἕναν ἀνάξιο, ἕνα μεθύστακα γυναῖκα, ἕναν μικροφιλόδοξο ἐγωιστὴ, ἀλλὰ παρ' ὅλα αὐτὰ δὲν παύει νὰ τὸν ἀγαπᾶ. Εἶναι ἐρωτευμένη μὲ τὰ νιάτα τοῦ συζύγου της, μὲ τὴν ἀντρικία καὶ παιδικαὶ σιγὴ τοῦ χάριτος, μ' αὐτὸ τὸ ἐφηβικὸ κορμὶ πὺν θμιρίζει ἀγάματα θεῶν. Ἡ ὡραιότερη γυναίκα τῆς Σκωτίας ἀγαπᾷ τὸν ἄντρα, πὺν γι' αὐτὴν εἶναι ὁ ὡραιότερος τοῦ κόσμου!

Πάντως ἐξακολουθεῖ ν' ἀρνιέται νὰ τὸν δνομάσει βασιλιά. Ὁ Ρίτσιου, πὺν δὲν ἔχει πᾶψει νὰ ἐπηρεάσει τὴν ἡγεμονία του, πιέζει νὰ μὴν ἐκχωρήσει στὸν Ντάρνλεϋ τὴ δύναμη πὺν ἴσως θὰ χρησιμοποιοῦσε ὅποτε ἐναντίον τῆς γυναικας του. Ὁ Ἰταλὸς δλέπει σωστά. Ὁ Ἑρρίκος γίνεται τὸ κέντρο μιᾶς συνωμοσίας, πὺν προσπαθεῖ νὰ χτυπήσει τὸν εὐνοούμενο γραμματικὸ. Ἡ ἑξήλεια τὸν τυφλώνει σὲ τέτοιο βαθμὸ, πὺν φαντάζεται πὺς, παρὰ τὴν ἀσχήμια του, ὁ τραγουδιστὴς εἶναι ἐραστής τῆς Μαρίας.

Τὸ βράδυ τοῦ Σαββάτου, στίς 9 Μαρτίου, τοῦ 1566, ἡ βασίλισσα βοσκοῦται στὸ δωμάτιό της μὲ μερικὸς στενοὺς φίλους της καὶ τὸν Ρίτσιου.

Ἡ Μαρία εἶναι ἑγκνός, ἔξη μηνῶν, κι' ἀισθάνεται κακοδιάθετη. Ἐμφανίζεται ὁ Ντάρνλεϋ. Πλησιάζει τὴ γυναί-

κα του, τὴν φιλεῖ τὴν ἀγκαλιάζει ἀπ' τὴ μέση καὶ τὴν σπρώχνει:

— Ἐχετε δειπνήσει;
Τὴν ἴδια ὅμως στιγμή, ἀπ' τὴν ἀνοχτὴ πόρτα δνοῦν οἱ συνωμότες.
— Τί θέλετε; τοὺς φωνάζει ἡ βασίλισσα.

Ὁ καλνιστὴς ἀρχηγός, ὁ Ρούθβεν, δείχνει τὸν Ρίτσιου.

— Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ φύγει ἀπὸ ἐδῶ. Ἀρχετὰ ἔμεινε. Πρόσβαλε τὴν τιμὴ μου!

Ἡ Μαρία προχωρεῖ:

— Βοσκοῦται ἐδῶ κατόπιν διαταγῆς μου.

Οἱ φίλοι της θέλουν νὰ μεσολαβήσουν, ἀλλὰ οἱ συνωμότες θοῶνουν τὰ ἔφη τους καὶ μονάχα ὁ Ντάρνλεϋ παραμένει ἀπαθής. Ἀπελπισμένος ὁ Ρίτσιου ἀρπάζει, κλαίγοντας, τὸ φέρεμα τῆς βασίλισσας.

— Δικαιοσύνη! Δικαιοσύνη! Κυρία, σῶστε τὴ ζωὴ μου!

Τότε ὁ Ντάρνλεϋ ξεγαντζώνει τὰ δάχτυλά του Ρίτσιου. Περνοῦν γύρω ἀπ' τὸ λαμπρὸ καδικοαμένον ἕνα σκοινὶ καὶ τὸν σέρνουν. Ὁ Ἰτα-

Ἡ Μαρία Στιούαρτ.

λὸς πέφτει νεκρός, τρυπημένος ἀπ' πνήνητα σπαθίε. Οἱ συνωμότες θέλουν τώρα νὰ σφάξουν καὶ τοὺς πιστοὺς φίλους τῆς Μαρίας, πὺν ἀνάμεσα τους βοσκοῦται κι' ὁ Μπόθγουελ, ὁ Μέγας Ναύαρχος τῆς Σκωτίας, ἀλλὰ αὐτὸς καταφέρει νὰ τὸ σκάσει. Μαζεύει τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ὡδήγει στὸν πύργο. Μήπως ἡ βασίλισσα χρειάζεται βοήθεια; Ἀλλὰ παρουσιάζεται ὁ Ντάρνλεϋ καὶ φωνάζει στοὺς πολίτες νὰ γυρίσουν στὰ σπίτια τους. Σίγουρα θὰ μιλάει ἐκ μέρους τῆς βασίλισσας τους κι' ἔτσι ὁ λαὸς φεύγει πίσω! Τώρα ἡ βασίλισσα βοσκοῦται ὁλομόναχη στὸ διαμερίσμά της. Μένει, τρέποντας γιὰ τὴ ζωὴ της, ὅλη τὴ νύχτα. Τὰ ξημερώματα, τὸ πρόσωπό της φανερώνει τὴν ἀγωνία, εἶναι τόσο τσακισμένο ἀπ' τὸ φόβο καὶ τὴν ἀπνία, πὺν ὁ Ἑρρίκος τὴ λυπάται καὶ διατάζει τὴς δεσποινίδες τῶν τιμῶν νὰ κάνουν συντροφιά στὴν κυρία τους. Τότε ἡ Μαρία ἀποφασίζει νὰ παίξει κωμῶδια. Ἐξέρει καλὰ τὴ δειλία τοῦ ἄντρα της. Μὲ τρυφερότητα τοῦ ζητάει ν' ἀποτραβηχτεῖ.

ΣΤΝΤΟΜΑ ὁ Ἑρρίκος πέφτει στὰ γόνατα καὶ ἐγκαταλείπει τοὺς συμμάχους του. Ἡ Μαρία παρὶστάνει πὺς τοὺς συγχωρεῖ. Μαζὶ μὲ τὸν ἄντρα της καὶ τὸν πιστὸ Μπόθγουελ καταφεύγουν στὸν πύργο τοῦ Ντάνμπαρ. Οἱ συνωμότες εἶναι πεπεισμένοι γιὰ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 41

Ἡ Μαρία τὸν ἱκετεύει νὰ τὴν περιμένει... Αισθάνεται τόσο ἄσχημα! Τρέμει μὴπως γεννήσει νεκρὸ τὸ παιδί, ἐκεῖ μὲς στὸ δρόμο, ἀλλὰ αὐτὸς τῆς φωνάζει σπειροῦνίζοντας τ' ἄλογό του:

— Ἐλάτε, γιὰ τ' ὄνομα τοῦ Θεοῦ, ἐλάτε! Ἄν χαθεῖ αὐτό, θ' ἀποχτήσουμε ἄλλα!

Σὲ λίγο, φανερώνεται μεσ' ἀπ' τὴν οὐλὴν ὁ τραγικὸς πύργος τοῦ Ντάνμπαρ. Τὸν δέρνουν οἱ ἄνθρωποι καὶ τὸν τυλίγουν οἱ κραυγὲς τῶν ἀγριόπατων. Ἐκεῖ, χάρις στὸν Μπόθγουελ, θὰ ἔρθουν νὰ περιστοιχίσουν τὴ βασίλισσά τους οἱ πιστοὶ στρατιῶτες. Μαζὶ μ' αὐτοὺς θὰ ξαναγυρίσει στὸ Ἐδιμβούργο, ἐνῶ οἱ συνωμότες θὰ σκορπίσουν σὰν τὰ κοράκια. Τώρα ἡ Μαρία μπορεῖ νὰ ἐκτελέσει ἕνα ἱερὸ χρέος γιὰ τὸν φτωχὸ Ρίτσιου, πὺν ἀναπαύεται στὸ βασιλικὸ παρεκκλήσι τοῦ Χόλνουντ.

ΙΑ τώρα δειχνουν νὰ ἔχουν γαλήνη. Ἡ βασίλισσα γεννάει ἕνα γιό, πὺν θὰ γίνεῖ μιὰ μέρα ὁ Ἰάκωβος VI, ὁ βασιλιάς τῆς Σκωτίας καὶ ὅποτε ὁ βασιλιάς Ἰάκωβος ὁ 1ος τῆς Ἀγγλίας. Μήπως ὅμως εἶναι γιὸς τοῦ Ρίτσιου; Γιὰ μερικὲς μέρες τὸ πιστεύει ὁ Ντάρνλεϋ. Μπροστὰ σ' αὐτὴν τὴν προστυχιά, ἡ Μαρία ἐπαναστατεῖ καὶ μὲ σβυμένη φωνὴ (ἡ γέννα ὑπῆρξε τρομερὴ) δηλώνει στὸν Ντάρνλεϋ δημοσίως:

— Κύριέ μου, ἐδῶ, μπροστὰ στὸ Θεὸ δνοκίζομαι πὺς τὸ παιδί αὐτὸ εἶναι δικό σας καὶ ζητῶ γιὰ μάρτυρες ὅλους ὅσους βοσκοῦνται ἐδῶ. Νὰ τὸ παιδί πὺν ἐλπίζω νὰ ἐνώσει στὸ κεφάλι του τὰ στέμματα τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας.

— Πὺς, ἀπορεῖ κάποιος, θὰ διαδεχτεῖ τὴ βασίλισσα Ἐλισάβετ, ποῖν ἀπὸ τὴ Μεγαλειότητά σας, πρὶν ἀπ' τὸν πατέρα του;

— Ὁ πατέρας του μ' ἔχει ἀπογοητεύσει.

Ὁ Ντάρνλεϋ γίνεται κατάχλωμος.

— Γλυκεριά μου φίλη, αὐτὴ εἶναι ἡ ὑπόσχεση πὺν μοῦ εἶχες δώσει;

— Σ' ἔχω συγχωρεῖ γιὰ ὅλα, μὰ δὲν μπορῶ νὰ λησμονήσω.

Ἀρχίζει νὰ μὴν εἶναι πᾶ τόσο ἐρωτευμένη μ' αὐτόν, πὺν ἀποκαλεῖ τώρα «Ὁ Βασιλιάς». Ἡ δυνατὴ προσωπικότητά τοῦ Μπόθγουελ, τὴν ἐντυπωσιάζει. Σὲ λίγο καιρὸ κυττάζει τὸν ναύαρχο μὲ μάτια γυναικας κι' ὅχι ἡγεμονίας. Τί ἄντρας! Θὰ μπορούσε νὰ χωρίσει τὸν Ἑρρίκο της γιὰ νὰ παντρευτεῖ αὐτόν; Ἄν δὲν τὸ σκέφτεται ἐκεῖνη, τὸ σκέπτονται ὅμως ἄλλοι, κι' ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ὁ Τζαίμς, πὺν ἔχει συμφιλώθει μὲ τὸν Μπόθγουελ. Ἐξέρουν ὅλοι τὸ μίσος τους γιὰ τὸν «Βασιλιά» Ντάρνλεϋ. Ἀρχίζει μιὰ νέα συνωμοσία. Ὁ ἑτεροθαλὴς ἀδελφὸς τῆς Μαρίας ἔρχεται νὰ τὴ συναντήσει μὲ τοὺς κυριώτερους συνωμότες.

— Κυρία, μὴν ἀνησυχεῖτε, τῆς δηλώνει ἕνας ἀπ' αὐτοὺς. Βοσκοῦμαστε ἐδῶ γιὰ νὰ σᾶς βοηθήσουμε νὰ τὸν ξεφορτωθεῖτε, δίχως καμμιὰν προκατάληψη ἐναντίον τοῦ γιὸ σας.

— Δὲν θέλω νὰ κάνετε τίποτε, πὺν θὰ τρανιάτσει τὴν τιμὴ καὶ τὴν σπουδαιότητά μου. Σᾶς παρακαλῶ ν' ἀφήσετε τὰ πράγματα ὅπως εἶναι, ἐλπίζοντας στὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Εἶναι ἄραγε ελλεικνός;

Οἱ συνωμότες εἶναι πεπεισμένοι γιὰ ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΣΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 41

Ἡ ΓΥΜΝΗ ΜΑΡΙΑ

SAMUEL EDWARDS ΜΕΤ' ΣΥΛΒΑΣ ΑΚΡΙΤΑ

ΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ

Ὁ Γκόγια, ἕνας προικισμένος νέος ζωγράφος, εἶναι τρομερὰ εὐέξαπτος κι' ἐριστικός. Σὲ μιὰ μονομαχία τραυματίζει τὸν ἀντιπῶν τοῦ Μεγάλου Ἱεροξεραστή τῆς Σαραγόσσας κι' ἀναγκάζεται νὰ καταφύγει στὴ Μαδρίτη. Ἐκεῖ παντρεύεται τὴ Ζοζέφα, τὴν ἀδελφὴ τοῦ ζωγράφου Μπαγιέ, ἕνα δύστροπο καὶ στενοκέφαλο γύπο γυναίκα, ἀπὸ τὴν ὁποία πολὺ σύντομα χωρίζει.

Σὲ μιὰ νέα μονομαχία, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὡραιότητος Δούκισσας τοῦ Ἀλμπά, ἀναγκάζεται νὰ σμίξει μὲ τὸν ἀπροσδιόριστο κόσμο τῶν ταυρομάχων. Ὅταν ἀνακαλύπτουν τὰ ἴχνη του καταφεύγει, μαζὶ μὲ τὸν φίλο του Χουανίτο, στὴν Ἰταλία, ὅπου ἐργάζεται σκληρὰ στὴν ζωγραφικὴ. Γιὰ τὸν γυρισμό του στὴν Ἰσπανία μεσολαβεῖ στὸν πρωθυπουργό, πὺν ἦταν ἐραστής τῆς ἡλικιωμένης βασίλισσας, ἡ Δούκισσα τοῦ Ἀλμπά. Κι' ἔτσι ὁ Γκόγια ξαναγυρίζει στὴν πατρίδα του, κερδίζοντας ὀλοένα δόξα καὶ χρήματα. Μιὰ προστάτριά του, ν' ἀποκαταστήσει τὴς σχέσεις του μὲ τὴ γυναίκα του ἀποτυγχάνει.

Στὸ μεταξύ, ἡ φήμη τοῦ Γκόγια φτάνει στὰ ἀνάκτορα κι' ἡ τέχνη του ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενο βασιλικῶν ἐνδιαφέροντος, πὺν ὑποκινεῖ μὲ πολλὴ τέχνη ἡ Δούκισσα τοῦ Ἀλμπά.

7ον

Τὸ καθήκον τῆς μυστικῆς ἀστυνομίας εἶναι νὰ προστατεύει τὰ πάντα στὴ χώρα τῆς Μεγαλειότητός σας. Συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχνες μποροῦν ν' ἀναψουν τὰ μυαλά καὶ τὴ φαντασία τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ὡδηγήσουν σ' ἐπανάσταση.

Οἱ ὑπῆκοί μας, μᾶς ἀγαποῦν, ἀπαντρεῖ ὁ βασιλιάς καὶ ἡ Μαρία σκέφτηκε, πὺς κι' αὐτός, ὅπως πολλοὶ πρόγονοί του, ἀγνοοῦσε τὴν πραγματικότητα: Ζοῦσε πάντα τόσο καλὰ φυλαγμένος, πὺν πιστεῖτε στίς κολακείες τῶν αἰλικῶν του.

— Ἀσφαλῶς, Μεγαλειότητά, ἀλλά...

Θὰ ἐξετάσουμε αὐτὲς τὶς ζωγραφιές. Ὁ Κάρολος, κόδοντας τὴν κουνέντα, πλησίασε στὸ τραπέζι. Παρατήρησε ἀρετὴ ὦρα τὸ σκίτσο, μισοκλείνοντας τὰ μάτια καὶ κατσοφυιάζοντας. Δὲν συνήθιζε νὰ ἐκφορᾷ γνώμη, προτοῦ μάθει τί σκέφτονταν οἱ ἄλλοι, ἀλλὰ ἔρχοντας πὺς θάπρεπε κατὶ νὰ πεῖ, ξερόδῃξε.

— Καταπληχτικὲς ζωγραφιές, εἶπε μὲ σιόφο, κυττάζοντας τοὺς ἄλλους ἀδελφούς.

— Ἡ κρίση τῆς Μεγαλειότητός σας εἶναι ἀλάνθαστη μουρμούρισε ὁ Γκοντόν.

— Πρώτη φορὰ ἔχουμε νὰ κάνουμε μ' ἕναν σύγχρονο καλλιτέχνη, πὺν νὰ δείχνει τόσο ἀγάπη γιὰ τὸ λαό. Πιστεύουμε πὺς αὐτὸς ὁ Γκόγια δὲν θάναί κανέναν ἀναρχικὸς, Μανουέλ.

— Ἡ μυστικὴ ἀστυνομία δὲν δοῖκε

καμμιὰ τέτοια ἀπόδειξη. Οὔτε εἶναι αἰρετικός. Ἀπεναντίας μερικοὶ κληρικοὶ ἔχουν μεγάλη ἰδέα γι' αὐτόν.

— Καλὰ! Ὁ βασιλιάς σιγουριάςμένος πᾶ, χαμογελοῦσε στὴ Δούκισσα, πὺν δὲν ἔκρυβε τὴ χαρὰ της.

— Πάντως, Μεγαλειότητά, τὸ ἱστορικὸ τοῦ Γκόγια δὲν εἶναι καθόλου καθαρὸ. Στίς περισσότερες μονομαχίες βοσκοῦνται ἀνακατεμένες γυναῖκες.

Ὁ ὑπανηγιστὸς του ἦταν ξεκάθαρος γιὰ τὴ Δούκισσα, κι' ἡ Μαρία Λουίζα γέλασε πονηρά.

Ὁ Κάρολος θέλησε νὰ βοηθήσει τὴν Ἀλμπά.

— Φαίνεται πὺς ἤρθαμε στὴν ὥρα νὰ

χαρῶ κι' γώ, Ἡμελειότητά. Συμφωνῶ πὺς ἡ κριτικὴ σας εἶναι ἔξοχη.

Ἡ Μαρία Λουίζα, πασχίζοντας νὰ διορθώσει τὸ λάθος της, ἔφτασε σ' ἄλλο ἄκρο. Μολονότι δὲν ἔδινε πεντάρα γιὰ τὸν Γκόγια, θὰ ἐνοιοθε μὴν χαιρέκαχη εὐχαρίστηση, ἀν ἡ ἴδια γινότανε ἡ προστάτριά του ἐνὸς ζωγράφου, πὺν τὸν θαύμαζε τόσο πολὺ ἡ Δούκισσα. Ζήλευε ἀφάνταστα τὴ φήμη, πὺν εἶχε ἀποκτήσει ἡ γοητευτικὴ αὐτὴ γυναίκα, σὺν προστάτριά του ἐμπνευστρία λογίων καὶ καλλιτεχνῶν. Τώρα, λοιπόν, θὰ ἦταν σπουδαία εὐκαιρία νὰ τὴν ξεπεράσει.

— Κάρολε, εἶπε μὲ τὸν διαπεραστικὸ τόνον πὺν χρησιμοποιοῦσε, ὅταν ἀπευθύ-

«Οἱ θεριστὲς» ἔργο τοῦ Γκόγια, στὸ Μουσεῖο τοῦ Μπράντο.

ἐχτιμήσουμε τὴν ἀξία τοῦ φίλου τῆς Μαρίας Γκαϊετάνα. Αὐτὸ φανερώνει πὺς ἔχει περὶ ἑκατὸ γούστο.

— Εὐχαριστῶ, Μεγαλειότητά, τοῦ εἶπε μὲ μιὰ χαριτωμένη ὑπόκληση, ἐνῶ χοροπηδούσαν οἱ κόκκινες μποῦκλες της.

Ἡ βασίλισσα ἔριξε μιὰ φαρμακερὴ ματιά στὴ γοητευτικὴ νέα. Ἡ Ἡμελειότητά της δὲν δείχνει σεβασμὸ στὴν ὑψηλὴ θέση πὺν ἀπόκτησε μὲ τὸ γάμο της. Θάπρεπε νὰ διαλέγει τοὺς στενοὺς της φίλους μὲ περισσότερη προσοχή.

— Αυστηρῶς, οἱ πληροφορίες σας εἶναι ἀβάσμητες. Δὲν γνωρίζω τὸν σενοῖο Γκόγια. Κοντοστάθηκε διαλέγοντας προσεχτικὰ τὴς λέξεις της. «Δὲν μοῦ τὸν σύστησε ποτέ, κανεῖς».

Ἡ Βασίλισσα κυττάζει τὸν Γκοντόν, ἐλπίζοντας πὺς ἐκεῖνος θὰ ἐβγαζε τὴν Δούκισσα πρῶτα.

ΝΤΟΝ Μανουέλ ἦταν ἔξω φρενῶν μὲ τὴ δακεία τῆς βασιλικῆς ἐρωμένης του. «Θὰ ἤθελα νὰ σᾶς συγ-

γάναν στὸν ἄντρα της, μιὰ πὺν τόσο ἐσῶ, ὅσο κι' ὁ Ντόν Μανουέλ, θαυμάζετε τὰ ἔργα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰτὶ δὲν τὸν διορίζετε Πρώτο Ζωγράφου τῆς Αἰλῆς; Ἡ θέση αὐτὴ εἶναι χρονια τώρα ἀδειανὴ καὶ χρειάζομαστε κάποιον νὰ κάνει τὰ πορτραῖτα τῶν παιδιῶν.

Ὁ Γκοντόν μίλησε διαστεικὰ πρὶν προφτάσει ὁ βασιλιάς.

— Ἐπάρχει ἡ παράδοση γὰ διαγωνίζονται οἱ ζωγράφοι γι' αὐτὴ τὴ θέση.

— Περὶφηρὰ! ἀναφώνησε ἐνθουσιασμένος ὁ Κάρολος. Θὰ διοργανώσουμε ἕνα διαγωνισμό. Ἐτσι κι' ἄλλοιῶς εἶναι πᾶ καιρὸς νὰ γυρίσουμε στὴ Μαδρίτη.

Ἡ Μαρία Γκαϊετάνα δὲν μπορούσε νὰ κρύψει τὴ χαρὰ της. Τώρα πᾶ μπορούσε νὰ ξαναγυρίσει στὴ Μαδρίτη, δίχως νὰ εἶναι ἀναγκασμένη νὰ ὑποστῇ τὴς ἐρωτοτροπίας τοῦ Γκοντόν στὸ μακρὸ ταξίδι. «Περὶφηρὴ ἰδέα, Μεγαλειότητά!»

Ἡ Βασίλισσα πὺν φοβήθηκε μήπως ἡ νέα καταλάβει τὴν πονηριά της τῆς ἐρι-

τήρησε ταργαγμένη πώς ή Δούκισσα, χαμογελώντας έλαφρά, κυτιούσε όνειροπόλα στο κενό.

★

ΚΑΝΟΝΙΚΑ, ό Φραντζίσκο Γκόγια θάπασπε νά νιώθει πιδ ευτυχισμένος, παρά ποτέ άλλοτε. Είχε εκλεγεί μέλος της 'Ακαδημίας, κατανικώντας την αντίθεση του Μπαγιέ. Οί πλάκες του Φραντζίσκο πουλιότανε ακριβώτερα από πριν. Καί οί άριστοκράτες πού ζητούσαν νά τού ποζάρουν ήταν τόσο πολλοί, πού αναγκαζότανε ν' άρνηθει ένα σωρό παραγγελίες. Διάσημοι άντρες άπ' τδ Λονδίνο, τδ Μιλάνο, καί τδ Παρίσι άλληλογραφοΰσαν μαζί του, κι' ή περιόφημη Γαλλίδα λογία, ή μαντάμ ντε Σταέλ, ήθεε στη Μαδρίτη, μονάχα γιά νά τόν συναντήσει. Αδάβαινε άμέτρητες προσκλήσεις από 'Ισπανούς καί ξένους ευγενείς κι' άν καί δέν είχε οΰτε τδν καιρό, οΰτε καί τήν διάθεση νά τις δεχτεί, κολακευόταν άπ' αυτά τά δείγματα της άναγνώρισης.

Παρ' όλα αυτά όμως εκείνος έννοιωθε νά τδν πνίγει μιá άγωνία. 'Ο Χουανίτο τού έλεγε ξεκάθαρα, πώς χρειαζότανε μιá γυναίκα. Καί, φυσικά, ή Πέπα, ή άφράτη κόρη, τού έδινε νά καταλάβει συχνά πώς μ' ευχαρίστηση θά παροατούσε τδς πελάτες της, άν τήν ήθελε νά μείνει μαζί του. 'Αλλά γιά τδν Φραντζίσκο, ή Πέπα ήταν ή 'Ισπανία, μιá γυναίκα έξαναγκασμένη άπ' τη φτώχεια καί τήν άμορφωσιά, σ' ένα τέτοιο έπάγγελμα. "Ετσι δέν έννοιωθε γι' αυτήν παρδ συμπόνοια.

Έκείνο πού πίστευε πώς τδν έννοχλούσε, ήταν ή άποτυχία του νά βοηθήσει με τη δουλειά του τδς φτωχούς. Στό νά ξυπνήσει τη συνείδηση τών καλλιεργημένων τάξεων. Δίχως πιά τήν όρμητικότητα της νιότης του, ήταν άποφασισμένος νά παλέψει σκυλίσια γιά όλη του τη ζωή. 'Αργά ή γρήγορα όλόκληρη ή 'Ισπανία θά μάθαινε πώς ό Μεσαίωνα άνήκε στο παρελθόν καί πώς είχε φτάσει ό 19ος αιώνας.

Σ' αυτήν τήν περίοδο, ή αΐλή άναγγείλε τδν διαγώνισμδ γιά τδν Πρώτο Ζωγράφο. Φιλόδοξος ό Φραντζίσκο, πήρε κι' εκείνος μέρος. Τού άνέθεσαν νά ζωγραφίσει μερικές τοιχογραφίες στο παρεκκλήσι τού Σάν 'Αντόνιο, πού ήταν ή εκκλησία της βασιλικής οικογενείας. "Ηξερε πώς θά είχε ν' αντιμετώπισει μεγάλες δυσκολίες: 'Ο Μπαγιέ, πού δέν είχε έλπίδες γι' αυτήν τήν θέση, είχε αναλάβει τήν ευθύνη τού επόπτη.

'Ο Φραντζίσκο σκόπευε νά έντελέσει τοιχογραφίες τέτοιου είδους πού ποτέ άλλοτε δέν είχαν γίνει στην 'Ισπανία. Κι' όταν έκανε τά πρόχειρα σκίτσα, χρησιμοποίησε γιά μοντέλλα τδς γείτονές του. 'Η Πέπα τού ποζάρισε, καθώς καί δυδ άνεργοι εργάτες, ένας ζητιάνος, ένας γέρο-φουκαράς. 'Ο Μπαγιε, τδν έπισκέφτηκε ένα άπόγευμα καί ζητησε νά δει τά σκίτσα. Τά εξέτασε γιά λίγο προσεχτικά, δαγκώνοντας τά χείλη του. 'Ο Φραντζίσκο παρατηρώντας τον, σκέφτηκε πώς ή έπιτυχία δέν είχε κάνει ευτυχισμένο τδν κουνιάδδ του. Είχε άδυνατίσει τά τελευταία χρόνια, κι' ή άδύνατη στεγνή μορφή του ήταν σιφή, όπως καί της Ζοζέφας.

— Νομίζω, Γκόγια, πώς λησμόνησες τις όδηγίες πού έδωσα προχτές, στο συμβούλιο της 'Ακαδημίας, τού είπε επιθετικά.

'Ο Φραντζίσκο σταύρωσε άργά τά χέρια του.

— "Οχι Μπαγιέ, τις θυμάμαι πολύ καλά.

— Είπα, λοιπόν, πώς στο διαγωνισμό, δέν θέλω νά ξεφύγει κανείς άπ' τη παρόδοση. Τδ ξεκαθάρισα πώς έλες οί τοιχογραφίες πρέπει νά περιέχουν μορφές ευχάριστες στο μάτι — μικρά χειρονυμείμ, σπουδαίους άρχοντες, κι' ώραιες κυρίες. Τά πνεύματα τών Μεγαλειότητων είναι λεπτά κι' ευαίσθητα. Δέν θά επιτρέψω σέ κανένα νά ζωγραφίσει τίποτε πού θά τδς θίξει.

— Οί Μεγαλειότητες τους, δέν θίγονται άπ' τήν έμφάνιση τού λαού, πού βλέπουν στούς δρόμους της Μαδρίτης καί στο χωριά της 'Ανδαλουσίας, Μπαγιέ. Είμαι κι' αυτός 'Ισπανός, κι' άς είναι βασιλιάδες μας.

— 'Υποθέτω πώς αυτό είναι ειρωνία, αλλά μού ξεφεύγει τδ νόημά της.

'Ο Μπαγιέ, πέταξε μακριά τά σκίτσα καί στάθηκε κορδωμένος.

"Ενα άπ' τά χαρτιά έπεσε κάτω, αλλά ό Φραντζίσκο, συγκρατώντας τήν όργή του, τδ σήκωσε ήρεμα.

— Θα προσπαθήσω νά κάνω πιδ ξεκάθαρο τδ νόημά μου, Μπαγιέ. 'Ο βασιλιάς είναι ένας άντρας κι' ή βασίλισσα μιá γυναίκα. Είναι ανθρώπινα πλάσματα, όπως κι' όλοι έμεις.

— Μήπως υποστηρίζεις επαναστατικές ιδέες;

— Δέν νομίζω. Γεννιούνται κι' αυτοί, υποφέρουν στη ζωή τους καί κάποια μέρα θά πεθάνουν, όπως έσύ κι' έγώ. Γιατί, λοιπόν, νά τδς μεταχειριζόμαστε σαν ευθραυστα πορσελάνινα άγαλματάκια, πάνω στο πούπουλα; Γιατί νά σκεπάζω τδς θόλους τού Σάν 'Αντόνιο με ψεύτικα άγγελούδια, ψεύτικους άρχοντες;

'Ο Μπαγιέ κούνησε άπελπισμένα τδ κεφάλι του.

— Ξέρεις, πώς δέν έγκρίνω τέτοιες ιδέες. Τδ άν είναι αληθινά ή ψεύτικα, ξεαράται άπ' τδ πώς θά ζωγραφιστούν.

— 'Ακριδώς. 'Η φωνή τού Φραντζίσκου ήταν σταθερή. "Ενας καλλιτέχνης πασχίζει γιά τδ καλύτερο, καί ζωγραφίζει όπως νοιώθει. Πρέπει νά παρουσιάξει τδν κόσμο του όπως είναι, δίχως άπάτη καί κολακειές.

'Ο Μπαγιέ, όργισμένος, δέν άπάντησε. 'Απαξιώντας τδ καπέλλο του, προχώρησε πρδς τήν πόρτα, αλλά κοντοστάθηκε.

— «Δέν σκοπεύω νά τσακωθδ μαζί σου», είπε ψυχρά. "Αν θέλεις νά παίξεις στο παιχνίδι, σεβάσου τδς κανονισμούς. "Αν έλπίζεις νά πετύχεις, φρόντισε οί τοιχογραφίες νά είναι ευχάριστες κι' άπλές. "Αν όχι, πίστευα πάντα πώς ή αδελφή μου είχε δίκιο. 'Η μικρή σου έπιτυχία κατέστρεψε καί τη λίγη λογική σου καί θά προκαλέσεις μόνος σου τήν καταστροφή σου.

'Ο Φραντζίσκο προσπάθησε νά ξαναγυρίσει στη δουλειά του, αλλά ήταν πολύ ταργαγμένος. "Ισως καί νάχε δίκιο ό Μπαγιέ. 'Ο βασιλιάς κι' ή βασίλισσα, πού πέρασαν όλη τους τη ζωή μέσα σέ μιá φιαχτή άτμόσφαιρα, περιτριγυρισμένοι από κόλακες αδικούς, ίσως νά μ'ην ήξεραν πολλά γιά τη ζωή τών ύπηκόων τους κι' ίσως νά τδς έάφνιαζαν οί τοιχογραφίες αυτές. 'Αναστροφάιστος, λοιπόν, σκέφτηκε πώς τού χρειαζότανε λίγο δροσερό αέρακι γιά νά λαιμικάρει τδ μυαλό του.

'Ο Χουανίτο πού δίσταζε νά τδν άφήσει μόνο του, σέ μιá τέτοια διάθεση, τδν άκολούθησε διακριτικά. 'Ο

Φραντζίσκο, σιωπηλός, δέν έδινε προσοχή γύρω του. Στό τέλος παρατήρησε ξαφνιασμένος πώς είχε πληοάσει στα χέρια της 'Ιερής 'Εξέτασης καί πώς τδ πλήθος τού έκδοε τδ δρόμο.

'Ο κόσμος ξεφώνιζε: «Θάνατος στη μάγισσα». 'Ο Φραντζίσκο είδε παραξενεμένος μιá νέα γυναίκα, άνεβασμένη σ' ένα γαΐδαρο, περιτριγυρισμένη από μέλη της 'Ιερής 'Εξέτασης. "Ηταν ντυμένη μ' ένα τσουβάλι, στο κεφάλι φορούσε ένα σκουφι φυλακισμένης καί τδ πρόσωπό της, πού σίγουρα θά ήταν όμορφο, προτού τήν πιάσουν ήταν τώρα συσπασμένο σέ μιá γκοματάσα άγριου τρόμου. 'Η πομπή προχωρούσε άργά, πρδς τήν πλατεία, όπου καίγανε δημόσια αυτούς πού κατηγοροΰνταν γιά μαγεία.

'Ο Φραντζίσκο έσφιξε τις γροθιές του. «Είμαι τελλοί, μουρμούρισε. Δολοφονούν άθώους, καί παριστάνουν πώς έκτελούν τδ θέλημα τού Χριστού».

Πανικόβλητος ό φίλος του, θέλησε νά τδν άποτραβήξει. «Μ'ην άγωνίζεσαι, Πάκο, γιατί θά έχεις τδ ίδιο τέλος. "Ας φύγουμε άπ' δω».

— "Οχι. Θέλω νά θυμάμαι αυτό τδ αίσχος.

— Μ'ην τδ σκέφτεσαι. 'Η 'Εξέταση μπορεί νά διαβάξει τις σκέψεις σου. Καί τότε — νά τι γίνεται!

'Η προσοχή τού Φραντζίσκου είχε στραφεί σέ μερικούς άριστοκράτες, πού στεκόνταν κοντά στα μεγάλα πέτρινα σκαλοπάτια τού δικαστηρίου της 'Ιερής 'Εξέτασης. Ξαφνιασμένος παρατήρησε στο κέντρο τους μιá ωραία γυναίκα, ντυμένη ύπεροχα μ' ένα άνοιχτογάλαζο μεταξωτό φουστάνι. 'Αναγνώρισε άμέσως τη Δούκισσα τού 'Αλμπα. Δέν ήξερε πώς είχε γυρίσει στη Μαδρίτη. Διαφορετικά θά τήν είχε έπισκεφθεί γιά νά τήν ευχαριστήσει.

'Εκείνη νοιώθοντας τδ έπίμονο βλέμμα του, στράφηκε πρδς τδ μέρος του. Για μιá στιγμή τά μάτια τους συναντήθηκαν καί τδν πλημμύρισε πάλι ή συγκίνηση της πρώτης φοράς. Τδν προκάλοΰσε, τδν ξεσήκωνε, ταραζοντάς τον. 'Εκείνος άναρωτιόταν, άν θά φοβότανε νά τήν συναντήσει.

"Εστρεψε τδ βλέμα της άλλοϋ, κι' ό ζωγράφος παρατήρησε πώς δέν προσπαθούσε νά κρύψει τδν τρόμο καί τήν όργή της. Σκεφτότανε κι' αυτή πώς τδ άνώφελο μαρτύριο της νέας κοπέλλας, ήτανε χτηνώδικο.

— Πάκο, είπε ό Χουανίτο, πάμε νά φύγουμε. Δέν οδηγούν στη φωτιά αυτήν πού πρέπει. 'Ετούτη είναι ή μάγισσα!

— Λησμονείς, πώς με βοήθησε νά γυρίσω στην πατρίδα. 'Ακίνητος, παρακολουθούσε τη Δούκισσα πού έμπαινε στο άμάξι της, ένδ τήν άκολουθούσαν μερικοί κομφοντυμένοι άξιωματικοί.

— "Ισως, παραδέχτηκε ό Χουανίτο. 'Αλλά πιστεύε με, έχει κερδδ μάτι.

Ξεκίνησαν γιά τήν ταβέρνα τού Ρόγιας, όπου έτρωγαν τακτικά καί κάθισαν, όπως πάντα, στο γωνιακό τους τραπέζι. 'Ο Φραντζίσκο μόλις άγγιξε τδ φαγητό του. 'Η ταβέρνα ήταν γεμάτη, μερικοί έπαιζαν κιθάρα, ένα νεαρό ζευγάρι χόρευε στο κέντρο της αίθουσας, ένδ άλλοι πελάτες χτυπούσαν ρυθμικά τά χέρια τους, αλλά ό Φραντζίσκο άδιάφορος, άρχισε νά σχεδιάζει κάτι άφηρημένα. Ζωγράφισε τη σκηνή, πού είχε παρακολουθήσει με κεντρική φιγούρα τήν κατάδικη νέα. 'Αλλά ή μορφή

δέν ήταν της φυλακισμένης. Σχεδίαζε με καταπληκτική άκρίβεια τδ πορτραίτο της 'Αλμπα.

Ξαφνικά ή μουσική σταμάτησε άπτόμα, κι' ό Ρόγιας έτρεξε διασπικδς στην είσοδο, με θαυείες ύποκλίσεις. 'Ο Φραντζίσκο σήκωσε τεμπέλικα τδ βλέμα του κι' άφησε τδ μολύδι νά πέσει άντικρύζοντας τήν Δούκισσα με τήν παρέα της. "Ηταν φανερό πώς ή νέα γυναίκα δέν σκοτιζότανε γιά τδς τύπους, κι' ήταν σίγουρα ή πρώτη σπουδαία άριστοκράτισσα, πού έπισκεπτότανε μιá δημόσια ταβέρνα. Παράξενεμένος ό Φραντζίσκο, έννοιωσα θαυμασμό γιά τδ κουράγιο της.

Τσαλάκωσε τδ σκίτσο καί τδ πέταξε στο πάτωμα, παρακολουθώντας τη Δούκισσα καί τήν παρέα της. 'Εκείνη έγενεψε στούς κιθαριστές νά ξαναρχίσουν τη μουσική της, χτυπώντας τά χέρια της στο ρυθμό. Γλεντούσε με τήν καρδιά της, χαμογελώντας. "Ενοιωθε άπόλυτη άνεση στην ταβέρνα.

"Όμως, οί καθαλλιέροι της Δούκισσας ήταν συγκρατημένοι καί καθόνταν άκαμπτοι στίς καρέκλες τους. "Όταν τδς μιλούσε, προσπαθούσαν νά χαμογελάσουν, αλλά τδν περισσότερο καιρό έβλεπαν άκατάδεχτα πάνω άπ' τά κεφάλια τού κόσμου.

Πολλοί άπ' τδς πελάτες σήκωναν τά ποτήρια τους στην όγεια της Δούκισσας, ένδ αυτή δεχότανε με χάρη τις εύχές τους, δίχως νά άναι τδ κέφι της. "Ενας ταυρομάχος προχώρησε πρδς τδ τραπέζι της, καί μιλώντας δυνατά, ζήτησε τήν άδεια νά της προσφέρει ένα ταΰρο. 'Η Δούκισσα μαντεύοντας πώς ό άνθρωπος αυτός της έκαμνε ένα μεγάλο φιλοφρόνημα, τδν ευχαρίστησε με λεπτότητα. 'Ο θαυμασμός τού Φραντζίσκο μεγάλωσε άκόμη πιδ πολύ, αλλά δέν τούφευγε άπ' τδ νοϋ ή σκέψη, πώς ή νέα ριψοκινδύνευε, κι' όταν τέλειωσε ό χορός, οί φόβοι του βγήκαν αληθινοί.

"Ενας μεθυσμένος άνεργος, ταυρομάχος, σηκώθηκε τρεκλίζοντας άπ' τη θέση του καί προχώρησε πρδς τη Δούκισσα. 'Ο Φραντζίσκο γατσούφιασε, άκόμη κι' ό Χουανίτο έδειχνε άνήσυχος.

— Αυτός ό τρελλός, ό Χοσέ, θά βρεί τδ μπελά του, Πάκο, μουρμούρισε.

— Τότε, άς τόνε βρεί.

— "Οχι όμως από σένα, σέ παρακαλώ. 'Εσδ τράδηξες άρεκέτδ, κι' άν φτάσει ή άστυνομία θά σδύσει τ' όνομά του άπ' τδν διαγωνισμό. Θάθελα νά σ' άφηνε ήσυχο, έτούτη.

— 'Η 'Υψηλότητά της, οΰτε καί πιδ έέρει πώς δρίσκομαι έδδ. 'Ο Φραντζίσκο έξακολουθούσε νά παρατηρεί τδν Χοσέ, πού πλησίαζε στο τραπέζι της Δούκισσας.

'Ο μεθυσμένος ταυρομάχος γέλασε, κι' άπλωσε τά χοντρά του χέρια. «Τι θά έλεγες γιά έναν χορδ μαζί μου, πριγκίπισσα»; Ξεφώνισε.

Οί τρεΐς άριστοκράτες πετάχτηκαν όρθιοι κι' ό ένας τού έδωσε μιá σπρωξιά. «Στρίβε άμέσως! Είσαι έννοχητικός».

'Ο Χοσέ καμπούριασε τδς ώμους του, έσκυψε τδ κεφάλι του καί ξαναπλησίασε στο τραπέζι.

— Μή, Πάκο! Μή! "Ελεγε ό Χουανίτο, ένδ ό Φραντζίσκο σηκωνότανε άργά.

— Κόττα τη δουλειά σου, έσδ πτεινάρι! Οδρίασε ό Χοσέ καί σ' ένα λε-

πτό, ό άριστοκράτης βρέθηκε ξαπλωμένος κατάχαμα.

Κανένas άπ' τδς πελάτες δέν είχε τδ κουράγιο νά τά βάλει με τδν έξαγριωμένο ταυρομάχο. 'Ο δεύτερος άπ' τδς καθαλλιέρους της Δούκισσας δέν έδειχνε διάθεση νά μπλεχτεί σέ κανγά, αλλά ό τρίτος, ό μικρότερος γράπωσε τδ ξίφος του.

Προτού όμως προφτάσει νά τδ βγάλει άπ' τδ θηκάρι, ή γροθιά τού Χοσέ έπεσε στη φάτσα του κι' αυτός έπεσε στα γόνατα δογγώντας.

'Η Δούκισσα ήταν ίσως τδ ήρεμότερο πρόσωπο στην ταβέρνα καί δέν φανέρονε καμιά συγκίνηση. 'Ακόμα, όταν ό μεθυσμένος έστριψε καί πάλι πρδς τδ μέρος της, εκείνη δέν έδειξε οΰτε φόβο οΰτε άηδία.

'Ο Φραντζίσκο δέν κρατήθηκε περισσότερο.

«Φτάνει, Χοσέ!». Μίλησε ήρεμα, αλλά ή φωνή του έφτασε στην άλλη γωνιά της αίθουσας.

'Ο ταυρομάχος, ξαφνιασμένος, άρχισε νά προχωρεί άπειληκτικά έναντίον του κι' ή Δούκισσα, άναγνωρίζοντας τδν Φραντζίσκο, χαμογέλασε άνακουφισμένη καί χαρούμενη. 'Εκείνος όμως είχε συγκεντρωμένη όλη του τήν προσοχή στον χοντροφραγμένο, άγριαύδικο. «Κι' έσύ, λοιπόν Γκόγια;» τού φώναξε.

— Γιατί δέν πηγαίνεις σίτι σου Χοσέ; 'Όταν συνέδεις, θά τά ιδείς όλα αυτά με άλλο μάτι.

— Δέν θά σέ προειδοποιήσω ξανά, Γκόγια!

Οί άριστοκράτες είχαν τώρα σηκωθεί καί παρακαλούσαν τήν Δούκισσα νά φύγουν, αλλά εκείνη τδς έγενεψε νά σωπάσουν. Τά μάτια της γυάλιζαν καί γέλασε σιγά, καθδς σηκωνότανε γιά νά παρακολουθήσει τδν κανγά.

Οί πελάτες σχημάτισαν ένα μεγάλο κύκλο, καί κανένας δέν έδινε προσοχή στον Ρόγια πού πάσχιζε ν' έμποδίσει αίματοχυσίες στο μαγαζί του. 'Ο Χοσέ, τρεκλίζοντας έλαφρά, είχε χάσει τά λογικά του κι' όλοι μάντευαν άπ' τήν έκφρασή του, πώς άν τδ κατώρθωνε, θά σκότωνε τδν αντίπαλό του. 'Ο Φραντζίσκο, όμως, πού δέν είχε χάσει τήν ψυχραιμία του, χαμογελούσε καλόκαρδα καί δίχως νά σηκώσει τδ βλέμα του άπ' τδν ταυρομάχο, φώναξε στο Ρόγιας πού άγωνιούσε.

— Μή φοβάσαι, φίλε μου. Κανένα

άπ' τά τραπέζια καί τις καρέκλες σου δέν πρόκειται νά σπάσει. Γρήγορα θά στείλω γιά ύπνο τδν όρμητικό μας καμπαλλερότε.

'Ο έξαγριωμένος Χοσέ βλαστήησε, βγάζοντας άπ' τδ γελέκο του ένα σιλέτο. 'Ο Χουανίτο έβγαλε κι' εκείνος γρήγορα ένα σιλέτο άπ' τη ζώνη του καί τώδωσε στον Φραντζίσκο, πού κούνησε τδ κεφάλι του.

— "Οχι, είπε, δέν θά παλέψουμε έτσι. Δώσε μου, ένα μανδύα, σέ παρακαλώ.

"Ενας άπ' τδς ταυρομάχους, μαντεύοντας τη σκέψη του, τού πέταξε ένα μανδύα, πού εκείνος τ' άπαξε με τδ ένα χέρι. Προχωρώντας αϋθόρμητα με τά δήματα ένδς ματαντόρ περίμενε τδν άλλον νά έπιτεθεί. Ξάφνου ό Χοσέ πήδηξε μπροστά, με ύψωμένο τδ σιλέτο, αλλά ό Φραντζίσκο τδν τύλιξε στο μανδύα, σά νάτανε ταΰρος. Οί θεατές ξεσπασαν σέ γέλια.

Εκκίνητος ό Χοσέ, ξετυλίχτηκε άπ' τδ ρούχο, καί μουγκρίζοντας, ώρμησε καί πάλι στο ζωγράφο. 'Ο Φραντζίσκο παραμέρισε τήν κατάλληλη στιγμή με χάρη καί ακρίβεια κι' ό αντίπαλός του, δέν κατάρφεσε νά τδν άγγίξει. 'Ακόμη μιá φορά κι' όι θαμώνες άρχισαν νά άρτειολογούν δυνατά. 'Ο Φραντζίσκο όμως ήξερε, πώς τδν άπειλούσε ένας μεθυσμένος, ώπλισμένος άντρας κι' έτσι εξακολούθουσε νά παρατηρεί προσεχτικά τδν έχθρό του. 'Ο Χοσέ τώρα βαριανάσαινε, οί φλέβες του φούσκωναν στούς κροτάφους, αλλά διατηρούσε άρεκετή πονηριά γιά νά μ'ην επαναλαβαίνει τά λάθη του. 'Η έσπίθση του ήταν πιδ έπιδέξια κι' άνάγκασε τδν άσπλο Γκόγια νά όπισθοχωρήσει.

«Έκανα άνοησία πού άρνήθηκα τδ μαχαίρι τού Χουανίτου», σκέφτηκε ό Φραντζίσκο, γιατί ό μεθυσμένος έδειχνε σίγουρος πώς άργά ή γρήγορα, θά νικούσε. Μιά λάμψη θριάμβου φάνηκε στα κόκκινα μάτια του καί ξαφνικά ό Φραντζίσκο είδε πώς ό άλλος σκόπευε νά τού πετάξει τδ σιλέτο. Δίχως νά χάσει οΰτε λεπτό, έοριξε τδν μανδύα, τυλίγοντας έτσι τδ σηκωμένο χέρι τού Χοσέ. Γέλασε πάλι ό κόσμος, βλαστήησε ό ταυρομάχος, αλλά ό Φραντζίσκο ώρμησε, τράβηξε τδν μανδύα κι' άπαξε έπιδέξια τδ σιλέτο άπ' τδ χέρι τού Χοσέ.

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: 'Η συνέχεια

ΜΟΥΣΕΙΑ ΚΑΙ ΘΕΑΜΑΤΑ

Γιά πρώτη φορά στην ιστορία ένα μουσειο άρχισε νά συναγωνίζεται... τά δημόσια θεάματα. Είναι τδ Μουσείο Καλών Τεχνών τού Ρίτμοντ της Βιργινίας (Η.Π.Α.) πού θά μένει άνοιχτό πέντε μέρες τήν έβδομόδα από τις 8 ως τις 10 τδ βράδυ. "Ετσι, οί κάτοικοι τού Ρίτμοντ, ιδίως οί εργαζόμενοι, θά έχουν τη δυνατότητα νά περάσουν τη βραδυά τους στο μουσειο άντι νά πάνε στο θέατρο ή στον κινηματογράφο.

Με τήν τολμηρή αυτή άπόφαση, ή διεύθυνση τού μουσειού τού Ρίτμοντ προσπαθεί, γιά πρώτη φορά στα μουσειακά χρονικά, νά προσαρμόσει τις ώρες έπισκέψεων με τις άνέγκες τών πολιτών πού πληρώνουν γιά τη συντήρησή του.

"Όλα σχεδόν τά μουσεια τού κόσμου είναι άπρόσιτα γιά τδς εργαζόμενους, έφ' όσον παραμένουν άνοιχτά μόνο στις εργάσιμες ώρες.

(UNESCO)

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΑΘΗΝΑΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πρὶν ἀπὸ τέσσερα σχεδὸν χρόνια, σὲ ἐργασίες ποὺ γίνονταν μὲ μπουλντόζες μέσα στὴν περιοχή τῆς Σχολῆς Μηχανικῶν, στὸν Ἰσθμό, ὁ ἀξιωματικὸς ποὺ ἐπέδλεπε τὴ δουλειά, προσεκτικὸς κι' εὐσυνείδητος, παρατήρησε ὅτι κάθε τόσο μαζί μὲ τὰ χώματα ποὺ πέταγε τὸ μηχάνημα, ἔρχονταν στὴν ἐπιφάνεια μεγάλες πέτρες ποὺ φαίνονταν νὰ εἶναι πελεκημένες. Ὅταν τὶς κύτταξε λεπτομερῶς, ἡ πρώτη του ἐντύπωση ἐνισχύθηκε, κι' ἀποφάσισε νὰ καλέσει ἐπὶ τόπου τὸν Ἐφορὸ ἀρχαιοτήτων Ἀργολιδοκορινθίας κ. Ν. Βερδελή, γιὰ νὰ διαπιστώσει ἂν πρόκειται γιὰ λείψανα τῆς ἀρχαιότητος.

Τὴν ἡμέρα ἐκεῖνη, ἔτσι, τελείως τυχαία, εἶχε ἔρβει στὸ
φῶς ἓνα ἔργο, ἐξαιρετικὰ ἀξιόλογο τῆς ἀρχαιότητος,
ποὺ ἐπὶ πολλὰ χρόνια οἱ ἐπιστήμονες ζητοῦσαν τὰ ἴχνη
του: ὁ Δίολκος τῆς ἀρχαίας Κορίνθου.

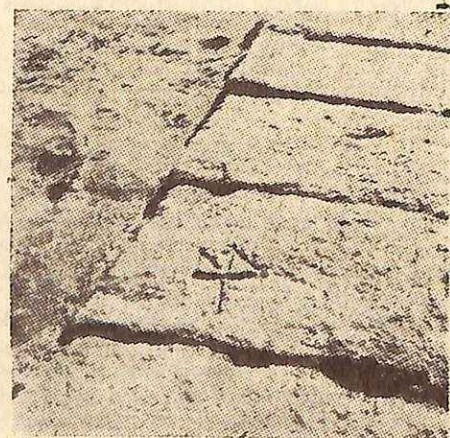
Ένα κομμάτι του Διόσκου, όπως προβάλλει σήμερα, μετά τις άνασκαφικές εργασίες. Διακρίνονται οι δυο αλκαλκώσεις (άπευρη 1,50 μ. μεταξύ τους, όσο ακριβώς ο έξων των αρχαίων τροχοφόρων) όπου μέσα κυλούσαν οι τροχοί των άμαξών, που μετέφεραν πλοία και έμπορεύματα από τὸ ένα λιμάνι στο άλλο.

Ο ΔΙΟΛΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

ΕΝΑ ΘΑΥΜΑΣΤΟ ΤΕΧΝΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

σε μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τῇ μεγάλῃ ἐποχῇ
ποῦ θὰ ἐπακολουθοῦσε: τὴν κλασικὴν.

ΤΟΤΕ, ή Κόρινθος κέρδισε την πρώτη θέση στον ελληνικό κόσμο. Στα μέσα του δρόμου, ανάμεσα στην Άσία και την Ίταλία, αναγκαστικό πέ-

Μία από τις πλάκες του Διόσκου, με χαραγμένο, σε αρχαϊκό κορινθιακό αλφάβητο, το γράμμα Β. Τα γράμματα αυτά τα γέμιζαν με κόκκινο χρώμα, για να διακρίνονται καλύτερα οι οδηγίες που έδιναν με τα σύμβολά των.

ρασμα από τη βόρεια στη νότια Έλλάδα, εκμεταλλεύθηκε ξύσινα της δυνατότητας της. Άξιοι άρχοντες βρέθηκαν επί κεφαλής της σ' αυτή την τόσο αποφασιστική στιγμή: ο τύραννος Κυψελίδαί. Μē τίς ποικίλες τους προσπάθειες κατάφεραν ν' αφήσουν άσθιστο τὸ πέρασμα τῆς πόλης τους στην ιστορία τού πολιτισμοῦ.

Ἡ πόλῃ διέθετε δύο λιμάνια: τὸ Λέ-
χαιο καὶ τὶς Κεχρεές. Τὸ ἓνα στὸ Σα-
ρωνικὸ καὶ τὸ ἄλλο στὸν Κορινθιακὸ. Ἄν-
δρῶν εἶχε ἀξιόλογους ἀρχηγούς, θάχε μεί-
νει ἀπλῶς ἓνας ἐμπορικὸς σταθμὸς. Ἀν-
τίθετα, στὰ χέρια τῶν Κυμελιδῶν ἔγινε
μεγαλόπολη, μὲ ὥραια κτίρια, ἱερὰ με-
γαλόπρεπα, ὡραίους δρόμους, πλατείες.
Ἔγινε κέντρο καλλιτεχνικὸ καὶ ἐμπορικὸ
πρώτης γραμμῆς, καὶ τὰ προτόμα τῶν
βιοτεχνιῶν τῆς ταξίδευαν πρὸς ὅλα τὰ
σημεῖα τοῦ ὁρίζοντος. Ἐκεῖ ἔρχονταν μὲ
τὰ καράβια οἱ πρῶτες ὕλες, γιὰ νὰ
ἐκκαυθῶν, σὲ λίγον καιρὸς, διαμορφω-
μένες σὲ λεπτεπίλεπτα μικροτεχνήματα,
ὄπλα. Τὰ ἀγγεῖα τῆς ἦταν περίφημα, τὸ
ἴδιο καὶ τὰ μυρωδικὰ τῆς.

‘Υπήρχε, όμως, κι’ ένα εμπόδιο για την παρακάτω ανάπτυξη της: ‘Η στενή λουρίδα της γης που έκανε τη Στερεά με την Πελοπόννησο, έκλεινε την επικοινωνία ανάμεσα στα δύο κόλπους. Οί θάλασσες οί ελληνικές ήταν άγριες

πάντα. Τὰ καράβια τῆς ἐποχῆς μικρά, δύσκολα τᾶβγαζαν πέρα μέ τις φορτοῦνες. *Ήταν φυσικό νά σκεφτοῦν ὅσοι εἶχαν τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν τύχη τῆς πόλης, νά κόσουν τὴν λωρίδα τῆς στεριάς καί, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, νά ἐπιτύχουν νά περνοῦν ὅλα τὰ καράβια ἀπὸ τὸν Ἰσθμό, γιὰτὶ κανένα πιά δὲν ἔαυ ριφοκινδύνευε τὴ βόλτα τῆς Πελοποννήσου.

ΤΗΝ ιδέα αὐτή, ἡ παράδοση θέλει νὰ τὴν συνέλαβε πρῶτος, ὁ σπουδαιότερος ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τῆς, ὁ Περιάνδρος, ποὺ ἦταν κι' ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ σοφoὺς τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Φυσικά, ὁμῶς, δὲν στάθηκε δυνατόν νὰ τὴν ἐκτέλεσει. Ἐκτός ἀπὸ τοὺς πελώριους τῶν ὄγκους τῶν χωμάτων ποὺ ἦταν ἀνάγκη νὰ σκαποτοῖ, ὑπῆρχε, τότε, καὶ φοβερὴ δεισιδαιμονία. Ὁ Κορινθιακὸς πῶς ἀντέστη φουρτουνιασμένος, μὲ ψηλότερη στάθμη ἡερὸ ἀπὸ τὸν Σαρωνικό, πίστευαν πὼς ἀν κάποτε κεκόθαν ἡ στεριά καὶ χύνονταν τὰ ὕδατά του πρὸς τὸν Σαρωνικό, θὰ βούλιαζε τὰ νησιά τοῦ δευτέρου αὐτοῦ κόλπου. Ἔτσι, γι' αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, ἐμποδίστηκε καὶ ὁ Δημήτριος Πολιορκητῆς (337 — 283 π.Χ.) νὰ ἐφαρμύσει τὸ παλιὸν ὄνειρο τοῦ Περιάνδρου. Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ, αἰσθάνθηκε ξανά τὴν ἴδια ἀνάγκη. Καὶ πάλι δὲν ἔγινε τίποτε. Χρειάστηκε ἡ ἀνίστορρητὴ ἀποφασιστικὴ κτῆτα τοῦ Νέρωνος, γιὰ ν' ἀρχίσει τὸ κόψιμο τῆς Διάρκους (67 μ.Χ.). Ἐξῆς χιλιάδες δούλοι ἀπὸ τὴν Ἰουδαία δούλεψαν 3—4 μῆνες. Γιὰ νὰ τελειώσει νωρίτερα τὸ ἔργο, ἔκοβαν συγχρόνως καὶ στὶς ἄκριες, τὴν ἀνατολικὴ καὶ τὴν δυτικὴ πλευρά. Ἐφθασαν σὲ βάθος ἀπὸ 3—30 μ. τότε, ἐκτός ἀπὸ τὴν ἀφελῆ ὅπου προχώρησαν ὅπου ποὺ ἔβριχαν τὸ νερό. Τὸ ὕψος τοῦ Ἰσθμοῦ εἶναι γύρω στὰ 70 μ. Ποὺ νὰ κοποῦν ὅλοι ἐκεῖνοι κι' χωματινοὶ ὄγκοι; Τὸ πλάτος εἶναι γύρω στὰ 6 χιλιόμετρα!

Δὲν ἔφταναν οἱ τραγικὲς δυσκολίες. Οἱ προλήψεις τῆς ἐποχῆς, τῆς γεμάτης δεισιδαιμονίας, ἦταν τὸ πιὸ δύσκολο σημεῖο. Ὁ ἱστορικὸς Δίων ὁ Κάσσιος δίνει χραιδίστατην εἰκόνα: «Ὁ ἴδιος ὁ Νέρων ἀναγκάστηκε νὰ πιάσει τὸ ἀξινάρι γιὰτὶ λέγανε πὺς μὲλεις ἄρχισε τὸ σκαμπιμ, ἀνάδυσσε αἶμα. Θρῆνοι καὶ μουγκρητὰ ἀκούγονταν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς γῆς καὶ πλῆθος τὰ φαντάσματα τυραννοῦσαν μὲ τὴν ἐμφανίσειν τοὺς τοὺς ἐργάτες. Μόνο, ἀφοῦ ἄρχισε ὁ αὐτοκράτωρ προσωπικὰ τὴ δουλειὰ, πείσθηκαν καὶ οἱ ἄλλοι νὰ ἐξοικουλήσων».

Ἡ ἐπανάσταση που ἀρχισε τὸν ἴδιο χρόνο στὴ Ρώμη, ὑποχρέωσε τὸν αὐτοκράτορα ν' ἀφήσει τὴν ἐπιχείρηση στὴ μέση. Μόνο στὰ 1881-1894 (τὸν περασμένο αἰώνα), κόπηκε ὁ Ἰσθμός. Ὡς τότε σῶζονταν τὰ σημάδια ἀπὸ τίς ἐργασίες τῆς ἐποχῆς τοῦ Νέρωνος. Καταστράφηκαν ὅμως μὲ τὴν πρόοδο τῶν ἐργασιῶν, Σήμερα, μόνο ἓνα ἀνάγλυφο, σημένο ἀπὸ τὸν Νέρωνα, στὴ νότια πλευρὰ τοῦ Ἰσθμοῦ — στὰ τοιχώματα — εἶναι ὁ μόνος μάρτυρας αὐτῆς τῆς πρώτης προσπάθειας τῆς ἀρχαιότητος.

ΘΑΤΑΙΝ φοβερό, όμως, να σκεφτεί κανείς πώς το ελληνικό μυαλό θα σταματούσε. Δεν μπορούσαν να κόψουν τόν τον 1οσθμ, οι άνθρωποι της αρχαϊκής εποχής, βρήκαν κάτι άλλο. Έκαναν ένα δρόμο πλάτους 5 μ. στρωμένο με μεγάλους πελεκητούς κυβόλιθους. Χάραξαν επάνω δυο αυλάκια, για να περνούν οι ρόδες των τροχοφόρων κι' έκει επάνω

μετέφεραν από τη μιάν ἄκρη, τὸν Σχοι-
νύνητα (τὸ σημερινὸ Καλαμάκι) στὸν
Σαφρώνικο, ὡς τὴν Περσειδωνία, στὸν Κο-
ρινθιακὸ. Παλαιότερα, ἕνας ἐρευνητὴς Ἀ-
μερικανὸς, ὁ Φάουλερ, εἶχε διαπιστώσει
μερικὰ δρατὰ σημεῖα τοῦ Διόσκου. Οἱ
ἐρευνες ὧμως δὲν προχώρησαν. Τὰ βί-
βλια τοῦ σχολείου μας ἀκόμη γράφουν
πὼς ὁ Διόσκος ἦταν ὁρόμος. « Ἔ ὑ λ ι -
ν ο ς » (!) ἀπ' οὗπου τὸσύλαγαν μὲ χε-
ρούλια τὰ πλοία.

ΜΕ ΤΙΣ ἔρευνές του ὁ κ. Βερδελῆς διαπιστώνει ὅτι ὁ δρόμος αὐτὸς (λέγεται Διόλκος ἀπὸ τὸ διέλκω = σύρω) εἶχε δεξιὰ κ' ἄριστερά χωματένιο δρόμο πλάτους 5 μ. ἀπὸ κάθε πλευρά. Συνολι-

Ἀπὸ τὴν ἀνασκαφὴν τοῦ 1959. Τμήμα τοῦ Διολκοῦ — τὸ ἓνα πλεῦρον — ποὺ ἀποκαλύφθηκε τελευταῖα.

κά, ἔτσι, τὸ πλάτος τοῦ δρόμου ἔφτανε τὰ 15 μ. Ἐπειδὴ τὸ ὕψος τῆς λουριδίας ἦταν ὥς τὰ 70 μ. κι' ἦταν ἀδύνατο νὰ ἀνεβῶντας σὲ εὐθεία γραμμὴ τὰ βαρεῖα φορτία καὶ τὰ πλοῖα, ἔκαναν στροφές — ὅπως γίνονται καὶ σήμερα στὴ χάραξη τῶν ἀνηφορικῶν δρόμων. Στὶς στροφές αὐτές, γιὰ νὰ μὴ ξεφεύγουν οἱ ρόδες τῶν τροχοφόρων, ἀντ' γι' αὐτῶν, ἔφτιχναν στὶς θέσεις ἐκείνες διπλὰ τοιαῖα χαμηλά, ποὺ συγκροτοῦσαν μεταξὺ τους τοὺς τροχοῦς. Σ' ἐκεῖνα τὰ σημεῖα, εἶχαν χαράξει καὶ μερικὰ γράμματα, ποὺ παλαιότερα ἀπὸ τὸν 6ο π.Χ. αἰῶνα ἔδωσαν καὶ τὴ χρονολογία τῆς κατασκευῆς τοῦ ἔργου. Ὁ κ. Βερδελίς τὰ ἐρμηνεύει ὡς ὀδηγητικὰ σημεῖα, γιὰ τοὺς ἐργάτες ποὺ ἔκαναν τὴν «διόρθωση» τῶν πλοίων.

Γεννιέται τὸ πρόβλημα πῶς ἔσερναν τὰ τροχοφόρα. Δὲν φάνηκαν ἴχνη πάνω στὸ δρόμο ποὺ νὰ δείχνουν ὅτι ἡ ἐργασία γίνονται μὲ ζῶα. Ξέρουμε ἀκόμα, πῶς σὲ ἄλλους δρόμους, ἀπ' ὅπου πέραγαυαν βαρεῖα φορτία, εἶχαν εἰδικὸ τρόπο, υπ

χανικό, γιὰ νὰ τραβοῦν τὰ φορτία. Ὑπό-
γειες μηχανεῖς, ἀναφέρει ὁ Φιλόστρατος,
ὅτι χρησιμοποιοῦσαν στήν Ὀδὸ τῶν Πα-
ναθηναίων, γιὰ νὰ μεταφέρουν τὸ καρά-
βι μὲ τὸν πέπλο τῆς Ἀθηνᾶς, στὸν Παρ-
θενῶνα. Τί γινόταν στήν Κόρινθο μὲ τὸν
Διόσκο; Ἡ συνέχιση τῶν ἀσκαφῶν θὰ
τὸ δείξει, ἴσως.

Ἄκομῃ, δεύτερο πρόβλημα εἶναι πότε πρωτοκατασκευάστηκε ὁ Διόλικος, γιὰ τὴν καθεὶς συγγραφῆς δὲν ἀποδίδει τὴν ἐργασία αὐτὴ στὸ ἐμπνευστὴ τοῦ Περιανδρου. Ὁ Κ. Βερδελῆς πιστεύει, ἐπειδὴ ὁρῶκε ὅστρακα ἐποχῆς παλαιότερης ἀπὸ ἐκεῖνην, πὺς συμπίπτει μὲ τὴ δράση τοῦ μεγάλου τυράννου, ὅτι θὰ ἔγινε κάπως

παλαιότερα ἢ πρώτη χάραξη κι' ὁ Περίαιδρος ὁλοκλήρωσε τὸ ἔργο.

ΠΑΝΤΩΣ, χάρη στο Διόλκο, η Κόρινθος πλούτισε αφάνταστα. Ο δρόμος αυτός χρησιμοποιήθηκε για εμπορικούς σκοπούς κυρίως κι όταν χρειάστηκε και για πολεμικές ανάγκες. Στον Πελοποννησιακό πόλεμο σημειώθηκε μια χρήση του. Ή τελευταία φορά που τον αναφέρουν είναι στην αρχή του αυτοκράτορα του Βυζαντίου Βασιλείου Α'. του Λακεδαιμόνους (883 μ.Χ.).

Από την συνολική έκταση του σπουδαιότητας αυτού μηχανικού έργου της αρχαιότητας, μόνο λίγες εκατοντάδες μέτρων έχουν ανοιχτεί. Ο κ. Βερδελής έχει προσδιορίσει την περιοχή του, και με την πρόοδο των ερευνών, θα αποκαλυφθεί σε λίγα χρόνια ένα τόσο σημαντικό για την ιστορία του πληθυσμού της αρχαιότητας μνημείο.

ΑΘΗΝΑ Γ. ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

Αὐτοβιογραφία ἐνὸς Γιόγκι

ΠΑΡΑΜΑΝΣΑ ΓΙΟΓΚΑΝΑΝΤΑ

5ον

— Εἶχα ἀποκτήσει μεγάλη φήμη (ἄρχισε τὴν ἀφήγησή του ὁ Σουάμι τῶν τίγρεων) καὶ ἡ περηφάνειά μου ἦταν τόση, ὥστε ἀποφάσισα ὄχι μόνο νὰ παλεῖω μὲ τὶς τίγρεις, ἀλλὰ καὶ νὰ τὶς ὑποχρεώσω νὰ φέρονται σὰν κατοικίδια ζῶα. Ἐξανα δημόσιες ἐπιδείξεις καὶ ἐβγαίνα πάντα νικητής. Ἄλλ' ὁ πατέρας μου δὲν ἐνέκρινε ἀπολύτως τὴ συμπεριφορά μου. Μιὰ μέρα μοῦ μίλησε σχετικὰ καὶ μοῦ ἀποκάλυψε ὅτι ἕνας γιόγκι εἶχε προφητεῖσει τὸ σοβαρὸ τραυματισμὸ μου στὴν ἐπομένῃ μάχη μου μὲ τὶς τίγρεις. Δὲν ἔδωσα καμμιά σημασία οὔτε στὴν προφητεία οὔτε σὶς συμβουλὲς τοῦ πατέρα μου πού με συμβούλευε νὰ σταματήσω τὶς ἐπιδείξεις μου καὶ νὰ πάψω νὰ εἶμαι τόσο ὑπεροπτικός.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Σουάμι τῶν τίγρεων διέκρινε τὴν ἀφήγησή του καὶ, ἔμεινε ἐπὶ ἀρκετὰ λεπτά σκεπτικὸς σὰ νὰ εἶχε ξεχάσει τὴν παρουσία μας. Ἀρχισε πάλι νὰ μιλάει μὲ φωνὴ πού μόλις ἀκουγόταν:

— Λίγο μετὰ τὴ συνομιλία μὲ τὸν πατέρα μου πῆγα στὸ Κοῦχ Μπεχάρ. Ἦταν μιὰ ὁμορφὴ πόλη, πρωτεύουσα τοῦ ὁμόνυμου πριγκιπάτου καὶ ἤλπιζα ὅτι θὰ μπορούσα ἐκεῖ ν' ἀναπαυθῶ γιὰ μερικὲς ἐβδομάδες. Ἄλλ' ὅπως συνήθως, ἡ παρουσία μου ἔγινε ἀμέσως αἰσθητὴ καὶ μόλις ἔβγαίνα στὸ δρόμο ὁ ὄχλος μὲ ἀκολουθοῦσε σὰν ἀξιοπεριεργὸ φαινόμενο.

— Εἶναι αὐτοὺς πού σκοτώνει τὶς τίγρεις! ψιθυρίζαν γύρω μου.

— Κυττάχτε τοὺς μηροὺς του, εἶναι σὰν κορμὸ δέντρων!

— Καὶ τὸ πρόσωπό του! Φαίνεται σὰν ἐνσάρκωση τοῦ βασιλιᾶ τῶν τίγρεων!

Ἔτσι, σὲ λίγες ὥρες ἡ εἰδησιὶς τῆς ἀφίξέως μου εἶχε γίνει τὸ θέμα συζητήσεων σ' ὅλη τὴ μικρὴ πόλη. Τὸ βράδυ καθόμουν ἡσυχᾶ στὴ θεοράνια τοῦ σπιτιοῦ πού εἶχα νοικιάσει, ὅταν ἀκουσα ποδοβολητὸ ἀλόγων. Ἦταν μιὰ ὁμάδα ἀπὸ φοβεροὺς χωροφύλακες μὲ τουρμπάνια. Ἐνοίωσα κάποια ἀνησυχία. Τὶ μὲ ἤθελαν; Μήπως ἐπρόκειτο νὰ μὲ διώξουν ἀπὸ τὴν πόλη; Τὶ εἶχα κάνει; Ἄλλ' οἱ χωροφύλακες ὑποκλίθηκαν μπροστά μου μὲ ἀσυνήθιστη εὐγένεια.

— Σεβαστὲ Σουάμι, ἤρθαμε νὰ σὲ χαιρετήσουμε ἐξ ὀνόματος τοῦ πρίγκιπα τοῦ Κοῦχ Μπεχάρ πού ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμία νὰ σὲ γνωρίσει αὐριο τὸ πρωὶ στὸ παλάτι σου.

Λίστασα γιὰ λίγο. Εἶχα ἔρδει στὴν πόλη αὐτὴ γιὰ ν' ἀναπαυθῶ καὶ δὲν εἶχα καμμιά διάθεση νὰ γνωρισθῶ μὲ τοὺς μεγιστάνες τοῦ τόπου. Ἄλλ' οἱ χωροφύλακες ἐπέμειναν μὲ πολὺ σεβασμὸ ὅτι δὲ θὰ ἦταν καθόλου εὐγενεὶς ἐκ μέρους μου ν' ἀρνῆσθαι τὴν πρόσκληση τοῦ ἡγεμόνα. Στὸ τέλος ὑποσχέθηκα ὅτι θὰ πάω.

Τὴν ἄλλη μέρα ἔμεινα κατάπληκτος ὅταν ἕνα μεγαλοπρεπὲς χρυσόστολόμο ἀμάξι ἤρθε νὰ μὲ παραλάβει ἀπὸ τὴν πόρ-

τα μου γιὰ νὰ μὲ φέρει στὸ παλάτι. Ἐνας ὑπηρέτης κρατοῦσε μιὰ ὀμπρέλλα πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι μου γιὰ νὰ μὲ προστατεύει ἀπὸ τὸν ἥλιο, λὲς καὶ ἤμουν καμμιά λεπτεπίλεπτη δεσποινίδα! Αὐτὴ ἡ γελοία πομπὴ πού πέρασε μέσα ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τῆς πόλεως μ' ἐνοχλοῦσε φοβερά, ἀλλὰ δὲν εἶσαι τίποτα. Ὁ μαχαργιάς μὲ περίμενε στὴ εἴσοδο τοῦ παλατιοῦ σὰ νὰ ἤμουν αὐτοῦς μεγάλης δυνάμεως. Μὲ ἔβαλε νὰ καθίσω σὲ μιὰ χρυσὴ πολυθρόνα ἐνῶ ὁ ἴδιος περιορίσθηκε σ' ἕνα σκαμνί! Ἀπὸ τὴ συνομιλία πού ἀκολούθησε δὲν ἄρχισα νὰ καταλάβω ὅτι ὅλες αὐτὲς οἱ ἀνύστες περιποιήσεις εἶχαν σκοπὸ νὰ μὲ γελωτοποιήσουν καὶ νὰ μ' ἐξερεθίσουν. Θὰ πλήρωνα ἀκριβὰ τὴν εὐγένεια τοῦ μαχαργιά.

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὲς τυπικὲς φράσεις, ὁ πρίγκιπας μίληκε στὴν οὐσία:

— Ὅλος ὁ κόσμος μιλάει γιὰ τὰ κατορθώματά σου. Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀντιμετωπίζεις ἐντελὸς ὁπλοὺς τὴν ἀγριότητα τῶν τίγρεων;

— Εἶναι ἀλήθεια, ὑψηλότατε.

— Δὲν τὸ πιστεύω! Δὲν εἶσαι παρὰ ἕνας ὁρηιοδαστής ἀπὸ τὴν Καλκούτα. Μὴν προσπαθεῖς νὰ μ' ἐξαπατήσεις! Παλεύεις μονάχα μὲ ζῶα ποτιομένη με δῖπο...

Ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἦταν σαρκαστικὸς καὶ ἡ ἐπαρχιώτικη προφορά του μοῦ ἔδινε στὰ νεύρα. Δὲν τοῦ ἔκανα κἀν τὴν τιμὴ ν' ἀπαντήσω σὶς προσβολές του.

— Δὲν σ' ἔχω ἄξιο νὰ παλέψεις μὲ τὴν καινούργια μου τίγρη, τὴ Ραγιά Μπεγκοῦμ. Ἄν καταφέρεσαι νὰ τὴν ἀντιμετωπίσεις μ' ἐπιτυχία, νὰ τὴν ἀλυσοδέσεις καὶ νὰ βγεις ἀπ' τὸ κλουβί, θὰ σοῦ τὴ χάρισω! Κι' ἀπὸ πάνω, θὰ σοῦ δώσω καὶ μερικὲς χιλιάδες ρουπὲς καὶ ἀρκετὰ δῶρα. Ἄν ἀρνηθεῖς τὴ μάχη, θὰ στιγματίσω τ' ὄνομά σου καὶ θὰ σὲ διώξω σὰν κοινὸ ἀπατεῶνα!

Ἡ ἀσθδεδία του μ' ἐξόργισε. Δέχθηκα τὴν πρόκληση. Ὁ μαχαργιάς δὲν μπορούσε νὰ κρύψει τὴ χαρὰ του καὶ τὸ χαμόγελό του ἦταν γεμάτο σαδισμό. Μοῦ θύμιζε τοὺς Ρωμαίους αὐτοκράτορες πού ἔρχονταν στὰ θηρία τους Χριστιανούς μάρτυρες.

— Ἐτοιμάσου γιὰ τὴ μάχη. Θὰ ὀργανώσω τὴν ἐπίδειξη γιὰ τὴν ἐρχομένη ἐβδομάδα. Ἀλλὰ δὲν θὰ σοῦ ἐπιτρέψω νὰ γνωρίσεις τὴν τίγρη ἐκ τῶν προτέρων...

Χωρὶς ἄλλο, ὁ πρίγκιπας φοβόταν μήπως τὴν ὀπνωτίσω ἢ μήπως τὴν ποτίσω μὲ δῖπο!

Φεύγοντας ἀπ' τὸ παλάτι παρατήρησα βεῖ τὸν μεγαλοπρεπὲς ἀμάξι καὶ ἡ ὀμπρέλλα εἶχαν ἐξαφανισθεῖ. Ὁ πρίγκιπας εἶχε πετύχει τὸ σκοπὸ του καὶ θεωροῦσε τὶς εὐγένειες περιττές.

Ὅλη τὴν ἐβδομάδα προετοιμάσθηκα ψυχικὰ καὶ σωματικὰ γιὰ τὴ μεγάλη μάχη. Ὁ ὑπηρέτης μου μὲ πληροφοροῦσε γιὰ τὶς φανταστικὲς ἱστορίες πού κυ-

κλοφοροῦσαν εἰς ὄρος μου. Οἱ κάτοικοι τοῦ Κοῦχ Μπεχάρ πίστευαν ὅτι ἕνα κακὸ πνεῦμα εἶχε ἐνσαρκωθεῖ στὴν τίγρη τοῦ μαχαργιά γιὰ νὰ μὲ ταπεινώσει. Ὅλοι ἦταν βέβαιοι γιὰ τὸν προσεχῆ θάνατό μου. Οἱ θρησκώλητοι ὑποστήριζαν ὅτι ὁ θεὸς εἶχε πλάσει τὴν τίγρη Ραγιά Μπεγκοῦμ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τιμωρηθῶ γιὰ τὴν ὑπεροψία μου καὶ γιὰ τὶς δεκάδες τίγρεις πού εἶχα σκοτώσει!

Ὁ ὑπηρέτης μου μὲ πληροφοροῦσε ἐπίσης ὅτι ὁ μαχαργιάς βρισκόταν στὸ στοίχειό του μὲ τὶς πυρετώδεις προετοιμασίες τοῦ ἀγώνα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση τῶν σαδιστικῶν του ἐνστικτων, ἡ ἐπίδειξη θὰ γινόταν γι' αὐτὸν μιὰ ἐπικερδὴς ἐπιχείρηση. Εἶχε κατασκευάσει μιὰ τεράστια ἐξέδρα γιὰ χιλιάδες θεατὲς. Στὴ μέση ὑπῆρχε ἕνα μεγάλο κλουβὶ μὲ διαπλὸ κιγκλίδωμα ἀσφαλείας γιὰ τὴ Ραγιά Μπεγκοῦμ. ἔμαθα ὅτι εἶχε ἀφίσει τὴν τίγρη πεινασμένη ἐπὶ δυὸ μέρες. Τὰ μουγκρητὰ τῆς ἀκουγόταν σ' ὅλη τὴν πόλη.

Ὁ ὄχλος ἔτρεχε στὰ ταμεῖα ἀλλὰ τὰ εἰσιτήρια εἶχαν ἐξαντληθεῖ ἀπὸ τὶς πρώτες μέρες καὶ πουλιόνταν στὴ μαύρη ἀγορά. Τέλος, ἡ μεγάλη μέρα ἔφτασε.

Ἐκανα τὴν ἐμφανισί μου γυμνὸς ὡς τὴ μέση. Μὲ ὑποδέχθηκαν τὰ μουγκρητὰ τῆς Ραγιά Μπεγκοῦμ καὶ τὰ φοβισμένα μουμουρητὰ τοῦ ὄχλου.

Ἀνοίξα τὴν πόρτα τοῦ πρώτου κιγκλιδώματος καὶ τὴν ἔκλεισα προσεκτικὰ πίσω μου. Ἦν πεινασμένη τίγρη ἔτοιμη γιὰ τὸ συμπόσιο τοῦ αἵματος, ἀναπήδησε τρανάζοντας στὰ σίδερα τοῦ κλουβιοῦ τῆς. Οἱ θεατὲς ἐξόφασαν τρομαγμένοι. Στὰ μάτια τους φαινόμουν σὰν ἀρνάκι πού ἐπρόκειτο νὰ κατασπαράξη ἀπὸ τὸ θηρίο. Κανεὶς δὲν εἶχε ἔρδει γιὰ νὰ ἰδεῖ μιὰ μάχη. Ὅλοι πίστευαν ὅτι θὰ γινόμουν βράδ τῆς τίγρεως ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή.

Μπήκα στὸ κλουβὶ χωρὶς νὰ διστάσω, ἀλλὰ καθὼς ἔκλεινα τὴν πόρτα πίσω μου ἡ Ραγιά Μπεγκοῦμ ὤρμησε ἐπάνω μου. Τὸ δεξὶ μου χερὶ ξεσχίσθηκα ἀπὸ τὰ νύχια τῆς. Ἦν μυρουδιά τοῦ αἵματος τὴν ἐξερεθίσει ἀκόμα περισσότερο. Ἦν προφητεία τοῦ γιόγκι φαινόταν ὅτι θὰ πραγματοποιηθεῖ.

Ἦταν τὸ πρῶτο ἀληθινὰ σοβαρὸ τραῦμα πού δέχθηκα στὴ ζωή μου, ἀλλὰ δὲν ἄρχισα νὰ συνέλθω. Ἐχῶσα τὸ ματωμένο δεξὶ μου χερὶ στὸ θώρακα πού τύλιγε τὴ μέση μου καὶ μὲ τὸ ἀριστέρὸ κατέφερα μιὰ τρομερὴ γροθιά στὸ σάγονι τοῦ ζώου. Τὸ θηρίο κλονίσθηκε, στριφογύρισε γιὰ λίγο μέσα στὸ κλουβὶ του καὶ πῆδηξε πάλι πρὸς τὸ μέρος μου. Τότε οἱ γροθιὲς ἄρχισαν νὰ πέφτουν σὰ βροχὴ στὸ κεφάλι του.

Ἀλλὰ ἡ μυρουδιά τοῦ αἵματος καὶ ἡ πείνα εἶχαν ξετρελλάνει τὴν τίγρη. Πηδοῦσε ἐπάνω μου μὲ φοβερὰ μουγκρητὰ ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ χτυπήματά μου. Μὲ τὸ ἕνα χερὶ ἀρροστευμένο, δὲν μπορούσα ν' ἀμυνθῶ ἀποτελεσματικὰ. Τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια τοῦ ζώου μὲ ἐξέσχιζαν. Ἀπέρχονα τὶς ἐπιθέσεις ὅπως μπορούσα καλύτερα, ἔξροντας ὅτι παλεύω γιὰ τὴ ζωή μου. Τὸ δάπεδο τοῦ κλουβιοῦ ἦταν βαμμένο μὲ αἷμα.

— Πυροβολεῖστε, σκοτώστε τὸ θηρίο, τί περιμένετε... φώναζαν οἱ θεατὲς στοὺς φύλακες.

Ἀκούσθηκε ἕνας πυροβολισμὸς, ἀλλὰ

ἡ σφαῖρα ἀστόχησε. Οἱ κινήσεις τοῦ ζώου ἦταν τόσο γρήγορες, ὥστε οἱ φύλακες δὲν μπορούσαν νὰ σκοπεύσουν. Ἐκτὸς ἂν εἶχαν λάβει κατάλληλες οδηγίες ἀπὸ τὸν πρίγκιπα πού ἤθελε νὰ ἰδεῖ τὸ θηρίο νὰ μὲ κατασπαράξει.

Συγκέντρωσα ὅλη μου τὴ δύναμη καὶ κατέφερα ἕνα τελευταῖο χτύπημα στὸ κεφάλι τῆς τίγρεως. Τὸ θηρίο ἔμεινε ἀκίνητο στὸ δάπεδο τοῦ κλουβιοῦ. Ἦ Ραγιά Μπεγκοῦμ ἦταν νικημένη, ταπεινωμένη. Μὲ τὰ ξεσχισμένα χεῖρα μου ἀνοίξα τὰ σάγονια τῆς καὶ ἔβαλα μέσα τὸ κεφάλι μου. Οἱ θεατὲς χειροκρότησαν μὲ ἐνθουσιασμό. Οἱ φύλακες μοῦ πέρασαν ἀπὸ τὰ κάγκελα μιὰν ἄλυσίδα καὶ ἔδεσα τὴν τίγρη ἀπὸ τὸ λαμὸ στὰ σίδερα τοῦ κλουβιοῦ. Ἐτοιμάσθηκα νὰ βγῶ ἔξω.

Ἀλλὰ ἡ Ραγιά Μπεγκοῦμ δὲν ἦταν πεθαιμένη. Συνῆλθε ξαφνικὰ καὶ ἔκανε μιὰ τελευταία προσπάθεια. Μ' ἕνα φοβερὸ σάλο ἔσπασε τὴν ἄλυσίδα καὶ γαντζώθηκε στὴν πλάτη μου, μπήγοντας τὰ δόντια τῆς, βαθεῖα στὸν ὦμο μου. Κυλιόσθηκα χάμω. Κατάφερα νὰ τὴν ἀναποδογυρίσω καὶ νὰ τὴν κἀνω νὰ λιποθυμήσει ἀπὸ τὶς γροθιὲς μου. Αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν ἔδεσα πρὸ στερεὰ καὶ βγῆκα ἀπ' τὸ κλουβὶ χωρὶς νὰ διαζώμαι.

Εἶχα νικήσει καὶ ὁ πρίγκιπας κράτησε τὴν ὑπόσχεσή του. Μὲ γέμισε δῶρα καὶ τιμὲς. Ἀλλὰ οἱ πληγὲς μου ἦταν ἀρκετὰ σοβαρὲς καὶ ἔμεινα ἕξι μῆνες στὸ κρεβάτι παλεύοντας μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ὅταν ἔγινα καλὰ αἰσθάνθηκα πὼς ἤμουν ἄλλος ἄνθρωπος. Τὸ χροῖμα καὶ οἱ τιμὲς δὲ μοῦ ἔκαναν πιά ἐντύπωση. Βοήκα ἕνα δάσκαλο πού μὲ μύησε στὴ γιόγκα. Ἐμείνα μαζί του πολλὰ χρόνια στὰ Ἱμαλάια. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία μου...

Εὐχαριστήσαμε τὸν Σουάμι τῶν τίγρεων πού εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μὰς ἀφηγηθεῖ τὴ συναρπαστικὴ ζωὴ του. Βγῆκα ἀπὸ τὸ σπίτι του εὐτυχισμένοι...

ΣΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ: Ἦ συνέχεια

ΑΝΘ. ΕΛΛΗΝ. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΝΔΑΤΩΝ

ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΠΡΟΜΗΘΕΙΩΝ

ΠΡΟΚΗΡΥΞΙΣ

ΜΕΙΟΔΟΤΙΚΟΥ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΥ

(Ἀριθ. Διακ. 675)138)

Ἦ Ἀνώνυμος Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία Ὑδάτων προκηρύσσει μειοδοτικὸν διαγωνισμόν δι' ἐνσφραγίστων προσφορῶν διὰ τὴν προμήθειαν:

Ἀνταλλακτικῶν ὑδρομετρητῶν.

Πρὸς τοῦτο δεχεται ἐγγράφους προσφορὰς καθημερινῶς καὶ μέχρι τῆς 12ης μεσημβρινῆς ὥρας τῆς 10ης Μαρτίου 1960 ἡμέραν τῆς ἐβδομάδος Πέμπτην εἰς τὰς Ἀθῆνας Γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας, Κολοκοτρώνη 4.

Σχετικοὶ ὅροι τοῦ διαγωνισμοῦ καὶ πληροφορίαι παρέχονται καθ' ἐκάστην εἰς τὰς ἄνω Γραφεῖα τῆς Ἑταιρείας, 3ος ὄροφος, δωματίου ἀριθ. 7 καὶ ὥρας 8 — 13 30'.

Ἐκ τῆς Διευθύνσεως.

Ἀθῆναι τῇ 16.2.60

Ἀπὸ τὴ Μυθολογίαν τῶν Ἀσῶν

ΔΗΜΗΤΡΑ ΚΑΙ ΕΡΥΣΙΧΘΩΝ

(Ἐγκλημα καὶ τιμωρία)

ΟΒΙΔΙΟΣ μὰς διηγείται ὡς ἔβη τὸν μῦθο τῆς θεᾶς Δήμητρας καὶ τοῦ Ἐρυσίχθονα, τὸ γιὸ τοῦ Τρώπα πού ἔκοψε τὸ ἱερὸ τῆς δέντρο.

«Ὁ Ἐρυσίχθων ἐνοιῶσε φοβερὴ περιφρόνηση γιὰ τοὺς θεοὺς. Ποτὲ δὲν εἶχε κάνει τοὺς θωμούς τους νὰ κατηύουν. Καὶ καθὼς ἔλεγε, τὸλμησε μὲ τὸ τσεκούρι στὸ χερὶ, νὰ παραβιάσει ἕνα ἱερὸ δάσος τῆς Δήμητρας καὶ νὰ χτυπήσει δέντρα, πού αἰῶνες ὀλόκληροι τὰ εἶχαν σεβασθεῖ. Μέσα σὲ κείνο τὸ δάσος, ὑπῆρχε μιὰ μεγάλη δρῦς, πού ἀπὸ τὴν μόνη τῆς ἀποτελοῦσε δάσος ὀλόκληρο. Οἱ εὐλαβεῖς κάτοικοι ἀπὸ τὰ γύρω μέρη, εἶχαν στολίσαι τὸν κορμὸ τῆς μὲ κορδέλλες, μὲ γιρλάντες καὶ μὲ στίχους, ἐνδείξεις εὐγνωμοσύνης γιὰ τὶς εὐεργεσίες τῆς θεᾶς. Ὅλα αὐτὰ ὅμως δὲν στάθηκαν ἱκανὰ νὰ κἀνουν τὸν Ἐρυσίχθωνα νὰ σεβασθεῖ τὸ δέντρο. Ἐδῶσε διαταγὴ στοὺς δούλους του νὰ τὸ ρίξουν κάτω. Μὰ ἐπειδὴ τοὺς εἶδε νὰ διστάζουν, ἔρπαξε τὸ τσεκούρι ἀπὸ τὰ χεῖρα ἐνὸς δούλου, λέγοντας αὐτὰ τὰ ἀνέρα λόγια: «Εἴτε τὸ δέντρο αὐτὸ εἶναι ἀγαπητὸ στὴ Δήμητρα, εἴτε εἶναι ἡ ἴδια ἡ Δήμητρα, ἡ κορυφὴ του σὲ λίγο θ' ἀγίγει τὸ χάμμα». Σήκωσε τὸ τσεκούρι καὶ χτύπησε τὸ δέντρο. Κι' ἡ βελανιδιά ἀνατρίχιασε, βόγγηξε, κιτρίνισαν τὰ κλαδιά, οἱ καρποὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς.

Μὲ τὰ πρώτα χτυπήματα πού ἔκαμε τὸ φλοιὸ τῆς νὰ πέσει κομματιασμένος, κύματα αἵματος ἀναβλύσαν ἀπὸ τὶς πληγές. Τὸ θαῦμα αὐτὸ ἔκαμε ὅλους ὅσους βρίσκονταν ἐκεῖ νὰ παγώσουν ἀπὸ τὸ φόβο. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς (ἕνας μόνο εἶχε τὸ θάρρος πού χρειαζόταν) θέλησε νὰ συγκρατήσει τὸ ἀσεβὲς χερὶ καὶ νὰ ἐμπορίσει τὸ ἔγκλημα. Μὰ ὁ Ἐρυσίχθωνας τὸν κίτταξε μὲ ὠργισμένο βλέμα. «Πάρε», τοῦ λέει, «τὴν τιμὴ τοῦ εὐλαβικοῦ ζήλου σου» καὶ μὲ μιὰ τσεκουριά τοῦκοψε τὸ κεφάλι.

Ἐπὶ τοῦτο, ἔπιασε μὲ διπλάσια μανία κι' ὁρμὴ νὰ χτυπάει τὸ δέντρο. Κι' ἐκείνη τὴ στιγμή, ἀκούστηκε νὰ βγαίνει μιὰ φωνὴ μεσ ἀπὸ τὴν πληγὴ τῆς βελανιδιάς: «Ἦμουν Νύμφη ἀγαπημένη τῆς Δήμητρας καὶ ὁ κορμὸς αὐτὸς ἦταν τὸ ἄσπλό μου. Τρέμε. Ἦ φωνή μου, σβήνοντας, σοῦ προαναγγέλλει πὼς θὰ τιμωρηθεῖς γιὰ τὰ κακουργήματά σου. Ἦ τιμωρία σου καὶ ὁ θάνατός σου θὰ μὲ παρηγορήσει γιὰ τὸν δικό μου».

Οὕτε κι' αὐτὴ ἡ ἀπειλὴ ὅμως σταμάτησε τὴν ἐγκληματικὴ μανία τοῦ Ἐρυσίχθονα. Τέλος, κάτω ἀπὸ τὰ ἀπανατὰ χτυπήματα, καὶ τραβηγμένη πρὸς τὰ κάτω μὲ πολλὰ σκονιὰ ἔπεσε. Ἐξαγριωμέ-

νες, κλαίοντας γιὰ τὸ χαμὸ τῶν ἀδελφῶν τους οἱ Δρυάδες, πῆγαν ντυμένες πένθιμα στὴ Δήμητρα καὶ τῆς ἐξήτησαν νὰ τιμωρήσει τὸν Ἐρυσίχθωνα. Ἦ Δήμητρα δέχτηκε τὴν παράκληση κι' ὅπως κούνησε τὸ θεϊκὸ τῆς κεφάλι, τὰ στάχυα ἄρχισαν νὰ τρέμουν πάνω στὴ γῆ... Καταδίκασε τὸν ἔνοχο νὰ βασανίζεται διαρκῶς ἀπὸ τὴν πείνα.

Ἐνας ἀνεμοστρόβιλος ἔμπασε τὴν πείνα στὸ κατώφλι τοῦ παλατιοῦ του. Μπήκε μέσα ἡ πείνα καὶ πῆγε ἴσα στὸ κρεβάτι του. Ὁ Ἐρυσίχθων κοιμόταν δοθεῖα. Τὸν τύλιξε μὲ τὰ φτερά τῆς, τοῦ φύσησε τὰ δηλητήρια τῆς μέσα του, γιόμισε τὴν πνοή του, τὸ στόμα του, τὸ λαμὸ του, τὸ στήθος του καὶ τὰ κάκα νὰ πεινάσουν... Ἦ πείνα ξαναγύρισε στὸ ἐρημικὸ τῆς βασιλείας, ἐνῶ ὁ Ἐρυσίχθων κοιμόταν ἀκόμα. Κάποιο ὄνειρο τὸν ξεγέλασε καὶ ζήτησε μέσα στὸν ὕπνον του νὰ φάει. Τὸ στόμα του ἄρχισε ν' ἀνοίγο-κλείνει ἀδιάκοπα, τὰ δόντια του χτυποῦσαν, κατὰπνε φανταστικὲς τροφές... Ἐύπνησε. Ἦ πείνα λυσσοῦσε μέσα στὸ στόμα του καὶ ξέσκιζε τὸ ἄδριο του στομάχι. Ἀμέσως ἔδωσε διαταγὴ ν' ἀδείασουν τὸν ἀγέρα ἀπὸ τὰ πουλιά, τὴ γῆ ἀπὸ τὰ ζῶα, τὴ θάλασσα ἀπὸ τὰ ψάρια καὶ νὰ τοῦ τὰ φέρουν. Γύρω του βασίλευε ἡ ἀφθονία, αὐτὸν ὅμως δὲν ἔδερε ὁ λιμός. Τὸ τραπέζι του ἦταν γιομάτο φαγητὰ κι' αὐτοὺς φώναζε νὰ τοῦ φέρουν κι' ἄλλα. Πράγματα πού θὰ μπορούσαν νὰ θρέψουν πολίτες καὶ λαοὺς ὀλόκληρους, αὐτὸν δὲν τὸν ἔφταναν. Ὅσο ἔτρωγε, τόσο πεινούσε. Ἐνῶ τὸ στόμα του ἦταν γιομάτο κρέας, ζητοῦσε κι' ἄλλα κρέατα. Ὅσο πολεμοῦσε νὰ γιομίσει τὴν ἀδύσσο πού εἶχε μέσα του, τόσο ἐκείνη μεγάλωνε. Ἐτσι, μέσα στὴν κοιλία του πού τὴν τυραννοῦσε ἡ πείνα, χάθηκε ὅλη ἡ κληρονομία τῶν γονιῶν του.

Ἀφοῦ ἔφαγε ὅλα τὰ πλούτη του, δὲν τοῦ ἀπόμεινε παρὰ μιὰ κόρη, πού τὴν ἔβριζε ἄλλος πατέρας. Στὴν ἀπελπισία του τὴν πούλησε κι' ἐκείνη, μὰ ἡ κόρη του, πού κάποτε εἶχε γίνει ἐρωμένη τοῦ Ποσειδῶνα, τὸν παρακάλεσε κι' ἐκείνος τὴ μεταμόρφωσε σὲ ψαρά γιὰ νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὴ σκλαβιά τῆς. Ξαναγύρισε στὸν πατέρα τῆς, ἀλλ' αὐτὸς τὴν ξαναπούλησε. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὴ ἡ κόρη του, πῆρε διαδοχικὲς μορφές. Ἐγινε φορὰς, ἐλαφίνα, δαμάλα, χωρὶς ἀποτέλεσμα ὅμως. Ὁ πατέρας τῆς πεινούσε διαρκῶς... Ὅσο πού στὸ τέλος ὁ δυστυχισμένος, ἄρχισε νὰ τρώει τὶς σάρκες του. Β.

ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Ο «ΜΥΣΤΗΡΙΩΔΗΣ ΔΟΡΥΦΟΡΟΣ»

Ο «μυστηριώδης» δορυφόρος, που είχε προκαλέσει τόσον θόρυβο προ ημερών και του οποίου δεν έχει αποκαλυφθεί η ταυτότης — αν δηλαδή είναι νέος σοβιετικός δορυφόρος ή τιμήμα πυραύλου από προηγούμενο σοβιετικό ή αμερικανικό δορυφόρο — χάνει ήδη το μυστήριό του, δεδομένου ότι η τροχιά του είναι ήδη γνωστή και οι άστρονόμοι του έχουν δώσει την ονομασία «Α 1960».

Τα πρώτα στοιχεία της τροχιάς του διεπιστώθησαν από τον Κέντρο Έρευνών του Καμπριτζ, ως προκύπτει δε, η τροχιά του αυτή δεν είναι ακριβώς πολική.

Έξ άλλου, ο καθηγητής Ουόλτερ Χιούστον, του Πανεπιστημίου του Κάνσας, δήλωσε πρόσφατος ότι, κατά την γνώμη του, πολλοί αμερικανικοί δορυφόροι «άγνωστοι» διασχίζουν τους αιθέρες. Κατά τον δόκτορα Χιούστον, οι δορυφόροι αυτοί απώλεσαν την έπαφάν των με την Γην συνεπεία κακής λειτουργίας των συσκευών άστρονομίας των. Ο καθηγητής φρονεί, ειδικότερον, ότι πρόκειται κυρίως περί δορυφόρων, εξαπολυθέντων τη βοήθεια πυραύλων τύπου «Βάνγκαρντ».

ΔΕΝ ΤΙΠΠΡΕΑΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑΝΘΡΩΠΟΙ

Η εύρισκομένη εις Μπίρστολ της Άγγλίας διάσημος σοβιετική άστρονόμος καθηγήτρια Άλλα Μάσεβιτς, όμιλουσα ένώπιον δύο χιλιάδων περίπου ατόμων που είχαν συγκεντρωθή δια να παρακολουθήσουν διάλεξίν της, διέψευσε την δημοσιευθείσαν εις Ιταλικήν έφημερίδα πληροφορίαν καθ' ήν άρκετοι Ρώσοι έπιστήμονες έχουν ήδη έκτοξευθή πειραματικούς εις το Διάστημα και έχουν άπολεσθή.

«Μόνον όταν έπιλυθή το πρόβλημα, της επανόδου των ανθρώπων εις την γήινην ατμόσφαιραν θα έπιχειρήσωμεν τας κοσμικάς πτήσεις», δήλωσεν ή όμιλήτρια, ή όποία είναι αντιπρόεδρος του άστρονομικού συμβουλίου της Σοβιετικής Άκαδημίας Έπιστημών. Η καθηγήτρια Μάσεβιτς δήλωσεν ότι μέχρι τουδε έχουν ληφθή υπό των άρμοδιών υπηρεσιών 15.000 έπιστολαί από όλα τα μέρη του κόσμου, δια των όποιων οι έπιστολογράφοι εκδηλώνουν την έπιθυμίαν των να εκτοξευθούν εις το διάστημα. Άξιοσημείωτον είναι δε ότι οι πλείστοι εκ των έπιστολογράφων άδιαφορούν εάν θα έχη έξυερεθή ή τρόπος επανόδου των εις την Γην και είναι πρόθυμοι να θυσιάσθουν χάριν της Έπιστήμης.

Ο ΠΤΡΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΡΗ

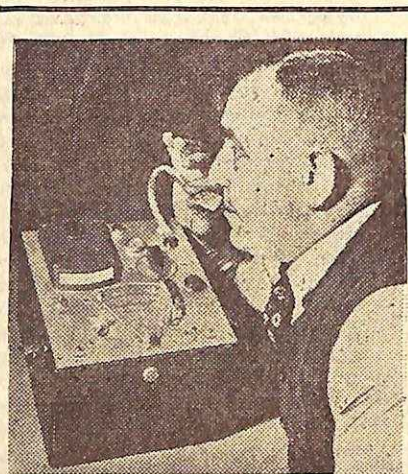
Ο καθηγητής Σχτέρφελντ, άδθεντία εις την άστροναυτικήν, δήλωσεν ότι ή πλέον κατάλληλος εποχή δι' εξαπόλυσιν πυραύλου εις τόν Άρη είναι έργον εκατοντάκις δυσκολώτερον από την άποστο-

λήν βλήματος εις την Σελήνην. «Η εποχή του Άρεως» — ειπεν ο Σοβιετικός καθηγητής — θα συνεχισθή μέχρι του Άπριλίου 1961.

ΙΟΙ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

Νοτιοαφρικανός Ιατρός φοβείται ότι οι ταξιδιώται του Διαστήματος επιστρέφοντες εις την Γην είναι πιθανόν να μεταφέρουν βακτηρίδια και ιούς που είναι δυνατόν να προκαλέσουν παγκοσμίον εκτάσεως επιδημίας με αποτέλεσμα τόν θάνατον εκατομμυρίων ανθρώπων.

Ο δρ. Φίνγκεν εις Άρθρον του, δημοσιευόμενον εις την «Βρεταννικήν Ιατρικήν Έφημερίδα» παρατηρεί ότι θα έδει να αποτραπούν τα ταξίδια εις το Διάστημα, μέχρις ότου έξυερεθή τρόπος αντιμετώπισεως του ως άνω κινδύνου.

Στις Ήν. Πολιτείες χρησιμοποιείται τώρα ένα μηχανήμα για να διαπιστώνεται αν οι οδηγοί αυτοκινήτων που προκαλούν δυστυχήματα είναι μεθυμένοι, όποτε ή τιμωρία τους είναι άυστηροτέρα. Και τουτό γιατί έχει άποδειχθεί στατιστικά ότι τα περισσότερα δυστυχήματα όφείλονται στη μέθη. Το μηχανήμα αυτό — όπως φαίνεται στη φωτογραφία — έχει ένα σωλήνα που ο οδηγός υποχρεώνεται να τόν βάλει στο στόμα του και να φυσήσει μέσα του. Το μηχανήμα καταγράφει αυτόματα το ποσόν οινοπνεύματος που υπάρχει στο αίμα και έτσι διαπιστώνεται αν ο οδηγός είναι μεθυμένος — όφ' όσον φυσικά έχει συλληφθεί άμέσως μετά το δυστύχημα, πριν ξεμεθύσει. Η χρησιμοποίηση του μηχανήματος αυτού είναι πολύ πρακτικώτερη από την μέθοδο που εφαρμόζονταν πριν, την εξέταση του αίματος, και μπορεί να γίνει χωρίς να χρειάζεται ειδικό χειριστή, στα άστυνομικά τμήματα.

ΤΟ ΑΕΡΟΠΛΑΝΟΝ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

Το αμερικανικόν πειραματικόν αεροπλάνον — πυραύλος «X 15» έπραγματοποίησε επιτυχώς πτήσιν διαρκείας 11 λεπτών, κατά την διάρκειαν της όποιας έφθασεν εις ύψος 26.350 μέτρων, που είναι το μεγαλύτερον που έπραγματοποίησε μέχρι τουδε. Το «X - 15» με πλότον τόν σηματούχον Κρόσφελντ ανέπτυξε ταχύτητα άνωτέρα των 2.240 χιλιομέτρων καθ' ώραν.

Το αεροπλάνον — πυραύλος είχαν εξαπολυθή εις ύψος 15.000 μέτρων εκ τινος εξακινήτηριον βομβαρδιστικόν αεροπλάνου τύπου «B - 52», υπό την πτέρυγα του όποιον είχαν άναρτηθή. Ός γνωστόν το «X - 15» προορίζεται δια πτήσεις μέχρι των όρίων του Διαστήματος, με ταχύτητα άρκετών χιλιάδων μιλίων καθ' ώραν.

ΙΑΤΡΙΚΗ - ΒΙΟΛΟΓΙΑ

ΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΣΘΜΑΤΟΣ

Ο Γάλλος καρδιολόγος, καθηγητής κ. Μουκέν, γράφει εις τόν τελευταίον τεύχος της «Ιατρικής Έπιθεωρήσεως» ότι παρεσκευάσθη νέον δραστικώτατον φάρμακον κατά του άσθματος, το όποιον λέγεται «Βισναγκάν».

ΣΤΡΕΙΛΙΑ ΚΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΣ

Μεταξύ των στρειδιών και του καρκίνου υπάρχει ίσως σχέση αίτιας και αποτελέσματος» όπως πολλοί υποστηρίζουν ότι άνάλογος σχέσις ύφίσταται μεταξύ των σιγαρέτων και του καρκίνου.

Πράγματι, ο Γάλλος καθηγητής Μαλλέ όμιλών ένώπιον της Έταιρίας δια την Ιατροδικαστικήν, δήλωσεν ότι ως διαπίστωσε κατά τας έρευνας του τα στρείδια άπορροφούν τας καρκινογόνους ουσίας που χύνονται εις τούς ποταμούς εκ των βιομηχανικών εγκαταστάσεων.

ΠΥΡΗΝΙΚΑ

ΘΕΡΜΟΠΥΡΗΝΙΚΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ

Η Άμερικανική Έπιτροπή Άτομικής Ένεργείας άνεκοίνωσε ότι υπάρχει «σχετικώς μεγάλη πιθανότης» ότι μέχρι του 1967 - 68 θα κατασκευασθή θερμοπυρηνικόν εργοστάσιον το όποιον θα δύναται να συνγωνισθή τα σημερινά εργοστάσια εις μικρόν κόστος παραγωγής, εις τας περιφερείας εκείνας των Ήν. Πολιτειών εις τας όποιας το κόστος των καυσίμων είναι ύψηλόν. Η Έπιτροπή τονίζει ότι διάφορα είδη άτομικών αντιδραστήρων που άπάρχουν σήμερα, λειτουργούν μεθα είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν δια την λειτουργίαν εργοστασίων.

Ίδιαιτέρως ο τύπος του αντιδραστήρος που χρησιμοποιείται δια την κίνησιν των άτομικών αμερικανικών ύποβρυχιων,

δίδει πολλάς ύποσχέσεις δια το μέλλον.

Είκοσιέντε «άτομικά» εργοστάσια θα εύρίσκονται εις λειτουργίαν μέχρι του 1964 παράγοντα έν περίπου εκατομμύριον κιλοβάτ ηλεκτρικής ένεργείας.

ΤΑ ΡΑΔΙΟΕΝΕΡΓΑ ΚΑΤΑΛΟΙΠΑ

Δέκα όκεανοπόρα σκάφη της Βρετανίας, της Ρωσίας, της Δανίας, της Νορβηγίας και Ίσλανδίας θα ένεργήσουν έρευνας επί τριών εβδομάδας, εις τόν Άτλαντικόν όκεανόν, προς άνεύρεσιν περιοχής καταλλήλου δια την έναποθήκευσιν ραδιενεργών καταλοίπων. Λέον να σημειωθή ότι είναι ή πρώτη φορά, καθ' ήν διενεργείται διεθνής έρευνα του είδους αυτού.

ΔΙΑΦΟΡΑ

ΑΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ Ο... ΦΟΝΟΣ

Ψυχίατρος του Σόδνεϋ, ο όποιος εξέταζε πάντα τα άτομα που κατηγορούνται δια δολοφονίας, εις την Νέαν Νότιον Ουάλλαν, ισχυρίζεται ότι αι έλληναι γυναίκες έχουν κατά 45% περισσότερας πιθανότητας άπαλλαγής των εκ της κατηγορίας δολοφονίας παρ' όσον αι κασταναι.

Ο έν λόγφ Ιατρός Δρ. Τζόν Μακτζώρτ, σύμβουλος της γενικής Εισαγγελίας της Νέας Νότιον Ουάλλας, όμιλών ένώπιον γυναικών κατά την διάρκειαν γένματος έδωκεν εις ταύτας τας άκολούθους τρις έμπιστευτικές συμβουλούς δια την περίπτωσιν που θα εισέλθουν εις δίκην με την κατηγορίαν της δολοφονίας: Φορέσατε μαύρο φόρεμα με λευκά γαρνιρίσματα. Λάβετε συντετριμένον ήφρος και φανήτε σεμνότατοι καθ' όλην την διάρκειαν της δίκης.

ΤΠΟΒΡΥΧΙΟΝ ΤΠΟ ΤΟΥΣ ΠΑΓΟΥΣ

Το αμερικανικόν ύποβρυχίον «Σάργκο» διήλθε κάτωθεν των πάγων του Βορείου Πόλου.

Το «Σάργκο» είναι το τρίτον αμερικανικόν ύποβρυχίον που φθάνει εις τόν Βόρειον Πόλον. Το πρώτον ήτο, ως γνωστόν, ο «Ναυτίλος», που επέτυχε το γινώσθημα τουτό την 3ην Αύγουστου 1958, το δεύτερον το «Σκέιτ», που έφθασεν εις τόν Βόρειον Πόλον την 11ην σεν εις τόν Αύγουστον 1958 και εκ νέου την 17ην Αύγουστου 1959. Σκοπός του ταξιδίου του «Σάργκο» ήτο ή συνέχισις της έξερευνήσεως των άρκτικών περιοχών, που ήρχισεν το 1958 δια του «Ναυτίλου» και συνεχίσθη κατά το παρελθόν έτος δια του «Σκέιτ».

Τα ύποβρυχία συνεχέντρωσαν όκεανογραφικά στοιχεία εν τή προσπάθεια όπως πλουτισθούν αι γνώσεις περί της μορφολογίας του πυθμένος του Όκεανού εις μίαν σχετικώς άγνωστον περιοχήν αυτού, καθώς και περί των συνθηκών που επικρατούν εις την θαλάσσιαν αυτήν περιοχήν.

Ο αντιπλοίαρχος Τζόν Νίκολσον, κυβερνήτης του «Σάργκο», έπέτυχεν να άναδύσθ το ύποβρυχίον επτάκις δια μέσου των πάγων, καθ' όν χρόνον τουτό κατευθύνοντο προς τόν Πόλον. Εις τας πέντε των περιπτώσεων, το ύποβρυχίον ήδυνήθη να άνέλθη δλόκληρον εις την επιφάνειαν της θαλάσσης, ένδ εις τας δύο τελευταίας έξ αυτών άνεδύθη μόνον μερικώς, λόγω του ότι συνήντησε στρώματα πάγων πάχους ένδς περίπου μέτρου.

ΜΑΡΙΑ ΣΤΙΟΥΑΡΤ

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΣΕΛΙΔΑ 32

τι αντίθετο κι' αποφασίζουν να δράσουν.

★

Η ΝΤΑΡΝΑΕ'Τ' που βρίσκεται σ' άνάρρωση από μια άνεμοβλογιά, που έπέρασε στη Γλασκώδη, ξαναγυρίζει στο Έδιμβουργο. Για να μην ύπάρξει φόβος μετάδοσης, ο Τζάιμς Στιούαρτ κι' ο Μπόθγουελ του προτείνουν να μείνει λίγο καιρό έξω απ' την πόλη σ' ένα άπλό και ήσυχο σπίτι. Η βασίλισσα το επιπλύνει ώραία, με τούρκα χαλιά κι' ένα όραιο χρυσοστόλιστο κρεβάτι της μητέρας της, με μαβιά βελούδα...

Στις 8 Φεβρουαρίου, του 1567, ή Μαρία έρχεται να έπισκεφτεί, μαζί με μερικούς άρχοντες, τόν άντρα της. Ξαφνικά, ο Μπόθγουελ εξαφανίζεται και καταδίνει στην κάβα. Τρεις απ' τούς άνθρώπους του κοιβάλανε ένα κιώτιο γεμάτο μπαρούτι. Σχεδιάζουν ν' άνατινάξουν τόν σπίτι.

— Θεέ μου, λέει σιγά ο Μπόθγουελ, τι θόρυβο που κάνετε! Άκούγεται από πάνω...

Η Μαρία έτοιμάζεται να εγκαταλείψει τόν άντρα της. Το δράδυ αυτό ο Ντάρνλεϋ είναι έρωτευμένος με τη γυναίκα του. Γιατί φεύγει τόσο γρήγορα; Έδωσε την ύπόσχεσή της να παραβρεθεί σ' ένα μπάλ - μασκέ. Λίγο ύπομονή. Άδριο θα μπορείει πιά κι' αυτός να ξαναγυρίσει στο Χόλυοουντ. Η Μαρία φαίνεται συγκινημένη και δίνει στόν άντρα της ένα απ' τα δαχτυλίδια της.

— Άντίο γι' άδριο!

★

ΤΗ ΝΥΧΤΑ, οι συνωμότες φτάνουν στο σπίτι. Ένώ ο Μπόθγουελ γυρίζει στο Έδιμβουργο, οι δολοφόνοι προσπαθούν να μπουν στο σπίτι του βασιλιά, για να δάουν τη φωτιά. Κάνουν όμως τόσο θόρυβο, που ο Έρρίκος ξυπνάει.

Έχει καταλάβει. Τυλίγεται στόν μανδύα του, άρπάζει το ξίφος του, και ακολουθούμενος από τόν πιστό του ύπηρέτη καταφεύγει σε μια πορτοϋλα, που βγαίνει στόν κήπο. Τόν βλέπουν, όμως, οι δολοφόνοι και τόν ακολουθούν. Ο Έρρίκος τούς αντιμετώπιζει θαρραλέα. Ο ύπηρέτης τόν βοηθεί όσο μπορεί. Ένας, όμως, απ' τούς φονιάδες καταφέρνει να τόν στραγγάλισι με το έσσηκωμένο μανίκι του πουκαμίσου του.

Ο Έρρίκος Ντάρνλεϋ δεν είναι πιά παρά ένα πτώμα. Τη στιγμή αυτή το σπίτι τινάζεται στόν άέρα. Ξυπνάει όλη ή πόλη. Οι ήγειτονες τρέχουν προς την κατοικία του βασιλιά. Τρομοκρατημένοι οι δολοφόνοι, τó δάζουν στα πόδια.

Ένας μαγισσοφύλος τρέχει να ξυπνήσει τόν Μπόθγουελ, που έκαμε τόν κοιμημένο:

— Τι τρέχει, λοιπόν;

— Το σπίτι του βασιλιά τινάχτηκε στόν άέρα και σίγουρα σκοτώθηκε κι' ο βασιλιάς.

— Προδοσία! Ξεφωνίζει ο ναύαρχος και ντύνεται διαστικά.

Η ΜΑΡΙΑ μαθαίνει την τραγωδία. Δεν κλαίει. Με ένα σφίξιμο στο λαιμό, τα μάτια στεγνά, μένει άναίσθητη, παράλυτη. Πονάει ή ψυχή της. Δείχνει πως έχει χάσει κάθε αίσθηση, τη λαλιά και τη ζωή της. Βέβαια ο Ντάρνλεϋ, δεν ύπήρξε καλός σύζυγος. Άλλά στόν έρωτα της είχε άνοίξει τις πύλες του μαγικού βασίλειου. Τα στεγνά του λόγια ήταν γλυκά.

Άρχισε κι' όλας ή σια ν' άπλώνεται στα έλαττώματά του. Πρόσταξε τόν Μπόθγουελ, που είναι κι' ο Διευθυντής άστυνομίας, ν' άνακαλύψει τούς ένόχους. Κατάχλωμος ο Μέγας Ναύαρχος, παρουσιάζεται στη Μαρία και της ζητάει να τόν παντρευτεί. Την άγαπάει; Όχι! Άλλά τόν τρώει κι' αυτόν ή φιλοδοξία. Η Μαρία άρνιέται. Τη φορά αυτή τó παιγνίδι είναι πολύ δυνατό γι' αυτήν. Ο Μπόθγουελ την πείθει πως την άπειλει νέα καταστροφή, αν παραμείνει στήν πρωτεύουσα. Θα πρέπει να καταφύγει στόν πύργο του Ντάνμπαρ. Η Μαρία πασχίζει ν' άντισταθεί, αλλά ο ναύαρχος σφίγγει το μαστίγιό του. Μια άπαγογή!

Για μια άκόμη φορά φτάνουν στα κόκκινα τείχη του Ντάνμπαρ. Εκεί ή Μαρία προσπαθεί να παλέψει άκόμη. Ο ναύαρχος της παίξει την κωμωδία του έρωτα και του πάθους, ένδς πάθους που φτάνει στόν διασμό...

Έκείνη ύποκόπτει στη δύναμη και δέχεται να τόν παντρευτεί... αλλά, δίχως λειτουργίες. Μπορούσά σ' έναν μόνο παπα, σύμφωνα με τη θέληση του γαμπρού, γιορτάστηκε ο τρίτος γάμος της λευκής βασίλισσας.

Η ένωση αυτή θα καταστρέψει τη βασίλισσα. Ένα μήνα μετά τόν γάμο, άφού ύπέστη τις θοισιές, τις κακοποιήσεις, τα βασανιστήρια του Μπόθγουελ, που την έκανε να χύσει πικρά δάκρυα, τα ξίφη των ύπηκόων της, άνάγκασαν την Μαρία Στιούαρτ να φύγει.

Κι' αυτό θα είναι ή άρχή του τέλους: Ένδς τέλους, που θα την οδηγήσει στις φυλάκες της Έλισάβετ. Άπό κεί δεν θα βγει, παρά δεκαενιά χρόνια άργότερα, για το έγκλημα απ' όπου θα κυλήσει το γκρίζο της κεφαλής...

(Μετ. Σ. Α.)

«ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΖΩΗ»

Έβδομαδιαία

Έγκυκλοπαιδική Έπιθεώρησις

Τελευταίος εκδότης

ΛΟΥΚΗΣ ΑΚΡΙΤΑΣ

Λεωφόρος Άγ. Φιλοθέης 24

ΦΙΛΟΘΕΗ — ΑΘΗΝΑΙ

Τελευταίος Τυπογραφείου

ΕΤΑΓΓ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

Όδός Μενεμένης 2

ΝΕΑ ΙΟΝΙΑ

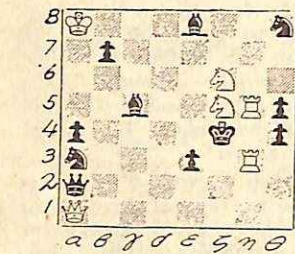
Έμβάσματα και έπιταγαι επ' δνόματι Λουκίη Άκριτά, όδδς Πατρίσιον 638, Άθήναι.

ΤΟ ΣΚΑΚΙ

ΑΣΚΗΣΙΣ 70η

(Πρόβλημα του "Αρνολντ Έλλερμαν, που έτυχε του τρίτου βραβείου, στον διαγωνισμό του «Μαγκαζινέτ», 1954).

ΛΕΥΚΑ: Ρα8, Βα1, Πη3 και η5, Ιζ5 και ζ6 (κομμάτια 6).

ΜΑΥΡΑ: Ρζ4, Βα2, Αγ5 και ε8, Ια3 και θ8, Σα4, 67, ε3, θ4 και θ5 (κομμάτια 11).

Παίζουν τα Λευκά και κάνουν μάτ σε δυο κινήσεις.

Η λύσις την προσεχή Τετάρτην.

ΑΣΚΗΣΙΣ 71η (ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ Ο. ΝΕΜΟ.) Μπρέμια, 1899.

ΛΕΥΚΑ: Ρ65, Β63, Αη6, Ιζ3 και θ3, Σγ4, 62 και ζ5 (κομμάτια 8).

ΜΑΥΡΑ: Ρε4, Αζ6, Ιη2 και ε7 (κομμάτια 4).

Παίζουν τα Λευκά και κάνουν μάτ σε 2 κινήσεις.

Η λύσις στο επόμενο ν.

ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΤΣ ΡΩΣΙΑΣ — ΗΠΑ (1954)

ΛΕΥΚΑ: Ταϊμάνωφ (Ρωσία).

ΜΑΥΡΑ: "Η6ανς (ΗΠΑ).

Ινδική του Βασιλέως
1. γ4, Ιζ6. 2. Ιζ3, η6. 3. Ιγ3, Αη7. 4. ε4, 0-0. 5. 84, 66. 6. Αε2, ε5. 7. 0-0, Ιγ6. 8. 65, Ιε7. 9. Ιε1, Ιζ87. 10. Ι63, ζ5. 11. ζ3, ζ4. 12. Α62, η5. 13. Παγ1, Πζ6. 14. γ5, ΙΧγ5. 15. ΙΧγ5, 6Χγ5. 16. Ια4, 66. 17. 64, γΧ64. 18. ΑΧ64, Αζ8! 19. ΠΧγ7;; Ιζ5!! 20. ΑΧζ8, ΒΧγ7. 21. Αα3, Ιε3. 22. Βγ1, Βη7! 23. Πζ2, Α67. 24. Ιγ3, η4. 25. Α62, η3. 26. θΧη3, ΒΧη3. 27. Αζ1, Πγ8. 28. Βε1, 65. 29. Ιε2, Βθ4. 30. η3, ζΧη3. 31. ΙΧη3, ΙΧζ1! (Εάν 31... ΒΧη3+;; 32. Πη2!). 32. Ιζ5, Πη6+. 33. ΡΧζ1, Βθ1+. 34. Ρε2, Πγ2+. 35. Ρ61, ΒΧε1+ 36 ΡΧΒ, Πη1+ και τα Λευκά έγκατέλειψαν.

ΛΥΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ
ΑΣΚΗΣΙΣ 68η

1. Βη6!

Απειλεί 2. Βζ7 μάτ.

Εάν 1... 64 ΧΙ 2. Βζ7 μάτ.

Εάν 1... ΑΧγ5 2. Β63 μάτ κλπ.

ΑΣΚΗΣΙΣ 69η

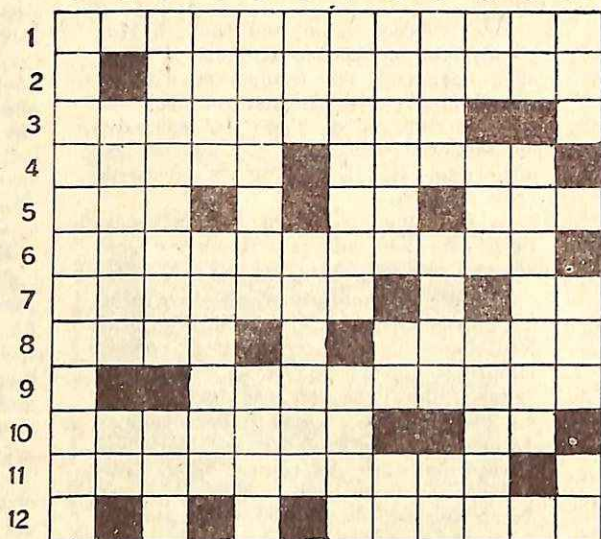
Τα Μαύρα δεν μπορούν να πάρουν την Βασίλισσα των

ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΛΕΞΟ

ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ

- Μεγάλο κράτος.
- Αυτήν δὲν τὴν συγχωρεῖ καμμιά γυναικία (γεν.).
- Ένα ἀπὸ τὰ ξωτικά...
- Πλέον ἢ ἀρκετὰ. — Γνωστὴ Γαλλίς ποιήτρια ἐλληνικῆς καταγωγῆς.
- Αὐστριακὸς στρατηγὸς, ποὺ κατέλαβε τὴν Ρώμην μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Καμποφόρμιο. — Ἀρχαῖον ἐπαινετικόν. — Ὑπάρχει καὶ «θαλάσσιον».
- Ἐπιβλαβεῖς γιὰ τὴν ὁμάδα τοὺς ποδοσφαιρισταί.
- Ἡ τρίτη σὲ μέγεθος νή-

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

σος τοῦ κόσμου (2ον συνθετικόν). — Ἀρθρον.

8. Γνωστὸς ἀπὸ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους Τούρκος στρατηγός. — Σκευασία τουρσιού καὶ μουστάρδας.

9. Διοικητικὴ περιφέρεια τῆς ἀρχαίας περσικῆς αυτοκρατορίας.

10. Μία ἀπὸ τίς πόλεις τῆς εἶναι τὸ Ντύσσελντορφ. — Τὰ ἀρχικά τοῦ ὀνόματος ἐξαιρέτου Τηνίου γλύπτου (1859 — 1911).

11. Πτώσις...

12. Ἐπεχειρήθη ἀπὸ τὸν Ὀρτίζ.

ΚΑΘΕΤΩΣ

1. Ἀξίωμα σπουδαῖο στὶς αὐλές τῆς Ἀνατολῆς.

2. Ἡ μεγαλύτερη ἀπὸ τίς θάρκες πολεμικῶν πλοίων. — Χρόνος ὑπαρκτικοῦ ρήματος.

3. Πόλις τῶν Η.Π.Α. στὴν Πενσυλβανίαν. — Ὁῖνος κάτοπτρον...» ἔλεγαν οἱ ἀρχαῖοι.

4. Ἐξυπηρετεῖ τὴν συγκοινωνίαν (αἰτ.). — Διάσημος ἡθοποιὸς, πρωταγωνιστὴς τῶν ταινιῶν «Σάρκα καὶ Ψυχὴ» καὶ «Ὁ δρόμος τῶν κερσυνῶν».

Λευκῶν, διότι ἐὰν 1... ΠΧΒ 2. 67 τὸ ὁποῖον δὲν μποροῦν τὰ Μαύρα νὰ σταματήσουν. Θ.

5. Κάλυμμα τῆς κεφαλῆς τῶν ἀρχαίων Περσῶν βασιλέων (αἰτ.). — Προσηγορία θεοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

6. Μυθικὸς Ἑλευσίνιος ἥρωας. — Καὶ ἄλλος διάσημος ἡθοποιὸς τοῦ Χόλλυγουντ, πρωταγωνιστὴς τῆς ταινίας «Οἱ Βίκιγκς».

7. Κηρύσσεται δικαστικῶς. — Χειμερινὸς κινηματογράφος τῶν Ἀθηνῶν (ἀντ.).

8. Εἰδικῆς φύσεως κέρδη (αἰτ.). — Βυζαντινὴ μουσικὴ νότα. — Τὰ ἀρχικά ὀργάνωσης τῆς κατοχῆς.

9. Περιορίζουν. — Ὅρος

τοῦ πόκερ. — Τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν θὰ φέρει ἡ προσεχὴς Οἰκουμένηκὴ σύνοδος ποὺ ἀνήγγειλεν ὁ Πάπας.

10. Μέτρον μήκους τῆς Ἰαπωνίας. — Ἄν διπλασιασθῇ ἀποκτὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ «ἀντιθέτως». — Ἴππος ἵππασίας.

11. Εἶναι, ἀριθμητικῶς, τὰ μεγάλα διαμερίσματα, στὰ ὁποῖα διαιρεῖται ἡ Ἑλλάς. — Διαπρεπὴς σύγχρονος βιολιστὴς, σολίστ τῆς συναυλίας τῆς Κ.Ο.Α. τῆς 10ης Αὐγούστου 1959.

12. Τὰ ἀρχικά ὀργανισμοῦ. — Μάρκα ἐλληνικῶν κασμηριῶν. — Κατεδικάσθη ἀπὸ τὸ δικαστήριον τῆς Νυρεμβέργης σὲ ἰσόδια δεσμά.

ΛΥΣΙΣ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΟΡΙΖΟΝΤΙΩΣ:

1: ΒΟΥΓΙΟΥΚΛΑΚΗ, 2: ΙΝΔΟΝΗΣΙΑ, 3: ΒΕΡΕΣΕ

— ΘΙΑΣΟ, 4: ΟΡΑ — ΤΑΚΤΟΝ, 5: ΙΝ — ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ, 6: ΟΤΕ — ΛΙΤΑ, 7: ΚΟΥΝΙΑ — ΙΝΙ, 8: ΡΥΤΟΝ — ΚΑΝΤΩΝ, 9: ΙΚΕΤΗΣ — ΚΑΙΝΗ, 10: ΙΡΟΣ — ΑΚΡ — ΚΙ, 11: ΠΟΥΛΙΑ — ΟΑΡ, 12: ΑΘΗΝΑΙΑ — ΕΣΣΗ.

ΚΑΘΕΤΩΣ:

1: ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ, 2: ΟΝΕ — ΝΤΟΥΚΟ, 3: ΥΔΡΑ — ΕΥΤΕΡΠΗ, 4: ΓΟΕ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Ἀγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Θέλω πρώτα - πρώτα νὰ διαβιδάσω μὲ τὴν ἐπιστολή μου αὐτὴ τοὺς πιδ ἐγκάρδιους μου χαιρετισμοὺς σὲ σὰς καὶ σ' ὅλους τοὺς συνεργάτες σας. Κατὰ δεύτερο λόγο, θέλω νὰ σὰς εὐχαριστήσω γιὰ τὴ σημαντικὴ τροφή ποὺ προσφέρετε στὸ πλατὺ ἐλληνικὸ Κοινόν.

Τὸ περιοδικὸ σας εἶναι προσιτὸ σ' ὅλους ἐμὰς τοὺς μέσους ἀνθρώπους. Εἶναι τόσο ἄρτιο καὶ τόσο καλὸ, ὥστε πραγματικὰ μὰς βοηθεῖ νὰ συμπληρώσουμε ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἐργαζόμενοι τὴ μόρφωσή μας καὶ μὰς ἐπιτρέπει νὰ παρακολουθοῦμε τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ζωῆς.

Θέλω νὰ σὰς συστήσω κατὰ: Πρέπει ν' ἀρχίσετε μιὰν ἐκστρατεία, μέσω τῶν ἀναγνώστων σας, πρὸς διάδοσιν τοῦ περιοδικοῦ. Καίρὸς εἶναι ἡ νεολαία νὰ παύσει νὰ διαβάξει τὰ τόσα σαχλὰ καὶ ὑποπτα ἐντυπα, ποὺ τὴ δηλητηριάζουν συστηματικὰ. Γιατί, δὲν ἀναλαμβάνετε αὐτὴ τὴ σταυροφορία καὶ νὰ βοηθήσουμε ὅλοι;

Μὲ ἀγάπη
ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΝΙΦΟΡΟΣ

Ἀνάκασα 4

Ἀγιοι Ἀνάργυροι

ΚΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Τὴ σταυροφορία γιὰ τὴ διάδοσιν τοῦ περιοδικοῦ τὴν ἔχουμε ἐγκαινιάσει ἀπὸ καιρὸ. Συχνὰ προτρέπουμε τοὺς ἀναγνώστες μας νὰ βοηθήσουν στὴν αὐξηση τῆς κυκλοφορίας μας. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι, σὲ ὀρισμένες πόλεις, ἡ ἀνταπόκριση ὑπῆρξε ἐνθουσιαστικὴ. Ἐχομε δείγματα αὐξήσεως τῆς κυκλοφορίας.

Ἄν τὸ σύνολο τῶν ἀναγνώστων μας θελήσει πραγματικὰ νὰ δραστηριοποιηθεῖ στὴν κυκλοφορικὴ σταυροφορία ποὺ καλεῖ ὁ σημερινὸς ἀναγνώστης μας, ἀσφαλὲς τὰ ἀποτελέσματα θὰ εἶναι ἐντυπωσιακά.

Γιατὶ εἶναι ἀναντίρρητο ὅτι ἡ «Ἐπιστὴμὴ καὶ Ζωὴ» ἔχει συμπληρώσει ἓνα μεγάλο κενόν, ἡ δὲ ἀποστολὴ τῆς ταυτίζεται μὲ τὴν πολιτιστικὴ ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου μας.

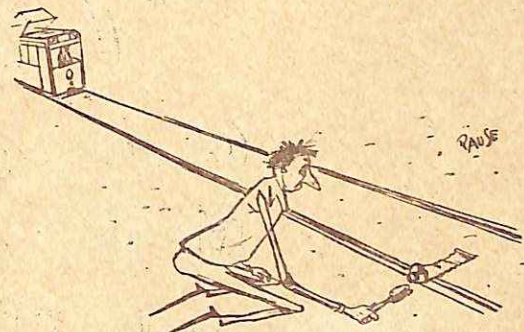
.....

ΡΑ — ΝΟΤΙΟΝ, 5: ΙΝΣΟΥΛΙΝΗ — ΥΑ, 6: ΟΗΕ — ΣΙΑ — ΣΑΛΙ, 7: ΥΣ — ΤΤΤ — ΚΙΑ, 8: ΚΙΘΑΡΑ — ΑΚΡΑ, 9: ΛΑ:Ι:ΚΑ — ΙΝΑ, 10: ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΣ 11: ΣΟ:Ι — ΙΩΝΙΑΣ, 12: ΗΔΟΝΑΙ — ΝΗ — ΡΗ.

ΧΙΟΥΜΟΡ

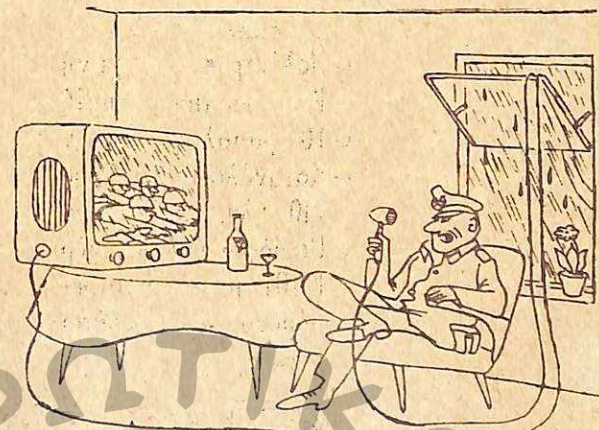

Ο ὁδοντίατρος: Κύριε ἀστυνόμε, πρὸ 3 ὥρων συνέλαβα ἓναν διαρρηκτὴ.

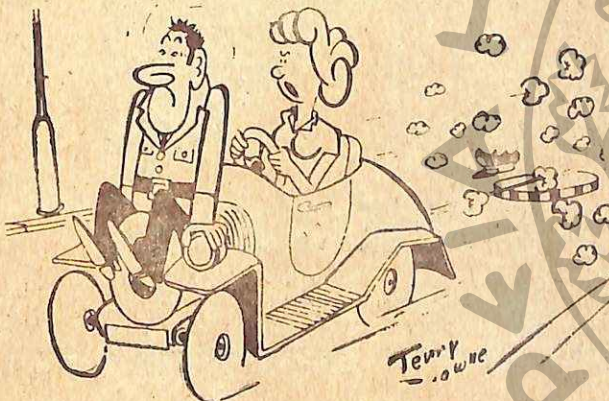
Ο ΦΙΛΑΡΓΥΡΟΣ

Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

Ο Λοχίας ἐκπαιδεύει νεοσυλλέκτους.

Η ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ

— Ντροπή σας, ἀστυνομικὸς καὶ νὰ παιδιαρίζετε!

Τὸ κούμπωμα τοῦ φουστάνου

Olympic

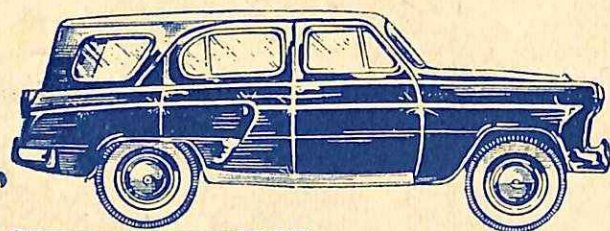
Τώρα

βάς συμφέρει να αγοράσετε
ΜΟΣΚΒΙΤΣ!

ΜΟΣΚΒΙΤΣ 407

- Πολύτροφος μηχανή
- Καταπληκτική Ρεπρίζ
- 10 φορολογ. ἵππων
- Κατανάλωσις βενζίνης 210 χλμ. τὸ δοχεῖον
- Ραδιόφωνον, Καλοριφέρ
- Καθίσματα μετατρέπομενα σὲ κρεβάτια

ΜΟΣΚΒΙΤΣ 423

ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΣΤΕΣΙΟΝ
ΒΑΓΚΟΝ ΠΟΥ ΕΧΕΙ 5 ΘΥΡΕΣ

Τὰ "ΜΟΣΚΒΙΤΣ," εἶναι τὰ
οἰκονομικώτερα σὲ τιμὴ καὶ
σὲ καύσιμα στὴν κατηγορίαν των

• ΕΙΣΦΟΡΑ 15 000

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΙ
ΕΙΣΑΓΩΓΕΙΣ

ΓΕΜΣΟΒ Ε.Π.Ε.

ΑΘΗΝΑΙ: ΑΜΕΡΙΚΗΣ 21 • ΕΚΘΕΣΙΣ: ΑΜΑΛΙΑΣ 30 • ΤΗΛ. 55.072

ΘΕΣ/ΝΙΚΗ: ΡΟΥΣΒΕΛΤ 8 • ΤΗΛ. 76.388

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΙΣ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Χωρίς
προκαταβολή

εφ'όλης
σὲ
2
χρόνια

Τίμαι
ἀδυνατώνοντες